

Implemented by:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

34 історії: НАУКОВА ДІАСПОРА ДЛЯ УКРАЇНИ

34 Snapshots: SCIENCE DIASPORA FOR UKRAINE

Implemented by:

34 історії: НАУКОВА ДІАСПОРА ДЛЯ УКРАЇНИ

34 Snapshots: SCIENCE DIASPORA FOR UKRAINE

Київ/Kyiv
2025

Implemented by:

Цю книгу опубліковано за підтримки Програми «Формування міграції, орієнтованої на розвиток» (MEG) в Україні, яка впроваджується Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) за дорученням Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ)

This publication was realised with the support of the programme “Shaping development-oriented migration” (MEG), implemented by the Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH on behalf of the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ).

За редакцією Тетяни Костюченко, Таїсії Масленко та Марії Шило
Edited by Tetiana Kostiuhenko, Taisiia Maslenko, Mariia Shylo

ISBN 978-617-554-676-5

Зміст

Передмова від співзасновників Ініціативи «Українська наукова діаспора»	5
Від упорядниць	7
Юрій ГОРОДНІЧЕНКО	8
Вікторія СЕРЕДА	10
Олександра КОЙДЕЛЬ	13
Дмитро ХУТКИЙ	16
Ольга КУЦЕНКО	19
Анна АВДЮЩЕНКО	22
Андрій ПОРТНОВ	24
Оксана ЯРЕМА	26
Артем ВОЛОСНЄВ	29
Христина СЕМКІВ	31
Олена КУЗИМЧУК	34
Ольга МАРТИНЮК	36
Леся СКІНТЕЙ	38
Тамара МАРЦЕНЮК	41
Юлія БІДЕНКО	43
Надія КІСС	46
Валерія КОРАБЛЬОВА	49
Олена СТРЕЛЬНИК	52
Олеся ЛАЗАРЕНКО	55
Юлія ГОРКОВЧУК	58
Катерина КОБЧЕНКО	60
Лідія КУЗЕМСЬКА	63
Ксенія ГАЦКОВА	66
Юлія ЛАЩУК	69
Ольга МАКСАКОВА	72
Марина ШЕВЦОВА	75
Світлана БіЛОУС	78
Олександр ГОНЧАРОВ	80
Наталія СІНКЕВИЧ	82
Андрій ДОМАНСЬКИЙ	84
Валентин МОГИЛЮК	86
Тетяна ЛАПІКОВА-БРИГІНСЬКА	89
Тетяна ДУБОВИК	91
Микита ДЕМЕНТЬЄВ	93

Contents

Foreword from co-founders of the Ukrainian Science Diaspora Initiative	96
From the Editors	98
Yuriy GORODNICHENKO	99
Victoria SEREDA	101
Oleksandra KEUDEL	104
Dmytro KHUTKYY	107
Olha KUTSENKO	110
Anna AVDIUSHCHENKO	113
Andriy PORTNOV	115
Oksana YAREMA	117
Artem VOLOSNIIEV	120
Khrystyna SEMKIV	122
Olena KYZYMCHUK	124
Olha MARTYNIUK	126
Lesya SKINTEY	128
Tamara MARTSENYUK	131
Yuliya BIDENKO	133
Nadiya KISS	136
Valeria KORABLYOVA	139
Olena STRELNYK	142
Olesia LAZARENKO	144
Julia HORKOVCHUK	147
Kateryna KOBCHENKO	149
Lidia KUZEMSKA	152
Ksenia GATSKOVA	155
Iuliia LASHCHUK	158
Olga MAKSAKOVA	161
Maryna SHEVTSOVA	164
Svitlana BILOUS	167
Oleksandr GONCHAROV	169
Nataliia SINKEVYCH	171
Andrii DOMANSKYI	173
Valentyn MOHYLYUK	175
Tetiana LAPIKOVA-BRYHINSKA	178
Tetiana DUBOVYK	180
Mykyta DEMENTYEV	182

Передмова від співзасновників Ініціативи «Українська наукова діаспора»

Через повномасштабне вторгнення росії в Україну тисячі українських науковців мусили покинути країну й нині розкидані по всьому світу. Заради майбутньої відбудови та розвитку України вкрай важливо підтримувати з ними контакт і не втрачати цей зв'язок.

Тому 2022 року було започатковано Ініціативу «Українська наукова діаспора». Її створення підтримали Міністерство освіти і науки України, Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України, Офіс підтримки вченого та громадська організація «Інноваційний університет».

Мета Ініціативи — об'єднати зусилля українських науковців за кордоном з різних хвиль міграції у спільних дослідницьких проєктах, розробити інструменти та програми для їхньої підтримки та сприяти їх поверненню до України.

Тому, з одного боку, планувалося сприяти інтеграції українських науковців у світову наукову спільноту, а з іншого — зберегти та розширити зв'язки між українськими вченими за кордоном та їхніми колегами в Україні. Це передбачає стимулювання спільних досліджень, організацію наукових заходів та підтримку дослідників на початку кар'єри. Як показує досвід інших держав, що пережили війну, науковці

в міграції можуть ефективно сприяти розвитку своїх рідних країн.

Слід зазначити, що розвиток системної співпраці з українською науковою діаспорою став одним із завдань Оперативного плану Міністерства освіти і науки України.

Протягом цих воєнних років українські науковці за кордоном вже багато зробили для підтримки України, тож ще три роки тому у нас виникла ідея створити промо-книгу про найзнаковіші спільні проєкти, що реалізуються українськими науковцями в діаспорі у співпраці з українськими установами. Кількість кейсів, описаних в цій книзі, мала дорівнювати річниці відновлення незалежності України 24 серпня 1991 р.

Передбачалося, що промо-книга являтиме собою колаж з історій, що демонструють шляхи співпраці між Україною та іншими країнами через механізми діаспори.

Після попереднього відбору найкращих потенційних кейсів та інтерв'ю з їх учасниками до книги мали увійти описи практик взаємодії представників української наукової діаспори з колегами в Україні. В інтерв'ю науковців розпитували про можливості та інструменти наукової дипломатії, форми співпраці

між діаспорою та науковцями в Україні, найкращі практики співпраці між діаспорою та іноземними науковими чи бізнес-установами для відбудови та розвитку України, пропозиції українських науковців за кордоном щодо поглиблення такої співпраці.

Книга мала стати інструментом для розширення закордонної підтримки України та підвищення обізнаності про діяльність українських науковців за кордоном в інтересах розвитку України.

Ідею видання такої промо-книги підтримало GIZ, а згодом було оголошено конкурс «Наукові дослідження та просування діаспори».

Промо-книга разом з іншими компонентами цього конкурсу мала на меті сприяти включенню укра-

їнських науковців до міжнародної дослідницької спільноти, професійному та кар'єрному розвитку українських дослідників, формуванню міжнародних дослідницьких проєктних груп та покращенню інституційній співпраці між українськими та іноземними університетами, дослідницькими установами, аналітичними центрами тощо.

Щиро дякуємо GIZ за віру в цю ідею та її підтримку. Завдяки професіоналізму та відданій праці Info Sapiens цей проєкт був реалізований.

*Євгенія Поліщук
Ігор Лиман*

Від упорядниць

Проект з дослідження української наукової діаспори, її внеску у розвиток української науки та співпрацю з академічними та урядовими інституціями, а також бізнесом містить 34 історії від науковців і науковиць з різних країн світу, зокрема з Німеччини, Чехії, Швейцарії, Ірландії, Польщі, США тощо. Вони працюють у таких галузях як *соціологія, психологія, політологія, економіка і бізнес, інженерія, медицина, історія, філософія, гендерні студії, філологія, фізика, хімія, біологія*. Основний фокус — на досвіді та історіях української наукової діаспори в Німеччині.

У фокусі проекту науковці та науковиці, які на момент дослідження не проживають в Україні, мають громадянство України або за походженням вважають себе українцями (мають українське коріння) та зацікавлені у спільних дослідницьких та інших проектах, пов'язаних з відновленням та розвитком України. Прикла-

ди залучення українських вчених, які перебувають за кордоном, до відбудови України демонструють внесок у таких сферах як наукова дипломатія, гендерна рівність, сталий економічний розвиток.

Загалом упродовж вересня 2025 року було проведено 34 глибоких напівструктурованих інтерв'ю тривалістю 1–1,5 години. Від команди дослідницької агенції Info Sapiens до реалізації проекту, проведення інтерв'ю, підготовки промобуку та серії подкастів були залучені Тетяна Костюченко, Тетяна Панченко, Ольга Максименко, Оксана Хімович, Наталя Лугова, Ольга Ростенко, Марія Шило, Таїсія Масленко, Богдан Стебницький, Валерія Костянко, Поліна Єремич, Олена Волосевич та інші.

*Тетяна Костюченко
Таїсія Масленко
Марія Шило*

Юрій ГОРОДНІЧЕНКО

Юрій Городніченко, економіст, професор University of California, Berkeley, спеціалізується на макроекономіці, інфляційних очікуваннях та економічному зростанні. Член міжнародної академічної ради Київської школи економіки та позаштатним радником Національного банку України. Співзасновник ініціативи Economists for Ukraine та співавтор плану відбудови України.

- **Які зараз у вас є зв'язки з українськими колегами та закладами, і чи посилилася ця співпраця після повномасштабного вторгнення?**

Я співпрацюю з Київською школою економіки та Києво-Могилянською академією, залучаючи багатьох людей. Ми проводили воркшопи для українських науковців, зокрема економістів, аби навчити їх публікуватися у провідних міжнародних журналах. Щоб інтегрувати Україну у світовий науковий простір, ми організуємо міжнародні конференції, як-от нещодавня в Дубліні, що була присвячена Україні та залучила як українських вчених, так і тих, хто тепер зацікавлений у співпраці з нею.

- **Які канали комунікації та платформи ви та ваша спільнота використовуєте для поширення досліджень та ідей, окрім прямої співпраці з органами влади?**

Для поширення досліджень в економічній сфері ми публікуємо *working papers* — драфти статей, які є дуже популярними, оскільки дають поняття про дослідження у реальному часі. До нашої спільноти належать багато відомих людей, тож знання поширюються через різно-

манітні платформи. У плані публічності ми пишемо як для західної преси (*New York Times*, *Wall Street Journal*, *Financial Times*, *Project Syndicate*), так і активно співпрацюємо з українськими медіа, наприклад, з «Українською правдою». Крім того, ми є засновниками (разом з Тимофієм Миловановим та Олександром Талаверою) платформи Vox Ukraine, яка публікує багато економічних матеріалів і є важливим каналом для поширення ідей.

- **Чи бачите ви перспективи створення міждисциплінарної наукової діаспори, і від чого залежить її сталість?**

Спільнота економістів є досить активною, але створити дуже згуртовану полідисциплінарну діаспору, як-от Наукове товариство Шевченка у США, де представлені філологи, фізики та економісти, доволі складно, оскільки інтереси надто різні, і це постійно тягне її у різні боки. Однак після початку повномасштабного вторгнення у Товариства Шевченка ніби відкрилося друге дихання: багато людей, згадавши своє українське походження, приєдналися, шукаючи можливостей допомогти. У природничих науках (фізика, хімія)

у Штатах багато українців, але значно менше у гуманітарних сферах, як-от історія чи філологія. Це частково пояснюється тим, що Захід, особливо США, довго не розумів, що таке Україна, зосереджуючись на Росії у рамках Slavic Studies. Зараз ситуація змінюється: наприклад, в Університеті Берклі українську мову й літературу почали викладати лише два роки тому, і війна створює певне вікно можливостей для українських науковців.

- **Якою є роль українських економістів та загальном науковців у відбудові України, і яку допомогу може надати діаспора?**

Наша роль полягає у пропонуванні ідей та поясненні можливих кроків, оскільки практики в Україні не завжди бачать усі можливості. Оскільки Україна, на жаль, не перша країна, що постраждала від війни, ми можемо використовувати досвід інших держав, які вже проходили цей шлях. Наприклад, проблеми масового мінування розв'язували в Африці, а питання формування тарифів чи стимулів у зеленій енергетиці вже вирішували інші країни, і ми можемо адаптувати цей досвід, щоб уникнути помилок. Ті, хто за кордоном, мають ширший горизонт, що дозволяє їм знаходити спеціалістів з конкретних питань і сконтактовувати їх з українськими інституціями, виконуючи важливу функцію мережування (networking).

- **Чи готові українські інституції максимально використовувати цей експертний потенціал?**

Готовність різна. Інколи наші пропозиції зустрічають опір на кшталт: «Що ви можете знати? Ви не живете в Україні, у нас свій контекст». Іноді ідея просто зупиня-

ється, бо не збігається з пріоритетами. Набагато ефективніше працюють горизонтальні зв'язки (*grassroots*) — коли ти знаєш когось особисто і допомагаєш йому, його студентам чи колегам. Наприклад, я активно спілкуюся з молодими людьми та університетами, де є рух, зокрема Київською школою економіки, КНЕУ та Могилянкою.

- **Над якими ключовими дослідженнями щодо відбудови України ви працюєте зараз?**

Я працюю над стратегією економічного зростання України разом із Моррісом Обстфельдом, колишнім головним економістом Міжнародного валютного фонду. Хоча мета Президента Зеленського — досягти трильйона доларів економіки за 10 років — мало ймовірна, подвоєння економіки вже було б перемогою. Ми аналізуємо три джерела економічного зростання: накопичення капіталу, продуктивність і людський капітал (зростання населення). Збільшення населення (зростання людського капіталу) є мало ймовірними через війну. Підвищення продуктивності, хоча й важливе, є складним у практичному плані; наприклад, агробізнес в Україні має нижчу продуктивність, ніж у провідних агрокраїнах, хоча технології доступні. Тому, виходячи з досвіду східноєвропейських країн, які приєдналися до НАТО та ЄС і відзначилися величезним накопиченням капіталу (через інвестиції та структурні фонди ЄС), найважливішим джерелом зростання для України у короткій перспективі буде саме накопичення капіталу та інвестиції. Наше дослідження має оцінити, скільки інвестицій можна очікувати, як швидко це відбудеться, які є джерела та що можна зробити для прискорення цього процесу.

Вікторія СЕРЕДА

Вікторія Серед отримала історичну освіту в ЛНУ імені Івана Франка та соціологічну освіту в Будапештському та Единбурзькому університетах. Згодом вона була співзасновницею кафедр соціології в ЛНУ та УКУ. Її наукові інтереси охоплюють питання історичної пам'яті, урбаністики, ідентичності та переміщених осіб. У 2021 р приїхала в Німеччину на довготермінове академічне стажування. У даний час – академічна директорка програми VUIAS (українською - Віртуальний Український Інститут Провідних Досліджень) при Wissenschaftskolleg zu Berlin, професорка в Київській школі економіки (КШЕ).

- **Розкажіть, будь ласка, чи є виклики у взаємодії з закордонними партнерами? Які ви бачите проблеми, які здобутки?**

Головний виклик зараз у тому, що багато донорських організацій та фондаций, які на початку працювали в режимі відкритості та гнучкості, поступово повертаються до старих рутинних практик. Ці практики часто не враховують нових багаторівневих та багатодисциплінарних форматів наукової співпраці, які з'явилися останнім часом у відповідь на безпрецедентні виклики воєнного часу.

Більшість взаємодій будується за схемою: один університет у країні X та один університет в Україні із спільним тематичним дисциплінарним проектом. Уряди інших країн часто виділяють велику суму певному національному науковому фонду (наприклад, українському), який потім оголошує call, і вибудовується білатеральна взаємодія. Такий формат міг бути ефективним у довоєнну добу, коли західні науковці і сту-

денти могли безпечно приїздити в Україну, а українські дослідники працювати над своїми темами вдома. Такий формат консервує існуючі інституційні поділи. Але в ньому складно реалізувати наш новий проект, що включає 15–20 інституцій, 15–20 дисциплін і науковців, що зараз перебувають у 15–20 країнах. Фонди для Scholars at Risk теж згортаються. Постійно стоїть питання фінансової взаємодії та її специфіки.

- **Скажіть, будь ласка, які ваші найближчі наукові, дослідницькі, професійні плани на 2–3 роки? Чи передбачається подальша співпраця з різними інституціями за кордоном?**

Так, звичайно. Моя офіційна посада в Німеччині передбачає, що я маю координувати великий академічний проект, але також і простір для науково-дослідницької роботи. Я багато пишу і публікую. З 2022 я була директоркою, а тепер є провідною дослідницею проекту Призма Україна «Війна, міграція, пам'ять» у Форумі

Трансрегіональних Досліджень.

І продовжую працювати з грантовими заявками для великих колективних дослідницьких проектів.

1. Ми подаємо спільний французько-німецький проект дослідження українських переміщених осіб, з фокусом на гендерних питаннях і меншинах.
2. Схожий проект ми з колегами подали у співпраці зі шведським університетом тиждень тому.
3. Я виступаю посередником у переговорах між Київською школою економіки та Норвезьким університетом в Осло, які хочуть розгорнути програму з Ukrainian Studies.

В рамках програми KIУ (Мережа компетентностей з міждисциплінарних українських студій Франкфурт (Одер) – Берлін) формуємо нові дослідницькі можливості для стипендіатів VUIAS – українських дослідників та PhD-студентів. Як член Академічної ради KIУ, я впливаю на розвиток проекту та його академічні напрямки. Це важлива частина моєї академічної та громадської роботи для розвитку українських досліджень.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори?**

Я не сприймаю цього терміну. Я абсолютно не ідентифікую себе представницею української наукової діаспори. Як і сотні українських науковців, що зараз перебувають за кордоном, я ніколи не переривала роботи в українських академічних установах. До липня цього року я працювала одночасно в одному з інститутів Національної Академії Наук України та викладала 3–4 курси на рік в Українському Католицькому університеті. Зараз працюю і викладаю в КШЕ. Також з квітня 2022 я щорічно викладаю 1–2 курси в Invisible University for Ukraine (сертифікована програма Центральноєвропейського університету для українських студентів «Невидимий університет для України»). Оскільки я часто буваю в Україні, організую різні заходи, викладаю, проводжу дослідження, то жодним чином не відчуваю

себе діаспорою. Я вважаю, що ділити науковців у такий спосіб неправильно, адже багато українських дослідників, подібно як я, пов'язані з Україною і працюють одночасно в кількох країнах.

- **Як ви бачите роль української спільноти науковців за кордоном у відбудові України, їх внесок?**

Це складне питання. Звісно тут можна згадати глобальні нерівності в сфері продукування знань і прекарність академічної науки, «подвійний відтік мізків» (явище подвійної втрати афіліації), які позначаються і на ситуації української спільноти за кордоном і в Україні. Проте, важливо почати думати про реальні кроки і нові моделі. Ми поступово вчимося бути важливим голосом, який говорить про Україну в різний спосіб. Я роблю це на прикладі свого проекту, який був створений саме з метою протидії цим негативним явищам, а також відбудови української наукової спільноти зараз, а не у невизначеному майбутньому. VUIAS мобілізує підтримку наукових досліджень в умовах війни, допомагає боротися з відтоком інтелекту та гендерними нерівностями в академічному середовищі, спричиненими війною та вимушеним переміщенням. Важлива філософія проекту – створення гнучких інституційних форм діяльності, здатних адаптуватися до умов війни та мінливих потреб українських дослідників. Нові форми міждисциплінарної взаємодії є другою важливою метою проекту. Проект будується навколо унікальної моделі взаємозв'язку та підтримки науковців усіх дисциплін – як тих, що перебувають в Україні, так і за її межами – через віртуальний академічний простір та очні формати співпраці. Він творить середовище, де українські вчені отримують можливість як міжрегіональної так і міжнародної співпраці і мобільності. Це дозволяє побудувати нові академічні містки як в середині країни, так за її межами, сприяти інтеграції українських науковців у міжнародний академічний простір і поглибленню знань про Україну в глобальній академічній спільноті.

Важливо розуміти, що знання про Україну не обмежуються тільки гуманітарними студіями з україністики; наші знання у сфері у фізики, хімії, біології чи інженерії є не менш важливими для міжнародного престижу нашої країни. Українські вчені за кордоном є групою експертів і частково амбасадорами, які презентують Україну, вибудовують зв'язки та здобувають нове знання. Тут важливим є творення майданчиків, які залучатимуть, як міжнародних дослідників, так і тих українців, що перебувають за кордоном, в українську академічну спільноту для передачі найновішого досвіду та знань колегам та студентам. Допомогатиме їм повертатися в Україну. Таким чином, VUIAS сприяє відбудові української академічної спільноти шляхом підтримки інституційної та індивідуальної стійкості, а після завершення війни — через відкриття Інституту передових досліджень (IAS) у Києві.

- ***Прокоментуйте, будь ласка, основні моменти перспективи поглиблення співпраці в таких сферах: наукове менторство, освітні проекти, обмін досвідом, економічна співпраця, спільні проекти діаспори, внесок у розбудову України і гендерна рівність.***

Наукове менторство є важливим і цікавим, адже сприяє розбудові партнерських відносин, полегшує подання на спільний проект чи спільну публікацію, яка буде видимою. Якщо разом з тобою публікується хтось «видимий» чи «зірка», то й твій текст одразу стає видимим. Недоліком менторства є певна нерівність, коли українські дослідники часто стають лише джерелом постачання інформації про ситуацію в країні чи дослідницьких даних, а їх описує і публікує хтось інший не завжди належним чином відзначаючи внесок українців.

Освітні проекти також важливі, але питання в тому, як вони будуються. Дуже цінною є взаємодія, коли студенти з різних університетських систем можуть активно взаємодіяти. На жаль, практик dual degrees (подвійних дипломів), коли можна отримати диплом іншого

університету, — лише одиниці. Будь-яка освітня система пов'язана з майбутніми поколіннями, і добре, коли студенти мають досвід взаємодії. Проте зараз студентська академічна мобільність є обмеженою в обох напрямках, тому треба шукати нові форми співпраці.

Якщо говорити про спільні проекти (з українськими та закордонними дослідниками та українськими дослідниками з-за кордону), тут знову виникає питання глобальних нерівностей. Бувають проекти, де українці збирають та обробляють дані, а публікують інші, також дуже часто простежується нерівність у відсутності фінансування наукових посад і заміщення їх стипендіями, які не включають соціальний пакет. Але нерівності і прекарність науки — це глобальна проблема. З іншого боку, спільні проекти надають важливу підтримку українським дослідникам в часи війни, інтернаціоналізують і реформують українську науку, а також поширюють нове знання про нашу країну. Моєю мрією, над якою я працюю, є відкриття Українського Інституту Провідних Досліджень в Києві, як майданчика міждисциплінарної взаємодії міжнародних та українських дослідників.

Внесок у розвиток і розбудову України. Наш уряд має кілька улюблених тем (екологія, ментальне здоров'я (mental health), науково-технічні розробки (engineering) тощо), які обговорює на нарадах. Соціально-гуманітарні науки або взагалі не згадуються, або згадуються дуже рідко. Мені здається, що уряду треба приділяти значно більше уваги цим сферам. Люди, які отримують новий досвід, дуже активно працюють на розбудову та відбудову України: через викладання, спільні проекти, публікації, ноу-хау, наукові дослідження та експерименти в лабораторіях.

Український уряд, схоже, не дуже бачить у науковцях та науці (крім окремих точкових сфер) тих, хто має активно брати участь у розбудові країни. Потенціал українських науковців величезний, але його треба побачити і використати.

Олександра КОЙДЕЛЬ

Олександра Койдель, політологиня, дослідниця демократичних трансформацій, доцентка Київської школи економіки та заступниця декана факультету соціальних наук. Навчалася в University of Gothenburg та Freie Universität Berlin, афілійована з Harvard Ukrainian Research Institute та Zentrum für Osteuropa und internationale Studien.

- **Хто чи які структури відіграли вирішальну роль у вашій науковій кар'єрі за кордоном, і як ви передавали цей досвід в Україну?**

У моїй кар'єрі найбільше допомагало перебування в середовищі супервайзерів-науковців, які намагаються поєднувати дослідження і громадську діяльність та відкриті до нового. У Швеції це була моя супервайзерка Катажина Єжерска, яка надихнула мене писати про український волонтерський рух і його відмінності від західного розуміння громадянського суспільства. У Німеччині — Таня Бюрцель з ідеями щодо європейської інтеграції, а також Оксана Гус, яка підштовхнула мене до думки про PhD. Важливу роль відіграли структури: стипендії DAAD були вирішальними для вступу в аспірантуру до Вільного Університету Берліна та підтримки публікації книги. Також слід згадати Українсько-німецьке академічне товариство (*German-Ukrainian Academic Society*), яке фасилітує міждержавний діалог і налагодження інституційних зв'язків. Якщо говорити про Київську школу економіки (KSE), то формального процесу «передавання знань» не існує, адже KSE — особ-

ливий університет, де багато працівників вже мають схожий міжнародний досвід. Це обмін «на рівних». Тож маючи такий бекграунд, ми шукаємо можливості публікацій тільки в топ-журналах з міжнародним покриттям і проектів з міжнародною співпрацею.

- **Як почалася співпраця з KSE та іншими українськими інституціями та муніципалітетами?**

Співпраця з українськими інституціями почалася у 2016 році з підготовки спільного проекту з Оксаною Гус, який ми подали до німецької фундації Stiftung Erinnerung Verantwortung Zukunft і отримали фінансування на українсько-німецький молодіжний обмін спільно з Міждисциплінарним науково-освітнім центром протидії корупції при Києво-Могилянській академії. Цей проект передбачав антикорупційні тури. Співпраця з KSE розпочалася завдяки одній учасниці цього обміну, яка навчалася в магістратурі KSE з публічної політики. Студентам програми була потрібна експертиза в дизайні дослідження, і наша експертиза з Оксаною Гус підійшла. З Міністерством освіти я взаємодіяла

у 2019 році, досліджуючи відкриті шкільні бюджети. Ми вивчали передові практики використання інструменту *Open School* у Донецькій області (Краматорськ, Дружківка, Костянтинівка). Міністерство було дуже відкрите до інтерв'ю.

- **Які виклики стоять перед українською науковою діаспорою і чи є вдалі приклади нетворкінгу?**

На жаль, у діаспорі часто діє принцип «два українці – три гетьмани». Менші групи формуються навколо певних тематичних зацікавлень, і об'єднання у більші групи є ускладненим. Тому поле української діаспори є фрагментованим. Приклади успішних мереж: по-перше, Українсько-німецьке академічне товариство (DUAG), яке існує за рахунок інституціоналізації. Це асоціація з правлінням, членськими внесками та щорічними зустрічами, що дозволяє тримати людей «вкупі», підтримуючи міжособистісні зв'язки. По-друге, це мережа громадських організацій, яку координують представниці CRISP та Open Platform, де співпраця будується на спільних цінностях. Великим викликом, спільним для всіх українських організацій, є поки що низька професіоналізація. Більшість не мають виконавчих органів, які б координували роботу на платній основі, тобто бракує менеджерів спільнот (*community manager*). У Німеччині склалося фінансове «порочне коло»: німецька держава фінансує лише усталені організації з репутацією і досвідом, «послужним списком» (*track record*), чого українські не мають через брак фінансів, оскільки українська держава їх також не фінансує з об'єктивних причин.

- **Чи має глобальна українська спільнота прагнути до об'єднання організацій, і що цьому заважає?**

Жодна міжнародна українська організація не може сказати, що вона поєднує всіх українців. Можливо, нам варто звернутися до ідеї Драгоманова про державу Україну як «громаду громад». Це означає, що діаспорні

громади мають існувати та саморегулюватися, але їм потрібні канали комунікації та зворотного зв'язку між собою. Для цього ми маємо бути менш максималістськими та перфекціоністськими. У нашій політичній комунікації часто людину, що помилилася, одразу «кенселюють» (викреслюють). Ми дуже сильно критикуємо і акцентуємо увагу на розбіжностях та відмінностях, тобто на тому, що нас різнить, замість того, щоб шукати спільне. Це той виклик, який нам потрібно подолати.

- **Який потенціал науковців у відбудові України, і чи є «інтерфейси» для впровадження досліджень у політику?**

Це дуже важливе питання, і навіть якщо зараз робляться зусилля в цьому напрямку, їх не можна порівняти з масштабом потреби. Приклад: для 100 стипендіатів Фонду Марі Кюрі, які мають напрацювання за кордоном, величезним викликом є втілити ці знання в політики в Україні. Просто немає цих інтерфейсів. Теоретично мали би бути «віконечка» в міністерствах та великих інституціях, які координують стипендії, для того, щоб збирати ці знання. Це перша структурна перешкода. Друга перешкода – це загалом те, що ідея прикладного значення науки та її політичного впливу є досить новою і ще не знайшла постійного відображення навіть у широких західних академічних колах. Проте є позитивні зрушення. Колеги, пов'язані з Університетом Берклі, проводять велике навчання для українських науковців як перетворювати напрацювання на політичні поради.

- **Які українські дослідження є релевантними для міжнародної науки?**

У розрізі стійкості наш досвід дуже цікавий колегам з Університету Піттсбурга в США, які досліджують питання *Governing Deep Differences* (врядування спільнот із серйозними відмінностями). Їх цікавить, наприклад, наш досвід децентралізації. Разом з ними ми проводимо нове дослідження про соціальну згуртованість у громадах в Україні, які вирізняються великим етніч-

ним розмаїттям. Також варто наголосити, що залучення громадян є одним із факторів стійкості української держави. Як приклад стійкості хочу згадати статтю Дарини Мальчикової з Херсонського державного університету про досвід «зовнішньої окупації та внутрішньої свободи».

- ***Чи є приховані виклики або нерівність у міжнародних наукових партнерствах?***

У партнерських проєктах існує певна ієрархія, певна нерівність між західними науковцями і українцями. Не завжди обидві сторони комунікують як рівноправні

партнери. Іноді західні партнери просять українських науковців зібрати дані та оплачують цю роботу як роботу асистента, наче український науковець – агенція, що надає послугу і українські науковці не завжди наважуються підняти питання про співавторство чи інші можливості. Часто це не через «погані наміри», але виходить неприємна ситуація, яку варто було б проговорити на початку. Щоб подолати цей виклик, потрібна агентність (суб'єктність): нам не слід приймати можливості як «гуманітарну допомогу», ми маємо думати, як їх покращити для вибудовування рівноправного партнерства.

Дмитро ХУТКИЙ

Дмитро Хуткий — науковий співробітник Тартуського університету (University of Tartu, Estonia), очільник Українського центру при Тартуському університеті. Сфера його наукових інтересів охоплює політичну соціологію, цифрове врядування та цифрову демократію. Має досвід роботи в Україні (Інститут інноваційного розвитку) та багаторічної участі у понад 10 постдокторських програмах (гранти Fulbright, Erasmus Mundus, Widening Fellowship та інші міжнародні стипендії).

- **Як відбувалась ваша взаємодія з закордонними колегами? Чи були ті, хто відіграв вирішальну роль у побудові й розвитку вашої наукової кар'єри за кордоном на різних етапах протягом цих років?**

На початку вирішальну роль відіграли колеги у Могилянці, зокрема міжнародний відділ НаУКМА, який проактивно поширював інформацію про можливості (у ті часи не все було доступно в інтернеті). Також, коли приїжджали професори, я одразу домовлявся про стажування. І один професор, наприклад, написав лист підтримки для моєї заявки.

Далі це були прямі контакти: я викладав курс, ґрунтуючись на книжці одного професора, написав йому, і він запросив мене приїхати. Потім ми разом написали два розділи у співавторстві. Для мене як для молодого вченого це був значний крок уперед. Зараз більше співпрацюємо з українцями в плані консорціумів. Важливо знати, де є колеги і хто в якій сфері працює. Наприклад, ми долучилися до норвезької мережі «Громада» — це дослідження України в північних і балтійських країнах.

- **А там, де ви зараз є, чи є якісь ключові люди, які допомогли вам, надали підтримку, щоб ви залишилися і організували Український центр?**

Звичайно. Завжди важлива підтримка керівництва. В Естонії загалом підтримують Україну. Також у нашому інституті політології робиться акцент на соціально значущій, а не лише фундаментальній науковій діяльності. Керівники інституту підтримали ідею створення Українського центру на основі виграних грантів (як внутрішньоєстонських, так і європейських), оскільки центр існує не за рахунок державного фінансування. Також колеги підтримували заходи, поширювали інформацію та приєднувалися до написання публікацій.

- **Завдяки яким інструментам, стипендіям, грантам формувалась і розвивалась ваша професійна діяльність за кордоном?**

На той момент були сильні американські гранти, хоча зараз їх менше. Fulbright знаний і відкриває багато можливостей. Його програми збирали фулбрайтівців на літніх школах. Також Erasmus Mundus надавав можливість

для постдоку та подорожей. Пізніше були більш екзотичні національні стипендії в університетах. З-посеред великих, які запам'яталися, також є Widening Fellowship – програма Європейської комісії.

Я маю досвід роботи з європейськими, американськими та міжнародними грантами. Досвід фандрейзингу (як для індивідуальних стипендій, так і для колективних грантів) є однозначно потрібним у науковому середовищі.

- **Чи був досвід співпраці з українськими колегами на основі таких грантів?**

Так. Я подавав заявки разом з науковими центрами, які працюють у нашій тематиці, у різних консорціумах. Серед партнерів були: Києво-Могилянська академія, Київська школа економіки, Український католицький університет, Львівський національний університет імені Івана Франка, Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, Дніпровська політехніка, а також різні громадські організації.

Перевага базування в ЄС полягає в тому, що ми можемо виступати головним партнером у консорціумі, маємо контакти в Європі та беремо участь в альянсах університетів. Це дозволяє залучати фахівців з України. Наприклад, я підключаю фахівців в Україні, які є провідними в дослідженні дезінформації, і вони успішно співпрацюють.

- **Чи у вас є якийсь постійний партнер в Україні?**

Я маю українську афіліацію в Інституті інноваційного врядування. Якщо є грантові можливості, де потрібна громадська організація, ми співпрацюємо. Ми маємо спільний проект Horizon Bridge з Київською школою економіки, партнерство триватиме щонайменше три роки. Також ми працюємо з Могилянською школою журналістики та StopFake щодо протидії дезінформації. Підбір партнерів відбувається за тематикою дослідження. Важливо знайти фахівця у вузькій темі. Також враховується, чи є знаною організація, чи знають про

неї або чули. Я вважаю, що треба підтримувати співпрацю з тими українськими університетами, які мають можливості витягнути хороші міжнародні заявки. Важливо мати напрацьований досвід, який підтверджує, що партнери професійні, надійні та роблять роботу вчасно і якісно.

- **На якому рівні здебільшого відбувається така співпраця?**

Як правило, на рівні колег-дослідників. Головний дослідник (*Principal Investigator*) визначає тему та збирає команду, і його ім'я має значення у заявці.

Проте є й інший досвід: ми долучилися до Глобальної коаліції українських студій при Міністерстві освіти і науки і підписали меморандум на рівні ректора Тартуського університету та очільників Коаліції. Ця Коаліція намагається посилити українську наукову діаспору за допомогою мережування (нетворкінгу). Ми поширюємо інформацію про їхні заходи, а вони – про наш масовий онлайн-курс «Україна – європейський фронтір». Важливо використовувати всі ефективні способи, щоб систематизувати співпрацю, яка часто відбувається самостійно на місцях.

- **Які ваші плани академічні, можливо, професійні, громадські на два-три роки? Чи передбачається співпраця з українськими колегами?**

Важливо мати досвід публікацій у топових журналах, і найкраще це робити у співавторстві. Західним науковцям часто потрібні українські дані. Співпраця не завжди буває на засадах рівності, найчастіше рівність досягається, коли українців залучають до обговорення методології, аналізу, і тоді вони стають рівноправними співавторами. Такий досвід важливий.

Щодо планів, то я бачу необхідність сфокусуватися на рецензованих наукових статтях. Якись вже опубліковані, якись на рецензуванні. Зокрема, дослідження про сучасну Україну і як вона протидіє російській агресії з використанням цифрових інструментів. Літератури про це мало, тож я хочу написати дослідження, які

можна було б використовувати як мені, так і колегам. Також у планах — більше навчальних програм для українців. Наприклад, програма з розвитку цифрового врядування «STRIDE», яку запускаємо з Лінчепінзьким університетом у Швеції. Українці тут мають кращі шанси, оскільки конкуренція менша (лише 6 країн Східного партнерства).

Далі — розвиток онлайн-курсу «Україна — європейський фронтір». Це унікальний курс про сучасну Україну (не лише про історію/культуру), і він доступний онлайн. Курс призначений для будь-якої аудиторії. Я бачу чотири категорії слухачів: зацікавлені люди, студенти, дослідники-викладачі (які шукають літературу для досліджень та намагаються краще зрозуміти тему) та практики (працівники МЗС, активісти), які використовують ці знання у роботі. Хоча курс був орієнтований на іноземців, близько чверті слухачів — це українці, які хочуть краще зрозуміти і пояснити Україну своїм іноземним колегам.

Також важливо робити масштабні проекти, об'єднувати українську спільноту за кордоном, та робити дослідження про Україну для світової науки, щоб Україна була цікавим кейсом. Все це має на меті збільшити інвестиції в українську науку.

- **Як відбувається посилення співпраці в таких аспектах: гендерна рівність, наукове менторство, освітні проекти, обмін досвідом, економічна співпраця, спільні проекти діаспори, внесок у розвиток розбудови України?**

Гендерна рівність. Існує закономірність, що чим вища посада, тим менше там жінок. Тому треба цілеспрямовано заохочувати та підтримувати той гендер, який має менше можливостей наразі. У моєму Інституті в Естонії заохочували жінок публікуватися та здобувати звання професора, і жінки досягли тут успіху.

Наукове менторство. Важливо, щоб це були систематичні програми, а не хаотичні ініціативи. Одним із способів є навчання українців за кордоном, де вони одразу здобувають менторство. Наприклад, у Тартуському університеті навчається багато українців, і троє з них захистили магістерський диплом під моїм керівництвом. Програми, які ми проводимо (наприклад, літні школи для держслужбовців та активістів), теж включають менторство. Я виступаю в ролі ментора і створюю такі програми, щоб це була система.

Освітні проекти. Ми проводили вебінари спільно з українським офісом Horizon, де я розповідав про програму Marie Skłodowska-Curie Fellowship.

Обмін досвідом. Для обміну досвідом потрібні програми, як-от літні школи. Або ж треба писати спільні статті та робити спільні дослідження, оскільки це реальна практика, яка запам'ятовується краще, ніж просто лекція.

Спільні проекти діаспори. Це цікаво, оскільки гранти, як правило, є національними. Краще, коли це консорціум, наприклад, у рамках програм Horizon або Erasmus. Програми можуть підтримувати мережі, де переважає українська діаспора, якщо це дослідження України. Важливо об'єднатися довкола практичної мети (створення асоціації, грантового проекту, спільної публікації чи збірки).

Внесок у розвиток та розбудову України. Це має бути постійною метою. У нашому проекті «BRIDGE» універсальна наукова мета (деліберативна демократія) пов'язується з внеском у розбудову України через пілотування кейсів, де українські громадяни допомагають спрямовувати ресурси на відбудову на рівні місцевого самоврядування. Це має бути фокусом досліджень та практичних інтервенцій, спрямованих на посилення якісного врядування та державних інституцій.

Ольга КУЦЕНКО

Ольга Куценко, докторка соціологічних наук, професорка, провідна наукова співробітниця Інституту соціології НАН України (Київ), а також дослідниця Берлінського технічного університету (Німеччина). Стаж наукової діяльності – понад 30 років. Має багаторічний досвід співпраці з провідними європейськими дослідницькими центрами, зокрема WZB (Wissenschaftszentrum Berlin). Перебуває за кордоном із 2022 року, нині виконує дворічний грантовий проєкт фондів Ейнштейна та Гумбольдта. Сфера наукових інтересів: соціетальні трансформації постсоціалістичних суспільств, становлення громадянської активності, соціальна структура, новий середній клас, розвиток академічної культури.

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на вашу професійну діяльність та наукові інтереси?**

Вторгнення системно вплинуло на мою професійну діяльність з усіх боків і повністю змінило мої наукові інтереси, сконцентрувавши дослідження на українському суспільстві у стані війни. Також змінились способи професійного залучення: увесь перший рік тривав повний перехід на дистанційні форми, хоча досвід роботи онлайн ми вже мали під час COVID-19. У перші місяці вторгнення був абсолютний ступор, призупинялися заняття. Але я продовжувала підтримувати активні зв'язки зі студентами та колегами, що було дуже важливо для відчуття нормальності життя. Після відновлення онлайн-занять, які я проводила вже з Берліна, кожна зустріч розпочиналася з «переклички» – обмін враженнями, з'ясування, чи всі живі та здорові. Після цього я

подалася на гранти, отримавши спочатку три короткі інституційні гранти від DAAD, а потім вже самостійні наукові дослідження від Фонду Ейнштейна та Фонду Гумбольдта.

- **Що стало вирішальним фактором у виборі Німеччини для продовження роботи після початку вторгнення?**

Вибір Німеччини був зумовлений тривалим досвідом праці тут. У першому десятилітті 2000-х я двічі працювала за контрактом у WZB (Wissenschaftszentrum Berlin) – потужному державному дослідницькому центрі соціальних наук, і це був мій «якір». Крім того, у мене був потужний дослідницький проєкт, фінансований ЄС, де координатором був мій колега з Вільного університету Берліна, професор Ніколай Генов. Також роль відіграло те, що мої знайомі та близькі друзі раніше мігру-

вали до Німеччини, і я постійно з ними спілкувалася. Крім того, на мій вибір вплинула німецька культура — філософська культура, культура організації повсякденного життя, а також практика академічної діяльності та ставлення до людини.

- **Як виникла ваша співпраця з Технічним університетом Берліна (ТУБ) та як вона розвивалася?**

Раніше я не мала жодної співпраці з ТУБ чи його фахівцями. Наприкінці березня 2022 року отримала електронний лист від професорки, відомої в галузі досліджень деліберативної демократії, із запрошенням долучитись до проєкту для конкурсу «Горизонт Європи». Вона знайшла мене через сайт Київського університету імені Тараса Шевченка та мої публікації. Хоча цей проєкт не пройшов, у квітні я отримала запрошення від цієї професорки та її колег податися на програму DAAD. З червня 2022 року мою заявку підтвердили, і я долучилася до ТУБ через DAAD. Згодом університет повторював цю програму, а влітку запропонував податись на конкурс Фонду Ейнштейна; я пройшла відбір, що забезпечило повноцінну зарплату у ТУБ з 2023 року.

- **Які інструменти чи чинники, окрім грантів, найбільше сприяють розвитку професійної діяльності науковця за кордоном?**

Насамперед сприяє культура академічної комунікації, яка дуже допомагає розкриттю талантів і стимулює до саморозвитку, до пошуку важливих напрямів дослідницької діяльності. Академічна культура на Заході відрізняється від української. Зокрема, мене дуже приваблює відсутність наукової ієрархії. Під час оцінювання наукового внеску чи статті (навіть у престижних журналах) немає значення, чи є ти PhD, чи габілітований професор. Головне — це якість, обґрунтованість, важливість, значущість та інноваційність твоєї роботи. Також в академічній та загальній культурі цих суспільств (зокрема, Німеччини та Швеції) приділяється особлива

увага балансу роботи і життя (work-life balance). Тут намагаються чітко розрізняти робочий час, коли очікується повне заглиблення у справи, і вільний час для сім'ї, культурного розвитку та переключення. Це прагнення балансу стало навіть «бзіком» в академічному середовищі Німеччини: наприклад, дуже рідко побачиш відкриті офіси в університеті після третьої години.

- **Чи впливають стипендії та гранти на професійний розвиток науковців і чи передбачають вони співпрацю з українськими колегами?**

Так, гранти є дуже важливим фактором професійного розвитку. Участь у грантових проєктах сприяє науковому розвитку, оскільки конкурси часто визначають тематичний горизонт, узгоджуючи інтереси науковців з актуальними для грантодавця напрямками. Щодо України, ми маємо бути дуже вдячними європейцям за рішення про підтримку українських науковців. Європейська комісія рекомендувала керівникам проєктів, які вже були підтримані, знаходити можливості та долучати українських вчених до діючих проєктів. Величезна кількість українських науковців з різних галузей (включно із соціологією) отримали можливість залучитися на певний час до конкретних наукових команд. Це дозволяє їм ознайомитись із західними методами роботи, дослідницькою та академічною культурою, а також продемонструвати себе та свою корисність. Це також сприяє тому, що численні спільноти українських вчених, які працюють за кордоном, стають промоутерами та провідниками української науки.

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на інтенсивність міжнародної співпраці з українськими науковцями?**

Повномасштабне вторгнення суттєво вплинуло на інтенсивність співпраці, і такого інтересу та широти співпраці, які ми бачимо зараз, ніколи раніше не було. До агресії становище української соціології у глобальній чи навіть європейській сфері було дуже перифері-

йним. Хоча українські соціологи роблять дослідження на світовому рівні, їхню соціологію знали дуже мало або зовсім не знали, частково через обмеженість наукових комунікацій та можливостей участі у великих конференціях. Зараз ситуація радикально змінилася, і є надія, що ці зміни будуть довготривалими. Я переконана, що закладені дуже серйозні підвалини для подальшого потужного розвитку української соціології в контексті прямих академічних взаємодій зі світовою наукою.

- **На ваш погляд, яка роль української наукової діаспори у формуванні її сталих зв'язків та розвитку науки?**

Ті, хто працює за кордоном, повинні не розгубити один одного і знаходити можливості не тільки для особистої підтримки, а й для налагодження мережевої діяльності, яка б фокусувалася на спільних проблемах з Україною. Наші спільні проблеми стосуються розвитку досліджень, розуміння, куди нам рухатися, і що потрібно для того, щоб українцям жилося краще. Ми маємо бути в авангарді цивілізаційних змін, а не пасти задніх. Я переконана, що інституціоналізовані та організаційні зв'язки мають бути посилені та розвинені.

- **Які три ключові чинники є важливими для сталого формування української наукової діаспори?**

По-перше, в основі мають бути активні, ініціативні та креативні люди. По-друге, необхідні продумані кроки, які б допомагали створювати спільні дослідницькі програми за участю науковців різних країн, насамперед українських. По-третє, потрібно думати про те, як поширювати та поглиблювати академічну культуру в Україні, що можна було б зробити за допомогою діаспори, наприклад, через організацію конкурсів наукових робіт (як це робить Німецько-українське академічне товариство). Крім того, важливо стратегічно продумувати, як підтримати публікації українських науковців у потуж-

них, розкритих академічних журналах, можливо, через пропозиції спеціальних випусків.

- **Наведіть приклади внеску діаспори та науковців, що працюють за кордоном, у розбудову та підтримку України.**

Науковці, які працюють за кордоном, зокрема соціологи, політологи та історики, фокусуються на дослідженнях, які допомагають зрозуміти проблеми, що стоять на перешкоді розвитку українського суспільства після війни, та пропонують шляхи їх вирішення. Це і є прямий внесок у перспективу розбудови України в повоєнний період. Українські науковці залучені до діяльності програм Міністерства економіки ФРН, яке опікується проблемами повоєнної розбудови України (відновлення економіки, інфраструктури, соціальних зв'язків). Також помітною є громадська активність, участь науковців у демонстраціях, мітингах та різноманітних заходах на підтримку України, включно з програмами підтримки бійців та ветеранів. Важливо враховувати пріоритети, оскільки ресурси обмежені, і потрібно концентрувати увагу на широкому, але потужному горизонті викликів, які мають бути у фокусі досліджень.

- **Чи відбувається співпраця у сфері гендерної рівності?**

Коли ми подавали проекти на «Горизонт Європи», завжди було питання, чи прийняла партнерська інституція план гендерної рівності. Ситуація в Україні дуже різна: я бачу, що довготривалі традиції гендерної нерівності зберігаються в академічних інституціях. Існують проблеми розподілу навантаження та обов'язків жінок в академічному середовищі, пов'язані з народженням та вихованням дітей. Якщо інфраструктура допомоги та турботи не розвинута, то молоді мами-науковиці покладаються на сімейну культуру (партнерські чи непартнерські відносини в межах сім'ї). На рівні держави необхідно думати про принципові зміни та розвиток інфраструктури соціальної підтримки.

Анна АВДЮЩЕНКО

Анна Авдющенко, науковиця, живе та працює в Польщі вже 10 років. Нині афільована в Ягеллонському університеті в Кракові. Має економічну освіту, здобула перший досвід у Польщі завдяки постдокторській стипендії Лейна Кіркланда у 2013 році, паралельно працюючи в Дніпровській Політехніці. Сфера наукових інтересів: циркулярна економіка та зрівноважений (стійкий) розвиток, з акцентом на поєднанні циркулярних рішень для міст із зеленою післявоєнною відбудовою в Україні.

- **Як повномасштабне вторгнення Росії вплинуло на вашу професійну діяльність?**

Повномасштабне вторгнення дуже суттєво змінило і поламало мою кар'єру, бо співпало з моїм поверненням після другої декретної відпустки. Я поїхала до Сполучених Штатів на стипендію. Полетіла 5 березня, через тиждень після початку повномасштабної війни, і весь весняний семестр у Columbia University в Нью-Йорку робила дослідження, пов'язані з циркулярною економікою. У Сполучених Штатах перспектива дещо інша, для багатьох наша війна — це далеко і не так відчувається, як у Польщі. Після повернення звідти отримала розсилку про зустріч для українських науковців у Кракові. Познайомилася там з українськими вченими, які приїхали через повномасштабне вторгнення. Це був мій перший контакт із тематикою української наукової діаспори. Мене запросила Євгенія Поліщук на перший захід, присвячений можливостям співпраці, щоб я поділилася своїм досвідом.

- **Як вбудовувалися зв'язки з закордонними колегами, хто був вашим ментором, і чи ділилися ви цим досвідом з українцями?**

Моя міжнародна співпраця почалася у 2008 році, на другому році аспірантури в Україні і випадково пішла на курс польської мови. Після курсу я поїхала на літню школу до Краківської гірничо-металургійної академії. Отримала дуже багато приємних вражень і хотіла щось запозичити та перенести в Україну. Почала цікавитися співпрацею свого університету з польськими університетами. Директор Інституту економіки Олександр Іванович Шаров був координатором цієї співпраці, і я вважаю його своїм ментором. Він побачив у мені потенціал, і так почалася співпраця: студентські обміни, літні школи, конференції. Спочатку було більше навчальної, дидактичної роботи, а наукової менше. Потім, у 2012 році, ми з колежанкою з Краківської гірничо-металургійної академії подали проєкт на програму «Молодь в дії» (*Youth in Action*) і отримали фінансування на літню екологічну школу. Це був початок нової тематики,

оскільки я економістка і раніше не займалася екологічними питаннями. Через рік я подалася на стипендію Кіркланда, і науковий керівник моєї колежанки погодився бути й моїм керівником на цій стипендії. І третя людина — це керівник кафедри у Ягеллонському університеті, який підтримував мене всі десять років.

Я завжди хотіла ділитися цим досвідом з українськими колегами та студентами. Допомагала тим, хто приїжджав на програму Кіркланда з Гірничого університету, консультувала щодо заявок та інтерв'ю. У Гірничому я була керівником відділу міжнародних проєктів, і ми надавали консультації щодо подання різних грантових заявок.

- **Які проєкти передбачали співпрацю з українськими інституціями?**

Поки я працювала в Україні, усі гранти були націлені на обмін досвідом між Польщею та Україною (досвід країн або порівнювався, або вивчалися можливості використання польського досвіду в Україні). У літніх школах, окрім Польщі та України, були залучені і Вишеградські країни (Чехія, Угорщина, Словаччина). Працюючи в Ягеллонському університеті, здається, у 2018 році ми запрошували Ягеллонський університет як партнера для проєктів, які подавала Дніпровська Політехніка. Тоді польські студенти їздили до Дніпровської Політехніки. Зараз я більше орієнтуюсь на індивідуальні проєкти.

- **Яким є поточний рівень зв'язку з українськими колегами, і чи посилилась співпраця після вторгнення?**

На інституційному університетському рівні на даний момент немає чогось такого. Співпраця більше відбувається на індивідуальному рівні. Це пов'язано з тим, що я повертаюся до роботи після трирічної перерви і займаюся габілітацією, яка вимагає, щоб я показала, як я індивідуально можу самостійно щось зроби-

ти. Хоча моя габілітаційна тематика досить теоретична, мені дуже хотілося б її прикладного використання, і я планую подавати проєкти із залученням українських колег. Я формую мережу, наприклад, через колежанок з Харкова, пані Оксану з Валенсії, колежанку з Київського університету імені Тараса Шевченка. Але наразі це поки що тільки в планах, до яких звернуся після завершення монографії.

- **Якою є ваша роль у формуванні української наукової діаспори, і які чинники її стало розвитку?**

Нині я не дуже відволікаюся на теми, не пов'язані з габілітаційним дослідженням. Але бачу, що діаспора працює і співпрацює, організовуються тематичні робочі групи. Велику цінність для відбудови України становитиме досвід, зібраний з різних країн в кращій, «зеленій» версії. Внесок у розвиток та відбудову України є ключовою тематикою, яка об'єднує всіх, і це стосується не тільки післявоєнного періоду, а й усього процесу від початку війни. Відбудова відбувається широко, у різних сферах.

Роль науковців, особливо тих, хто має закордонний досвід, полягає у привнесенні найновіших знань та обміні досвідом. Це має бути зрівноважено з локальним контекстом, щоб відбудова не робилася лише закордонними фахівцями. Проблема в тому, що бракує співпраці та залучення наукового сектору до проєктів відбудови.

- **Чи є приклади поглиблення співпраці в різних аспектах (освітні проєкти, підтримка жінок у науці)?**

Міжнародні фонди часто надають грантові можливості для представників України. Наприклад, Horizon Europe та Marie Curie мають спеціальний бюджет для України з гарними умовами.

Андрій ПОРТНОВ

Андрій Портнов, історик широкого профілю, досліджує та викладає історію Центральної та Східної Європи XIX–XXI століть, зокрема інтелектуальну історію, історію міст та історію пам'яті. Приїхав до Німеччини у 2012 році, обіймав посаду професора історії України в Європейському університеті Віддрини з 2017 до 2025 року.

- **Чи змінилася ваша діяльність після повномасштабного вторгнення в Україну?**

Не так сильно, як можна було очікувати, оскільки я викладав курси, пов'язані з Україною, ще з 2012 року, і це продовжилось. Проте після початку повномасштабного вторгнення я відклав усі поточні наукові проекти і зосередився на допомозі людям, які приїжджали до Німеччини, та на виступах у німецьких ЗМІ. Наприклад, книжку, яку мав закінчити в березні 2022 року, сподіваюся завершити лише цьогооріч восени.

- **Як вибудовувалася ваша взаємодія з закордонними колегами і що стало вирішальним для вашої наукової кар'єри в Німеччині?**

Коли я приїхав у 2012 році, то планував повернутися за рік. Однак Революція Гідності змінила ситуацію, і разом із німецькими колегами ми почали створювати мережу Prisma Ukraina – це мережа науковців, які разом займаються науковими та викладацькими проектами. Ми організували літні та зимові академії (школи) для дослідників з усього світу, які проходили, зокрема,

і в Україні (Дніпро), Бухаресті та Берліні. Спочатку це було на добровільних засадах, без великого фінансування.

Метою було збільшити присутність українських тем в інтелектуальному просторі Берліна та інтегрувати їх у ширші контексти європейської та східноєвропейської історії. Згодом, коли я отримав посаду у Франкфурті-на-Одері, вдалося залучити німецьку університетську структуру до нашої діяльності.

- **Чи мали ви співпрацю з українськими колегами?**

У моєму випадку співпраця завжди відбувалася з українськими колегами в Україні. Німецькі проекти, як правило, мають бути максимально міжнародними. Існує серйозна проблема через те, що українська та німецька системи освіти й надалі дуже сильно відрізняються, і механічно звести їх докупи непросто. Проте багато людей працюють над тим, щоб збільшити проекти, де українські та німецькі учасники співпрацюють на рівних.

Війна створила контекст, коли багато німецьких університетів відмовляють співробітникам і студентам в офі-

ційному оформленні поїздок в Україну через небезпеку. Проте великі німецькі фундації вже створили інституційну базу в Україні, наприклад, проєкт українських студій у Львові, що фінансується Фундацією Макса Вебера, та Інститут Ukrainian Institute for Advanced Studies у Києві, що фінансується Volkswagen Foundation.

На інституційному рівні Віадрина мала двосторонні угоди про партнерство з Києво-Могилянською академією, Українським католицьким університетом, Харківським та Київським національними університетами. Ми обговорювали спрощення переходу між освітніми системами. Існували спільні проєкти, наприклад, з Київським університетом імені Тараса Шевченка щодо створення серії англomовних курсів з українських студій. Деякі німецькі університети вже створили спільні магістерські програми з подвійними дипломами.

- **Що позитивного відбувається у співпраці з українськими колегами?**

Війна відіграла свою роль, хоча певні тенденції були помітні і до неї. Ми спостерігаємо кількісне збільшення фізичної присутності українок та українців у західних, зокрема німецьких, університетах на всіх рівнях. Також значно зросла кількість німецькомовних публікацій та конференцій про Україну, здебільшого в контексті війни. Війна є головним чинником цих змін. Попри спротив, українська тема та сюжети зберезуть помітну позицію в німецьких дискусіях, хоча, можливо, і підуть на спад порівняно з піком весни 2022 року.

- **Чи маєте ви плани співпраці з українськими колегами?**

Я постійно співпрацюю з колегами в Україні. Наприклад, із літературознавицею Наталією Вусатюк ми

видали німецькою книжку-антологію перекладів київських неокласиків і плануємо наступну публікацію — листування Дмитра Чижевського й Освальда-Еккарда Бургардта (Юрій Клен). Я щодня співпрацюю з українськими колегами, збираючи архівні матеріали в Німеччині та Україні.

Німецькі інституції приділятимуть увагу співпраці, і програми обмінів будуть тільки збільшуватися. Існують також чудові програми обмінів для архівів та архівістів, які підтримують, наприклад, Польський інститут Пилецького в Берліні, щоб допомогти українським архівам під час війни.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори в Німеччині?**

Наразі є велика кількість українців, які опинилися в Німеччині, але занадто рано робити серйозні висновки про те, чи сформувалося специфічне українсько-німецьке середовище або діаспора. Досвід 1940-х років засвідчує, що більшість українських науковців, які були в Західній Німеччині, виїхали після 1949 року за океан.

Більшість інституцій та проєктів, які вивчають Україну, є проєктами німецьких фундацій або університетів, і їх не можна назвати діаспорними. Вони відображають бажання Німеччини чи ЄС мати більше структур для вивчення України. Говорити про діаспорну самоорганізацію ще зарано, хоча товариств та організацій багато.

Моя найбільша надія полягає в тому, що наступні роки принесуть інституційний розвиток українських студій у Німеччині, і те, що робиться, матиме довготривалу перспективу (15–30 років), а не кілька повоєнних років.

Оксана ЯРЕМА

Оксана Ярема, доцентка Тернопільського національного педагогічного університету, кафедра англійської філології факультету іноземних мов. Викладає вже 14 років. Її основна спеціальність — лінгвістика (комп'ютерна та корпусна лінгвістика, методики навчання англійської мови). Активно співпрацює з британськими інституціями. Учасниця ініціативи менторства у співпраці з Університетом Ноттінгема та Королівським коледжем Лондона.

- **Завдяки яким інструментам — грантам чи стипендіям — формується або розвивається професійна діяльність за кордоном? Чи вони допомагають професійному розвитку?**

Розвиток відбувається, хоча й пригальмувався, оскільки Велика Британія вийшла з ЄС і припинила фінансування проєктів Erasmus. Програми Erasmus поширені в Європі та активно діють в Україні, і наш університет бере в них участь. Зокрема, я є учасницею проєкту DJ Flat, що акцентується на цифровізації викладання іноземних мов.

Британія суттєво втрачає через неучасть у Erasmus, що підтверджують і місцеві науковці, адже бракує студентів із ЄС, а це впливає на забезпечення академічними кадрами. Співпраця з Україною відбувається через спільні проєкти, започатковані після початку війни, та індивідуальні дослідницькі ініціативи, які фінансуються університетами, ініціативними групами або бізнес-класстерами.

Важливо згадати про Британську раду (British Council), що завжди підтримує освітні ініціативи та запустила

низку проєктів. Також певні ініціативи підтримує британське посольство в Україні, зокрема Enabling Fund. Ініціатив достатньо; головне — знайти можливість. Українські науковці добре зарекомендували себе на освітньому ринку Британії, і це взаємне пізнання є позитивним.

- **А ваші зв'язки з українськими колегами? На якому рівні відбувається співпраця?**

Я підтримую інституційну взаємодію зі своїм університетом. Наприклад, залучаю британських науковців і представників громадського сектору до міжнародних конференцій в Україні. Ми організували конференцію, де брали участь науковці з Університету Портсмута та представник громадського сектору з Лондона.

Також відбувається індивідуальна співпраця: я вхожу до редакційної колегії журналу іншого українського університету, куди ми залучили науковця з Великої Британії. Коли з'явилася ініціатива менторства від української діаспори, я взяла в ній участь, і мій ментор був з Університету Ноттінгема (це третій британський універ-

ситет, з яким я співпрацюю). Пізніше я сама стала менторкою для аспірантки з Чернівців у рамках програми менторства українських науковців за кордоном.

Я підтримую зв'язки з колегами з усієї України через Erasmus, власні контакти та спільні проекти, зокрема співпрацю з Міністерством цифрової трансформації. Підготувала доповідь у Королівському коледжі Лондона про використання методів штучного інтелекту і мала зустрічі з продукт-менеджером додатку «Мрія», наголосивши, що Grammarly – це український стартап, а Amazon надав Україні хмарні сервіси для збереження дипломів, що є потужним плюсом, про який за кордоном часто не знають.

- **Чи вплинуло повномасштабне вторгнення на інтенсивність співпраці між науковцями за кордоном та їхніми українськими колегами?**

На мою думку, так, вплинуло, і це був поштовх до адаптації та пошуку зв'язків. Я не спостерігаю явища «відтоку мізків» (brain drain). Навпаки, українські науковці за кордоном прагнуть привнести щось в Україну і шукають можливості досягти результату саме для України. Вважаю, що зв'язки навіть посилилися.

- **Як формується взаємодія і як налагоджувати контакти між закордонними та українськими колегами?**

Співпраця відбувається на індивідуальному, інституційному рівнях та через програми. Майже всі українські науковці за кордоном отримують посаду відвідуючого науковця чи лектора. Далі вибудовують інституційну співпрацю між університетами або запускають проекти, які підтримують українці. Українці з підприємницькими навичками можуть започатковувати власні стартапи у Британії або шукати інвесторів для їх реалізації в Україні.

Україна поступово стає інвестиційним майданчиком, де можна реалізувати проекти, апробовані у Британії. Наприклад, Львів розглядають як основну транспорт-

ну вузлову точку для відновлення, і британські компанії хочуть долучитися до реконструкції залізниці.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори за кордоном?**

Моя роль полягає у підвищенні рівня співпраці українських вишів. Я визначила для себе вектор: налагоджувати зв'язки між країнами та шукати спільні точки дотику, які призведуть до ефективної співпраці в науковій чи освітній сфері (семінари, воркшопи, меморандуми чи грантові проекти).

Намагаюся ділитися набутим досвідом. Науковці за кордоном активно спілкуються між собою (через соціальні мережі, WhatsApp-групи), не відчуваючи конкуренції, оскільки у нас спільна мета. Ми збираємося, ділимося досвідом викладання та новими підходами. Така наукова діаспора активно функціонує в усіх країнах Європи, і це гарна ініціатива, започаткована організацією «Українська наукова діаспора».

- **Які три ключові чинники, на ваш погляд, важливі для формування такої діаспори й у сталій перспективі?**

1. Бажання самих науковців, їхнє натхнення до співпраці та підтримки відбудови.
2. Завершення війни. Якщо багато українців повернуться додому, то здобуті міжнародні зв'язки мають зберегтися й діяти вже з іншої перспективи.
3. Створення публічного майданчика, щоб ми могли стартувати вже з української території та підтримувати зв'язки не тільки в межах діаспори, а як українські науковці із зарубіжними інституціями.

- **Як відбувається поглиблення співпраці в таких аспектах, як внесок у розвиток України, гендерна рівність, наукове менторство, освітні проекти, обмін досвідом, спільні проекти діаспори?**

Внесок у розвиток України. Прямий внесок полягає у створенні різних векторів співпраці. Усі працюють на Україну, привносять новий досвід, новий погляд і розуміння культурних відмінностей для кращої комунікації з іноземними партнерами. Нові проекти й партнерства, а також орієнтація на західну науку й приклади західних університетів важливі для реформування системи освіти. Дуже цінною є індивідуальна комунікація науковців із закордонними колегами, а не через посередництво. Гендерна рівність. Це актуальна тема. Гендерна рівність, інклюзія та цифрове середовище – три ключові

напрями розвитку сучасних проєктів. У Європі та США більшість наукових проєктів мають містити елементи гендерної рівності, інклюзії або екологічної складової, без цього проєкт не має шансів на реалізацію.

Обмін досвідом відбувається через написання спільних статей, проведення воркшопів і семінарів, грантові заявки, підготовку книг чи розділів у книгах та їх презентації.

Спільні проєкти діаспори. Найбільш відомі мені програми менторства. Будь-які ініціативи, навіть невеликі, є плюсом і можуть досягати великого успіху.

Артем ВОЛОСНЄВ

Артем Волоснев, фізик-теоретик, дослідник у сфері квантових технологій, випускник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, нині працює в Aarhus University (Данія). Має багаторічний досвід досліджень у Данії, Німеччині та Австрії, отримувач гранти Alexander von Humboldt Foundation, Marie Skłodowska-Curie Actions та Novo Nordisk Foundation.

- **Як будувалися зв'язки з іноземними колегами, і чи ділилися ви цим досвідом з українцями?**

Науковий керівник — дуже важлива фігура для молодого науковця. Також кожен має витратити багато часу, щоб зрозуміти, до якої групи приєднатися. Коли до мене звертаються з України, я намагаюся пояснити, як будувати академічну кар'єру. На жаль, в українських університетах немає практики навчати студентів будувати академічну кар'єру. Ми добре розповідаємо про науку, але не передаємо так звані soft skills. Я спілкуюся з молодими людьми через Zoom чи Skype, коли вони контактують зі мною.

- **Які інструменти фінансування (гранти, стипендії) сприяли вашій кар'єрі, і чи передбачали вони співпрацю з Україною?**

Я ніколи не подавався на багатосторонні проекти за участю України, ЄС чи США. На аспірантуру в університет Орхуса я потрапив через Graduate School, відправивши резюме після оголошеної кампанії набору. Щоб поїхати до Німеччини, я подавався на Humboldt

Fellowship — грант для молодих науковців, які вже мають PhD. До Австрії я поїхав завдяки Marie Curie Network. Зараз у Данії я отримую фінансування від Novo Nordisk Foundation. Усі ці організації — європейські, як приватні, так і публічні, і вони надають кошти науковцям для розвитку досліджень з їхньої тематики.

- **Чи достатньо інформації про ці можливості в інтернеті, і що найважливіше для успіху у грантах?**

Інформація про можливості є в інтернеті, і молода людина, яка хоче будувати кар'єру, може знайти її без проблем — це не таємниця. Але поспілкуватися з людиною, яка має досвід написання й отримання грантів, значно корисніше. Досвід треба передавати, оскільки часом складно зрозуміти, як скористатися інформацією. Для успіху у грантах найважливіше — мати сильну ідею та досвід правильного написання заявки. Навіть якщо ідея дуже потужна, потрібно переконливо пояснити, чому вона важлива і чому слід розвивати цей

напрямок. Цього легше навчитися, коли є шаблон або приклад, який дав науковий керівник. Правильна структура заявки передбачає пояснення актуальності, опис методів, дій та подальших кроків. Але все починається з ідеї, а ідеї рідко виникають у однієї людини. Нетворкінг — дуже важливий для формування правильних ідей.

- ***Чи маєте ви зараз зв'язки або співпрацю з українськими науковцями, окрім консультування?***

Ніяких формальних зв'язків я не маю. Є кілька людей, з якими ми спілкуємося. Наприклад, у Харкові під час війни створили онлайн-семінар, і ми використовуємо цю платформу для обговорень. Це зв'язки, що походять з часів навчання, а також нові контакти. Харків має не аж таку численну фізичну школу, тобто люди добре знають одне одного.

- ***Чи бачите ви свою роль у формуванні української наукової діаспори, і наскільки це важливо?***

Формування діаспори важливе для української науки, але не завжди для самого науковця. Коли ти приїжджаєш у європейський інститут, іноді важливіше спілкуватися з людьми з інших країн, щоб зрозуміти, як наука працює в різних місцях. Проте для української науки це важливе питання. Діаспора може полегшити українським науковцям приїзд до Європи, а потім і повернення в Україну — розвивати науку в Харкові, Києві чи інших містах. Мені здається, що цей процес уже почався у Німеччині. Але в маленьких країнах, як-от Австрія чи Данія, українських науковців замало, і там складно сформувати діаспору. Для довгострокового формування потрібні українські науковці, які мають постійні позиції в добрих університетах за кордоном, і які мали б час та можливість цим займатися.

- ***Чи актуальні зараз такі напрями розвитку співпраці, як менторство, проєкти відбудови, підтримка жінок у науці?***

Так, ці напрями актуальні, і мені здається, що зараз дещо відбувається, але хаотично. Різні університети та політики щось роблять, але розрізнено, без певного вектору розвитку, і незрозуміло, як воно має виглядати. Можливо, Україні потрібно зрозуміти, чого вона хоче від науки, і вже потім формувати певний вектор розвитку. Потрібно зробити пропозицію й намагатися знайти партнерів. Наразі ініціатива приходиться з Європи чи Америки від окремих партнерів, що добре для індивідуальних науковців, які отримують підтримку, але для української науки загалом це, можливо, не призведе до значних змін.

- ***Розкажіть, будь ласка, про свої останні публікації чи розробки.***

Усі мої публікації, майже всі, створені у співпраці з іноземними колегами, що є нормальним явищем у сучасній науці. Я фокусуюся на фізиці багатьох частинок (фізика конденсованого стану) та еволюції, яка описується квантовими законами. Мої винаходи стосуються спеціальних систем, які можна аналізувати навіть за допомогою паперу й ручки. Я знайшов рішення, які може зрозуміти будь-який науковець і використовувати без складних числових методів чи комп'ютерів. Наприклад, одна цьогорічна публікація, яка мені дуже подобається, стосується фундаментальної науки. Це математична модель, яку ми обчислили, і в ній намагаємося дослідити Light Halide Perovskite — матеріал, що наразі є дуже важливим для розробки нових сонячних батарей та сенсорів світла. Ми прагнемо з'ясувати, як і чому цей матеріал працює. Мені важко говорити українською про фізичні концепти, адже зазвичай я спілкуюся англійською, і складно перекладати. Я надіслав ці статті, перша з яких більш фундаментальна, а друга прикладна.

Христина СЕМКІВ

Христина Семків, дослідниця у сфері біомедичної інженерії, випускниця Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», нині працює в Universität Ulm (Німеччина). Наукові інтереси: штучний інтелект, аналіз біомедичних сигналів, рання діагностика нейродегенеративних розладів, зокрема хвороби Паркінсона.

- **Як ви обрали Німеччину, і хто відіграв вирішальну роль у вашій кар'єрі за кордоном?**

На початку 2022 року я обрала це місце не тому, що дуже хотіла, а радше заради стабільності. Мені дуже допомогли професори і лектори з КПІ. Один студент з КПІ волонтерив і зібрав контакти професорів і наукових дослідників, які були готові працювати з українськими студентами. Я почала надсилати своє резюме за цим списком, і професор в Ульмі, директор Інституту біомедичної інженерії, запропонував мені тут роботу, а потім ще й можливість продовжити навчання на магістратурі.

Цей професор як мій науковий керівник відіграв вирішальну роль для розвитку моєї освіти і кар'єри в Німеччині: я отримала велику підтримку і багато можливостей, працюючи разом з ним. Також хочу назвати лекторку з КПІ, яка навчала мене на бакалавраті та магістратурі і підтримувала мене на самому початку. Вона дала мені можливість продовжувати працювати з КПІ, поки я була за кордоном, щоб мати спільні проекти і підтримувати зв'язок з Україною. Разом із нею

у 2022 році ми їздили на конференцію IEEE (Institute of Electrical and Electronic Engineering), де представляли наш університет КПІ та українську секцію. Вона зараз працює, здається, наполовину у Франції, наполовину в КПІ.

- **Чи ви передавали цей отриманий досвід українським колегам?**

Так, такий досвід є. Я не одразу приїхала в Німеччину, а перші п'ять тижнів перебувала в Румунії. Там познайомила з людьми, яких зараз консультиую, як потрапити до Ульма, даю інструкції, як подаватися на гранти і стипендії в Німеччині, бо це не проста справа. Також ми намагалися створити групу українських студентів в Ульмі. Я допомагала іншим біженцям, які вступили до Ульма, розібратися, куди подаватися, як отримати стипендію чи фінансову допомогу, до якого офісу звертатися.

- **Які інструменти фінансування сприяли вашій діяльності, і чи передбачали вони співпрацю з українськими інституціями?**

У мене не було стипендії, спеціально виділеної для українців, хоча я знаю, що вони існують. Перший рік я отримувала стипендію від уряду землі Баден-Вютемберг (Ульм — місто в цій землі). Вони надавали мені щомісячну стипендію протягом одного року. Я подавалася на цю стипендію двічі, і причина того, що ми переїхали із зони війни, була достатньою. Але згодом вони скоротили цю стипендію, і багато українців перестали її отримувати. Довгий час я жила тільки на зарплату студента, яку отримувала, працюючи з моїм науковим куратором. У певний момент допомогу надала мені церква; церкви в Німеччині активно допомагають студентам. Я змогла отримати короткострокову стипендію від Євангельської церкви, а пізніше — одноразову стипендію від іншої установи. Моїм основним доходом насправді була моя заробітна плата.

- **Який зараз рівень зв'язків з українськими колегами, чи плануєте ви співпрацю?**

Я зацікавлена у підтримці зв'язків, хоча не знаю про усі можливі контакти, як їх отримати чи як знайти відповідну діяльність. Насамперед я підтримую зв'язок з деякими лекторами та співробітниками в КПІ, які працюють у секції IEEE. Хоча я припинила співпрацю з ними влітку 2023 року, оскільки більше не була студентом в КПІ, зараз просто підтримую зв'язок на індивідуальному рівні.

Минулого місяця встановила нові зв'язки з українськими дослідниками, які перебувають як за кордоном, так і в Україні. Це науковий проєкт, мета якого — спільна публікація та збір даних. Ця українська група, яка працює у сфері нейронауки, досліджень мозку людини з елементами штучного інтелекту та досліджень біомедичних сигналів, шукала експерта зі штучного інтелекту. Пропозиція долучитися до цього проєкту надійшла не від України, а від професорки з Австрії, з якою я підтримую особистий зв'язок.

- **Чи вистачає можливостей для співпраці та підтримки?**

На початку 2022 року таких програм було дуже багато. Наразі вони також існують, але більше у вигляді фінансової допомоги спеціально для українців. Якщо є певні відносини між закордонними партнерами та українськими університетами, то дуже часто в цей процес вже залучений якийсь українець. Деякі країни в Європі, наприклад, Австрія, навпаки, зараз розвивають відносини з Україною на науковому рівні.

Я живу в невеликому місті, особисто приходити на якісь зустрічі немає можливості, тож беру участь онлайн. У великих містах, наприклад, у Мюнхені, є український університет та спільнота українських студентів. Вони приїжджали до нас сюди, щоб встановити зв'язок і подивитися, як можна підтримувати українську діяльність за кордоном.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні наукової діаспори, і що потрібно для її сталості?**

Я налаштована не лише на формування діаспори, а й на поширення в Україні досвіду, який отримала тут, і, за можливості, допомогу студентам з України отримати такий самий досвід. Я вважаю, що в науковій діяльності нам є чого повчитися тут. У майбутньому, коли я матиму можливість розробляти проєкти (наразі це буде лише аспірантура, тобто виконавча позиція), я б залюбки створила певні програми для українських студентів, які могли б приїхати на семестр чи на один рік попрацювати. Якщо говорити про тих, хто вже за кордоном, можна створити локальні спільноти, які б, по-перше, підтримували зв'язок з іншими локальними спільнотами, створюючи систему, що комунікує з різними країнами та містами. Там можна було б обговорювати свою наукову діяльність, отримати фідбек від інших українських науковців і подумати, як це все можна принести в Україну та розробляти певні проєкти. Я вважаю, що потрібно фокусуватися на студентах, які зацікавлені, бо це молоді, активні люди з гарними ідеями.

- **Які напрямки співпраці є важливими для відбудови України?**

Внесок у розвиток та відбудову країни є надзвичайно важливим, але цей процес триватиме декілька десятиліть, тому нам потрібні майбутні підготовлені покоління, і це має починатися з освіти. Ми маємо багато чого, що можна запропонувати (ІТ, мілітарна наука, космічна наука), але люди повинні знати, як використовувати свої навички і як влаштувати зв'язки. Навіть програми, за якими люди приїдуть за кордон повчитися

пів року, вже дозволять їм встановити певні зв'язки з професорами та колегами на світовому рівні. У багатьох країнах Європи фінансування на певні проєкти отримати легше, ніж в Україні.

Я вважаю, що треба дуже потужно підтримувати жінок у сфері науки, і це треба просувати ще в школах, щоб зацікавити наукою майбутні покоління. Такі люди, як я, можуть розповідати про свій досвід у школах, спілкуватися з дітьми, які зацікавились науковою сферою.

Олена КУЗИМЧУК

Олена Кузимчук, професорка, спеціалізується на сфері текстильних технологій, трикотажному виробництві та медичному текстилі. До 2022 року працювала у Київському національному університеті технологій та дизайну, зокрема очолювала Офіс міжнародного співробітництва. Після початку повномасштабного вторгнення отримала стипендію Філіпа Шварца (Humboldt Foundation) і наразі проводить наукові дослідження у Технічному університеті Дрездена (Німеччина).

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на вашу професійну діяльність?**

Порівнюючи можливості, які я мала у своєму університеті, з можливостями в Технічному університеті Дрездена, можу стверджувати, що мій розвиток як науковця триває і поглиблюється. І це тому, що технічні та технологічні бази тут значно більш розвинені, і є реальна можливість займатися дослідженнями. В Україні більша частина мого часу як професора була присвячена навчанню студентів. Нині ж у Німеччині я працюю саме як науковиця, проводжу дослідження, які мені цікаві, і фактично не задіяна в навчальному процесі. Отже, з погляду наукового розвитку, я маю значний прогрес.

- **Як відбувається чи вибудовується взаємодія із закордонними колегами? І чи були ті, хто відіграв вирішальне значення для побудови і розвитку наукової кар'єри саме за кордоном?**

На час приїзду до Німеччини я вже була досвідченим науковцем, а не молодим спеціалістом, який тільки

назбирає контакти. У мене вже був доволі широкий спектр контактів, оскільки наша кафедра трикотажного виробництва в КНУТД була активним членом Міжнародної федерації трикотажників. Ця федерація охоплює спеціалістів з різних країн, і ми регулярно зустрічалися на конференціях, обмінювалися досвідом та налагоджували зв'язки, зокрема через невеликі спільні проекти, інколи навіть без фінансової підтримки. Тому, коли я приїхала сюди, то вже мала базу для адаптації, хоча Німеччина не була моїм пріоритетом до війни.

- **Завдяки яким інструментам, стипендіям чи грантам вам вдається розвивати свою діяльність за кордоном?**

Основним інструментом, який дозволяє мені існувати і почуватися нарівні з місцевими колегами, є стипендія. Крім стипендії, університет у Дрездені також мав невеликий фонд, який покривав мою участь у різних конференціях (у Франції, Румунії, Греції) та публікацію досліджень. Це сприяє розвитку внутрішніх зв'язків

та комунікації з науковцями. Також університет організував для мене візит на найбільшу Міжнародну виставку текстильного машинобудування в Мілані у 2023 році, що дало мені можливість побачити всі новинки та технологічний розвиток індустрії, чого не було в Україні.

- **Чи передбачають великі гранти, як-от «Horizon», співпрацю з українськими колегами або інституціями в Україні, і чи це впливає на формування співпраці?**

Для того, щоб брати участь у великих і об'ємних проєктах, як-от «Horizon» (де зазвичай беруть участь п'ять-шість країн), необхідно, щоб український університет чи науковець були відомі. Потрібно починати з маленьких проєктів, які дозволяють зарубіжним колегам дізнатися, як ти працюєш, що тобі можна довірити і що ти здатен зробити. Спроба розпочати одразу з «Horizon» є лише мрією. Коли науковці показують свою роботу, з'являється можливість для подальшого розвитку.

- **Яким є зараз взаємодія з українськими колегами, і чи вдається її підтримувати?**

Моя взаємодія з колегами з України відбувається індивідуально, це співпраця на рівні колег, а не інституцій. Співпраця на рівні ректоратів між двома університетами не може бути реалізована через абсолютну різницю в обсягах діяльності та чисельності. Парадоксально, але повномасштабне вторгнення повпливало на інтенсивність співпраці, і навіть у Київському університеті відкрилося більше можливостей, ніж було раніше. Працюючи в Офісі міжнародного співробітництва, я бачила, що до 2022 року по мобільності їхали лише близько десяти студентів, а зараз ця кількість значно зростає. Європейський Союз, особливо

у 2022–2023 роках, приділяв велику увагу саме підтримці такої мобільності українських науковців.

- **Як відбувається поглиблення співпраці в таких аспектах, як внесок в розвиток та розбудову України, наукове менторство, освітні проєкти, обмін досвідом?**

Протягом 2023 та 2024 років багато Erasmus-проєктів були спрямовані на розвиток України. Наприклад, Технічний університет Дрездена є учасником проєкту, що фокусується на розвитку потенціалу вищої освіти в Україні. В рамках цього проєкту, присвяченого 3D-технологіям для розвитку текстильної галузі, колеги з трьох українських університетів приїздили до Дрездена на тижневий тренінг. Це є прямою допомогою, адже університети Європи діляться своїм досвідом, щоб українські колеги могли оновити свої силабуси та навчальні програми, включаючи новітні технології, що є важливим для подальшого розвитку.

- **Які маєте публікації за останні роки чи розробки, пов'язані з вашою спеціалізацією, з іноземними чи українськими колегами?**

2022 рік був для мене дуже продуктивним з погляду публікацій. У перші місяці вторгнення, коли не було занять, я використовувала написання статей як спосіб відволіктися і зберегти психологічну рівновагу, обробляючи дані, до яких мала доступ. Наразі я продовжую співпрацю з колегами з Києва, маю багато співавторства з німецькими колегами. Багато видань, навіть непогані журнали (першого і другого кварталу), пропонують для українських науковців безкоштовну публікацію. Це є підтримкою і водночас спонуканням використовувати нашу гірку ситуацію для того, щоб публікувати свої наукові дослідження.

Ольга МАРТИНЮК

Ольга Мартинюк, історикиня, також вивчала політологію та європейські студії в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». До переїзду в 2018 році до Німеччини працювала в громадських організаціях (зокрема, «КримSOS»), згодом, після роботи у меморіальному комплексі «Buchenwald», почала досліджувати культуру пам'яті про радянських солдат в Україні. З середини березня 2025 року є координаторкою проєкту «Denkraum Ukraine» в Регенсбурзькому університеті, де займається переважно науковим менеджментом.

- **Чи є у вас наразі або була раніше взаємодія з українськими колегами?**

Так, звісно. Після 2022 року взаємодія значно активувалася. Донедавна я часто була єдина українка. Збільшення контактів пов'язане з відкриттям короткотермінових програм для українських науковців у Німеччині, завдяки чому деякі колеги з України приїхали до Регенсбургу. На жаль, фінансування цих програм часто не продовжується або колеги повертаються в Україну. Зараз я маю дуже багато контактів з українськими науковцями через те, що організую багато конференцій та заходів, і це є моєю щоденною роботою.

- **На якому рівні відбувається ця співпраця? На рівні організаційної роботи, чи є якісь спільні наукові дослідження, проєкти?**

Співпраця різна. Відбувається на інституційному рівні, а також через особисті стосунки.

Там, де я працюю, професори залучені до різних грантів. Наприклад, я раніше працювала у проєкті від Європейського Союзу щодо української культурної спадщини. Також професори співпрацюють з науковцями з України (зокрема, з Чернівців) над виданням на тему вимушеної міграції.

Я б сказала, що зараз фактично налагоджую співпрацю між українськими колегами, запрошуючи їх до Регенсбургу на заходи, короткотермінові та довготермінові стипендії та конференції. Моя роль важлива, оскільки я володію німецькою мовою і можу працювати в цій сфері.

- **Яким чином Ваша діяльність та співпраця з діаспорою сприяє представленню України та її інтелектуальній відбудові?**

Я налагоджую співпрацю між українськими колегами, запрошуючи їх на стипендії та конференції до

Регенсбургу, що є важливим, оскільки становище українських науковців є доволі складним, і їм потрібна допомога у реалізації своїх досліджень. Наше завдання — гарантувати, що їхні наукові результати будуть почуті міжнародною спільнотою і не залишаться лише в Україні.

Я вважаю, що для української наукової спільноти важливо говорити про Україну і таким чином зміщувати фокус у німецькому науковому дискурсі, який раніше більше концентрувався на Росії. Німецькі науковці можуть отримувати необхідні знання від української наукової спільноти, яка є дуже професійною у своїх вузьких темах, і це повинно цінуватися.

У рамках проєкту «Denkraum Ukraine» ми також організуємо публічні та культурні заходи, що підтримують видимість України, наприклад, плануємо фотовиставку Тіля Майера про цивільне та військове життя, а також заходи з українськими письменниками.

- **Який унікальний досвід українські науковці можуть передати західним колегам, що має стратегічне значення для майбутньої відбудови?**

У багатьох сферах українські науковці вже мають більший досвід, ніж західні колеги. Зокрема, це стосується роботи з темами травми та з людьми, які пережили різні травматичні події. Цей досвід має стратегічне значення для майбутньої соціальної відбудови, оскільки українські соціологи та антропологи можуть розказати і показати, як працювати з людьми, що зазнали травми, адже німецькі дослідники, на щастя, такого досвіду не мають.

Мій власний досвід роботи з соціальними викликами, набутий у громадській організації «КримSOS» у проєкті, фінансованому ООН у справах біженців, коли ми займалися внутрішньо переміщеними особами, є прикладом цього практичного бекграунду, необхідного для розуміння соціальної відбудови.

Леся СКІНТЕЙ

Леся Скінтей, докторка філософії, германістка.

Захистила дисертацію у 2019 році на тему «Вивчення дітьми дошкільного віку німецької як другої мови». Здобула першу магістерську освіту з німецької філології у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, у 2006 р. продовжила навчання на магістерській програмі в Єнському університеті в Німеччині. Наразі працює на посаді асистент-професорки в Інсбрукському університеті в Австрії. Сфера наукових інтересів — вивчення німецької мови як другої мови дітьми з сімей із досвідом міграції (багатомовними дітьми) та підвищення рівня кваліфікації вчителів в сферах мовної освіти, викладання німецької як другої мови та багатомовності.

- **Чи впливають стипендії та гранти (наприклад, «Горизонт-Європа», Erasmus+, DWG) на формування співпраці з українськими колегами та інституціями?**

Так, однозначно. Наприклад, у програмах «Горизонт-Європа» та «Еразмус+» є експліцитні вказівки на те, що однією з цілей є підтримка закладів вищої освіти в Україні та розвиток співпраці з українськими інституціями. Це прописано як мета програм, є можливості для подання на різні гранти.

Така співпраця — це двосторонній процес обміну досвідом, а не лише одностороння підтримка. Європейські університети (зокрема, в Німеччині та Австрії) прагнуть отримати безпосередній доступ до знань, які зараз продукуються в Україні, чи спільно творити знання

та проводити дослідження. Досвід, який нині набуває українське суспільство та наука, дає величезну базу для переосмислення, включно з питаннями стійкості та резильєнтності.

- **Якими є ваші зв'язки з українськими колегами, на якому рівні відбувається співпраця?**

Співпраця насамперед індивідуальна, але переростає в інституційні перспективи. На початку це був пошук через інтернет для налагодження мережування, особливо з тими, хто переїхав після повномасштабного вторгнення.

Я є ініціаторкою, співзасновницею та координаторкою міждисциплінарної наукової мережі *Vision Ukraine: Bildung, Sprache, Migration (Візія України: освіта, мова,*

міграція), яка проводить регулярні зустрічі та доповіді. Учасниці та учасники — це колеги родом з України, які вже довго живуть за кордоном, колеги, які цікавляться українською тематикою, або колеги, які займаються дослідженнями в українських реаліях. У рамках мережі відбувається обмін результатами, дискусії, пошук одиумців для спільних публікацій, проєктів, конференцій та воркшопів. Ми існуємо вже три роки.

Співпраця з українськими науковицями та науковцями — це не лише допомога увійти в німецькомовний простір, а більше поєднання експертиз. Наприклад, я як германістка співпрацюю з україністками чи соціологинями, тож ми працюємо над спільною справою, маючи різний досвід та перспективи. Результатом такої співпраці є, наприклад, одні з перших досліджень про стан та перспективи викладання української мови як успадкованої у німецькомовному просторі, що підтверджує цінність такої взаємодії.

- **Чи вплинуло повномасштабне вторгнення Росії в Україну на співпрацю між українськими та закордонними колегами?**

Так, на мою думку, вплинуло. Тепер я набагато більше чую про українсько-німецьку чи українсько-австрійську співпрацю. Західні колеги нині підтримують налагодження мережування з українськими колегами. Університети, які вже мали спільні програми (наприклад, Єнський університет і Києво-Могилянська академія), мають добру базу для розширення співпраці. Також важливу роль відіграє підтримка з боку німецької політики, що створює експліцитний фокус на українських студіях при вже діючих центрах. Важливо, щоб такі фокуси підтримувалися на державному рівні, створювалися інфраструктури, вакансії та передумови для тривалого дослідницького інтересу і співпраці.

- **Що можна зробити для налагодження співпраці з українськими науковицями та науковцями?**

Ідеї для співпраці є. На початку повномасштабного вторгнення я вивчала, які існують програми, стипендії та гранти. Проте мобільність та зміна університетів ускладнюють вибудовування довгострокової співпраці, оскільки вимоги до заявників можуть змінюватися. Мережування є ключовим. Це знання про те, хто де є і з якою експертизою. Коли з'являється вакансія чи проєкт, одразу виникають ідеї, з ким можна подаватися, що є передумовою для успішної співпраці.

- **Які ваші професійні плани на найближчі два-три роки?**

Моя мета — рухатися до стабільності. Наступний крок — це габілітація (захист докторської дисертації). Також я планую створення великих проєктів та масштабування.

Зараз займаюся порівняно невеликими якісними дослідженнями (робота з меншими групами, але глибше вивчення), але планую масштабувати ці дослідження, порівнюючи досвід вивчення та збереження мови українських мігрантів та мігрантів із Сирії та Афганістану. Досвід вимушено переселених з України має величезний потенціал для подальшого розвитку освітньої системи у сфері викладання німецької мови як другої, залучення багатомовності та розвитку транснаціональних освітніх програм на рівні шкільної освіти.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори? І які три ключові чинники є важливими для її формування?**

Моя роль — подвійна, тобто це транснаціональна роль. З одного боку, це висвітлення тем у науковому дискурсі, де я маю експертизу, використовуючи доступ до різних перспектив. Для мене важливо брати активну участь у поєднанні дискурсів. У німецькомовному дискурсі важливо показати, що українські перспективи та дослідження потрібно брати до уваги. З іншого боку, в українському дискурсі — слід ділитися здобутим досвідом та перевірити результати досліджень.

Я ставлю перед собою мету – винести наш досвід наукової діаспори на ширший рівень та підтримувати діалог між спільнотами. Наприклад, наша мережа контактує з колами науковців, що досліджують міграційні процеси, нас запрошують як експертів для розробки дослідницьких методів у роботі з мігрантами та вимушеними переселенцями.

На мій погляд, три ключові чинники для формування діаспори – це:

1. Активна участь у творенні наукового дискурсу та його критичний аналіз.
 2. Транслявання знань та підтримка діалогу між різними науковими спільнотами.
 3. Інституційний розвиток та довготривалі структури.
- ***Як відбувається поглиблення співпраці в таких аспектах, як гендерна рівність, наукове менторство, освітні проекти, обмін досвідом, спільні проекти діаспори?***

Співпраця поглиблюється за темами, якими ми займаємося в рамках мережі, зокрема це проекти на теми освіта, мова, міграція, а також гендерна рівність. Ми досліджуємо ці питання як у лінгвістичному плані, так і в плані соціальних практик, що збагачує наші дослідницькі методи.

Наприклад, на наступний рік ми з колегами запланували конференцію при Університеті Інсбрука на тему розвитку критичного мислення та багатомовності, які відіграють важливу роль у контексті російсько-української війни: як читати новини, як критично перевіряти джерела, і що це означає для вивчення іноземних мов. Планується запросити колег з України із фінансуванням їхнього перебування. Це приклад, коли маємо не лише підтримку, а й навчання на досвіді, що має величезний потенціал для переосмислення методики викладання іноземних мов та підвищення кваліфікації вчителів.

Тамара МАРЦЕНЮК

Тамара Марценюк, кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Національного університету «Кієво-Могилянська академія». Викладає понад 20 років, спеціалізується на соціології гендеру, нерівності, соціальних проблем і публічній соціології. Дослідниця теми «Жінки і війна», інтеграції жінок у Збройні сили України, а також гендерної рівності у політиці та на ринку праці. Має міжнародний досвід у межах програм Fulbright (США), DAAD (Німеччина), брала участь у дослідженнях у Швеції, Канаді, США та інших країнах.

- **Які ключові виклики ви бачите для налагодження співпраці між українськими та закордонними науковцями, включно з діаспорою?**

Базовим викликом є брак часу та необхідність вибудувати пріоритети, оскільки науковцям доводиться обирати між численними українськими та міжнародними подіями, багато з яких проходять у змішаному чи онлайн-форматі завдяки діджиталізації науки. Серйозною перешкодою є також велика бюрократизованість процесів спільних проєктів, що вимагає заповнення великої кількості онлайн-форм. Існує проблема університетського навантаження, яке майже повністю зосереджене на викладанні, залишаючи мінімальний час на наукову чи адміністративну роботу. Я також вважаю викликом розділення між Академією наук та університетами; я прихильниця інтегрованої моделі (як, наприклад, у США), де викладання та дослідження поєднані. Дуже суттєві виклики пов'язані з безпекою та просторовою мобільністю.

Через відсутність авіасполучення з Києвом складно добиратися на події, де потрібна фізична присутність. Крім того, існує дискримінація чоловіків за ознакою пересування, оскільки вони не можуть виїжджати, що також негативно позначається на науковцях. Фізична небезпека зростає: Київ потерпає від масових атак кожні п'ять днів, а університети, зокрема у прифронтових містах, як-от Суми чи Харків, зазнають фізичних руйнувань. Важливо більше говорити про ці руйнування, оскільки про війну, що триває четвертий рік, починають забувати, і це є викликом для академічної спільноти – підтримувати свою видимість. Існує також складний етичний виклик, пов'язаний зі співпрацею з російськими колегами. Міжнародні донори часто прагнуть «парасолькового» підходу, об'єднуючи Україну, Росію та Білорусь. Хоча в перші роки вторгнення вдалося підвищити видимість українських студій, стає дедалі складніше втримувати цю увагу на тлі нормалізації війни та подальшої ключової ролі російських студій у *area studies*.

- **Чи формується зараз нова наукова діаспора в Європі, і які виклики стоять перед нею?**

Так, нова наукова діаспора формується, особливо в Європі, де науковців більше, ніж в Америці. Однак для її повноцінної інституціалізації потрібні десятиліття. Багато нещодавно прибулих дослідників мають підвищений статус (біженці війни) і не знають чітко свого майбутнього. Існує ціла категорія так званих *nomadic scholars* (кочівних науковців) на короткострокових проєктах (три-п'ять років), які мігрують між країнами. Ця нестабільність статусу та постійна необхідність пошуку нової роботи перешкоджає стабільній інституціалізації та вирішенню проблем людей з України.

- **Як відбувається поглиблення співпраці з діаспорою за конкретними напрямками: гендерна рівність, наукове менторство, освітні та економічні проєкти?**

Гендерна рівність просувається насамперед через низовий активізм українських жіночих організацій, як-от Світова федерація українських жіночих організацій (СФУЖО), які привертають увагу до цієї тематики.

Наукове менторство функціонує, хоча інституціалізовані програми (як-от Карнегі чи Фулбрайт) часто передбачають роботу з американськими чи європейськими вченими. Менторство від представників української діаспори існує переважно на індивідуальному рівні, через попередні контакти. Діаспоряни допомагають із вичитуванням англомовних текстів як носії мови, що є критично важливим для публікацій у фахових журналах, оскільки потрібен дуже високий рівень англійської. Також вони надають підтримку, зокрема допомагають із житлом (наприклад, Марта Кибало). На інституціалізованому рівні такі програми менторства від діаспори поки що не поширені.

Обмін досвідом відбувається через різноманітні академічні події та конференції, особливо ті, що підвищують присутність українських студій у ширших парасолькових студіях. Також це можуть бути культурно-мистецькі події або тренінги, наприклад, з жіночого лідерства чи дипломатії.

У сфері освітніх проєктів діаспора робить багато, зокрема створюючи меморіальні стипендії (ендаументи) на вшанування пам'яті родичів, що дозволяє запрошувати дослідників з України. Це явище більш інституціалізоване в Новому Світі (Канада, США). У європейських країнах, де давня діаспора чисельно менша, такого роду фінансовані освітні проєкти лише починають зароджуватися, і для їхнього розвитку потрібен час та капітал.

Економічна співпраця та спільні проєкти з діаспорою лише починають активізуватися. Найвищий рівень укоріненості та інституціалізації, з ендаументами та центрами, спостерігається у США та Канаді. В Європі такі ініціативи є новими (наприклад, Vision Ukraine) і потребують часу для започаткування масштабних проєктів. Економічні проєкти часто фінансуються урядами іноземних держав або Європейським Союзом, а не безпосередньо діаспорою.

- **У чому, на вашу думку, полягає найважливіша роль співпраці наукової діаспори та українських вчених у розвитку та відбудові України?**

Найбільшу роль тих, хто перебуває в іноземних інституціях, я бачу в лобюванні. Вони мають можливість на різних подіях і в різних ситуаціях домагатися, щоб уряди іноземних держав, а також іноземні фонди (наприклад, Шведський інститут, DAAD) продовжували та збільшували економічну підтримку української науки. Це критично важливо, оскільки українська держава наразі має обмежені можливості для підтримки науково-дослідної діяльності.

Юлія БІДЕНКО

Юлія Біденко, політологиня, доцентка кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, старша наукова дослідниця Центру східноєвропейських і міжнародних досліджень (ZOiS, Берлін), афілійована також із Carnegie Europe у Брюсселі. Кандидат політичних наук і магістр соціології. Наукові інтереси: громадянське суспільство, місцеве самоврядування, демократичні процеси у Східній Європі з фокусом на роль громадських організацій у відбудові України. Після 2022 року проводить польові дослідження у прифронтових містах: Харкові, Миколаєві, Запоріжжі, Одесі, Києві.

- **Розкажіть, будь ласка, про свій досвід міжнародної співпраці та академічних афіліацій до та після 2022 року.**

Моя співпраця з міжнародними інституціями як науковиці та дослідниці-практика є доволі давньою. До 2022 року я мала довгострокові програми в Європейському гуманітарному університеті у Вільнюсі (2012–2013), співпрацювала з Карловим університетом у Чехії (2018) та Празьким центром підтримки громадянського суспільства. Я закінчила Українську школу політичних студій від Ради Європи та брала участь у Всесвітньому форумі за демократію (2014). Безпосередньо перед вторгненням співпрацювала з Freedom House як авторка річного звіту про Україну. З 2016 року є експерткою ініціативи Team Europe від Представництва ЄС в Україні, а з 2020 року – тренеркою-викладачкою програми EU Study Days in Ukraine. Також я була експерткою Фонду «Відродження» (2017–2025), співпрацювала з Фондом Конрада Аденауера, читала гостьові лекції в Університеті Геттінгену (2016) та брала участь у просвітництві німецьких журналістів і депутатів щодо подій на Сході України.

Після повномасштабного вторгнення постійно переїжджала. Спочатку на Хмельниччину, де ми волонтерили. Тоді я активно проводила онлайн-сесії та лекції для іноземних інституцій, як-от ASN (Association for Study of Nationalities) при Колумбійському університеті, Асоціація Балтійських студій та Університет Торонто. Влітку 2022 року я на два місяці виїхала до IWM (Institut für die Wissenschaften vom Menschen) у Відні, відомого своєю підтримкою українських вчених. Найбільш тривалий досвід за кордоном здобула у 2023 році, коли працювала senior research fellow в Берліні в ZOiS (Центр східноєвропейських і міжнародних досліджень) за

підтримкою українських вчених. Найбільш тривалий досвід за кордоном здобула у 2023 році, коли працювала senior research fellow в Берліні в ZOiS (Центр східноєвропейських і міжнародних досліджень) за

їхньою українською програмою. Протягом цього академічного року також була афілійована з дослідницьким центром Carnegie Europe у Брюсселі, викладала в університеті Гумбольдта (англійською мовою для магістрів), а також була дистанційним (non-residential) fellow в програмі Petrach Program Університету Джорджа Вашингтона.

- **Як ви знаходите нові можливості для співпраці та наскільки важливі вже наявні зв'язки?**

За моїм досвідом, краще взаємодіяти там, де тебе вже знають. Це ті інституції, де ти вже успішно виступив на конференції, прочитав лекцію або мав досвід спільного дослідження чи написання статті. Дуже часто колишні колеги, знаючи про мої компетенції, самі пропонують позиції чи можливості, що є більш надійним, ніж подаватися в незнайомі інституції з нуля. Мої зв'язки, наприклад, із Aspen Institute Germany (я є першою випускницею Київського інституту Aspen) та ZOiS (співзасновником якого є МЗС Німеччини) дозволяли влаштовувати закриті презентації з питань, які цікавлять міністерства.

- **Чому ви вирішили не продовжувати академічну кар'єру в Німеччині, і які складнощі існують у західному науковому середовищі?**

Я не планувала довічної міграції, сприймаючи цей досвід як можливість бути почутою, чинити вплив на аналітичні центри та політиків. Німецька академія є доволі закритою. Я зрозуміла, що без отриманого там ступеня та вільного володіння німецькою мовою на рівні, достатньому для написання великих наукових робіт, починати академічну кар'єру в моєму віці є пізно. Хоча я викладала в Гумбольдті англійською мовою, це не дозволяє збудувати повноцінну кар'єру в Німеччині. Крім того, німецька академія страждає від перевиробництва фахівців у соціально-гуманітарних науках та є доволі патріархальною, про що говорять і німецькі колеги-жінки. Зважаючи на успішну публічну та аналітич-

ну діяльність, я вирішила сфокусуватися на впливі на політику та громадянське суспільство.

- **Чи стикалися ви з упередженнями щодо українських науковців, особливо в контексті російських наративів, і як змінилося ставлення на Заході?**

Я справді зіштовхувалася з тим, що в Німеччині була велика орієнтація на Росію, і українських студій як таких до 2022 року не існувало. Східноєвропейські студії здебільшого зосереджувалися на історії, лінгвістиці чи літературі, і сучасний аналіз реформ чи громадянського суспільства в Україні не був у їхній сфері інтересів.

Однак Німеччина є однією з небагатьох країн, яка публічно визнала свою помилку в суспільно-академічно-політичному полі. Люди публічно визнавали свою неправоту, наприклад, щодо енергетичної залежності через «Північний потік». У науковому колі це призвело до того, що люди, які мали більш виважену позицію щодо України до 2022 року, наприклад, професорка Гвендолін Сассе та докторка Сьюзен Ворщех, очолили нові центри, а німці почали виділяти кошти на українські студії. Хоча керівниками не завжди є українці, це дає можливість запрошувати їх на короткотермінові програми.

Також існує етичний виклик, пов'язаний зі сприйняттям українських та російських науковців-біженців. Часто західна академія орієнтована на рівність і не проводить достатнього нюансування. Створюється наратив, що росіяни є «бідолашними науковими біженцями», яким нема куди повертатися, тимчасом як до українців, наприклад, з Харкова, може бути ставлення на кшталт: «Ну, вертайся, що там у тому Харкові можна подумати». Цей підхід іноді ставить українських науковців у невідгдане становище, коли вони виборюють своє право на голос, доводячи, що вони є рівноправними партнерами, а не лише об'єктами для вивчення.

- **Які ваші професійні плани на найближчі роки, особливо щодо співпраці з університетом Каразіна та відбудови Харкова?**

Мені складно планувати своє майбутнє в умовах повномасштабного вторгнення, оскільки ризики в Харкові надто великі. Як людина з досвідом керування проектами, я бачу можливість себе проявити, зокрема у сфері виборчого законодавства та організації виборів. Я себе бачу разом зі своїм містом і сподіваюся, що Харків повернеться до нормального життя, і ми зможемо долучитися до ініціатив з відбудови. Проте, університет Каразіна вже зазнав катастрофічних руйнувань: корпус Каразінської бізнес-школи, де я навчалася і викладала, зруйнований повністю і не підлягає відбудові. Ці світліни я використовую для презентацій за кордоном, щоб показати реалії війни. Я розглядаю варіант переїзду до Києва, моя основна афіліація залишається в українському університеті.

- **Якою ви бачите роль української наукової діаспори та науковців за кордоном у відбудові України, і які є можливості для співпраці?**

Діаспора робить вагомий внесок завдяки своїй експертизі та налагодженим зв'язкам, яких часто бракує німецьким бюрократичним інституціям. Я бачу підтримку з боку Німеччини, де відбувається переналаштування

політики та відчувається зв'язок між академією, активізмом та впливом на політику.

Щодо відбудови, варто пам'ятати, що досвід повоєнної відбудови інших країн (наприклад, Балкан чи країн Третього світу), що його часто вивчають західні вчені, не є прямим кейсом для України, оскільки ми страждаємо від зовнішньої агресії, а не громадянських війн, і маємо інший рівень розвитку інфраструктури та громадянського суспільства. Українські науковці та діаспора можуть надавати консультації та експертні оцінки, які відповідають українським реаліям.

Я бачу можливості для співпраці у сфері «наукових десантів». Залучення до відбудови вторинних міст (secondary cities) – адже у таких місцевостях, як Роганська громада (у Харківській області) чи невеличкі міста як от Макарів, Гостомель, експертів часто не вистачає. Науковці (урбаністи, соціологи, політологи) могли б разом із місцевою владою, активістами та потенційними донорами проводити форуми та обговорення, допомагаючи громадам розробити стратегії та залучити увагу донорів. Мережування та представництво – тут наукова діаспора може виступати провідником, налагоджуючи зв'язки між конкретними українськими громадами та іноземними муніципалітетами (sister cities), наприклад, як це робилося у співпраці Харкова з районом Берліна Целендорфом (Zehlendorf).

Надія КІСС

Надія Кісс, соціолінгвістка, здобула освіту в Національному університеті «Кієво-Могилянська академія», захистила дисертацію в Україні з історії української правничої термінології. З 2017 року працює в Німеччині, наразі є стипендіаткою фонду Герди Хенкель, працює в Ерфуртському університеті, не має української афіліації. Наукові інтереси: взаємний вплив суспільства та мови, а з 2022 року – міграційні процеси та наративи вимушених мігрантів, зокрема, осмислення власного досвіду.

- **Скажіть, будь ласка, завдяки яким інструментам, стипендіям, грантам розвивалася ваша професійна діяльність за кордоном?**

Мої дослідження підтримували різні фонди. Першим був фонд LOEWE, який підтримав великий 4-річний проєкт співпраці Гіссенського університету та Інституту Східної Європи імені Гердера. У цьому проєкті я була ментором аспірантів і постдокторантів, порівнювала наративи щодо мовної політики в Україні, Грузії та Молдові.

Потім інше моє дослідження підтримав фонд Volkswagen. До 2022 року фонд розвивав трilaterальні проєкти між німецькими, українськими та російськими інституціями. Після повномасштабного вторгнення співпраця з Росією була припинена, і в проєкті залишився тільки український колега. Мій проєкт про майбутнє національних меншин у Росії підтримував фонд DFG, проєкт був заморожений у 2022 році.

Зараз я є стипендіаткою фонду Герди Хенкель, що дає змогу співпрацювати з відомими істориками. Я

порівнюю сучасну вимушену міграцію з історичними прецедентами, наприклад, з міграцією євреїв німецького походження після дискримінаційних указів, що призвело до потужного розвитку науки в Британії та США (Ханна Арендт, Ейнштейн та ін.).

Спостерігаючи сучасну інтелектуальну міграцію з України, я бачу, як люди об'єднуються. У 2022 році я стала однією із співзасновниць наукової мережі «Візіон України». Хоча вимушена міграція пов'язана з травмою та втратами, проте також може створювати можливості та у результаті бути позитивним фактором.

- **Чи була така співпраця також з українськими колегами?**

Співпраця була як з українськими, так і з німецькими колегами. Особливо тісна співпраця з українськими колегами відбувалася в проєкті фонду Volkswagen, де було задіяно три українські команди: Інститут української мови в Києві (під керівництвом Світлани Соколової), Ужгородський університет (Галина Шу-

мицька) та гуманітарний університет в Ізмаїлі (Андрій Колесніков).

Наприклад, із пані Галиною Шумицькою ми зараз виконуємо проєкт для Українського інституту, досліджуючи стан викладання української мови в Німеччині, Польщі та Франції. Ці зв'язки тривають, розвиваються і стали дуже дружніми. Також я продуктивно співпрацюю з Алексом Кругловим, лінгвістом, який живе в Лондоні. Ми разом організували конференцію, редагуємо книгу про мовні конфлікти в Україні, Грузії та Балтиці, що продовжує мою тему регіональних мовних політик.

- ***Зазвичай це радше індивідуальна співпраця чи співпраця на інституціональному рівні?***

На інституціональному рівні Гіссенський університет поглиблює співпрацю з Могилянкою. Наприклад, вони розробили спільну магістерську програму, яка дає студентам можливість навчатися в Німеччині та отримувати подвійний диплом. Це стає трендом серед українських та німецьких університетів. Також був проєкт Ukraine Digital, де курси одночасно вели український та німецький викладачі.

Хоча в Ерфурті українські студії не сильно розвинені, але завдяки своїй афіляції з кафедрою історії науки я роблю свій внесок у те, щоб показати український кейс інтелектуальної міграції і відкрити його для німецьких колег. Дуже важливо не замикати українські студії в межах регіональних студій, а виходити на широкі майданчики та позиціонувати себе як експертів у міграційних процесах загалом.

- ***Які ваші найближчі професійні плани на два-три роки?***

Я планую продовжувати свої лінгвістичні дослідження, а ще мене особливо захопила тема науковців під час війни. Я хочу акцентуватися не лише на тих, хто мігрував, а й на тих, хто залишився в Україні. Наш проєкт називається «Захист науковців в зоні ризику»

(Scholar at risk), але я прагну розширити це поняття, включивши в нього й тих, хто перебуває в окопах або є ветеранами.

Я вже провела пілотні інтерв'ю, які показують, як війна змінює науку. Наприклад, професорка плете камуфляжні сітки по 5–6 годин на день, але продовжує наукову діяльність та викладання. Або геодезист, який тепер у відділі тилового забезпечення, тож записував відповіді на мої запитання голосовими повідомленнями. Я також досліджую історичні приклади ролі науковців під час світових війн та ініціативи, як-от «Передай книгу на фронт», що не є новими ідеями.

У моїх найближчих планах – видати книжку-інтерв'ю з цими людьми, яких я метафорично називаю «професори в окопах». Це можуть бути й люди, які мігрували, але займаються, наприклад, розробкою дронів чи систем безпеки. Я вирішила орієнтуватися на англійську мову та західну аудиторію.

Також я продовжую ділитися інформацією про різні можливості, зокрема про нерезидентські стипендії, для українських науковців, які не хочуть виїжджати, але потребують фінансової підтримки через складну економічну ситуацію.

- ***Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори?***

Я лише кілька років тому почала почуватися частиною діаспори. Зараз багато тих, хто виїхав у 2022 році, не почувуються частиною загальної діаспори, але іноді почувуються частиною української наукової діаспори. Розмірковую про попередні хвилі міграції, як-от Юрій Шевельов, який критично ставився до «шароварщини» і надмірного патріотизму за кордоном. Я думаю, нас чекає те саме – існування різних груп у діаспорі та здорова конкуренція між ними. Поняття діаспори змінюється через цифрову епоху та комунікацію з Україною. Я думаю, що новий термін на позначення нашої ситуації – це транснаціональність, оскільки ми живемо на дві країни.

Свою роль я бачу в об'єднанні (зокрема, через мережу «Візіон України») та пошуку одне одного. Війна змусила нас почути одне одного, і зараз ми більше потребуємо цієї підтримки та об'єднання однодумців. Також дуже важливим є створення більшої видимості. Наприклад, українські науковці дедалі частіше організують цілі панелі на конференціях, що робить нас більш помітними.

• **Які ви бачите три головні чинники формування наукової української діаспори?**

1. Інституції – це те, що нас об'єднує попри розпошеність. Це і мережі, і академічні інституції, де українські студії починають інституціоналізуватися (наприклад, у Реґенсбурґу чи Франкфурті-на-Одері).
2. Видимість: важливо, щоб українські студії були видимі не лише у своїх інституціях, а й в інших сферах, показуючи, що дослідження про Україну можуть, приміром, стосуватися й українського спорту (наприклад, футболу), а не лише мови, культури чи історії.
3. Солідарність: солідарність між самими членами діаспори, а також солідарність з боку тих науковців, які міцніше стоять на ногах у цій країні, мають більше можливостей для підтримки та створення робочих місць.

• **Як відбувається поглиблення співпраці, наприклад, у таких аспектах, як наукове менторство, освітні проєкти, внесок в розбудову України?**

Наукове менторство. Ми бачимо приклади таких організацій, як Invisible University for Ukraine або Flying University for Ukraine. Хоча успішність таких ініціатив різна, я відкрита до особистого менторства та консультацій для українських студентів. Думаю, що розвиток інституціалізованих менторських програм надзвичайно потрібен для студентів.

Освітні проєкти. Активним є Український інститут, який надає мікрогранти для проєктів, де українські та німецькі партнери можуть вести відкриті лекції, курси чи блоги. Ми зараз багато говоримо про популяризацію науки та зміну жанру, наприклад, створення подкастів (у нашому проєкті ми також робимо подкаст), оскільки це може бути цікавіше студентам, ніж читання наукових статей.

Внесок у розбудову України. Потребує дослідження питання повернення мігрантів. Що вони везуть із собою? Потужним внеском в українську економіку є суми, які переказують мігранти. Як гуманітарій я бачу великий внесок в обміні книжками та ідеями. Існують ініціативи, коли німецькі видавництва надсилають українським організаціям або індивідуалам безкоштовні українські книжки для підтримки.

Валерія КОРАБЛЬОВА

Валерія Корабльова, філософиня, докторка філософських наук, випускниця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Працює в Univerzita Karlova (Прага), де очолює дослідницький центр «Україна в Європі: що змінюється».

- **Хто відіграв вирішальну роль у вашій науковій кар'єрі за кордоном?**

Однозначну відповідь дати непросто, але якщо говорити про тенденції, то переважно це були жінки-науковиці — проявилася гендерна солідарність. Ми працюємо з культурними ієрархіями та зверхнім ставленням до українських науковців у західному світі. Україна донедавна, а багато в чому й досі, сприймається як терен для польової роботи, а не як місце продукування академічного знання. Саме жінки, напевно, через інтерсекціональність, є більш гнучкими та відкритими до солідарності. Це були жінки-науковиці, які не є українками, і вони відіграли значущу роль у моєму кар'єрному просуванні. Якщо говорити про науковий вплив, то це, звісно, будуть більш знані імена.

- **Які основні стипендії та гранти сприяли вашій діяльності?**

Я була націлена на активну академічну кар'єру й діяла за принципом usual suspects. У 2014 році — Стен-

форд, стипендія Карнегі. Потім були центри, що продукують знання про Східну Європу, як-от Institut für die Wissenschaften vom Menschen (IWM) у Відні, де я була першою феллоу, коли започаткували програму на тему України в Європі. Далі програма Ukrainian Research in Switzerland (URIS) у Базелі та спеціальна викладацька позиція Ukraine Gastdozentur у Гіссені, де я викладала два курси про Україну. Ще я отримувала стипендії Artis Liberales у Варшаві.

Мій шлях до Праги був нестандартним, оскільки на той час Прага не була на мапі українських студій і не мала спеціальних стипендій для дослідників. Я потрапила сюди через проєкт для громадських активістів від Празького центру громадянського суспільства, подавши проєкт про академічний активізм та академію як недооцінену арену в гібридній війні. Оскільки я була нетиповим кандидатом-стипендіатом (академіком), вони знайшли місце, де я могла бути найбільш корисною, де я познайомилась з теперішніми колегами. Це був ефективний матчмейкінг. Спочатку я приїхала на два місяці, лишилася на три, потім отримала фінансування від

Євросоюзу і *fellowship* за програмою розвитку в Карловому університеті ще на рік. Це не було лінійно до поточної штатної позиції.

- **Чи були у вашій кар'єрі колективні проекти за участю українських та іноземних дослідників?**

Першу частину моєї міжнародної кар'єри становили індивідуальні стипендії. Колективні проекти почалися, коли я вже осіла в Празі і створився науковий колектив. Ці проекти фінансувалися з місцевих (чеський уряд, «Прімус») або європейських джерел. Наприклад, був проект про гендерні стосунки в мусульманських країнах у повоєнні часи в Радянському Союзі. Наразі ми маємо фінансування спільно з Французьким центром наукових досліджень (CNRS) для проекту про музичну дипломатію в Україні часів війни.

- **Чи є серед ваших партнерів українці, і як змінилася співпраця після 2022 року?**

Наразі я виступаю у ролі приймальної сторони, використовуючи інституціональні інструменти Карлового університету для запрошення українців до Праги. Після 2022 року таких можливостей стало більше.

У 2022 році виникла окрема лінія фінансування від ректорату Карлового університету на посилення співпраці з українськими інституціями. Ми мали низку дослідницьких проектів та зустрічей (воркшопи, конференції) з колегами з Києво-Могилянської академії, УКУ, Львівського університету імені Івана Франка. Також ми залучали українських дослідниць, що працюють у різних європейських інституціях.

Крім того, французьке Міністерство закордонних справ започаткувало програму *fellowship* для українців. Ми інституційно долучилися до цього, зокрема, мене як керівницю центру залучили до визначення, як краще розпорядитися коштами. Ми сформували програму Non-Residential Fellowships. Це стипендії для дослідників і дослідниць, які залишаються в Україні з

різних причин. Ми давали їм щомісячне фінансування, зустрічалися на онлайн-семінарах (гібридна спільнота), а раз на рік привозили їх з родинами до Праги на конференцію. Ця програма мала три ітерації. Початково було чотири стипендії, але ми отримали понад 200 заявок, і Міністерство закордонних справ Франції виділило більше грошей. У першому раунді ми створили 18 стипендій, а зараз програма розрослася до понад 50 стипендіатів, включаючи короткотривалі стипендії для перебування в Празі та Парижі. Це річна програма.

- **Чи є успішні кейси інтеграції українських науковців у чеській академії?**

Я не готова дати точної статистики. Але є дуже успішні кейси, особливо у тих, хто отримав Марі Кюрі — Marie Curie for Ukraine. Це окрема лінія фінансування, де стипендіати мають статус і зарплату, вищу за зарплату чеських професорів, що викликало певні ревності, але європейські стандарти фінансування перевищують місцеві зарплати у 2–4 рази. У природничих та точних науках (де є лабораторні дослідження і командна робота) інтеграція була легшою. Місцеві науковці бачать прагматичну доцільність інтеграції українців через окремі лінії фінансування, і з цього виходить взаємовигідна співпраця.

Загальне враження: з природничими науками трохи легше, і вони не настільки зав'язані на знання мови. Гуманітарії створили своє НДО («Чесько-Українське товариство наукової співпраці»), знайшли посади в Чеській академії наук, отримали фінансування та випустили спільну монографію. Ті, хто мав чітку мету інтегруватися, переважно знайшли способи це зробити.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори?**

Я сприймаю себе як українську науковицю, експертку по Україні та громадянку України. Я розумію, що зараз

поняття «діаспори» перевизначається, оскільки старе поняття означало дистанційність та інкапсульованість. Але якщо йдеться про науковців, які перебувають за межами України, але мережуються і зберігають зв'язок з Україною, то я є частиною цього процесу, оскільки моє походження, політична ідентифікація та поле експертизи — це все Україна. Завдання нашого центру в Празі — не так робота всередині Чеської академії, як бути містком та створювати ще більше контактів і проєктів співпраці, залучаючи Австрію, Францію, Німеччину, Україну та Чехію.

- **Які три ключові чинники важливі для формування сталої діаспори?**

Для мене головне питання — знайти золоту середину, де гармонійно поєднувалася б структурність з низовою ініціативою. Повинна бути вертикальна координація від українського уряду, щоб координувати академічну діаспору, але також має бути горизонтальна ініціатива знизу (мережування). Отже:

1. Відповідна структура. Має поєднуватися вертикальна координація з горизонтальними мережами. Це питання інституційного дизайну та конфігурації. Має бути видимість всіх ініціатив на місцях, щоб не витратити ресурси на «винайдення велосипеда».
 2. Фінансування. Мотивовані люди потребують фінансової винагороди за свою роботу, і це має бути пріоритетом.
 3. Видимість. Ми живемо в добу платформ соціальних мереж, і те, що не резонує, начебто не існує. Потрібно, щоб люди дізнавалися про те, що відбувається, і бачили себе в цьому дзеркалі.
- **Як відбувається поглиблення співпраці у сферах менторства, освіти та обміну досвідом?**

Я бачу висхідний позитивний тренд щодо менторства, оскільки є розуміння, що проєкти, націлені на майбутнє, — це про культивування нової генерації дослідників. Якісне менторство — це альфа і омега розвитку. Приклади: IWM у Відні має окрему програму менторства про написання заявок на ERC (вищий щабель зовнішнього фінансування).

Багато програм фінансування націлені на освітні проєкти всередині академії та для ширшого загалу. Зростає запит від студентів на навчальні курси про Україну, особливо в європейському контексті. Наприклад, у Карловому університеті ми створили спеціалізацію «Сертифікат по сучасній Україні» у межах магістерської програми. Також ми відкрили курси української мови для студентів нашого інституту міжнародних студій. Переважна частина моїх магістрів, які пишуть роботи про Україну, не є українцями, і вони вивчають мову для польових досліджень та роботи з джерелами. Наші курси є не мовознавчими, а прикладними — мову вивчають для соціально-політичних розвідок. Ми залучаємо зовнішніх працівників з тимчасовим захистом, таким чином даючи роботу. У порівнянні з тим, що було п'ять-десять років тому, є величезні позитивні зрушення.

Внесок у розвиток та відбудову України — це болюче питання, оскільки незрозуміло, хто повернеться, і скільки людей, які не повернуться, будуть ідентифікувати себе із завданням відновлення. Вся система приймальних держав заточена на активну інтеграцію в місцеві структури. Існує оптимістичний сценарій глобального українства, яке принесе свій портфель соціальних контактів і розмаїтих досвідів на благо України. Песимістичний сценарій — буде менше людського капіталу на відновлення, який доведеться замінити людьми, чия мотивація виходитиме з прагматичних і фінансових чинників. Усвідомлення цього процесу допомагає його навігувати.

Олена СТРЕЛЬНИК

Олена Стрельник, докторка соціологічних наук. Наукові інтереси: гендерні студії, дослідження турботи та доглядової праці, а також впливу війни на гендерні ролі в Україні. На момент 24 лютого 2022 року була керівницею дослідницького компонента проекту в жіночій громадській організації, переважно співпрацюючи зі структурою ООН «Жінки». Впродовж 2022-2024 років перебувала в Технічному Університеті Мюнхена спочатку як *Scholar at Risk*, а потім як дослідниця. Зараз — старша наукова співробітниця Інституту соціології Академії наук України.

- **Чи можете розповісти, який закордонний досвід ви передаєте українським колегам, особливо щодо наукового менеджменту та співпраці?**

Мені пощастило працювати в німецькому колаборативному проєкті з партнерами з Нідерландів та Південної Африки, що дало чудовий досвід роботи в крос-культурній команді. Головне, що я винесла для себе, — це якісний менеджмент наукових проєктів, а також розуміння того, як відбувається колаборативне написання статей. В українській академічній традиції спільна робота над статтями є певною мірою рідкістю, тоді як на Заході це поширена практика: статті можуть мати десятки авторів. Я навчилася не боятися просити колег про допомогу, обговорювати наукові ідеї, прочитати їх прочитати д्राфт статті перед публікацією, що в українській академічній культурі

не заведено, оскільки українські науковці часто дуже перевантажені та загалом у нас бракує наукової комунікації. Тепер я сміливіше почала звертатися до українських колег на етапах розробки дизайну проєкту та підготовки статті. Щодо практичних навичок, то завдяки роботі у дослідницькому проєкті в німецькому університеті я освоїла спеціалізовані професійні софти для кодування даних, замість робити це у ексельських табличках.

- **Чи співпрацювали ви на момент перебування в Німеччині з українськими колегами?**

Співпраця з українськими колегами була та є інтенсивною, хоча моя поточна позиція — старша наукова співробітниця Інституту соціології Академії наук України — не була моєю афіліацією на момент по-

чатку повномасштабного вторгнення. Вже під час війни, мене запросила на цю позицію Олена Симончук, очільниця відділу соціальних структур, яка формувала нову команду та бачила перспективу розвитку гендерного напрямку, яким багато років ніхто в Інституті не займався. Розвиток нових спеціалізацій є важливим елементом модернізації української науки. Ця афіліація є взаємовигідною: для мене це дає важливе почуття приналежності до інституційної структури, а Академія наук, зі свого боку, виграє від залучення моєї експертизи у сфері гендерних питань та моєї активної міжнародної публікаційної активності. Я задоволена тим, що співпраця співпадає з інтересами Інституту та моїми власними.

- **Які ваші професійні плани на найближчі 2-3 роки, зокрема щодо фінансування та публікаційної діяльності?**

У мене багато роботи, і я баланую між академічними та позаакадемічними проектами, зокрема як феміністична дослідниця, де існує високий запит на мою експертизу (консультативна, менторська, дослідницька). Зараз я поєдную роботу в Академії наук, проекті університету Санкт-Галлена і щойно завершила проект, присвячений сімейній турботі про людей старшого віку у межах дослідницької стипендії від ZOiS (Centre for East European and International Studies, розташований у Берліні). Активно працюю над трьома англійськими статтями, розділом у колективній монографії відділу соціальних структур Інституту соціології, популярними текстами та блогами, а також готую до видання наступного року нову, науково-популярну, книжку. Я розглядала можливість подання заявки на участь у програмі Фулбрайт, але через невизначену ситуацію довкола міграційних питань для українців у США поки що призупинила ці плани. Для фінансування своїх

невеликих проектів використовую також емергенсу грант від Наукового товариства Шевченка в США. Ці гранти дуже цінні через їхню низьку бюрократичну обтяженість: заявка коротка, і гроші швидко надходять. За допомогою такого гранту я зараз реалізую дослідницький проект про турботливу маскуліність у співпраці з молодим українським дослідником Михайлом Сосса.

- **Як ви оцінюєте українську наукову діаспору та її роль у взаємодії зі світом, і які чинники важливі в цьому процесі?**

На мій погляд, українська наукова діаспора є доволі активною. Я бачу багато українських науковиць (переважно жінок) з афіліаціями в західних університетах, і це є велика підтримка. Я сама планую шукати можливості для короткострокової роботи за кордоном, оскільки зараз багато програм, і робота за кордоном стала набагато досяжнішою. Одним із ключових позитивних чинників є те, що вся робота дистанційна, що фактично знімає кордони та дозволяє працювати разом з будь-якої точки світу, що критично важливо для розвитку української науки під час війни. Проте, прикро, що ми втрачаємо ці зв'язки через бюрократичні вимоги деяких українських університетів, які вимагали від викладачів або повернутися, або звільнитися, замість дозволити їм підтримувати зв'язок хоча б на частку ставки. Роль діаспори, наприклад, полягає у наданні унікальних знань про академічну культуру та вимоги для отримання фінансування від іноземних фондів, а дослідники в Україні можуть забезпечити збір даних на місці. Проте, вкрай важливо пильнувати, щоб така співпраця не призвела до асиметрії відносин. Слід уникати феномену *data diggers*, коли місцевих науковців наймають лише для збору даних, але виключають із теоретичної роботи високого рівня чи навіть не вказують у публікаціях.

- **Як ви бачите можливості співпраці між українськими та західними вченими у сфері гендерної рівності та наукового менторства?**

Стосовно гендерної рівності у співпраці зараз важко говорити про повну рівність, оскільки через воєнний стан та обмеження на виїзд діапазон можливостей для чоловіків-науковців значно звужений порівняно з жінками, хоча співпраця не завжди вимагає фізичної присутності. Щодо наукового менторства я бачу багато можливостей, у тому числі поза інституційни-

ми рамками. Я готова передавати свій досвід і зараз є менторкою для молодих дослідників і дослідниць. Моє менторство, наприклад, є офіційно закріпленим у межах продовження моєї співпраці з ZOIS для учасниці нової когорти стипендіаток — Олександри Кохан, яка працює над темою турботи під час війни. Ця практика доводить, що співпраця з молодими дослідниками може виконувати функцію менторства, навіть якщо я не маю офіційно статусу професора чи не керую аспірантською роботою.

Олеся ЛАЗАРЕНКО

Олеся Лазаренко, філологиня, україністка та польоністка, випускниця Київського національного університету імені Тараса Шевченка, дослідниця мовних контактів, викладачка української мови як іноземної. Від 2017 року очолює лекторат української мови в Europa-Universität Viadrina Frankfurt (Oder). Активно працює над популяризацією української мови в Німеччині, організовує курси, культурні події та підтримує українських біженців.

- **Чи були якісь люди, які вплинули на вашу наукову кар'єру? Місцеві чи українці? Які у вас були контакти? І хто відіграв вирішальну роль у вашому становленні в Німеччині?**

Приїхавши до Німеччини у 2012 році, я п'ять років підтримувала наукові контакти з колегами в рідному Інституті мовознавства, а також з Варшавським університетом, де раніше навчалася за обміном. У Німеччині активно налагоджувала контакти, почавши зі знайомства на конференції в Інституті славистики Гумбольдтського університету. Я вважала цей інститут потенційним центром розвитку україністики. Беручи участь у конференціях та висвітлюючи власні наукові теми, я змогла переконати німецьких колег у своїй кваліфікації як викладача української мови. І мені запропонували експериментально прочитати курс української мови для студентів славистики. Серед моїх перших студентів були діти українського походження, які хотіли відновити втрачені знання, слависти-німці, які після 2013–2014 років відчували потребу з'ясувати, що таке Україна і українська мова, а також іноземці, які виявили бажання вивчати українську.

- **Що змінилося з початком повномасштабної війни в Україні? Можливо, у вашій особистій діяльності, викладацькій діяльності, науковій діяльності?**

Події 2022 року глибоко вразили всіх, зокрема у Відні, де є потужна українська студентська громада. Хоча я не помітила різкого впливу на зростання популярності української мови, але після 2022 року додався новий потужний імпульс для студентів, які прийшли вивчати мову, — підтримка України. Українська мова стала свого роду ключем до підтримки країни через її вивчення. Географічно Франкфурт-на-Одері є першим німецьким містом, куди приїжджали та через яке проїжджали українські втікачі від війни, і потреба в гуманітарній допомозі та мовній підтримці була величезною. Мої студенти були одними з перших, хто стояв на вокзалі, зустрічав поїзди з Варшави та опікувався тими, хто вирішив залишитися. Крім того, міська адміністрація Франкфурта-на-Одері організувала координаційний центр для інтеграції приблизно тисячі українських біженців, включно з дітьми. Наш лекторат

української мови безоплатно перевіряв і підтверджував переклади документів, зокрема свідочств про народження, які були потрібні для відвідування дитьми садочків та шкіл. Завдяки цій акції через наші руки пройшло близько 200 документів, що сприяло інтеграції дітей у німецьке суспільство. Також я започаткувала активну співпрацю з новоприбулими українцями в рамках лекторату, проводячи публічні заходи: покази фільмів, майстер-класи з писанкарства, петриківки, а також мистецькі акції. Ці заходи розраховані не лише на студентів, а й на теперішніх мешканців Франкфурта-на-Одері, які виїхали з України. Крім того, від імені Віадріни я проводила інтенсивні ознайомчі курси української мови для всіх охочих мешканців землі Бранденбург.

- ***Чи були якісь фінансові інструменти, стипендії, гранти, які вам допомогли в цьому процесі, індивідуальні або колективні, можливо, спільні проекти?***

У 2016 році ми, українці та українки, які проживали в Німеччині, зібралися й заснували Німецько-українське академічне товариство. Я очолюю його регіональну групу «Берлін-Бранденбург» і з 2016 року є співорганізаторкою лекторію «Наука з перших уст», який проводиться у співпраці з Посольством України в Німеччині. Мої власні наукові дослідження в Німеччині сфокусовані на історії української діаспори та її спадщині. Я досліджувала діяльність Українського наукового інституту в Берліні (міжвоєнний період 1920–1940-х років), про який в Україні довгий час інформація була закрита. Також я активно вивчала архів письменника та видавця Ігоря Костецького, який був депортований до Німеччини під час війни. Його величезний архів, який вважали втраченим, був знайдений та переданий до Дослідницького інституту Східної Європи в Бремені. Для роботи з цим архівом я подавалася на стипендію DAAD і отримала її на чотири місяці, звернувшись до київського представництва як грома-

дянка України, довівши, що продовжую українознавчі дослідження, навіть перебуваючи в Німеччині. Ця фінансова підтримка від DAAD була єдиною такою стипендією на початку мого шляху. Після цього, вже працюючи у Віадріні, я зосередилася на лінгводидактичних завданнях, але паралельно продовжую працювати з архівними матеріалами, зібраними завдяки тій стипендії.

- ***Як наразі відбувається взаємодія з українськими колегами? Чи є у вас професійна взаємодія у Віадріні, чи обговорюються спільні проекти?***

Співпраця з українськими колегами залишається дуже активною і зокрема включає подальшу співпрацю з Академією наук у межах мовознавчих досліджень та участь у діяльності Німецько-українського академічного товариства. У Віадріні як керівниця лекторату я активно співпрацюю з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, зокрема з кафедрою викладання української мови як іноземної (УМІ). Ми обмінюємося досвідом викладання української для міжнародної аудиторії, що є викликом через необхідність враховувати культурний бекграунд студентів з різних частин світу (Азії, Європи, Америки). Я також активно співпрацюю з різними кафедрами україністики не лише в Україні та Польщі, а й в Америці, маючи свої платформи для регулярного обміну досвідом. Віадріна також активно співпрацює з Харківським університетом імені В. Н. Каразіна, Києво-Могилянською академією та Українським католицьким університетом у Львові. Щодо нових проектів: я готую обмін студентами з Познанським університетом, знаного потужною україністикою, а також готую кілька проектів приїзду викладачів української мови за програмою Erasmus. Співпраця наразі часто йде через індивідуальні ініціативи, хоча обміни відбуваються і на підставі комунікації між вищими навчальними закладами.

- **У чому ви бачите свій внесок у формування наукової української діаспори?**

Мій внесок полягає в збереженні пам'яті про діяльність української діаспори в Німеччині. Я досліджувала діяльність Українського наукового інституту в Берліні, де працювали визначні історики, мовознавці та соціологи, і вважаю важливим зафіксувати їхній внесок. Разом з колегою Олександром Бінертом, активісткою діаспорного руху, ми виконали проект «Українські місця в Берліні» і видали карту (було вже два видання). Ця карта містить не лише список місць, а й описи постатей українського походження, які працювали з думкою про Україну. Мій внесок — це шана тим, хто вже багато зробив для поширення знань про українську культуру, мову та історію, щоб нащадки знали про них. Повторю слова Олекси Воропая: «З України треба йти з Україною в серці». Ми залишаємося українцями і залучаємо іноземців до гона шанувальників України, бо це працює на її престиж і розвиток.

- **Які три головні чинники формування української наукової діаспори, на вашу думку?**

Однотимці та колеги, формування товариств, як-от Німецько-українське академічне товариство (засноване у 2016 році), де люди гуртуються для активної роботи

у контексті українсько-німецьких та інших наукових контактів. Доступ до архівних джерел, які свідчать, що українська діаспора функціонувала та діяла, незважаючи на розпорошення. І також фінансування: підтримка наукових проектів, як-от стипендія DAAD, що дозволяє проводити дослідження та напрацьовувати матеріал.

- **Як відбувається поглиблення співпраці в таких аспектах: наукове менторство, гендерна рівність, освітні проекти, обмін досвідом, спільні проекти діаспори, внесок в розбудову України?**

Усі ці аспекти постійно проявляються у моїй діяльності. У сфері наукового менторства це відбувається через власний приклад тяглості пам'яті про видатних українських науковиць за кордоном, як-от мовознавиця Ганна Наконечна. Усі наші зусилля, включно з освітніми проектами (наприклад, курсами української мови для іноземців) та обміном досвідом (співпраця з кафедрами УМІ), спрямовані на розбудову престижу України. Те, що мої студенти допомагають українським біженцям завдяки своєму знанню української мови, є прямим внеском у розбудову зв'язків. Кожен, хто докладає свою «цеглинку» у будь-якій галузі (історія, мова, література), будує величезний «храм» України.

Юлія ГОРКОВЧУК

Юлія Горковчук, доцентка, кандидатка технічних наук за спеціальністю «Кадастр та моніторинг земель». До повномасштабного вторгнення обіймала посаду заступника декана факультету інформаційних систем і технологій у Києві. Наразі афілійована з Київським національним університетом будівництва і архітектури, зараз живе в Іспанії. Раніше (протягом двох з половиною років) працювала в Школі геодезії та картографії Політехнічного університету Валенсії (Іспанія). Сфера наукових інтересів: ГІС-технології, обробка даних, просторовий аналіз, картографія, а також вузька інженерна спеціалізація (фотограмметрія, геодезія).

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на вашу професійну діяльність і як ви опинилися в Іспанії?**

Повномасштабне вторгнення дуже суттєво змінило моє життя і поламало кар'єру. До вторгнення я була заступником декана факультету інформаційних систем і технологій і планувала залишатися в адміністрації університету, написати докторську та стати завідувачкою кафедри. Я давно займалась міжнародними напрямками, мала міжнародні статті та широке коло спілкування із закордонними колегами. Після вторгнення у перші два місяці отримувала багато пропозицій роботи та підтримки. У мого університету були й залишаються досить потужні зв'язки з Німеччиною, але я обрала Іспанію, оскільки з Політехнікою Валенсії ми мали давні зв'язки (понад 10 років тому був спільний проєкт). Тож я зв'язалася з кафедрою Політехнічного університету Валенсії у квітні 2022 року, і вони запросили мене на роботу, оскільки уряд Валенсії фінансував позиції для українських вчених. Контракт був на рік.

- **Як відбувається співпраця з українськими колегами?**

Я залишаюсь доцентом на своїй кафедрі і подаю міжнародні проєкти, залучаючи університети. Цього року ми подавали два проєкти, один виграла. Це програма академічних обмінів DAAD (українсько-німецька програма), з якою ми досить багато співпрацюємо. Ми мали успішний проєкт на три роки, який продовжили ще на два. Новий проєкт стартує у жовтні цього року, але координатором в Україні буду вже не я, а інша людина, яка живе в Україні. Я буду підтримувати проєкт, брати участь у конференціях і написанні статей. Другий проєкт з Німеччиною «Розбудова та реконструкція України» ще невідомо, чи виграв. Також ми подавали на KA2 проєкти Horizon у великому консорціумі (Україна, Іспанія, Німеччина, Литва), але не пройшли за фінансуванням, набравши 76 балів. Крім свого університету, співпрацюю з іншими українськими університетами. Наприклад, у заявці на KA2

було п'ять університетів України: Київський університет будівництва та архітектури, Львівська Політехніка, ДніпроТЕК, Харківський університет міського господарства, СумДУ та Кременчуцький університет. Ми постійно співпрацюємо у своїй галузі.

- ***Чи достатньо, на вашу думку, можливостей для залучення коштів на дослідницькі та прикладні проекти?***

Звісно, недостатньо. Наша спеціалізація – інженерна, вузька (фотограмметрія, геодезія, картографія), і дуже важко сформулювати прямий вплив (імпакт) результатів проекту на кожну людину в Україні, ніж це є для соціальних чи економічних проектів. Мені здається, було б легше, якби існував якийсь окремий конкурс для інженерних проектів, де не треба було б змагатися з економікою та соціологією. Наприклад, у конкурсі KA2 імпакт є одним із найбільших показників, які оцінюють, але для нашої спеціалізації розширювати цей імпакт на всю країну та Європейський Союз дуже важко.

- ***Чи маєте для співпраці інституційну підтримку в Україні?***

Так, маю підтримку також від міністерства. Рада молодих вчених підтримує українську наукову діаспору і наші напрацювання. Загалом не можу сказати, що бракує якоїсь підтримки. Припускаю, що, можливо, ця підтримка тримається на тому, що до повномасштабної війни я була заступником декана і мала активну позицію та зв'язки з усіма інституційними відомствами.

- ***Розкажіть, будь ласка, про формування української наукової діаспори в Іспанії та її перспективи.***

Ми є частиною української наукової діаспори загалом. Коли почали працювати в Політехніці, там було 16 українців, які отримали фінансування від уряду Валенсії. Ми були з різних галузей, але мали спільні проблеми, тож і виникло бажання створити спільноту. Ми долучилися до української діаспори та створили осередок в Іспанії.

Наразі ми з колегою Катериною, яка виграла Marie Curie, поки залишаємося тут. Нас можна вважати ядром цієї спільноти. Ми проводили перший захід як знайомство, отримали підтримку від місцевого консула, громадських організацій та Політехніки. Наразі ми встановили зв'язки з Іспанським фондом інновацій технологій, зі спільною науковців в Іспанії, які допомагають нам легалізуватися і проводити заходи. Зараз плануємо захід «Вступ до наукової дипломатії» (Intro to science diplomacy) для українських вчених, щоб навчити їх вибудовувати стосунки і бути науковими дипломатами, яких потребує Україна. У планах – отримати фінансування, зробити інформаційний портал та організувати певний простір. Я бачу великий потенціал, тому що Іспанія є центром для іспаномовного світу (Латинська Америка, частина США). На жаль, українська спільнота тут представлена досить мало. Наприклад, в університеті Аліканте є кафедра російської мови, а от української кафедри немає. Іспанія може стати точкою, з якої можна почати розвиток українства саме для іспаномовного світу.

- ***Чи має бути діаспора об'єднаним простором, чи це автономні спільноти?***

Звісно, що це певні автономні спільноти. Кожна країна має свою специфіку та умови. Чим більша організація, тим важче їй бути гнучкою, а гнучкість необхідна з огляду на локальний контекст. Об'єднує нас усіх Україна.

- ***Чи є приклади поглиблення співпраці у розвитку України (реконструкція, економічна співпраця, гендерна рівність)?***

Зараз уся співпраця, пов'язана з реконструкцією, є поглибленою. Я моніторю фонди реконструкції, які спільно з українськими вишами працюють. Є хороші приклади співпраці з міськими адміністраціями та громадами.

Катерина КОБЧЕНКО

Катерина Кобченко, кандидатка історичних наук, випускниця Київського національного університету імені Тараса Шевченка, нині – стипендіатка Konrad Adenauer Stiftung. Її дослідницькі інтереси охоплюють зокрема питання історії української еміграції (актуальний проект) жіночої історії, усної історії. На даний час працює в університеті м. Мюнстер (Німеччина), має багаторічний досвід українсько-німецької наукової та освітньої співпраці, була стипендіаткою DAAD та Alexander von Humboldt Stiftung.

- **Хто відіграв вирішальну роль у побудові й розвитку вашої кар'єри за кордоном, і як відбулася взаємодія з колегами?**

Розбудова зв'язків розпочалася зокрема завдяки колезі з історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, доценту Олександрові Федоровичу Іванову, викладачу, який відповідав за співпрацю з німецькими партнерами на рівні університету та факультету. Завдяки йому я включилася в контакти з німецькими університетами, знаходила наукові стипендії і підтримку. У Німеччині вирішальну роль відіграла низка старших колег, серед них особливо виділю двох професорок. Коли я працювала завдяки науковій стипендії Фонду імені Александра фон Гумбольдта, моєю базовою інституцією був Університет м. Констанц, і мені допомагала професорка Бянка Петров-Еннкер (Bianka Pietrow-Ennker), нині – емеритка, яка підтримувала моє подання на стипендію та обговорювала зі мною мої наукові напрацювання. В університеті

м. Мюнстера професорка східноєвропейської історії Рікарда Вульпіус (Ricarda Vulpius) спершу запросила мене на тимчасову посаду і надалі підтримала моє подання на стипендію, а також є моєю науковою консультанткою. Ці дві людини були або є моїми науковими керівницями, але загалом я завжди мала колегіальну підтримку з боку німецьких науковців. Я відчуваю цю підтримку та емпатію й зараз, під час війни. Не тільки я, а й інші українці.

- **Завдяки яким інструментам (стипендії, гранти) формується професійна кар'єра українських науковців за кордоном, і чи передбачають вони співпрацю з Україною?**

Шляхи українських учених у побудові кар'єри за кордоном не так сильно відрізняються від шляхів тих, хто працює в Україні: потрібно слідувати алгоритму, за яким ця кар'єра будується. Бажано починати з нижчих щаблів, як-от захист кандидатської дисертації

(нім. *Promotion*), що є необхідним пропуском у наукову діяльність, а потім переходити до постдок-проектів. У Німеччині, особливо в гуманітарній сфері, піраміда можливостей вужчає в міру твого просування вгору. Усі наукові посади, аж до професорської, є тимчасовими, тобто обмеженими в часі. Щоб стати повноцінним професором, потрібно пройти етап габілітації. Українці мають «грати» за місцевими правилами, і більшість тих, хто зараз перебуває в Німеччині, є гостьовими науковцями на стипендіях різних фондів та університетів. Конкуренція надзвичайно висока, і посад на всіх не вистачає. Тому орієнтація має бути на те, щоб набратися досвіду і думати, як втілювати свої знання надалі вдома, в Україні.

Існують зараз, у час війни, спеціальні гранти для українських науковців, зокрема від Німецької служби академічних обмінів (DAAD) та фонду імені Александра фон Гумбольдта. Є програми *Scholars at Risk*, від DFG (Німецьке академічне товариство) та інші програми, які також надають можливості спільної співпраці з українцями. DAAD, наприклад, фінансувала короткострокові студентські обміни, як-от нещодавно між університетами Мюнстера і Чернівців, коли українці змогли приїхати до Німеччини на літню школу. На жаль, зараз це рух лише в один кінець, оскільки в Україні ніхто майже їздити не ризикує. Питання в тому, щоб знайти партнерів в Україні та в Німеччині. Я думаю, що промоутерами та моторчиками цього процесу в майбутньому мають бути ті українці, які зараз працюють за кордоном, мають досвід і поліпшують свої мовні компетенції.

- **На якому рівні відбувається взаємодія з українськими колегами?**

Насамперед взаємодія відбувається по лінії працевлаштування в Україні: якщо люди змогли зберегти своє робоче місце, то продовжують виконувати свої обов'язки (звітування, публікації, виступи, онлайн-засідання чи викладання). Крім того, існують різні інші форми спів-

праці, як-от запрошені лектори на навчальних курсах та наукових заходах. Багато українців, які зараз за кордоном, приїжджають в Україну і беруть участь у конференціях, заходах, спільних публікаціях. Я сама систематично долучаюся, виступаю онлайн перед студентами.

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на інтенсивність міжнародної співпраці?**

Співпраця поглибилася, але значною мірою в односторонньому порядку, оскільки німецька сторона є реципієнтом, яка надала багато стипендій. Це призвело до того, що значно більше українців змогли приїхати до Німеччини, представити власні дослідження, працювати в бібліотеках та обмінюватися досвідом. Також значно активізувалася підтримка української тематики німецькими колегами. Наприклад, Німецько-українська комісія істориків проводить конференції (остання, цьогорічна – у Чернівцях), підтримуючи Україну. Україна завоювала вже собі місце в східноєвропейських студіях у Німеччині, які тривалий час до вторгнення були переважно росієцентричними. Ця співпраця відбувається за рахунок фінансової та організаційної підтримки німецької сторони.

- **Що потрібно для налагодження інституційної співпраці?**

Співпраця завжди зводиться до персональних контактів, і потрібна команда з обох боків. Німецька наука професороцентрична: все обертається навколо професора, який створює команду, тоді як в Україні це часто відбувається на громадських засадах. Потрібен керівник проекту (промоутер), а також люди, які мають досвід та безпосередньо включені в ці контакти. Велику надію покладаю на тих, хто вже є «човниками» між українською і німецькою наукою, які знають місцеві практики, мови та мають організаційні здібності. І знову ж таки, потрібне сприяння з українського боку та усунення зайвої, непотрібної бюрократії.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори, і на що мають бути спрямовані її зусилля?**

Я вважаю себе радше експатом, оскільки моє перебування обмежене в часі науковою візою. Ті, хто стануть науковою діаспорою, мають вибудовувати канали співпраці з Україною. Варто сказати про Українсько-німецьке наукове товариство, яке є активним і підтримує талановитих українців. Головним моментом має стати інтелектуальна відбудова України після війни. Оскільки можливості резидентських стипендій не є невичерпними і люди повертатимуться додому, зусилля мають бути спрямовані на реінтеграцію науковців в Україну. Потрібно пом'якшити можливе напруження в суспільстві та в науці між тими, хто працював у комфортних умовах на Заході, і тими, хто жив під обстрілами, був невиїзним (чоловіки-науковці). Діаспорні організації мають допомагати реінтеграції тих, хто повертається; натомість – надати можливість поїздок тим, хто вимушено не виїжджав з України; надати можливість поїхати на закордонну стипендію науковцям та митцям, які зараз на фронті, після завершення їхньої служби, щоб допомогти їм повернутися в професію. Це потрібно робити, щоб згладити нерівність, яка існує зараз.

- **Які три ключові чинники важливі для існування сталих українських наукових діаспор?**

Виходячи з моїх напрацювань у питанні української діаспори, вважаю важливими такі три чинники для її

сталої перспективи: по-перше, наукові інституції, які зберігають українську діаспорну ідентичність (наприклад, Український вільний університет у Мюнхені, що відіграв важливу роль у часи холодної війни). По-друге, потрібна співпраця з українською державою (Український інститут, культурні центри, бібліотеки), оскільки зусиль однієї діаспори буде недостатньо. По-третє, важлива комунікація в громадському секторі – організувати лекторії іноземними мовами для іноземців, і навпаки: щоб українські вчені за кордоном розповідали українцям про новітні досягнення.

- **Як відбувається поглиблення співпраці в різних аспектах (гендерна рівність, менторство, економічна співпраця)?**

Поглиблення співпраці відбувається на рівні прямих горизонтальних контактів. Є приклади фінансової та організаційної підтримки у сфері гендерних чи жіночих студій (наприклад, від Українського об'єднання жіноцтва в Америці). Щодо менторства та обміну досвідом, це відбувається між громадськими організаціями та науковими інституціями діаспори. Інституції, як-от КІУС у Канаді та Гарвардський інститут українських студій, надають стипендії, публікують праці, але вони працюють у межах західних університетів, і роль діаспори тут радше є роллю медіатора. Власними зусиллями, без залучення коштів держав перебування, діаспорі важко щось зробити в Україні.

Лідія КУЗЕМСЬКА

Лідія Куземська, соціологиня, постдокторантка Форуму трансрегіональних досліджень у Берліні (Forum Transregionale Studien, Berlin), координаторка дослідницької групи War Migration Memory у межах програми Prisma Ukraina. Захистила дисертацію з соціології в Університеті Ланкастера (Lancaster University, Велика Британія), отримала освіту у сфері соціології та європейських студій у Львівському національному університеті ім. І. Франка та Коледжі Європи. Сфера наукових інтересів: вимушені міграції з України, зокрема дослідження українців, які залишаються на окупованих територіях або виїжджають до Росії та інших країн.

- **Яку роль відіграли стипендії та гранти у розвитку вашої професійної діяльності за кордоном?**

Підтримка через стипендії та гранти була ключовим і вирішальним чинником, який дозволив мені поїхати на навчання за кордон. Спочатку це був грант від Європейського парламенту на магістерську програму в Коледжі Європи, одразу після закінчення Львівського університету. Потім я отримала стипендію на навчання в Польській академії наук, що згодом дало змогу продовжити навчання на PhD в Англії за програмою подвійного докторату, і це також відбувалося у рамках стипендіальної підтримки. Моя поточна позиція після захисту дисертації (постдокторантура у 2022 році) також є стипендією, яку фінансує Сенат Берліну та приватні фундації в Німеччині, зокрема Фонд Герди Генкель.

- **Чи була у вас співпраця з українськими колегами та інституціями в Україні, і які проблеми існують у цьому співробітництві?**

Загалом співпраця сильно залежить від умов, які висуває грантодавець. У нашій дослідницькій групі більшість колег, на відміну від мене, мають афіліації в українських містах (Харків, Запоріжжя, Львів та Київ), і для них стипендія є елементом ширшої наукової діяльності. Однак наша організація в Німеччині має фінансові вимоги, які унеможливають надсилання коштів безпосередньо в Україну для фінансування проєктів, і це створює додаткові проблеми. Наприклад, ідею організувати Весняну школу в Івано-Франківську у співпраці з Херсонським університетом не вдалося реалізувати через логістичні та фінансові труднощі, оскільки німецька організація не може переказати гро-

ші українському університету. Ця неможливість переказу грошей та фінансові регуляції в Німеччині значно ускладнюють інституційну співпрацю між українськими та німецькими організаціями. Крім того, важливим питанням є безпека: іноземні інституції не хочуть брати на себе відповідальність, якщо щось трапиться з учасниками — дослідниками чи студентами в Україні, тому організувати заходи для іноземних дослідників в Україні досі не бажано. Отже, співпраця з науковцями в Україні після 2022 року переважно відбувається на індивідуальній основі, а не інституційній.

- **Які виклики існують у працевлаштуванні українських науковців у Німеччині, зокрема, у плані їхньої конкурентоспроможності?**

Інституційно проблеми як такої немає, але є фінансові перешкоди. Працевлаштування українських науковців у німецьких інституціях є вдвічі дорожчим за надання стипендії, оскільки інститут має сплачувати соціальні внески та податки. Це причина, чому приватні фундації частіше фінансують саме стипендії, з яких людина сама покриває витрати, включно з медичним страхуванням. З іншого боку, в умовах високої конкуренції українські науковці не завжди є настільки конкурентоспроможними, коли не володіють на достатньому рівні англійською чи німецькою мовою, а також коли не мають достатнього досвіду написання грантів чи функціонування в реаліях німецької академії. Тому вони не завжди будуть першочерговими кандидатами на постійні посади в проєктах, не пов'язаних безпосередньо з Україною.

- **Наведіть, будь ласка, приклади вашої поточної співпраці з українськими колегами.**

Наша академічна діяльність включає підготовку до друку збірки статей (досє), яка об'єднує науковців з України, українських науковців за кордоном та іноземних дослідників, які пишуть на спільну тематику. Ми та-

кож організували спільно з іншими дослідницькими центрами (зокрема, IU при Університеті Віадріни та ZOiS у Берліні) кілька конференцій та виступів, запрошуючи науковців з України.

- **Яким чином можна оптимізувати співпрацю між українськими та західними інституціями, і які структурні зміни потрібні?**

Покращення співпраці має починатися з визначення її мети. Для налагодження тривалих наукових контактів необхідна робота на інституційному рівні, що включає підписання меморандумів про співпрацю, спільне фінансування та спільне подання на великі європейські гранти, як-от Horizon 2020 або ERC. Наразі позитивним сигналом є досвід українських науковців, які успішно подаються на гранти Марії Кюрі, що дає їм досвід співпраці, написання заявок та наукового менеджменту. Дуже важливо, щоб співпраця не зводилась для українських університетів лише до емпіричної роботи (збору даних), яку потім західні інституції обробляють і для своїх публікацій, виключаючи українських науковців із теоретично-концептуальної роботи. Українські університети та науковці повинні стати рівними партнерами. Для цього українським університетам критично необхідно працювати над мовними компетенціями та розвивати відділи, які б навчали науковців писати заявки на великі гранти. Це єдиний шлях для України — стати конкурентною частиною європейського наукового простору, що дозволить залучати ресурси, кращих науковців та підвищувати стандарти.

- **Які ваші найближчі професійні плани та перспективи щодо подальшої співпраці?**

У сучасному світі важко планувати довгостроково, і моя подальша робота не обов'язково буде в Німеччині, а буде в тій країні, де є потреба в моїх компетенціях та є проєкт. Найближчий план — завершити написання книжки на основі моєї дисертації, яку довелося від-

класти у 2022 році. Також я планую подаватися на великі європейські гранти, що потребує багатьох місяців підготовки та пошуку партнерів. Спільні заявки з українськими колегами обговорюються, але ще не визначені конкретні донори. Зараз ми спостерігаємо падіння інтересу до української тематики, тому необхідно бути більш креативними та знаходити теми, які будуть релевантними й цікавими для німецького чи європейського контексту, наприклад, дослідження міграції. Співпраця з колегами в Україні дуже важлива, оскільки університетські вимоги часто забороняють іноземним дослідникам їздити в Україну для проведення емпіричних досліджень. Планування ускладнюється через непередбачувані зміни умов безпеки в українських містах.

- **Який внесок наукова діаспора може зробити у розбудову та відновлення України?**

У мене немає жодних сумнівів щодо внеску науковців-українців, які працюють за кордоном; їхній зв'язок з Україною залишається дуже сильним. Вони демонструють величезне бажання допомагати: менторити, підтримувати на волонтерських засадах, знаходити можливості для стипендій та давати притулок. Наукова діаспора здатна пропонувати своїм іноземним колегам інноваційні проекти, що використовують український контекст для міжнародної релевантності, наприклад, у дослідженнях пропаганди, дезінформації та розмінування. Українські науковці після 2022 року, на жаль, у багатьох сферах мають більше досвіду, ніж їхні іноземні колеги; наприклад, саме до українських військових медиків приїжджають вчитися, а не навпаки. Важливо, щоб Україна залишалася на міжнародній науковій мапі.

Ксенія ГАЦКОВА

Ксенія Гацкова, докторка соціології, старша дослідниця в Інституті дослідження ринку праці при агенції праці (Bundesagentur für Arbeit) у Нюрнберзі, Німеччина. Народилася та навчалася у Києві, згодом переїхала до Німеччини. Основні наукові інтереси: міграція та інтеграція, гендерна тематика, ринок праці. Досліджує інтеграцію біженців у Німеччині та займається порівняльним аналізом.

- **Розкажіть, будь ласка, про зв'язки та взаємодію з українськими колегами та інституціями, і чи впливає війна на інтенсивність цієї співпраці?**

Я співпрацювала переважно з тими українськими колегами, яких знала ще до переїзду в Німеччину, зокрема з Інституту соціології Академії наук України. До війни я кілька разів на рік приїздила до Києва на конференції та зустрічі. Після початку війни та через відповідальність як мами такої можливості вже немає. Проте мене іноді запрошують на онлайн-зустрічі, наприклад, із колегами з КПІ, де ми обговорюємо актуальні проблеми, а студенти мають змогу ставити запитання.

Я підтримую контакт з українськими соціологами, які приїхали до Німеччини і мали труднощі з працевлаштуванням та розумінням академічного ринку праці. Оскільки я працюю в інституті при Bundesagentur für Arbeit, то іноді отримую цікаві пропозиції щодо позицій в університетах (за профілем міграція, соціологія) і ділюся цією інформацією, щоб колежанки могли податися на ці позиції.

Хочу сказати, що з часом етнічна ідентичність зникає, і залишаються просто науковці, незалежно від статі чи країни. Співпраця відбувається навколо спільної теми, і коли є різна експертиза, то статті будуть кращі. Зараз я багато співпрацюю з колегами зі свого інституту, які мають доступ до тих самих даних і займаються схожими темами. Також я співпрацюю з колегами з Нідерландів, США та іншими німецькими колегами – все це залежить виключно від теми дослідження. У певний момент різниця, хто з якої країни походить, зникає, залишається лише експертиза.

- **Отже, зв'язки з колегами, які займаються міграцією, навіть з різних країн Європи, будуть тісніші, ніж з колегами в Україні, які цією темою не займаються?**

Так, саме так.

- **Чи є спільний доробок, можливо, публікації, саме з українськими науковцями?**

Раніше я, звичайно, писала українські статті та публікувала їх в українських журналах. Але коли почала працювати в Німеччині, то переорієнтувалася на міжнародну систему, де очікуються публікації у міжнародних журналах. Спочатку я публікувалася у менш престижних журналах, але згодом почала публікуватися у найкращих журналах із соціології. Я намагаюся публікуватися в найкращих, найбільш цитованих та визнаних у світі журналах з найвищим імпаکت-фактором.

- **Які б ви дали рекомендації для посилення співпраці, можливо, на інституційному рівні, з тими, хто зараз в Україні?**

Перше і дуже практичне питання — це фінансування. Для роботи над проектом потрібні кошти, і зазвичай, якщо проект стосується України, фінансування йде з-за кордону. В Україні поки що немає такої великої організації чи фонду, який би фінансував науку на високому рівні, що зрозуміло, зважаючи на економіку.

Існують можливості співпрацювати у європейських програмах (наприклад, Horizon). Партнери зі Східної Європи збільшують цінність проекту, що збільшує шанси на успіх заявки. Якщо фінансують проекти, де збір даних відбувається в Україні, то це часто національні фонди, наприклад, німецький DFG. Багато українських інституцій добре організовують польові дослідження та збір даних.

Проте поки що в найкращих міжнародних журналах українських вчених малувато. Щоб вони там з'являлися, треба навчитися відповідати міжнародним критеріям та вимогам: серйозно працювати з літературою, добре володіти сучасними знаннями і навчитися більш конкретно і менш абстрактно писати.

Як ревіюер, аналізуючи статті, що стосуються України, я часто бачу стару структуру наших журнальних публікацій, де бракує чіткої схеми. Немає чіткої мотивації, конкретних запитань дослідження та ясного внеску статті. Огляд літератури часто є асоціативним, а не

логічно пов'язаним. Також буває, що методологія розкрита недостатньо, дані не дозволяють відповіді на питання, або аналіз не досягає потрібного рівня (наприклад, відсутній каузальний аналіз чи некоректні методи). Висновки іноді є абстрактними і не стосуються конкретних результатів дослідження.

Я рекомендую українським соціологам вчитися на найкращих міжнародних практиках, читати та розкладати на елементи статті, опубліковані у авторитетних журналах. Слід брати щось дуже конкретне, а не намагатися охопити велику тему; також усе сказане в статті має бути доведене.

- **Чи цікава для вас робота з українськими даними (якщо тут проводиться поле), і чи прийнятний формат співавторства з українськими колегами, коли ви можете передати свій досвід?**

Мені було б дуже цікаво працювати з українськими даними. Українське суспільство є цікавим для науковців, тому що воно трансформується і йде іншим шляхом, ніж більшість пострадянських країн. Дуже цікаво дослідити, як відбувається ціннісна зміна у свідомості людей та зміна політичної культури, що призводить до усвідомлення демократичного устрою як найкращого варіанту та готовності брати на себе відповідальність за країну.

Україна також є цікавою з погляду міграції. Зараз відбувається міграція з країни, але після війни буде повернення та реінтеграція. Було б цікаво дослідити, як люди реінтегруються, чи використовують вони інтелектуальний капітал, отриманий за кордоном (нові знання, мови, практики), і чи можуть вони застосувати його, наприклад, для заснування власного бізнесу.

В Україні, зокрема, у Київській школі економіки, є хороші вчені, з якими можна робити спільні проекти. Багато з них мають міжнародний досвід і розуміють очікування і вимоги до науковців у сучасному світі, що значно спрощує співпрацю.

- **Які ваші професійні плани на найближчі два-три роки?**

Про програми підтримки діаспорних експертів (ГІСЕК) я поки що чула лише плани, але конкретної інформації не бачила.

У найближчі два-три роки буду продовжувати дослідження інтеграції біженців, використовуючи наші дані. Зокрема, я б хотіла вивчати, як сім'я впливає на інтеграцію в ринок праці та на рішення україн-

ських біженців, залишатися в країні чи повертатися в Україну.

Також дуже цікаво дослідити інтернаціональні розбіжності. У різних країнах діють різні закони та рамки інтеграції біженців (наприклад, акцент на вивченні мови чи доступі до роботи). Я хочу подивитися, як це впливає на життя біженців, якість їхньої роботи, доходи та ступінь нерівності в країні. Інтернаціональний аспект залишається для мене одним із основних.

Юлія ЛАЩУК

Юлія Лащук, докторка філософії (спеціалізація: етика). Зараз наукова співробітниця Центру міграційних політик в Європейському університеті у Флоренції (Італія). Захистила дисертацію у Варшавському університеті восени 2021 року. Сфера наукових інтересів – гендерні та міграційні студії, зокрема дослідження впливу гендерної перспективи на міграційні процеси.

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на вашу професійну діяльність?**

Коли почалося повномасштабне вторгнення, я була в Україні: моя докторантура закінчилася, тож я не мала легальних підстав для перебування у Польщі. Я тоді думала над створенням think tank в Україні і досліджувала можливості співпраці з українськими дослідницькими центрами та університетами. Спочатку я не хотіла їхати: коли 2014 року я їхала на докторантуру, то це був дуже важкий емоційно момент – мені здавалося, що я лишаю країну саму. У 2022 році я знову мала дилему: їхати чи не їхати. Але в мене не було абсолютно ніякого джерела доходу, афіліації чи базових речей (навіть ліхтарика, щоб спускатися в укриття), тож батьки мене випхали. І все почалося з етнографічного дослідження на кордоні, адже я досліджую міграції, і мені було важливо бачити, що відбувається: як люди поведуться, як допомагають одне одному.

- **Як відбувалася співпраця з українськими колегами?**

Я більше налагоджувала зв'язки з українськими науковцями за кордоном – з тими, кого я знала, або хто займався темою міграцій до війни, або хто взяв цю тему після вторгнення. Перша можливість налагодження зв'язків була через think tank у Варшаві. Ми контактували з колегами в Україні, щоб точково підтримувати науковців, які займалися дотичними темами, залучати їх до співпраці, надавати фінансову підтримку тим, хто не міг чи не хотів виїхати, або місце для перебування тим, хто виїхав.

Потім, коли я працювала в Європейському інституті, ми пробували розвивати мережу дослідження української міграції. Якось воно жевріло, але потім інтерес згас, особливо після початку ізраїльсько-палестинського конфлікту. Російська дезінформація також грає свою роль, і тема української еміграції тут, за кордо-

ном, стала сприйматися як «Досить уже. Поговорили, і досить».

Ще до річниці повномасштабного вторгнення (24 лютого 2023 року) я організувала конференцію у Флоренції, вибивши кошти у нашої дирекції. Запросила дослідниць української міграції з Харкова, з Маріупольського університету (переміщених осіб в Україні чи за кордоном). Ми обговорювали міграцію за кордоном, питання внутрішньо переміщених осіб (IDP) та переміщення університетів. На це все потрібні кошти, але оскільки інтерес падає, знайти їх дуже важко. Цього року ми з двома колегами також організували конференцію в Берліні, у Центрі транснаціональних студій.

- **Які інструменти підтримки українських науковців існують, і чи ставиться умова про співпрацю з українськими інституціями?**

Спочатку пропозицій було багато. Раціональні розсудливі люди почали точково підтримувати своїх колег за принципом «академіки для академії». З'явилися стипендіальні можливості від університетів або великих фондів, як-от Humboldt чи Marie Curie for Ukraine. Це були постдокторські студії або місця для українських студентів та докторантів.

- **Після 2023 року стало зрозуміло, що війна швидко не закінчиться, і треба підтримувати колег, які лишилися в Україні, оскільки вони втратили можливість нормально працювати через блекаути, брак фінансування та постійний стрес. Тому з'явилося багато адресних можливостей — саме для науковців, які перебувають в Україні. Це було зумовлено також критикою brain drain (витоку мізків), адже фонди намагаються зробити допомогу етичною.**

Проблема, як я вже казала, у тому, що часто вимагається афіліація з українськими університетами. На академічному ринку праці в Україні маємо «одне місце і 10 чудових випускників», і вибір часто залежить не від компетенції.

Я знаю про Humboldt та Marie Curie (вони можуть оголосити ще один call). У нашому інституті є чудова Widening Program, де Україна є країною-бенефіціаром. Завдяки цій програмі українці, зокрема докторанти, перебувають на програмах Max Weber (для тих, хто має PhD менш ніж 5 років) чи Jean Monnet (більше 5 років). Також є магістерська програма в School of Transnational Governance. Проблема цих програм у тому, що вони тимчасові (на кілька місяців або рік). Крім того, це релокація, але багато жінок виїхали з дітьми, що дуже обмежує їхню мобільність. Нерезидентські програми спрямовані в основному на тих, хто лишився в Україні. Ресурси для тих, хто виїхав, є дуже обмеженими.

- **Чи потрібно змінювати вимогу про обов'язковість афіліації, і чого бракує для зміцнення співпраці?**

На мою думку, так, потрібно змінювати. Хоча я розумію логіку, однак ця вимога є дуже нечесною. Деякі жінки розповідали, що їх попросили звільнитися, якщо вони не повертаються на роботу, таким чином, афіліація виявилася неможливою. Деякі тягнуть подвійне навантаження, працюючи і в українському університеті, і тут, при цьому роботи не пов'язані.

Бракує стратегічного підходу. Розмов про brain drain недостатньо для мотивації людей повернутися. Потрібні можливості та суттєва реформа освіти в Україні. Я бачу велику різницю в мові та інструментарії між науковцями, які приїхали з українських інституцій, і західними. Є епістемологічна стіна, і доводиться говорити «їхньою мовою», щоб можна було спілкуватися на рівних.

Менторські програми зарекомендували себе дуже добре. Але я хочу, щоб вони були не місіонерством («Давайте навчимо українців, як робити науку»), а співпрацею на рівних. Українці знають предмет, хоча їм може бракувати правильного словника.

Можливо, варто втягнути глобальний грант Marie Curie (не for Ukraine) в Україну, щоб вона була партнером для цих програм.

Проблема в тому, що ми завжди співпрацюємо з одними й тими ж активними інституціями і людьми в Україні — тими, які вже зарекомендували себе, мають хорошу англійську, сильний адміністративний відділ і знаються на грантових заявках. Деякі університети абсолютно поза цією схемою. Я намагалася активувати свій Волинський національний університет ще до 2022 року, але постійно отримувала «відповідь з відмовою» з посиланням на перенавантаження.

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні наукової діаспори і що потрібно для її сталості?**

Передусім нам треба всім знатися, знати одне про одного. Я мала проблему, коли організовувала конференції і хотіла запросити вузького українського експерта: вони або дуже фахові, але мають погану англійську, або не знаються на тому, про що говорять. Мені бракує бази експертів, таких «українських Тімоті Снайдерів» — компетентних, впізнаваних «брендів», які добре «заходять» західній публіці, є гарними спікерами та мають добру англійську. Я би дуже хотіла змапувати таких людей. Треба гуртувати людей, які вже давно за кордоном (у Штатах, Канаді). Ми, діаспора, розуміємо, що через географічну дистанцію ми не в контексті, і відчуваємо провину, що недостатньо в контексті, і тому не нав'язуємося. Але є ризик почути голоси, як-от після здобуття незалежності, коли казали: «Ну ці канадці, що вони там знають? А приїжджають будувати Україну». Щоб такого не було, це має бути Україна для всіх, українська наука

для всіх. Я зацікавлена в тому, щоб моя країна розвивалася і пододала радянщину в освіті та науці.

- **Які позитивні приклади співпраці є зараз, і в яких сферах бракує ініціатив?**

Я можу говорити лише про свою сферу — міграційні студії. Навіть якщо фінансування зменшується, все ще існують мережі дослідження української міграції (наприклад, мережа FORUM, що координується Берлінським центром DeZIM). Дуже важливо, щоб ці нетворки не померли, навіть через брак фінансування. Це людський та інтелектуальний капітал.

Можливі напрямки розвитку: професорсько-викладацькі обміни і стажування, як-от наша Widening Program. Це знайомство, нетворкінг і дофінансування участі в конференціях та літніх школах. Важливо розуміти, що коли ти сидиш один в офісі — нічого не відбувається, треба розмовляти. Менторські програми для українських науковців у Варшавському університеті теж і добре себе зарекомендували.

Щодо відбудови, важливо приносити європейські досвіди в Україну. Не всі українці повернуться, і для відбудови потрібен буде людський капітал. В Україні суспільство сприймає негативно ідею залучення робочої сили з-за кордону. Дуже важливо підготувати суспільство до того, що залучення робочої сили — це не загроза, а допомога. Тут може бути дуже важливим і негативний досвід деяких країн, як-от Польща, яка не дуже працювала над інтеграцією.

Ольга МАКСАКОВА

Ольга Максакова, кандидатка фізико-математичних наук зі спеціальності фізика твердого тіла. Має дві афіліації: основна – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, де працює старшою науковою дослідницею та викладачкою (дистанційно), та друга – Словацький технічний університет, де працює старшою дослідницею. Сфера наукових інтересів: дослідження захисних покриттів на жаростійких/корозійностійких сплавах та біосумісних покриттів, з акцентом на експериментальній складовій матеріалознавства.

- **Розкажіть, будь ласка, про свій виїзд за кордон і чи вплинуло на це повномасштабне вторгнення?**

В аспірантуру я вступила у Сумський державний університет у 2013 році. На другому курсі ми вирішили створити добру експериментальну базу для дисертації. Я написала проектну заявку на програму Erasmus+ і потрапила на один рік для проведення досліджень в університет Порту, Португалія. Там я зробила багато експериментів на сучасному обладнанні, які увійшли до моєї кандидатської дисертації (захист у 2021 році). Після захисту мене запросили до Харкова, де велика і потужна команда займається покриттями, і я з радістю перевелася туди. Мене прийняли на роботу в університет імені В. Н. Каразіна з 1 лютого 2022 року, але я встигла лише познайомитися з колективом і спланувати експерименти. Почалося повномасштабне вторгнення, яке було дуже агресивним на Сході. Я була вимушена переїхати, оскільки моє житло було у мікро-

районі П'ятихатки, дуже близько до кордону з Росією. Вже в перші дні війни будівля нашого наукового інституту була частково зруйнована.

- **Чому ви вирішили виїхати до Словаччини?**

Пропрацювавши в університеті менше місяця, я була вимушена переїхати, нас перевели на онлайн-режим, але моє наукове життя – це експерименти на різному обладнанні та мікроскопах. Я почала шукати місце, де молодий український науковець зможе довготривало працювати саме над експериментальною складовою. Уряд Словаччини оголосив конкурс для науковців, які постраждали від повномасштабного вторгнення, і готові були приймати науковців на дослідження від одного року до трьох років. Спочатку я вагалася, бо серце рветься додому, але колеги порадили взяти на три роки, оскільки в експериментальній роботі результат може прийти не одразу, і експеримент часто потрібно знову починати з нуля. Мою проектну заявку схвалили,

і я почала працювати у Словацькому технічному університеті з 1 лютого 2023 року. Мій трирічний контракт триває до січня 2026 року.

- **Які умови гранту від Словаччини?**

Дуже велика підтримка. Профінансована не тільки зарплата науковця, а й відрядження, закупівля матеріалів для експериментів, оплата експериментів і навіть, наприклад, публікацій. Цей грант максимально підтримує дослідника в плані оприлюднення його роботи, що є дуже корисним, оскільки науковець має представляти свої експерименти науковій спільноті. Цей грант від словацького уряду є частиною плану стійкості Словацької Республіки.

- **Чи отримували ви іншу підтримку?**

Так, я двічі отримувала підтримку від Австрійської академії наук (стипендія GESH). У рамках моєї проєктної пропозиції мала чудову співпрацю в інституті Еріха Шмідта у містечку Леобен, Австрія. Там працювала з науковцями, які займаються електронною мікроскопією (дослідження матеріалів на мікро- та нанорівнях). Там мені допомогли пройти багато практичних майстер-класів, і люди були готові приділити мені свій час і пояснити та допомогти попрактикуватися, щоб я стала незалежною одиницею, яка приносить результати.

- **Чи передбачали ці гранти співпрацю з українськими інституціями?**

Так, Словацький технічний університет став нашим європейським партнером. З їхньою допомогою та підтримкою наші наукові ідеї знайшли фінансування у програмі «Юрайзен» (підвид Горизонту Європи). Ми з колегами з Харкова один рік працювали над цією програмою. Коли в нас траплялися ситуації, що ми не могли закупити матеріал чи вчасно провести експеримент, ми зверталися до словацьких партнерів, і вони допомагали. Проєкт тривав один рік.

- **Який зараз зв'язок з українськими колегами і як ви поєднуєте дві афіліації?**

Я тісно пов'язана з Харковом. Процес навчання у Харкові організований у режимі онлайн, і я викладаю фізичне металознавство студентам четвертого курсу. Маю посаду викладача (за сумісництвом) та основну посаду старшого наукового співробітника на цій же кафедрі. У межах України я є виконавцем держбюджетної теми (фінансованої МОН) на три роки. Коли в Харкові немає змоги виконати експерименти через блекаути, відсутність чи поломку обладнання, я використовую афіліацію зі Словацьким університетом, виконую експерименти там і передаю результати харківським колегам. Я не вважаю себе повноцінним науковцем-емігрантом, оскільки маю контракти і з Харківським, і зі Словацьким технічним університетом.

- **Яка роль Словаччини у підтримці української науки?**

Дуже багато українських науковців проводять дослідження в різних університетах і науково-дослідних установах Словаччини, які підпорядковуються Словацькій академії наук. Президент Словацької академії наук говорив на конференції з питань наноматеріалів про те, що Словаччина сильно підтримує українських науковців, і наголосив, що пишається тим, що Словацька академія наук прийняла виклик і допомогла організувати конференцію, яка започаткувалася в Україні (Сумським державним університетом) і була перенесена через війну. Я не чула про об'єднану діаспору українців-науковців у Словаччині.

- **Які механізми співпраці між діаспорою та Україною є ефективними?**

Вважаю, що можливостей досить багато, наприклад, чудові проєкти для старту українців у діаспорі та в Україні – білатеральні двосторонні проєкти (україно-словацький та україно-австрійський). Ці проєкти передбачають відрядження науковців для

проведення експериментів та обговорення результатів. До мого приїзду вже був україно-словацький білатеральний проект, який мав на меті спільне дослідження покриттів Сумським ДУ та Словацьким ТУ. Можна також будувати консорціуми в рамках програм «Горизонт Європа». Слід згадати ще один приклад, коли Харківський університет залучив великі кошти на дослідження в галузі плазми. Крім того,

просьби від НАТО переглянули свій регламент після повномасштабного вторгнення і почали фінансувати заробітну плату для української сторони, щоб підтримати українську науку. Білатеральні проекти, де фінансування ділиться 50 на 50 (словацький уряд фінансує словацьку сторону, український – українську), є доволі престижними, і на такі проекти потрібно подаватися.

Марина ШЕВЦОВА

Марина Шевцова, політологиня, докторка філософії Humboldt-Universität zu Berlin, експертка з гендеру та прав ЛГБТІК-спільнот. Має досвід роботи в Словенії та Бельгії, брала участь у програмах Fulbright Program, GIZ та Marie Skłodowska-Curie. Наукові інтереси: рух за права ЛГБТІК+ людей в Україні та Центральній/Східній Європі, громадянське суспільство, міжнародні організації, протидія консервативних акторів просуванню принципів гендерної рівності.

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на вашу професійну діяльність та наукові інтереси?**

Повномасштабне вторгнення, понад сумнів, сильно вплинуло на наукову діяльність, адже мої дослідницькі інтереси зосереджені на вразливих групах, зокрема ЛГБТІК-людях, які під час війни стали ще більш вразливими. Хоча фізично я буда в безпеці, оскільки вже мала контракт у Бельгії на чотири роки, професійна діяльність сильно змінилася. Родина залишилася в Дніпрі, і через постійне спілкування з матір'ю, професоркою в університеті, є чітке розуміння контексту викладання під час війни. В європейських інституціях, як-от Левенський університет, виник великий запит на виступи та публікації про Україну, що призвело до усвідомлення необхідності залучати українців до обговорення їхньої країни. Західна академія почала запрошувати передусім тих, хто вже був інтегрований у їхнє середовище – володів англійською та використовував спільну термінологію та концепти. Цей запит

на українські студії посприяв кар'єрі, оскільки до тем з'явився інтерес, підвищивши шанси на запрошення та пришвидшивши публікації, наприклад, збірки «Feminist Perspective on Russia's War in Ukraine», де я була головною редакторкою. Згодом, завдяки адаптації українських науковців, ситуація дещо вирівнялася, і до міжнародної співпраці почали залучатися більше колег з України.

- **Які виклики на початку вашої кар'єри виникали у взаємодії із західними колегами, особливо з огляду на ієрархічність академічного середовища?**

Німецька академія є дуже ієрархічною і зверхньо ставилася до східноєвропейців – українців, румунів чи македонців тощо, незалежно від їхньої високої кваліфікації. Побутував наратив, що їм «пощастило, що їх сюди взяли», і ця структурна нерівність змушувала постійно відчувати свою «другорядність чи третьосортність». Це відчувалося у спілкуванні, оцінці

написаного та загальному ставленні. Така система, яка базується на структурній нерівності та має расовий підхід, призводила до того, що деякі кваліфіковані люди залишали академію або западали в депресію. В академічній ієрархії американці, британці та німці є «першою академічною расою», а Східна Європа та Туреччина перебувають значно нижче.

- **Які чинники, на вашу думку, сприяли поширенню західного нарративу про необхідність переговорів та співпраці з росіянами, навіть у науковому контексті?**

Це явище має кілька причин, і найперше — російські інвестиції, Росія успішно інвестувала не лише в пропаганду, а й у співпрацю з університетами та підтримку вигідних нарративів, що дозволило багатьом так званим славістам побудувати кар'єру на російських студіях. Ці науковці чинили опір необхідності переходити до розмаїтих регіональних студій, наприклад, української, румунської чи молдовської тематики. Другий чинник — європейський дискомфорт: війна та націоналізм для європейців дуже некомфортні, оскільки тема націоналізму довгий час була табуована після Другої світової війни, що спричинило страх перед відповідною термінологією. Другий чинник — небажання втрачати привілеї: ідея конфлікту є незручною, оскільки означає погіршення життя та необхідність переглянути власні погляди на світ і втратити певні привілеї. Крім того, російські нарративи та дезінформація продовжують працювати в науковому світі. Це проявляється у постійних дебатах про допуск російських вчених на конференції, особливо тих, хто афілійований з російськими університетами. Хоча не всіх росіян варто виключати (наприклад тих, хто критичний до режиму і вчить українську), певна категорія росіян давно працюють на Заході, але не переосмислили свій колонізаторський досвід.

- **З якими викликами стикаються українські науковці, відстоюючи свої позиції за кордоном?**

Українські науковці змушені виконувати величезну емоційну, понаднормову працю, за яку ніхто не доплачує. Їм доводиться боротися з образом «істеричної злої українки» (оскільки це часто жінки), яка постійно бойкотує росіян і нагадує про війну та насильство. Багато науковців стикаються з подвійною критикою: за кордоном їх вважають істеричними за просування «Ukrainian cause», тоді як вдома люди вважають, що вони роблять недостатньо або недостатньо критичні. Цей тягар часто лягає на жінок, які також є матерями. У моїй сфері (гендерна рівність) є вища чутливість до цих питань, і постраждала сторона слухають більше, але загалом боротьба за відстоювання позиції залишається складною.

- **Які стипендії та гранти відіграли вирішальну роль у вашому професійному розвитку, і чи передбачали вони співпрацю з українськими інституціями?**

Професійний розвиток формувався завдяки низці потужних міжнародних інструментів. GIZ (Німецьке товариство міжнародного співробітництва) дозволив повернутися в Україну на два роки для роботи у громадській організації ETERGO, що займалася підтримкою батьків ЛГБТІК-дітей та створенням безпечного середовища в школах, просуваючи цінності прав людини та гендерної рівності. Хоча це була громадська діяльність, вона була важливим етапом. Програма Фулбрайта (Fulbright) мала вирішальне значення, оскільки на Заході вона свідчить про високу кваліфікацію науковця (means you are special). Стипендія для постдоків Шведського інституту, яка діяла спеціально для українців, білорусів, грузинів і молдаван. Марі Кюрі (Marie Curie) — дворічна стипендія, а також Flanders Research Foundation — фундація, за контрактом якої я працюю зараз у Бельгії.

- **Яким чином розвивається співпраця з українськими колегами та інституціями, і які виклики існують у вашій сфері?**

Моя вузька спеціалізація (гендер, права ЛГБТІК) має ту особливість, що цією темою в Україні майже ніхто не займається, за винятком кількох колеганок у Києво-Могилянській академії, тому знайти партнерів для проектів складно. На інституційному рівні співпраця існує: Католицький університет Левена співпрацює з мережею західних університетів та партнерами з Харкова з питань збереження культурної спадщини у цій галузі велику роль відіграє Польща). Багато університетів у Німеччині (наприклад, у Регенсбургу, ЦОІС у Берліні) відкрили українські центри та надають спеціальні стипендії для українських науковців. Організація «Ukrainian Voices» (заснована українськими жінками-біженками) у співпраці з Європейським парламентом започаткувала проект «Get Ready for Europe» для підготовки до гармонізації української освіти з європейською (зокрема, із записом лекцій для Західної України). Хоча українські діти вступають до топових університетів світу (Прінстон, Єль, Оксфорд), важливо створювати подібні можливості в Україні (як, наприклад, Київська школа економіки чи Американський університет у Києві).

- **Які ваші професійні плани на найближчі роки, і як ви бачите свою роль у формуванні наукової діаспори та відбудові України?**

Планувати на два-три роки дуже складно. Наступного року точно буду продовжувати наукову кар'єру в Бельгії, а потім у Швейцарії (Базель). Друга ключова опція — робота в одній з інституцій, які забезпечують функціонування Європейського Союзу (Європейський парламент, Комісія, Рада Європи). Мої інтереси зосереджені на правах людини, рівності за гендерною та сексуальною ідентичністю. Для мене завжди було важливо імплементувати наукову діяльність у суспільні процеси. Безумовно, я бачу себе частиною відбудови України, що включатиме поїздки до України та роботу з українськими організаціями та молоддю. Українська наукова діаспора має великий потенціал, який зараз недовикористаний. Нещодавнє дослідження GIZ підтвердило, що для повного використання цього потенціалу ініціатива має йти з боку українських органів влади.

- **Які виклики, пов'язані з фінансуванням та зменшенні уваги світу до України, впливають на інтенсивність співпраці?**

Інтерес до України трошки підупав, оскільки університети скорочують бюджети, особливо у соціальних науках, а виділене фінансування часто є невеликим. Хоча в точних науках ситуація краща через співпрацю з індустрією, а у соціальних науках цього бракує. Крім того, ситуація в Ізраїлі та Палестині привернула до себе значну увагу, через що «Ukrainian cause» трошки програє на цьому тлі.

Світлана БІЛОУС

Світлана Білоус, кандидатка біологічних наук, доцентка Національного університету біоресурсів і природокористування України (НУБіП), дослідниця у сфері біотехнології рослин. Викладає в Hochschule Weihenstephan-Triesdorf (Німеччина) теми адаптації рослин до кліматичних змін, ролі ендоефітних бактерій, сталого садівництва. Наукові інтереси зосереджені переважно на біотехнології рослин: адаптація рослин до стресу, розробка стійких рослинних систем із залученням ендоефітних мікроорганізмів (специфічних бактерій) та впровадження у практику сучасних методів, як-от мікроклональне розмноження.

- **Як повномасштабне вторгнення РФ в Україну вплинуло на вашу професійну діяльність? Як ви обирали країну для виїзду і стали викладачкою у німецькому університеті?**

Коли почалась війна, звісно, у всіх був шок і паніка, і ніхто не планував їхати за кордон. Перший тиждень ми були на Західній Україні, але потім, хоч маємо багато наукових контактів не лише в Німеччині, а й в Австрії, Литві, Латвії, Сполучених Штатах, ми потрапили саме сюди. Нас зустрів факультет лісового господарства в університеті Вайгенштефан-Трісдорф. Це сталося завдяки особистим контактам з професором, з яким ми співпрацювали в рамках міжуніверситетських зв'язків. Після приїзду я ще була повністю афілійована в українському університеті, який уже оголосив і відновив онлайн-навчання. Я прийшла в німецький університет як відвідуючий професор (visiting professor), оскільки наші університети є партнерами (хоча саме у галузі лісового господарства це був перший тісний контакт). Мені виділили кімнату і комп'ютер, де я продовжувала прово-

дити свої українські пари десь пів року, оскільки планів на довгострокове перебування не було, і вся увага була сконцентрована на роботі в Україні та адаптації. Саме цей факультет надав величезну допомогу з перших днів нашого перебування.

- **Як вибудовувалась ваша взаємодія з закордонними колегами за ці три роки, і як ви використовували інструменти, стипендії та гранти для розвитку своєї професійної діяльності?**

У 2022 році я продовжувала читати лекції в Україні, а паралельно почала вивчати німецьку мову з нуля. Пройшла процедуру визнання своїх дипломів у Німеччині, що є необхідним для пошуку роботи, а також почала брати участь в освітніх і наукових проєктах. Наприклад, створила і читала курс «Адаптація місцевих дерев до зміни клімату» для магістрів Варшавського університету, хоча це не мало прямого стосунку до німецького факультету. Німецькі колеги активно сприяли доступу до інформаційного простору щодо грантів

та програм. Я стала учасником і модератором грантового проєкту DAAD «Digital Zukunft», спрямованого на формування цифрового майбутнього в рамках німецько-українського університетського партнерства. Хоча моя робоча англійська мова була корисною, незнання німецької мови дуже сильно сповільнювала професійний розвиток, оскільки вивчення мови потребує часу та має свій регламент. Зараз маю рівень B2. Я також активно контактувала з організаціями Science at Risk та Bayhoff. Стипендія DAAD підштовхнула повернутися до думок про докторантуру і вступити в неї в Україні, хоча на той момент я вже була звільнена з НУБіП у зв'язку із закінченням контракту, оскільки перебувала за кордоном. Після завершення моєї робочої позиції я почала працювати за грантом DAAD уже конкретно за своєю науковою темою, але постійний пошук нової посади продовжувався, оскільки всі пропозиції були короткотермінові. В рамках волонтерської ініціативи, за сприяння німецьких колег, ми отримали фінансування від програми Erasmus для мобільності українських колег з Навчально-наукового інституту лісового і садового господарства НУБіП. Свою поточну дворічну позицію на півставки в рамках магістерської програми «Стійке садівництво» на іншому факультеті університету прикладних наук я знайшла після активного пошуку, коли моя стипендія закінчувалася.

- ***Чи продовжується ваша співпраця з українськими колегами, як вплинуло вторгнення на її інтенсивність та які плани щодо фінансування її розвитку цієї співпраці?***

Звісно, я співпрацюю з українськими колегами, з якими працювала до війни, адже наука завжди робиться у колективі. Ця співпраця відбувається в рамках програми Erasmus (академічні обміни), а також через спільне подання нових грантових заявок. Проте на практиці, принаймні в Німеччині та Європі, навіть за наявності гарних контактів, спільні інтереси та дослідження просуваються дуже повільно. Ми намагаємося поєднувати

наші можливості та бекграунд, подаючи, зокрема, заявки на невеликі проєкти. Наступне завдання — спробувати подати заявку на DFG-проєкт (німецький проєкт фінансування), і ми обговорювали спільний проєкт з країнами Балтії та Швецією. Глобальні плани включають подачу грантових заявок у програми Європейського Союзу та розширення мультидисциплінарних досліджень для вирішення як глобальних, так і локальних проблем, що підтримують відновлення України.

- ***Якою ви бачите свою роль у формуванні української наукової діаспори та які чинники є ключовими для її сталого розвитку?***

Отриманий у Німеччині досвід я можу використовувати в межах «міжнародної сфери» для підтримки українських колег в академічній мобільності, у спільних проєктах та співпраці. Я готова сприяти налагодженню контактів, обміну досвідом та підвищенню компетентності тих науковців, які бажають долучитися до наукового середовища в Європі. Це включає залучення до освітніх та наукових програм. Що стосується публікацій, то останні роботи були у співпраці з українськими колегами у провідних журналах Q1 і стосувалися теми пошкодження лісів. Наукових розробок (патентів) саме за кордоном не було, оскільки ми працюємо на наш університет. Я брала активну участь у міжнародних заходах, присвячених розвитку української лісової науки, освіти, а також питанням відновлення лісів та програми майбутнього розвитку країни. Кількість моїх публікацій зменшилась, це пов'язано зі зміною підходу до науки — тут статті мають бути більш повноцінними та ґрунтовними. Різниця між українською та німецькою наукою полягає, безумовно, у фінансуванні та наявності необхідної бази. Рівень наукових статей у світі підріс, і українські науковці, прагнучи друкуватися у міжнародних *peer review* журналах, почали переходити від одноосібних досліджень до групових колективів для створення комплексної роботи, яка є конкурентною. Я вважаю, що українська наука має абсолютно гідний рівень.

Олександр ГОНЧАРОВ

Олександр Гончаров, біолог, еколог, кандидат наук, фахівець з водної екології та біогеохімії. Має понад 20 років наукового досвіду, починаючи від роботи в Національній академії наук України до міжнародних проектів у Кувейті, Антарктиді, Гонконзі та Чехії. Нині працює в *Česká akademie věd*.

- **Хто вплинув на вашу кар'єру за кордоном, і як будується ця взаємодія?**

Взаємодія залежить від випадковості і від власних soft skills. Тобто від того, наскільки ти комунікабельний, відкритий до співпраці, наскільки ти активний і береш участь у конференціях і відвідуєш колег. Загального алгоритму тут немає. У Чехії є насправді дуже багато можливостей, але я відхилив пропозицію переїхати в Прагу, щоб бути з сім'єю. Найбільше вплинули на мене вчителі, яких я мав до 30 років, які сформували мене як науковця у плані наукової школи та як особистість у плані моральних принципів. Нині у моєму віці вплив інших людей уже не такий сильний, як це є для аспіранта чи молодої людини.

- **Які гранти та інструменти фінансування сприяють розвитку наукової діяльності в Чехії?**

На початку війни багато науковців потрапили в Чехію на ті гроші, які їм запропонували в alert-ситуації, коли просто рятували людей. Існують окремі гранти для українців, і багато хто їх виграв, хоча конкуренція висо-

ка. Особливо вітаються у Європі молоді люди і жінки. Є також загальні гранти, в яких можуть брати участь усі науковці, включаючи закордонних. Можливостей досить багато; на нашу корпоративну пошту приходять щотижня до п'яти пропозицій подаватися на гранти. Науковець сам вирішує, чи має він час, ентузіазм та мотивацію. Але для українських науковців на початку це досить складно, тому що ми не дуже інтегровані в міжнародну систему. Для успішного написання гранту, щоб вигравати, а не програвати, краще пройти тренінг і знати про певні тренди та «моду» (наприклад, згадувати «зміну клімату»). Робота науковця складна, бо в тебе завжди в голові робота, завжди мусиш шукати гроші і отримуєш невелику зарплату. Але з іншого боку, це дає свободу.

- **Чи передбачають міжнародні гранти (Horizon, DFG) співпрацю з українськими інституціями?**

Є мультидисциплінарні гранти лише для країн ЄС, але є й спеціальні гранти, які передбачають співпрацю з українськими інститутами. Минулого тижня прийшов

лист про таку можливість. Я дуже вдячний колегам тут в інституті, які сортують ці гранти і вишукують там ключові слова, щоб зробити *хайлайт* і надіслати нам. Тобто про нас піклуються і намагаються підтримати.

- **На якому рівні (індивідуальному, інституційному чи національному) співпраця з Україною є найефективнішою?**

Співпраця на рівні МОН та Академії наук існує, але співпраця на рівні організація-організація або персоналія-персоналія є більш ефективною. Ми не залежимо від прийняття рішень у МОН, де бувають білатеральні гранти, коли закордонна сторона виграє, а в Україна – ні. Успішність українських організацій за показником кількості виграних грантів залежить від менеджменту і компетентності керівництва. Чим більш молоді й компетентні керівники, тим кращий у них компонент іноземних грантів і фінансування.

- **Чи посилила повномасштабна війна інтенсивність міжнародної співпраці?**

Війна хіба що додала окремі гранти на оцінку воєнних дій та їх впливу на природне середовище. Можливості колаборації завжди існували через платформу Європейського Союзу Horizon. Я вважаю, що це залежить від активності саме українських інституцій. Не кожна організація може подужати рівень європейської бюрократії, помножений на рівень української бюрократії. Це такий *челендж*, що не кожна організація погодиться брати в цьому участь навіть як партнер.

- **Чи плануєте співпрацю з українськими колегами у найближчі роки?**

Не тільки планую, а продовжую. Ми беремо дані, пишемо спільні статті, я цікавлюсь тим, що відбувається, і

завжди на зв'язку зі своїми колегами. Я ніколи не випадав з контексту, оскільки окрім іншої роботи, ще мав роботу в Україні два роки з початку повномасштабної війни, а потім працював з ПРООН. Більше того, я ще більше занурився у цей контекст, бо маю обов'язки у проекті краще ознайомитися з українськими та європейськими законами і зробити між ними «місточок» для євроінтеграції.

- **Якою є ваша роль у формуванні наукової діаспори?**

Я пройшов той етап, коли активно гуртував наукову молодь: був головою студентської спілки, потім міської молодіжної спілки. Зараз у мене немає ані амбіцій, ані часу гуртувати навколо себе діаспору. Науковець у Європі в рази більш навантажений, ніж в Україні. Я не чув від колег, що у нас є якась особлива місія створювати щось там окреме або впливати на щось. Кожен це робить індивідуально.

- **Чому не виникають великі спілки діаспори?**

Колись, 20–25 років тому, коли їхали перші науковці, вони гуртувалися, бо не було співвітчизників, мови, людей свого кола – був вакуум. А зараз наша увага розпошнена на спілкування з багатьма співвітчизниками. Немає вже такого магніту, щоб ми тягнулися один до одного через вакуум. Можливо, через це і не виникають великі спілки. Люди формують свої мережі у соціальних медіа. Я не чув про великі спілки. Особисто я навряд чи буду це створювати, але стати частиною не проти. Брав участь у подібній ініціативі, створеній колегами в Німеччині (Регенсбург, побратим Одеси), де ми спілкувалися з колегами з Європи, читали лекції та формували точки взаємодії для співпраці з німецькими колегами.

Наталія СІНКЕВИЧ

Наталія Сінкевич, історикиня, має два наукові ступені (з історії та теології). Випускниця Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Наразі обіймає посаду академічної асистентки в Університеті Лейпцига (Німеччина), де викладає курси з історії України та Центрально-Східної Європи. Виїхала на стажування до Німеччини у 2014 році. Сфера наукових інтересів: історія Центрально-Східної Європи та історія України XVII–XVIII століття, з фокусом на історії ідей, інтелектуальній історії та міжконфесійних відносинах. Після 2022 року розширила інтереси до політики пам'яті та впливу історії на сучасний політичний дискурс.

- **Чи вплинуло повномасштабне вторгнення на вашу професійну діяльність?**

Так, безумовно. Хоча я не є експертом із сучасних подій, але події ранньомодерного часу, наприклад, приєднання Київської митрополії до Московського патріархату, безпосередньо впливають на сьогоднішній політичний дискурс. Мене почали дуже часто запрошувати на наукові заходи. Я розширила коло своїх наукових інтересів, і наступною великою темою буде політика пам'яті — вплив знання історії на політичний дискурс. У 2023 році ми організували досить великий воркшоп у Білефельді, присвячений зміні інтересу до України після широкомасштабного вторгнення. Зараз готуємо публікацію, яка покаже, що у німецькому суспільстві відбулося зрушення і з'явився інтерес до України; зокрема у 2022 році не тільки в Німеччині, а й в Європі та Америці.

- **Як ви будували кар'єру в Німеччині, і чи були перешкоди?**

Це свого роду історія падінь і розчарувань. Побудова наукової кар'єри в Німеччині — це щось дуже особливе, і для людини, яка приїжджає з-за кордону і не знає всіх підводних каменів, це досить болісний шлях. До 2022 року всіх українських науковців, особливо істориків, підозрювали в націоналізмі. Я пам'ятаю, як мене запросили на воркшоп, і організатори провели дуже довгу бесіду, щоб не було політизовано тему мови (воркшоп проводився англійською та російською) і щоб не було ніяких проявів націоналізму з боку молодих українських науковців. Це мене здивувало, але з часом я зрозуміла, що такі підозри української історичної науки в націоналізмі були поширені до 2022 року.

- **Як змінилося ставлення після 2022 року?**

2022 рік — це був свого роду бум і вибух. Мене почали надзвичайно часто запрошувати, зокрема академії політичної освіти, які популяризують історію. Були навіть виступи в німецьких біргартенах (пивних), де традиційно обговорюють суспільно значущі теми. Публіка (здебільшого пенсіонери) була дуже заангажована і хотіла зрозуміти, що відбувається. На академічному рівні професори масово почали цікавитися українською історією. Люди, які займалися історією Росії, стали автоматично цікавитися українською історією, хотіли читати і вчити українську мову. Цей сплеск тривав протягом 2022–2023 років, але, на жаль, у 2024–2025 роках цей інтерес почав згасати.

- **Завдяки яким грантам і стипендіям ви розвивали кар'єру в Німеччині?**

Німецька академічна культура доволі відкрита і надає багато стипендій: DAAD, католицька програма KAAD, *Brot für die Welt*. Ці стипендії, в основному, призначені для короткотривалого стажування, і на поверненні додому ставиться великий акцент. Якщо людина хоче залишитися і продовжити наукову кар'єру в німецьких структурах, це складно. Найлегше потрапити в німецьку академію через Third-Party Fundings (Drittmittel). Це проекти, які фінансує DFG (*Deutsche Forschungsgemeinschaft*), на підтримку науковців, що починають свій шлях у Німеччині. Я отримала стипендію Eigene Stelle: фонд платить мені зарплату, а я афіліююся з університетом. Після цього я почала наводити зв'язки, робити багато доповідей, і мене запросили вже на суто університетську посаду, яку фінансує земля Саксонія.

- **Наведіть, будь ласка, приклади вашої співпраці з Україною?**

Я була координаторкою програми, яку ініціювала Ольга Гаращук (професорка в Тюбінгені). У 2017 році ми організували виїзд німецьких науковців до Украї-

ни для налагодження співпраці. Гуманітарії їхали до Львова, в УКУ. Це було своєрідне відкриття для багатьох науковців із Західної Європи. У квітні 2025 року ми організували воркшоп у Львові спільно з Українським католицьким університетом та Українською глобальною ініціативою (американський проект, заснований Тімоті Снайдером).

- **Якою ви бачите свою роль у формуванні наукової діаспори, і що важливо для її сталості?**

Кожен із нас, хто тут працює, так чи інакше репрезентує Україну і робить свій внесок у формування української наукової діаспори. Я вважаю, що треба не боятися спускатися на низові рівні і формувати діаспору ще на рівні шкіл, розповідаючи про Україну в гімназіях. Важливо доводити й показувати конкурентоспроможність української академії на будь-якому рівні. Наукова спільнота існує: це, наприклад, Українсько-німецьке товариство «За нашу та вашу свободу», а також академічне товариство, яке очолює Ольга Гаращук та Оксана Зойменіхт. Ми проводили воркшоп у Білефельді, щоб вивести людей з тіні і зробити події публічними. У німецькій академії великий акцент ставиться на публічності. Важливо виходити навіть до пенсіонерів (у Німеччині вони дуже активні і формують громадську думку), щоб забезпечити підтримку України. Єдина проблема, яку я бачу, це те, що вікно можливостей для української науки вже зачиняється, і треба було дуже швидко реагувати, коли був сплеск інтересу.

- **Чи відбувається співпраця у сферах реконструкції, менторства чи гендерної рівності?**

Українська наука досить консервативна щодо гендерного балансу та середнього віку академіків. Але й тут все потроху рухається вперед: програми DAAD і Erasmus+ працюють у цьому напрямку, і багато ініціатив вже запущено.

Андрій ДОМАНСЬКИЙ

Андрій Доманський, біолог, молекулярний генетик, випускник Університету Гельсінкі, понад 20 років працює у Фінляндії. Спеціалізується на гормональних механізмах, тваринних моделях і нейродегенеративних захворюваннях. Після багаторічної роботи в академічних інституціях перейшов до Orion Pharma, де займається розробкою ліків проти хронічного болю.

- **Хто відіграв вирішальну роль у вашій науковій кар'єрі у Фінляндії, і як будувалася взаємодія з закордонними колегами?**

Дуже важливу роль відіграв мій науковий керівник, шеф лабораторії, до якої я приїхав, — професор Оллі Янне з Університету Гельсінкі. Він дуже сильно підтримував мене, зокрема і фінансово: у 2000 році я приїхав працювати над проектом фінансованим його грантом. Звичайно, працювати за кордоном важче, ніж вдома, і психологічно важче через мовний бар'єр. Хоча основна мова спілкування в університеті та на фірмі — англійська, у неформальному спілкуванні почуваєшся відірваним від товариства. У моєму житті найбільше допомагала побудова зв'язків з колегами — networking. Це допомагає і в кар'єрному плані, і в пошуку роботи. Наприклад, мені було б важче влаштуватися на роботу в фармацевтичну компанію Orion Pharma, якби я не був персонально знайомий з колегами, які там працюють і знають мене.

- **Чи підтримуєте ви українських аспірантів та колег?**

У мене був один аспірант з України. Це стало можливим, оскільки на той момент була фінська програма, яка надавала гранти спеціально для іноземних аспірантів зі Східної Європи. Зараз я також є науковим співкерівником у колеги-українки, яка працює над підтвердженням свого диплома у фармакології. Звичайно, ми намагаємося підтримувати один одного, і у нас є певне наукове ком'юніті. Переважно підтримуємо психологічно або морально, оскільки ми всі з різних сфер знань. Колегам-фармакологам, які приїхали після 2022 року, ми намагалися допомогти з пошуком роботи, пошуком університетів і налагодженням контактів з лабораторіями у Фінляндії. Це наша роль — бути сполучною ланкою між фінськими лабораторіями, грантодавцями та українськими студентами.

- **Які інструменти є ключовими для професійного розвитку за кордоном?**

Звичайно, гранти: гранти — це гроші, це необхідна річ для розвитку кар'єри. Але ключовим є побудова знайомств і зв'язків. Це вимагає активної участі у конференціях та активного спілкування. Багато людей мають психологічний бар'єр перед тим, як іти на контакт навіть з великими професорами, але з цим треба боротися: треба максимально спілкуватися. Ці зв'язки допоможуть вам у професійному рості, бо навіть якщо грошей немає зараз, люди пам'ятають вас і можуть знайти пізніше.

- **Чи є міжнародні гранти (як, наприклад, Academy of Finland) ефективним інструментом, і чому їх важко отримати?**

Так, гранти, як-от мій грант від Academy of Finland (аналог DFG у Німеччині), це, безумовно, серйозний інструмент для кар'єрного розвитку. Але їх дуже важко отримати. Їх важко отримати, в принципі, усім. Хоча ми вважаємо, що гранти розподіляються чесно і прозоро, зараз фінансування у науці дедалі менше, а науковців дедалі більше. Це як у спорті: всі хочуть виграти олімпійську медаль, але не всім вдається. Серйозним фактором є везіння — опинитися в потрібному місці в потрібний час. На жаль, багато хто дивиться на impact factor ваших публікацій, а не на ваші ідеї, і це є проблемою.

- **Які зв'язки з українськими колегами є зараз найефективнішими?**

На мою думку, співпраця є переважно індивідуальною: науковець — науковець. Не можу говорити про регіональний рівень, хоча такі програми були до початку повномасштабної війни. Наприклад, Університет Лаппеенранта взаємодіяв з Харківським університетом, наскільки я знаю. Співпраця на рівні організація–організація або персоналія–персоналія

є більш ефективною, ніж на рівні МОН чи Академії наук, оскільки ми не залежимо від рішень, де можлива корупційна складова, суб'єктивність чи некомпетентність.

- **Які три ключові чинники важливі для сталого формування наукової діаспори?**

Перший чинник — це мотивація людей, які це роблять, а також зацікавленість з боку українських науковців. Ми робимо це для того, щоб зміцнювати зв'язки з Україною, але якщо немає інтересу з боку України, нам дуже важко підтримувати цей процес. Другий чинник — гроші (фінансування). Це реально стимулює мотивацію, коли люди мають можливість фінансувати свої проекти. У нашій сфері дуже важко робити дослідження альтруїстично, без грошей. Третій чинник — інституційна підтримка на рівні держави. Якби був здоровий контакт з офіційними особами України, Міністерство освіти і науки знало б про нас і могло надавати інформаційну підтримку про можливості грантів. У Німеччині це набагато більш інституціалізовано, і ми бачимо в них приклад для наслідування.

- **Чи є приклади поглибленої співпраці у розвитку України чи приклади гендерної рівності?**

Конкретних випадків внеску в розбудову України у моїй науковій галузі я не можу назвати, оскільки не маю інформації. Думаю, це було б дуже цікаво і фінській державі. Щодо гендерної рівності — саме жінки витягують українську науку, їх більше в нашій галузі і в нашій фірмі. Найважливішим залишається фінансування. Якщо є гроші, є мотивація, а якщо все тримається на волонтерах, це найменш ефективно. Фінська держава також підтримує культурні та освітні проекти для українських біженців (які приїхали після 2022 року).

Валентин МОГИЛЮК

Валентин Могилюк, фармацевт, кандидат наук, експерт з фармацевтичних технологій, випускник Національного фармацевтичного університету. Має понад 20 років професійного досвіду, працював у провідних українських компаніях, зокрема «Фармак», Борщівський ХФЗ та «Артеріум». Після стажування в Freie Universität Berlin продовжив наукову кар'єру в Британії (University of Hertfordshire, Queen's University Belfast), а нині очолює дослідницьку групу в Rīgas Stradiņa universitāte (Латвія).

- **Як вплинуло повномасштабне вторгнення РФ в Україну на вашу діяльність? Чи доводилось вам, можливо в межах академічного середовища, відвідувати якісь заходи, провадити громадську чи напівгромадсько-академічну діяльність?**

Повномасштабне вторгнення застало мене у лютому 2022 року в Белфасті, де я працював в онлайн-групі фармацевтичної інженерії. Вже через лічені години після звістки про вторгнення ми були на стихійному мітингу від City Council у Белфасті. Північна Ірландія — крихітна країна з населенням у кілька мільйонів, де університет, у якому я працював (Queen's University Belfast), є важливим соціальним ліфтом та ланкою в соціальних взаєминах. На мітингу я виступав перед медійниками, зокрема «BBC Північна Ірландія», просив звернути увагу на Україну та закрити небо. Хоча українці, що проживали там тривалий час, так і не спромоглися створити офіційну діаспору, нам вдалося у рекордні строки (за два місяці) зареєструвати

Українську діаспору у Північній Ірландії. Мені пропонували її очолити, але я відмовився, оскільки це вимагало стільки часу, що я не міг би виконувати робочі обов'язки, а під час війни потрібно було годувати не лише свою сім'ю, а й допомагати великій родині в Україні. Я погодився бути у раді діаспори, але потім пошкодував про відмову від головування, оскільки, на мій погляд, подальшу активність діаспора не виявила, і люди переслідували «містечкові» цілі, тому я вийшов з організації через пів року. Довгий час після цього ми з дружиною, яка досі працює дистанційно на фармацевтичному підприємстві в Україні, були афілійовані з місцевою організацією FoodBank, де я спілкувався майже з кожною другою родиною, яка приїздила до Північної Ірландії, пояснюючи, «що й до чого». Також я співпрацював з колегою з St. Mary's College, що був афілійований з Університетом Белфаста і працював у робочій групі з відновлення освіти в Україні разом із колегами з Львівського католицького університету.

У перші місяці війни цей колега возив мене особисто до різних громад у Північній Ірландії, щоб я розповідав про війну, оскільки новинам не дуже довіряють, а більше довіряють людям; ми відвідували церкви, дотримуючись паритету між протестантською та католицькою церквами.

Я намагався допомогти українській науці, подавши для British Academy грант «Наука в небезпеці» (*Science at Risk*). Звернувся до своєї колишньої викладачки, професора Олени Рубан, яка порадила харків'янку Тетяну, яка щойно закінчила PhD і перебувала в Люксембургу без професійних перспектив. Хоча я не був *Principal Investigator* (PI) від Queen's University Belfast, мені вдалося переконати місцевого професора та British Academy, що наукові теми перетинаються. Тетяна успішно завершила свої три роки за цим грантом у Queen's University Belfast, і ми опублікували кілька статей та доповідей. Зараз вона отримала стабільну роботу в Дортмунді у групі всесвітньо відомої професорки Габріель Садовські, зустріч із якою я також допоміг організувати.

- ***Чи стали тіснішими зв'язки з українськими колегами-науковцями після початку повномасштабного вторгнення, і на якому рівні відбувається ця співпраця?***

За два з гаком роки, що я працюю в Ризькому університеті, моя група залучила фінансування на понад мільйон євро на різні проекти і гранти. Моя співпраця з українською індустрією, в якій я працював 10 років, не переривається: я розробляю кілька генеричних препаратів на замовлення компанії «Дарниця» (контракт стартував на початку 2024 року), а також консультую «Артеріум» та інші компанії. Тобто до мене звертаються для вирішення конкретних технологічних проблем. Проте зараз я отримую навіть більше запитів на консультації з Польщі, ніж з України.

Що стосується академічної співпраці, то разом із професором Рубан ми подавалися на Латвійсько-україн-

ський науковий проєкт, але не отримали фінансування. Мене здивувало, що у цьому проєкті латвійська інституція фінансувалася б на рівні 20 тисяч євро на рік, тоді як українська — лише 5 тисяч євро на рік.

- ***Що та які люди сприяли вашій науковій кар'єрі за кордоном? Чи передбачали ці можливості сталу взаємодію з українськими колегами?***

Мотивація та інтерес, безумовно, були, але найбільше сприяли люди. Після роботи на «Фармаку», де я спілкувався з європейськими компаніями, я потрапив на Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод. Там працював під керівництвом Анатолія Шаламая, якого вважаю людиною з великої літери. Я займався наукою майже 5 років, навіть не розуміючи, що це фармацевтична наука. Під час одного з тренінгів у 2004 році познайомився з Андрієм Дашевським, який працює у Вільному університеті Берліна і який почав наполегливо підштовхувати мене до здобуття кандидатської дисертації. Саме Андрій мені допоміг, знайшовши керівника в Запорізькому університеті (Гладишев), який був втіленням найкращих морально-етичних якостей радянських професорів, але, на жаль, він помер. Згодом, коли я розпочав дисертацію в Національній медичній академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (НМАПО), Андрій Дашевський домовився з професором Роналдом Бадмаєром, і мені надали лабораторію у повне розпорядження на один місяць у Вільному університеті Берліна. Мені оплатили проживання, надали реактиви та допомогли з гуртожитком. Після цього мені запропонували приїхати і працювати на значно кращих умовах. Я погодився, хоча дружина не підтримувала це рішення, оскільки це означало повернення в Німеччину майже на два роки, залишивши родину. Саме так я розпочав свій науковий шлях в академічних установах Німеччини.

- ***Як далі складалась ваша кар'єра після повернення з Німеччини в Україну?***

Після повернення з Берліна в 2013 році я не знайшов реалізації у науковому напрямку, а працювати в комерційному секторі не хотів. Зрозумівши, що без знання німецької мови буде складно знайти роботу, намалював для себе мапу, де можу працювати зі своєю англійською (Ірландія, УК та Мальта). Я отримав запрошення приєднатися до дослідницької групи в Університеті Гартфордшира (за 20 хвилин поїздом від Лондона), де пропрацював два з половиною роки за трьома контрактами. Тепер я вже не порівнюю університети за рейтингами, а дивлюсь на конкретні групи дослідників та професорів. На жаль, у Гартфордширі мене вилучили з проекту, хоча я знайшов шляхи реалізації завдання, і без мене не було б патенту, на якому зараз зроблений спіноф, що фінансується великими фондами. Зараз, у Ризькому університеті імені Страдіня, я погодився на позицію керівника групи (*Principal Investigator*), пройшовши шість співбесід аж до ректора, щоб переконати їх у своїх здібностях та цінності наукових напрямків, які я пропоную.

- **Чи бачите ви свою роль у формуванні української наукової діаспори, яка буде сприяти відбудові України, освітнім та економічним проектам?**

Я не зачинив ці двері, тримаю їх відкритими, і якщо маю змогу допомогти Україні, навіть на волонтерських засадах, то завжди це роблю. Я координую людей до певних професорів, які відкриті до співпраці з українцями, як, наприклад, професор Лідія Тайбер у Трінті Колеждж в Дубліні. Держава має визначитися з якимось пріоритетом, оскільки Україна, яка на початку ХХ століття генерувала 5% світової науки, зараз «імітує науку». Фармацевтична наука, до якої я дотичний, не перебуває у конкурентному стані, а зростати економічно без наукової та високотехнологічної складової в сучасному світі неможливо. Якщо зможу бути корисним своїй державі для того, щоб вона могла стати на ноги, я буду радий. Для того щоб науковці могли впливати на процес відновлення в Україні, має бути якась екосистема для цього впливу і мапа, за якою рухатись. А без цього бажання людей за кордоном долучитися не матиме результату.

Тетяна ЛАПІКОВА- БРИГІНСЬКА

Тетяна Лапікова-Бригінська, кандидатка біологічних наук, афілійована з Інститутом фізіології імені Богомольця (НАН України, Київ), де є науковою співробітницею. Протягом двох років працювала *research assistant* (постдок) у Центрі молекулярної кардіології Університету Цюриха у Швейцарії. Сфера наукових інтересів: *Cardiovascular Research* (серцево-судинні захворювання), молекулярна біологія, генетика, метаболізм, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та антиейджинг (антивікова медицина, або омолоджувальна терапія).

- **Як повномасштабне вторгнення вплинуло на вашу професійну діяльність та виїзд із України?**

Моя ситуація є нетиповою. Я вже була в Цюрихському університеті у 2021 році завдяки гранту для молодих науковців від Європейської спілки кардіологів (*First Initiates Grant*) на півтора місяці. Тоді я налагодила певні робочі стосунки і контакти. Взагалі-то я мала прилетіти сюди у 2022 році на пост-док на 3–6 місяців для продовження спільних досліджень з ковіду, планувала відкривати робочу візу 24 лютого. Але після перших вибухів у Києві колеги з Цюрихського університету зателефонували мені і сказали: «Бери сина і приїзди якомога швидше, ми допоможемо тобі влаштуватись». Я одразу приїхала і вийшла на роботу. У мене був дворічний контракт завдяки грантовій програмі «Наука в небезпеці» (*Science at Risk*). Спочатку це не планува-

лось як мій проєкт, але врешті-решт у мене був власний проєкт, за яким я навіть опублікувала статтю першим автором, але більшою мірою я була залучена до проєктів, які вже були в лабораторії. Контракт закінчився через два роки. Тут науковець постійно сам шукає собі грантову підтримку, це важлива умова роботи.

- **Які інструменти підтримки існують, і чи відіграв хтось вирішальну роль у вашій кар'єрі?**

Я часто подавалась на гранти ще в Києві, переважно для коротких візитів – наукових шкіл чи конференцій. У мене досить успішний у цьому плані досвід, оскільки я постійно їздила на конгреси за рахунок різних наукових фондів і спільнот. В Україні це необхідно, бо інакше дуже дорого. Стосовно підтримки тут, у мене є гарні рекомендаційні листи від колег, але їхня реальна

допомога на цьому закінчується, оскільки вони самі постійно аплікуються на гранти. Всі пост-доки мають близько 40% часу витратити на те, щоб постійно шукати собі грант.

● **Які особливості грантової системи у Швейцарії?**

Важливий нюанс: Швейцарія не входить у зону Євро-союзу, і багато грантів, які є в Європі (наприклад, для українців), на Швейцарію не розповсюджуються. Тут є місцеві фонди, зокрема Швейцарський науково-дослідний фонд (Swiss National Science Foundation), який має багато програм у різних сферах (біологія, культура, фізика, історія, право). Але тут немає можливості, наприклад, отримати якісь європейські гранти і привести ці гроші сюди.

● **Чи бачите ви себе частиною української наукової діаспори, і що є ключовим для її сталого формування?**

Так, я можу сміливо називати себе частиною цієї спільноти. Я підтримую зв'язки з колегами. Ми опублікували спільні статті, і я впевнена, що подаватимемо спільні гранти, коли виникне нагода. Ця підтримка є реально важливою, оскільки ситуація з фінансуванням в Україні з війною не покращилася. Для молодих науковців, особливо в експериментальних сферах, потрібна можливість реально робити дослідження, а це означає купувати дорогі реактиви для ПЛР, ПЦР-аналізів, вестерн-блотингу. У нашій сфері потрібні досить значні кошти на експериментальну роботу. Звісно, я не забуваю про своє коріння і буду докладати зусиль для підтримання зв'язку та спільних досліджень. Я досі працюю у відділі Віктора Досенка, відомого патофізіолога, який просуває ідею важливості науки.

● **Чи є приклади продуктивної співпраці у сфері розвитку України чи гендерної рівності?**

Я зараз беру участь в онлайн-дослідженні, яке проводять українці, що працюють тут, в університеті (здається, в Цюрихському чи ЕТН). Тема дослідження – соціальна та робоча адаптація українців за кордоном (анкетування про рівень стресу та пошук роботи). Вони вже зробили публікацію після першої-другої хвили досліджень. Цей кейс можна буде назвати успішним, тому що він охоплює досить велику цільову вибірку.

Коли я приїхала, у нашому будинку жили науковиці з України, правознавиці, які мали гранти, як і я. Одна з них повернулася до Києва і займається репродуктивним правом, яке зараз в Україні потребує правової бази, оскільки багато питань неврегульовані.

● **Чи є сфера, у якій ви бачите потенціал для реформування та співпраці?**

Так, наприклад, є така важлива відмінність між нами і Європою, як отримання ліцензій для роботи з тваринами (*animal facility*). Тут надто сильно «закручують гайки» науковцям, і отримати дозвіл на дослідження на мишах майже нереально, це займає пів року. Тут намагаються відходити від роботи з тваринами. В Україні теж є комітети біоетики, я б хотіла долучитись до реформування саме цієї гілки і роботи з тваринами, оскільки побачила важливі моменти, які можуть набагато покращити це у нас. Україна могла б стати майданчиком для проведення таких досліджень на аутсорсі для європейців, тому що наше наукове підґрунтя таке дозволяє, і це потрібно зберігати. Але для цього мають бути стандарти такі, як тут. Це дуже важливий аспект для біологічних і медичних спеціальностей, де я бачу Україну дуже перспективним гравцем на цьому ринку.

Тетяна ДУБОВИК

Тетяна Дубовик, докторка наук, професорка кафедри журналістики та реклами Державного торговельно-економічного університету (м. Київ). Має понад 20 років наукового та викладацького стажу. Авторка навчальних посібників із PR, реклами, маркетингу, ділових переговорів. Викладає на MBA-програмі, читає авторські курси з маркетингу й комунікацій, є експерткою зі стратегій ділових переговорів і запрошеною спікеркою Верховної Ради України з питань ораторського мистецтва. Сфера наукових інтересів: онлайн-маркетингові комунікації, бізнес-комунікації, PR, реклама, переговорні стратегії, міжнародні ділові комунікації.

- **Як ви сприймаєте наукові гранти, наприклад, від Горизонту, DFG та ERC, і чи передбачаєте їх як інструмент співпраці з українськими колегами?**

Це, безумовно, чудові можливості, і фінансування продовжують виділяти: наприклад, нещодавно Данія знову підтримала українську спільноту. Я постійно шукаю такі можливості, виділяю час на відправлення заявок, розуміючи, що для участі потрібно докласти зусиль. Грантові програми є дуже гарною можливістю для співпраці з різними колегами, що дозволяє отримати досвід, підтримку та сприяє розширенню горизонтів, допомагає змінити свій кут зору і побачити інші напрями, яких людина могла не помічати раніше. У нашому університеті багато людей постійно беруть участь у грантових програмах, подорожують, дивляться та обмінюються досвідом.

- **Яким зараз є зв'язок чи взаємодія з українськими колегами, і чи впливає повномасштабне вторгнення на інтенсивність співпраці між науковцями за кордоном і в Україні?**

Я не втрачала зв'язку з колегами, він залишається постійним, хоча, можливо, змінюється вектор взаємодії. З кимось працюю над науковими дослідженнями, результатом яких стають монографії та статті; з кимось — як керівник наукової теми, під егідою якої вже видано багато книжок на кафедрі. Також я активно працюю як науковий керівник аспірантів, що вимагає постійного пошуку опонентів у науковій спільноті. Я вважаю, що комунікація і співпраця відбувається на всіх рівнях — національному (з науковими фондами та міністерством), з іншими університетами, і, звісно, на індивідуальному рівні між колегами. До війни взаємодія була переважно через

вчені ради та конференції, але зараз, за бажання, можна залучитися до всіх рівнів, причому іноді тебе самі знаходять і пропонують взяти участь. Європейська спільнота теж підтримує ці рівні. На початку війни я активно займалася міжнародним спілкуванням, організовувала конференції із університетами з соціальних та економічних наук, залучаючи українських колег та представників міністерств. У багатьох колег, які раніше не займалися міжнародною співпрацею, розширилися комунікації з Європейським Союзом та США, а кількість проєктів збільшилася. Ця комунікація постійно посилюється, стає стратегічною (на пів року, на рік), науковці пишуть спільні статті та спілкуються.

- **Що ви зробили би, щоб сформувати міцну спільноту українських науковців за кордоном і в Україні?**

Спільнота вже існує, наприклад, у Польщі, вона дуже потужна, там усі підтримують один одного, оскільки за цей час вона вже сформувалася. Для формування сталої діаспори важлива активна ініціатива самих українців — без цього ніяк. Потрібні стратегічні задачі та стратегії розбудови діаспори в кожній європейській країні, а також взаємозв'язок з українськими інституціями. Необхідна підтримка європейської спільноти та обмін інформацією, оскільки це дозволяє відчувати, що ти не один, що тобі простягнуть руку допомоги або хоча б підкажуть, у який бік рухатися.

- **Чи є чогось, чого бракує українській науковій діаспорі, і які є вдалі приклади?**

Хотілося б, щоб співпраця між інституціями та практиками мала більш прикладний характер. Часто інституції працюють окремо, а практики — окремо. Ця колаборація між практиками, діаспорою та інституціями потребує стратегічного підходу, фінансування та часу. Хотілося б, щоб було більше інкубаторів чи інших прикладних моментів, які вже існують за кордоном, і шлях розвитку був глибшим. Можливо, варто просто перейняти цей досвід, а не вигадувати щось нове.

- **Як відбувається поглиблення співпраці в таких аспектах, як внесок у розвиток та розбудову України, наукове менторство та гендерна рівність?**

Я залучена до менторства, зокрема у проєкті *Science to business, business to science*, оскільки намагаюся постійно поєднувати науку і бізнес. Хоча в Україні це може здаватися «шаленим хобі», я виступаю амбасадором України в Європі чи Європи в Україні. Ті, хто в Україні, говорять про свої проблеми, а ті, хто за кордоном, — про свої, але їх багато що поєднує, і це є гарний напрям для розвитку та підтримки. Що стосується гендерної рівності, то у сьогоднішніх українських реаліях це болюче питання військовозобов'язаних чоловіків у науці. Слід зауважити, що у Європі я побачила більше можливостей для гендерної рівності для себе, ніж мала до повномасштабного вторгнення в Україні.

Микита ДЕМЕНТЬЄВ

Микита Дементьєв, науковець, аспірант у Pennsylvania State University, США. Наразі навчається на ступінь доктора наук і планує захистити дисертацію у грудні. Основна сфера наукових інтересів: інженерія та дослідження полімерних композитних матеріалів, зокрема вплив на їхні оптичні властивості, а також дослідження органічних/неорганічних кристалів, експериментальна хімія та фізика, .

- **Чи вплинуло повномасштабне вторгнення на інтенсивність співпраці з українськими колегами?**

Не можу сказати, бо дуже мало спілкуюся з українськими науковцями. Якщо судити з Телеграм-каналів, то є інтернаціональні зв'язки, сконцентровані в різних регіонах: окремий канал для США, окремі для країн Європи. Особливо в Польщі я бачу дуже багато активності — постійно щось відбувається: пости, онлайн-зустрічі, онлайн-курси. Взагалі в Європі так само часто. Але в Сполучених Штатах не дуже. Я намагався зустрітися з кимось, але з цього мало що вийшло. Сполучені Штати — країна немаленька; тут, щоб дістатися від одного узбережжя до другого, треба летіти шість годин або й більше, кілька часових поясів.

- **На якому рівні зараз відбувається співпраця з Україною?**

Переважно я чув про індивідуальну співпрацю між науковцями тут і науковцями в Україні. Інституціаль-

ну співпрацю я бачив тільки через American Physical Society (APS). Це була колаборація з українськими вченими: коли збирається вся спільнота і проводяться лекції, для чого створена спеціальна Zoom-кімната в Україні, де проводили лекції з квантової інформації. Це була колаборація між APS і українським відділенням цього товариства.

- **Які ключові виклики ви бачите у налагодженні співпраці, чого бракує?**

Найбільша проблема, яку я зараз бачу, — це проблема невидимості. Якщо немає людини, яка може заявити про свої вміння, про таку людину ніхто не знає. У моїй сфері — експериментальній хімії та фізиці — дуже потрібні теоретики, які знають глибоку теорію. І я знаю, що українські науковці в цьому дуже сильні, бо наукова школа у нас потужна. Тобто потрібна більша видимість (visibility) людей, які мають спеціальні навички та інструменти, щоб допомогти досліджувати певні наукові проблеми.

- **Чому виникла проблема невидимості, і як її можна вирішити?**

Це, можливо, проблема обох сторін — і в США, і в Україні. Гадаю, проблема більш на адміністративному рівні між університетами. Якщо немає адміністративних колаборацій, як, наприклад, між США та Японією (коли науковці їздять у відрядження і показують свої дослідження), то їй не буде видимості. На індивідуальному рівні людина може сама почати спілкуватися, але це може дати результат, а може й не дати. Було б класно, якби було більше адміністративних угод між американськими та українськими університетами.

Я би почав з українських університетів. Потрібно почати якісь комунікаційні кампанії, гуртуватися, збирати команди, щоб зрозуміти, в кого є сили, в кого є інструменти. Ці інструменти українські вчені можуть надати дослідникам в інших країнах. З цим інструментом потрібно зробити своє дослідження для науковців за кордоном, яким ці інструменти будуть потрібні, і почати таку комунікаційну кампанію з університетською адміністрацією чи з індивідуальними науковцями. Це складна робота, але якщо таку кампанію провести, я думаю, може вийти щось позитивне.

- **Які три ключові чинники важливі для формування сталої діаспори?**

По-перше, це постійна комунікація між людьми. Це можуть бути конкретні зв'язки через Zoom щомісяця чи кожні два тижні, щоб люди могли між собою роз-

мовляти і вирішувати дослідницькі, адміністративні чи фінансові питання. По-друге, буде дуже добре, якщо до цієї спільноти почне доєднуватися більше людей. Якщо буде багато людей з різних країн, то буде й багато перспектив і можливостей колаборувати: наприклад, комусь щось потрібно в одній країні, а в іншій це є, і пропонується програма колаборації. І третє — це створення видимості. Це писати імейли людям з різним бекграундом, які, можливо, мають українське коріння, це розмовляти з ними, розповідати, що відбувається і як воно є, щоб люди дізнавалися і доєднувалися.

- **Чи знаєте ви приклади поглиблення співпраці у таких аспектах, як гендерна рівність, менторство, економічна співпраця?**

До 2025 року це було інтегровано, особливо в описах ґрантів. Здебільшого вся наукова праця побудована на ґрантах, і в інструкціях було написано, що треба колаборувати, досягати гендерної рівності, рівності між расами, різними сексуальними орієнтаціями, релігіями тощо. Всі намагалися йти до рівності, оскільки наукові дослідження показали: що різноманітнішою є група, яка працює над проектом, тим краще. Від 2025 року, коли у Сполучених Штатах прийшов новий президент, все це почало мінятися, *guidelines* у ґрантах почали мінятися, скорочуватися або взагалі повністю зникати. Зараз це або дуже сильно зменшилося, або взагалі нема. Раніше у ґранті потрібно було додати *statement* про досягнення досліджень, проведених різними людьми в соціумі, а зараз це просто видалили.

34 Snapshots:
SCIENCE DIASPORA
FOR UKRAINE

Foreword from co-founders of the Ukrainian Science Diaspora Initiative

The Russia's full-scale war against Ukraine forced thousands of Ukrainian scholars to leave the country. As these people are now scattered all over the world, it is essential to maintain contact with them and not lose this connection for the sake of Ukraine's future reconstruction and development.

Understanding this, the Ukrainian Science Diaspora Initiative was established in 2022. The creation of this Initiative was supported by the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Council of Young Scientists at the Ministry, the Scholar Support Office, and the NGO "Innovative University."

The goal of the Initiative is to unite the efforts of Ukrainian scientists abroad – of different waves of migration – for further joint research projects, to develop tools for support programs, and to facilitate their return to Ukraine.

To this end, on one hand, it was planned to promote the integration of Ukrainian scientists into global scientific communities, and on the other, to help preserve and expand ties between Ukrainian scientists abroad and their colleagues in Ukraine. This includes stimulating joint research, organizing scientific events, and supporting early-career researchers. As the experience of other countries that have survived war shows, scientists in migration can contribute effectively to the development of their home countries.

It is important to note that the development of systematic cooperation with the Ukrainian scientific diaspora has become one of the tasks in the Operational Plan of the Ministry of Education and Science of Ukraine.

During this wartime, Ukrainian scholars abroad have already done much to support Ukraine. That is why, three years ago, we came up with the idea of creating a promo book describing the most prominent joint projects carried out by Ukrainian scientists in the diaspora in cooperation with Ukrainian institutions. The number of cases included in this book was intended to equal the number of years since Ukraine regained its independence.

It was envisioned that the promo book would be prepared as a collage of snapshots showcasing personalities, discoveries, and the state-of-the-art cooperation between Ukraine and other countries through diaspora mechanisms.

Based on a preliminary selection of the best potential cases and interviews with their participants, the book would provide descriptions of practices of interaction among representatives of the Ukrainian science diaspora. The conversations were to revolve around the opportunities and tools of scientific diplomacy; forms of cooperation between the diaspora and scientists in Ukraine, government officials, and businesses; best practices of collaboration between diaspora and foreign scientific or business institutions for the reconstruction

and development of Ukraine; proposals from Ukrainian scientists abroad on how to enhance this cooperation. The book was intended to become a tool for promoting foreign support for Ukraine and for raising awareness of the activities of Ukrainian scientists abroad in the interest of Ukraine's development.

The idea of publishing such a promo book was supported by GIZ, and later the "Science Diaspora Research and Promotion" call was announced.

This book, together with other components of that program, was aimed at contributing to the inclusion of Ukrainian scholars in the international research community, the professional and career development of

Ukrainian researchers and teams, the formation of international research project groups, and the promotion of institutional collaboration between Ukrainian and foreign universities, research institutions, analytical centres, and more.

We sincerely thank GIZ for believing in this vision and support.

Info Sapiens made the realization of this project possible through their level of professionalism and dedicated work.

*Yevheniia Polishchuk
Igor Lyman*

From the Editors

The project, which studies the Ukrainian scientific diaspora, its contribution to the development of Ukrainian science and cooperation with academic and government institutions, as well as business, contains 34 stories from the scientists from around the world, including Germany, the Czech Republic, Switzerland, Ireland, Poland, the United States, and others. They work in areas such as *sociology, psychology, political science, economics and business, engineering, medicine, history, philosophy, gender studies, philology, physics, chemistry, and biology*. The main focus is on the experiences and stories of the Ukrainian scientific diaspora in Germany.

The project focuses on researchers who, at the time of the study, do not reside in Ukraine, have Ukrainian citizenship or consider themselves Ukrainian by origin (have Ukrainian roots) and are interested in joint research and other projects related to the restoration and development of Ukraine.

Examples of the involvement of Ukrainian scientists abroad in the reconstruction of Ukraine demonstrate their contribution in areas such as scientific diplomacy, gender equality, and sustainable economic development.

In total, 34 in-depth semi-structured interviews lasting 1–1.5 hours were conducted throughout September 2025. The Info Sapiens research agency team involved in the project for conducting interviews, preparing a promotional book and a series of podcasts included Tetiana Kostiuhenko, Tetiana Panchenko, Olha Maksymenko, Oksana Khimovych, Natalia Lugova, Olha Rostenko, Maria Shylo, Taisiia Maslenko, Bohdan Stebnytsky, Valeriia Kostianko, Polina Ieremych, Olena Volosevych, and others.

*Tetiana Kostiuhenko
Taisiia Maslenko
Mariia Shylo*

Yuriy GORODNICHENKO

Yuriy Gorodnichenko is an economist and professor at the University of California, Berkeley. He researches macroeconomics, inflation expectations, and economic growth. He is a member of the International Academic Council of the Kyiv School of Economics and an external advisor to the National Bank of Ukraine. He is the co-founder of the Economists for Ukraine initiative and the co-author of the Ukraine Recovery Plan.

- ***Please describe your current connections with Ukrainian colleagues and institutions, and indicate if your cooperation with them has intensified since the full-scale invasion.***

I am working with a lot of people in the framework of cooperation with both the Kyiv School of Economics and the Kyiv-Mohyla Academy. We have held workshops for Ukrainian scientists, including economists, teaching them how to have their work published in leading international journals. To further integrate Ukraine into the global scientific community, we organize international conferences. For instance, we recently held a research conference in Dublin dedicated to Ukraine. The conference attracted Ukrainian scientists, as well as other experts interested in collaborating with Ukraine.

- ***Apart from direct cooperation with the authorities, what communication channels and platforms do you and your community use to disseminate research and ideas?***

To disseminate research among economists, we publish *working papers* – draft articles that are very popular be-

cause they provide insights into current research in real time. Our community includes many well-known experts, so knowledge is shared on many platforms. In terms of publicity, we contribute to Western press such as *the New York Times*, *the Wall Street Journal*, *the Financial Times*, and *Project Syndicate*, and we actively collaborate with Ukrainian media outlets like *Ukrainska Pravda*. Together with Tymofiy Mylovanov and Oleksandr Talavera, we also founded the Vox Ukraine platform, which publishes a lot of economic content and serves as an important space for sharing ideas.

- ***Do you think there is a potential for an interdisciplinary scientific diaspora to emerge and what would make it sustainable?***

The community of Ukrainian economists is quite active abroad. However, it is difficult to create a cohesive, multidisciplinary diaspora because the interests of different disciplines often pull it in different directions. One such example is the Shevchenko Scientific Society in the United States, which includes philologists, physicists, and economists. However, after the full-scale invasion began, the

Shevchenko Society experienced a resurgence: many people, remembering their Ukrainian origins, joined, looking for ways to help. In the U.S., there are many Ukrainian academics in natural sciences, such as physics and chemistry, but significantly fewer study the humanities, such as history and philology. This is partly because the West, especially the United States, did not comprehend Ukraine's significance for a long time, focusing on Russia within the framework of Slavic studies. The situation is now changing. For example, courses in Ukrainian language and literature were introduced at the University of Berkeley only two years ago, so the war is generating opportunities for Ukrainian scientists.

- ***What role can Ukrainian economists and scholars play in Ukraine's reconstruction, and how can the diaspora be most helpful?***

Practitioners in Ukraine may not always see all the potential solutions, so our role is to offer ideas and explain possible courses of action. Unfortunately, Ukraine is not the first country to suffer from war, which means we can draw on the experience of other countries that have already gone down this path. For instance, several countries in Africa have addressed the issue of mass landmines, and other countries have already dealt with tariff setting and incentives in green energy. This experience can be adapted to help Ukraine avoid mistakes. Diaspora members have a broader perspective, enabling them to identify foreign specialists in specific fields and establish connections with Ukrainian institutions, thus performing an important networking function.

- ***Are Ukrainian institutions ready to make the most of this expert potential?***

Are Ukrainian institutions prepared to leverage this expertise?

The level of their readiness varies. Sometimes our proposals are met with resistance. Take, for example, the following response: "What do you know? You don't live in Ukraine; we have our own context." Other times, the idea simply gets dropped because it does not align with local priorities. Grassroots connections are much more effective – when you know someone personally and support them, their students or colleagues. For example, I maintain active connections with young people and universities where there is momentum, particularly the Kyiv School of Economics, KNEU, and Mohyla Academy.

- ***What key research on Ukraine's reconstruction are you currently working on?***

I am developing a strategy for Ukraine's economic growth with Maurice Obstfeld, the former chief economist of the International Monetary Fund. While President Zelensky's goal of achieving a trillion-dollar economy within 10 years is unlikely, doubling the economy would be a significant accomplishment. We are analysing three sources of economic growth: capital accumulation, productivity, and human capital (population growth). However, population growth (increased human capital) is unlikely due to the war. While increasing productivity is important, it is difficult to achieve in practice. For example, Ukrainian agribusinesses are less productive than those in leading agricultural countries, even though the technology is readily available. Given the experience of Eastern European countries that have joined NATO and the EU and have seen significant capital accumulation (through investment and EU structural funds), the most crucial source of growth for Ukraine in the near future will be capital accumulation and investment. Our research aims to assess how much investment can be expected, how quickly it will occur, where it will come from, and how to accelerate this process.

Victoria SEREDA

Victoria Sereda studied history at Ivan Franko National University of Lviv and sociology at the universities of Budapest and Edinburgh. She later co-founded the sociology departments at Lviv National University (LNU) and the Ukrainian Catholic University (UCU). Her research interests include historical memory, urban studies, identity, and displaced persons. In 2021, she relocated to Germany for an extended academic internship. Currently, she is the academic director of the VUIAS (Virtual Ukraine Institute for Advanced Study) programme at the Wissenschaftskolleg zu Berlin and a professor at the Kyiv School of Economics (KSE).

- **Please tell us about any challenges you have experienced when interacting with foreign partners. What problems and achievements stand out to you?**

The main challenge is that many donor organizations and foundations that initially operated with openness and flexibility are gradually reverting to their old routines. These approaches often fail to consider the new, multi-level, and multidisciplinary formats of scientific cooperation that have recently emerged in response to wartime's unprecedented challenges.

Most interactions are structured as follows: one university in Country X and one in Ukraine collaborate on a joint thematic disciplinary project. Governments of other countries often allocate large sums to specific national scientific funds (e.g., Ukrainian ones), which then issue calls for proposals and establish bilateral cooperation. This format may have been effective in the pre-war era when Western scientists

and students could safely travel to Ukraine, and Ukrainian researchers could conduct their research at home. This format preserves existing institutional hierarchies. However, it also makes it difficult to implement a project like ours that includes 15–20 institutions and 15–20 disciplines, with researchers currently located in 15–20 countries. Funding for Scholars at Risk is also being cut. The issue of financial cooperation and its specifics is constantly on the agenda.

- **Please tell us about your scientific, research, and professional plans for the next two to three years. Do you plan to continue collaborating with institutions abroad?**

Yes, of course. My official position in Germany requires me to coordinate a large academic project, but it also leaves me with time for research. I write and publish frequently. Since 2022, I have been the director, and currently the lead researcher, of the Prisma Ukraine project, "War, Migration,

Memory,” at the Forum Transregionale Studien.

I continue to work on grant applications for large collaborative research projects.

1. Currently, we are submitting a joint French-German research project on Ukrainian displaced persons with a focus on gender issues and minorities.
2. A week ago, my colleagues and I submitted a similar project in collaboration with a Swedish university.
3. I am also mediating negotiations between the Kyiv School of Economics and the University of Oslo, who want to launch a programme in Ukrainian studies.

As part of the KIU programme (Competence Network for Interdisciplinary Ukrainian Studies Frankfurt (Oder) – Berlin), we are creating new research opportunities for VUIAS scholarship holders who are Ukrainian researchers and PhD students. As a member of the KIU Academic Council, I help to shape the project’s development and academic direction. This work is an important part of my academic and public engagement in the development of Ukrainian studies.

- ***How would you describe your role in shaping the Ukrainian scientific diaspora?***

I do not identify with this term. I do not consider myself to be a representative of the Ukrainian scientific diaspora. Like many other Ukrainian scientists currently working abroad, I have never stopped collaborating with Ukrainian academic institutions. Until July of this year, I worked at one of the institutes of the National Academy of Sciences of Ukraine, while also teaching three or four courses a year at the Ukrainian Catholic University. I currently work and teach at KSE. Since April 2022, I have also taught one or two courses annually at the Invisible University for Ukraine, a certified programme of the Central European University for Ukrainian students. As I frequently visit Ukraine to organise events, teach and conduct research, I do not consider myself to be part of the diaspora. I believe it is wrong to categorise scientists in this way because many Ukrainian researchers, like me, have strong ties to Ukraine while also working in several countries.

- ***What is your view on the role of Ukrainian scientists living abroad in the reconstruction of Ukraine and what contribution do you think they could make?***

This is a tough question. We can, of course, mention global inequalities in the production of knowledge, the precariousness of academic science and the ‘double brain drain’ (the phenomenon of the loss of professional and social affiliation), all of which affect the situation of the Ukrainian scientific community both abroad and in Ukraine. However, it is important to start thinking about tangible solutions and fresh approaches. We are gradually becoming an important voice that speaks about Ukraine in different ways. I am doing this through my project, which was created specifically to counteract these negative phenomena and rebuild the Ukrainian scientific community now rather than at some uncertain point in the future. VUIAS mobilises support for scientific research in wartime and helps to combat the brain drain and gender inequalities in academia caused by war and forced displacement. A key aspect of the project’s philosophy is creating flexible institutional forms of activity that can adapt to wartime conditions and the evolving needs of Ukrainian researchers. The second important goal of the project is to establish new forms of interdisciplinary interaction. The project is built around a unique model of interconnection and support for researchers of all disciplines, both in Ukraine and abroad, via a virtual academic space and face-to-face cooperation formats. This creates an environment in which Ukrainian scientists can engage in inter-regional and international cooperation and mobility. Consequently, new academic connections are established within Ukraine and beyond, facilitating the integration of Ukrainian scientists into the international academic community and fostering a deeper understanding of Ukraine within the global academic sphere.

It is important to understand that knowledge about Ukraine is not limited to the humanities; our expertise in fields such as physics, chemistry, biology and engineering is equally important for our country’s international prestige. Ukrainian

scientists living abroad are experts and, in part, ambassadors who represent Ukraine, build relationships, and acquire new knowledge. It is important to create platforms that will encourage international researchers and Ukrainians living abroad to join the Ukrainian academic community and share their newly acquired experience and knowledge with their colleagues and students. This will also encourage Ukrainian researchers to return home. In this way, VUIAS contributes to rebuilding the Ukrainian academic community by supporting institutional and individual resilience. And after the war ends, the Institute for Advanced Studies (IAS) will open in Kyiv.

- ***In your opinion, what are the prospects for deepening cooperation in the following areas: scientific mentoring, educational projects, exchanging experience, economic cooperation, joint diaspora projects, contributing to Ukraine's development, and promoting gender equality?***

Scientific mentoring is important and interesting because it promotes partnerships and facilitates the creation of high-profile joint projects and publications. If a prominent or renowned researcher co-authors a publication with you, your work becomes instantly visible. A downside of mentoring is that it can create an unequal power dynamic, whereby Ukrainian researchers often become merely a source of information about the situation in Ukraine or research data, while their counterpart describes and publishes it without properly acknowledging the contribution of Ukrainians.

Educational projects are also important, but their structure is key. It is very valuable when students from different university systems can interact with each other. Unfortunately, the practice of dual degrees, whereby students can obtain a degree from two universities, is rare. Any educational sys-

tem is linked to and influences future generations, so it is beneficial when students can interact with each other. However, student academic mobility is currently limited in both directions, so new forms of cooperation must be sought.

When it comes to joint projects involving Ukrainian and foreign researchers, or Ukrainian researchers based abroad, the issue of global inequalities arises again. In some projects, Ukrainians collect and process data, but it is others who publish it. Inequality is also evident in the lack of funding for academic positions, which are often replaced by scholarships that do not include social benefits. However, inequality and precariousness in science are global problems. Conversely, joint projects provide crucial support to Ukrainian researchers during wartime, internationalise Ukrainian science and disseminate new knowledge about our country. I dream of establishing a Ukrainian Institute for Advanced Studies in Kyiv, which would be a platform for interdisciplinary interaction between international and Ukrainian researchers. I am working towards this goal.

Contributing to the development and reconstruction of Ukraine. Topics that our government favours and discusses at meetings include ecology, mental health, and scientific and technical developments (e.g. engineering). The social sciences and humanities are rarely mentioned, if at all. I believe that our government should pay much more attention to these areas. Those who gain new experiences through teaching, joint projects, publications and scientific research and experimentation are already actively involved in Ukraine's development and reconstruction.

However, the Ukrainian government does not seem to view scientists and science as important contributors to the country's development, except in specific areas. Ukrainian scientists have enormous potential, and this must be recognised and utilised.

Oleksandra KEUDEL

Oleksandra Keudel is a political scientist and researcher specialising in democratic transformations. She is an associate professor at the Kyiv School of Economics and deputy dean of the Faculty of Social Sciences. She studied at the University of Gothenburg and Freie Universität Berlin and is affiliated with the Ukrainian Research Institute at Harvard University and the Zentrum für Osteuropa und internationale Studien.

- **Which individuals or institutions played a decisive role in shaping your academic career abroad? How did you apply what you learnt to your experience in Ukraine?**

The most helpful thing for my career was being surrounded by academic supervisors who combine research with public activity and are open to new ideas. In Sweden, Katarzyna Jezierska inspired me to write about the Ukrainian volunteer movement and its differences to the Western concept of civil society. In Germany, Tanya Börzel's ideas on European integration and Oksana Gus's encouragement to pursue a PhD were invaluable. Academic structures played an important role: DAAD scholarships were crucial for my admission to the Freie Universität Berlin and for supporting the publication of my book. I should also mention the German-Ukrainian Academic Society, which facilitates intergovernmental dialogue and the establishment of institutional ties. Regarding the Kyiv School of Economics (KSE), there is no formal process of 'knowledge transfer' because KSE is a distinctive institution where many employees already have comparable international experience. It is an

exchange between equals, so to say. Therefore, given this background, we are only looking for opportunities to publish in top international journals and to collaborate on international projects.

- **How did your collaboration with the KSE and other Ukrainian institutions and municipalities begin?**

I started working with Ukrainian institutions in 2016, when we developed a joint project with Oksana Gus. We submitted the project to the German foundation Stiftung Erinnerung, Verantwortung, Zukunft and received funding for a Ukrainian-German youth exchange. This exchange was carried out in collaboration with the Interdisciplinary Scientific and Educational Centre for Combating Corruption at the Kyiv-Mohyla Academy. The project included anti-corruption tours. Our collaboration with the KSE began thanks to a participant in the exchange who was studying for a Master's degree in Public Policy at the KSE. Students on the programme required expertise in research design, an area in which both Oksana Gus and I specialise. In 2019, I worked with the Ministry of Education to research open

school budgets. We looked at the best practices for using the Open School tool in the Donetsk region, in cities such as Kramatorsk, Druzhkivka and Kostyantynivka. The ministry was very open to interviews back then.

- ***What challenges does the Ukrainian scientific diaspora face, and can you think of any successful examples of networking within the community?***

Unfortunately, the diaspora often operates on the principle of ‘two Ukrainians, three opinions’. Smaller groups form around specific topics of interest and bringing them together into larger groups is difficult. Consequently, the Ukrainian diaspora is fragmented. One example of a successful network is the Ukrainian-German Academic Society (DUAG), which benefits from institutionalisation. This association has a board, membership fees and annual meetings, which help to maintain interpersonal connections and keep people together. Another example is the network of civil society organisations coordinated by representatives of CRISP (Crisis Simulation for Peace e.V.) and Open Platform, where cooperation is based on shared values. A major challenge common to all Ukrainian organisations is their current low level of institutionalisation. Most do not have executive bodies to coordinate their work on a paid basis; in other words, there is a dearth of community managers. In Germany, a financial ‘vicious circle’ has developed whereby the German state only funds well-established organisations with a solid reputation and proven track record. Ukrainian organisations lack these due to a lack of funding, as the Ukrainian state also does not fund them for objective reasons.

- ***Should the global Ukrainian community strive to unify their organizations, and what is preventing this from happening?***

No international Ukrainian organisation can claim to represent all Ukrainians. Perhaps we should consider Dragomanov’s concept of the Ukrainian state as a ‘community of communities’. This means that diaspora communities should be autonomous, but they need channels of commu-

nication and feedback with each other. In order to achieve this, we need to adopt a less maximalist and perfectionist approach. In our political communication, people who make mistakes are often immediately ‘cancelled’. We are overly critical, focusing on differences and disparities — i.e. what divides us — instead of looking for common ground. This is the challenge we need to overcome.

- ***What could scientists contribute to rebuilding Ukraine, and are there any ‘interfaces’ for applying research to politics?***

This is a crucial question, and while some measures are being implemented, they remain far from sufficient to address the scale of the need. For example, it remains a significant challenge for the approximately one hundred Marie Curie Fellowship recipients with international experience to translate their expertise into policy-relevant contributions in Ukraine. Currently, no institutional mechanisms facilitate such knowledge transfer. Ideally, ministries and major institutions coordinating scholarship programs would establish dedicated “windows” or liaison units to collect and integrate this expertise. This constitutes the first structural barrier. The second concerns the relatively recent and still limited acceptance of the concept of the applied value of science and its potential policy impact — even within Western academic environments. Nevertheless, there are encouraging developments. For instance, colleagues affiliated with the University of California, Berkeley, are offering Ukrainian researchers comprehensive training on how to translate academic findings into actionable policy advice.

- ***What aspects of Ukrainian research have relevance for global scientific discourse?***

Our experience in terms of resilience is of great interest to our colleagues at the University of Pittsburgh in the United States. They are conducting research into governing communities with significant differences, or ‘Governing Deep Differences’. For example, they are interested in our experience of decentralisation. We are conducting new

research with them on social cohesion in Ukrainian communities characterised by high levels of ethnic diversity. It is also worth noting that citizen engagement contributes to the resilience of the Ukrainian state. To illustrate this point, I would like to mention an article by Daryna Malchikova from Kherson State University on the topic of 'external occupation and internal freedom'.

- ***Are there any hidden challenges or inequalities in international scientific partnerships?***

There is a certain hierarchy in such projects, with Western scientists generally having more power than their Ukrainian

counterparts. The two sides do not always communicate as equals. Sometimes, Western partners ask Ukrainian scientists to collect data and pay them as though they were research assistants providing a service. Ukrainian scientists often do not dare to raise issues such as co-authorship. While this is not always intentional, it still creates an unfortunate situation that ideally should have been discussed at the outset. To overcome this challenge, we must embrace subjectivity. We should not accept opportunities as 'humanitarian aid'; rather, we should consider how to enhance them to build an equal partnership.

Dmytro KHUTKYY

Dmytro Khutkyy is a Research Fellow and Head of the University of Tartu Ukraine Centre in Estonia. His research interests include political sociology, digital governance, and digital democracy. He has worked in Ukraine at the Institute for Innovative Development and participated in over 10 postdoctoral programmes, including Fulbright, Erasmus Mundus and Widening Fellowship scholarships.

- **What was your experience of collaborating with foreign colleagues? Did any of them play a decisive role in developing your academic career abroad at different stages over the years?**

Initially, it was my colleagues at Kyiv-Mohyla Academy who played a decisive role, particularly the international department, which proactively circulated information about opportunities (at that time, not everything was available online). I also took the initiative in arranging internships when professors came to visit. One professor, for example, wrote a letter of support for one of my applications.

Then there were direct contacts: I taught a course based on a professor's book, wrote to him and he invited me to visit. We then co-authored two chapters together. For me, as a young scholar, this was a significant step forward. Now, we collaborate more with Ukrainians in terms of consortia. It's important to know who your colleagues are and the fields in which they work. For example, we joined the Norwegian network 'Hromada', which studies Ukraine in the Nordic and Baltic countries.

- **At your current location, are there any key individuals who have helped you and provided support, ensuring that you can continue to organise the Ukraine Centre?**

Of course. Support from management is always crucial. In Estonia, general support for Ukraine is prevalent. Also, our political science institute emphasises socially significant activity over purely fundamental scientific research. The institute's management supported the idea of creating the Ukraine Centre using grants (both Estonian and EU), since the centre does not receive Ukrainian state funding. My colleagues also supported events, disseminated information, and contributed to publications.

- **Which tools, scholarships and grants helped to shape and develop your professional activities abroad?**

There were substantial American grants at that time, although there are fewer now. The Fulbright programme is well known and opens many opportunities. Its programmes brought Fulbright scholars together at summer schools.

Erasmus Mundus also offered postdoctoral study and travel opportunities. Later, there were more exotic national scholarships at universities. One of the larger ones that I remember is the Widening Fellowship, a programme run by the European Commission.

I have experience of working with European, American and international funding. Fundraising (for both individual scholarships and collective grants) is a necessary skill in the scientific field.

- ***Have you ever collaborated with Ukrainian colleagues on projects funded by such grants?***

Yes. I have applied for grants alongside research centres working in our field, as part of various consortia. Our partners included: Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv School of Economics, Ukrainian Catholic University, Ivan Franko National University of Lviv, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University and Dnipro Polytechnic, as well as various non-governmental organisations.

The advantage of us being based in the EU is threefold: we can act as the main partner in the consortium; we have a network of contacts across Europe; and we already participate in university alliances. This enables us to engage specialists from Ukraine. For instance, I engaged Ukrainian experts leading the field of disinformation research, and the resulting cooperation has been very successful.

- ***Do you have any long-standing partners in Ukraine?***

I am affiliated with the think tank “Institute for Innovative Governance” in Ukraine. If we have grant opportunities that require a non-governmental partner, we can collaborate. For example, we have a joint Horizon Bridge project with the Kyiv School of Economics, and this partnership will continue for at least three years. We also collaborate with the Kyiv-Mohyla School of Journalism and StopFake on initiatives to combat disinformation.

Partners are selected based on the research topic. It is important to seek out specialists in narrow fields. We also consider whether the organisation is well known and wheth-

er people have heard of it. I believe that we should maintain cooperation with Ukrainian universities that can have the capacity to manage high-quality international applications. It is important to have proven experience that confirms partners are both professional and reliable, and that they deliver work of a high standard and on time.

- ***At what level does such cooperation tend to take place?***

As a rule, it mainly takes place at the level of fellow researchers. The Principal Investigator determines the topic and assembles the team. For the application to be successful, it is important to have a well-established scientist as the leader. However, we also have experience of cooperating at a different level: we joined the Global Coalition of Ukrainian Studies at the Ministry of Education and Science of Ukraine, with a memorandum signed by the rector of the University of Tartu and the leaders of the Coalition. The coalition’s aim is to strengthen the Ukrainian scientific diaspora by facilitating networking opportunities. We share information about their events, and they share information about our massive open online course (MOOC), ‘Ukraine: A European Frontier’. It is important to use all effective means to systematise cooperation, which often occurs ad hoc at a local level.

- ***What are your academic, professional, and wider plans for the next two to three years? Will you be collaborating with Ukrainian colleagues?***

Having published work in top journals is important, and it is best to do so as a co-author. Western scientists often rely on Ukrainian data. Cooperation is not always equal, but it is typically achieved when Ukrainians are involved in discussing methodology and analysis, at which point they become equal co-authors. This kind of experience is important. Regarding my plans, I am planning to focus on publishing peer-reviewed scientific articles. Some have already been published and some are under review. In particular, there is a need for research on modern Ukraine and how it counteracts Russian aggression using digital tools. There is little

literature on this subject, so I intend to produce research that will be valuable to both me and my colleagues.

I also plan to organise more educational programmes for Ukrainians. One example is the STRIDE digital governance development programme, which we are launching with Linköping University in Sweden. Ukrainians have a better chance of participating in these programmes because there is less competition (only six Eastern Partnership countries are eligible).

The next step is to further develop the online course, 'Ukraine: European Frontier'. This unique course covers not just the history and culture of modern Ukraine, but the country itself. It is designed for a wide audience. I have identified four categories of auditors: interested individuals; students; researchers and lecturers looking for relevant literature to develop their understanding of the topic; and practitioners, such as foreign ministry employees and activists, who apply this knowledge in their work. Although the course was initially intended for foreigners, around a quarter of the students are Ukrainian nationals who want to improve their knowledge of Ukraine to share it with their foreign colleagues.

Large-scale projects are also important, as are uniting the Ukrainian diaspora and conducting research on Ukraine for the global scientific community, so that Ukraine becomes an interesting case study. Ultimately, all of this is aimed at increasing investment in Ukrainian science.

- ***How is cooperation being strengthened in areas such as gender equality, scientific mentoring, educational projects, exchange of experience, economic cooperation, joint diaspora projects, and contribution to the development of Ukraine?***

Gender equality. There is a pattern whereby the higher the position, the fewer women there are. Therefore, it is necessary to encourage and support women, who currently have fewer opportunities, more purposefully. At my institute in Estonia, for example, women were encouraged to publish and obtain the title of professor, and many succeeded.

Scientific mentoring. These programmes must be systematic rather than ad hoc. One approach is to educate Ukrainians abroad, where they can access mentoring immediately. Several Ukrainians, for instance, study at the University of Tartu, and I have supervised three of them in completing their master's degrees. The programmes we run, such as summer schools for civil servants and activists, also include mentoring. I act as a mentor and design these programmes to ensure there is a system in place.

Educational projects. We held webinars with Horizon Europe Office in Ukraine, during which I talked about the Marie Skłodowska-Curie Fellowship programme.

Exchange of experience. Programmes such as summer schools are needed for this purpose. Alternatively, joint articles can serve as a platform for sharing knowledge and conducting joint research provides a more memorable learning experience than lectures.

Joint diaspora projects. This is interesting because grants are usually awarded on a national basis. It is better when it is a consortium, for example within the Horizon or Erasmus programmes. Programmes can support networks where the Ukrainian diaspora predominates, provided the research focuses on Ukraine. It is important to unite around a practical goal, such as creating an association, grant project or joint publication or publication series.

Contribution to the development and reconstruction of Ukraine. This should be seen as a constant goal. In our BRIDGE project, the universal scientific goal of *deliberative democracy* is linked to contributing to the reconstruction of Ukraine by piloting cases in which Ukrainian citizens help direct resources towards local government reconstruction projects. The focus of research and practical interventions should be on strengthening good governance and state institutions.

Olha KUTSENKO

Olha Kutsenko is a Doctor of Sociology, Professor and Leading Researcher at the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv), as well as a researcher at the Technische Universität Berlin (Germany). She has over 30 years of research experience. She has worked with several leading European research centres, including WZB (Wissenschaftszentrum Berlin). Since 2022, she has been working abroad on a two-year grant project funded by the Einstein and Humboldt foundations. Her research interests include societal transformations in post-socialist societies, the emergence of civic activism, social structure, the new middle class and the development of academic culture.

- ***In what ways has the full-scale invasion affected your professional activities and research interests?***

The invasion has had a systemic impact on my professional activities and has completely changed my research interests, with my work now focusing on Ukrainian society in a state of war. Methods of professional engagement have also changed; the first year was entirely devoted to transitioning to remote formats, although we already had experience of working online during the pandemic. During the first months of the invasion, all work ground to a halt and classes were suspended. However, I continued to maintain active ties with students and colleagues, which was crucial for maintaining a sense of normality. After resuming online classes from Berlin, I began each meeting with a 'roll call' – an exchange of impressions to ensure everyone was safe and well. Subsequently, I applied for grants and received

three short institutional grants from the DAAD, followed by independent research grants from the Einstein Foundation and the Humboldt Foundation.

- ***What made you choose Germany as the place to continue your work after the invasion started?***

I chose Germany because I had a lot of experience working here. In the first decade of the 2000s, I worked on two contracts at the WZB (Wissenschaftszentrum Berlin), a leading state-funded social science research centre, which provided me with a stable foothold. I also had a major EU-funded research project coordinated by a colleague from the Free University of Berlin, Professor Nikolai Genov. The fact that many of my friends and acquaintances had already migrated to Germany and that I was in constant contact with them also played a role. Furthermore, German culture influenced

my choice: its intellectual tradition, its approach to everyday life, and its academic practices and people-centred attitude.

- ***How did your collaboration with TU Berlin come about, and how has it developed?***

I had not previously collaborated with TU Berlin or its researchers. At the end of March 2022, I received an email from a renowned professor in the field of deliberative democracy research, inviting me to join a project for the Horizon Europe competition. She had found me via the website of Taras Shevchenko National University of Kyiv and my publications. Although this project application was not successful, in April, I received an invitation from the professor and her colleagues to apply for the DAAD programme. In June 2022, my application was approved, and I joined TU Berlin through the DAAD programme. The university later repeated the programme, and later on they offered me the opportunity to apply for the Einstein Foundation competition in the summer. I passed the selection process, securing a full salary at TU Berlin from 2023.

- ***Apart from grants, what tools or factors contribute most to the professional development of researchers abroad?***

First and foremost, the culture of academic communication greatly contributes to talent development and stimulates self-development and the search for important areas of research. Academic culture in the West differs from that in Ukraine. In particular, I am drawn to the absence of a scientific hierarchy. When evaluating scientific contributions or articles (even in prestigious journals), it does not matter if you have a PhD or are a habilitated professor. What matters is the quality, validity, importance, significance and innovativeness of your work. Additionally, the academic and societal cultures of countries such as Germany and Sweden pay special attention to work-life balance. Here, there is a clear distinction between working hours, when full immersion in work is expected, and free time for family, cultural development and relaxation. This desire for balance has even

become a ‘fad’ in the German academic environment: for example, you will rarely see open offices at the university after three o’clock.

- ***Do scholarships and grants influence the professional development of scientists, and facilitate cooperation with Ukrainian colleagues?***

Yes, grants are a very important factor in professional development. Participation in grant projects contributes to scientific development, as competitions often determine the subject matter, aligning the interests of scientists with those of the grantor. Regarding Ukraine, we should be very grateful to the Europeans for their decision to support Ukrainian scientists. The European Commission has recommended that leaders of supported projects find opportunities to involve Ukrainian scientists. Many Ukrainian scientists from various fields, including sociology, have been given the opportunity to join specific scientific teams for a period. This enables them to familiarise themselves with Western working methods, research, and academic culture, as well as to showcase their skills and contributions. It also encourages communities of Ukrainian scientists working abroad to promote and develop Ukrainian science.

- ***In what ways has the full-scale invasion affected the level of international cooperation with Ukrainian scientists?***

The invasion has significantly impacted the level and breadth of cooperation, which is unprecedented. Before the invasion, Ukrainian sociology was very peripheral in the global, and even European, sphere. Although Ukrainian sociologists conducted research at a global level, their work was largely unknown, partly due to limited scientific communication and opportunities to participate in major conferences. The situation has now changed radically, and there is hope that these changes will be long-lasting. I am convinced that a solid foundation has been laid for the powerful future development of Ukrainian sociology through direct academic interaction with the global scientific community.

- ***What is your view on the role of the Ukrainian scientific diaspora in establishing lasting connections and advancing science?***

Scientists working abroad must maintain contact with each other and find opportunities for networking that focus on issues affecting Ukraine. These concerns include the development of research, understanding the direction in which we are moving, and identifying ways to improve the lives of Ukrainians. We must be at the forefront of civilisational change, not lagging. I am convinced that institutional and organisational ties must be strengthened and developed.

- ***What are the three most important factors for the sustainable development of the Ukrainian scientific diaspora?***

Firstly, it must be based on active, proactive and creative individuals. Secondly, well-thought-out steps are needed to create joint research programmes involving scientists from different countries, with a focus on Ukraine. Thirdly, we need to consider how to develop and promote academic culture in Ukraine, a task that could be assisted by the diaspora. One possible approach would be to organise scientific competitions, as the German-Ukrainian Academic Society does. Additionally, we must think strategically about supporting the publication of Ukrainian scientific research in renowned academic journals, perhaps by proposing special issues.

- ***How have the diaspora and scholars working abroad contributed to Ukraine's development and supported the country?***

Scholars, particularly sociologists, political scientists and historians working abroad, focus on conducting studies into issues that are preventing Ukrainian society from developing after the war and proposing ways to solve these issues. This directly improves Ukraine's prospects for post-war development. Ukrainian scientists participate in the activities of the German Ministry of Economy, which addresses issues related to Ukraine's post-war development, such as economic, infrastructural and social restoration. There is also significant public engagement, with scientists participating in demonstrations, rallies and other events in support of Ukraine, including programmes to support soldiers and veterans. Given limited resources, it is important to prioritise the broad yet significant range of challenges that should be the focus of research.

- ***Is there any cooperation in the field of gender equality?***

When we submitted projects to Horizon Europe, we were always asked whether our partner institution had adopted a gender equality plan. The situation in Ukraine varies greatly: I see that long-standing traditions of gender inequality persist in academic institutions. There are problems with workload distribution and responsibilities for women in academia relating to childbirth and childcare. Without the necessary support infrastructure, young female researchers with children have to rely on their families (partners or other relatives). At the state level, fundamental changes and the development of social support infrastructure are necessary.

Anna AVDIUSHCHENKO

Anna Avdiushchenko is a scientist who has been living and working in Poland for ten years. She is currently affiliated with Jagiellonian University in Krakow. She has a degree in Economics and obtained her first professional experience in Poland through a Lane Kirkland Postdoctoral Fellowship in 2013, while working at Dnipro Polytechnic University. Her research interests include the circular economy and sustainable development, particularly the combination of circular solutions for cities with green post-war reconstruction in Ukraine.

- ***In what ways has Russia's full-scale invasion affected your professional activities?***

It significantly altered and disrupted my career as it coincided with my return from second maternity leave. I travelled to the United States on a scholarship. I flew out on 5 March of 2022, a week after the invasion began, and spent the entire spring semester at Columbia University in New York conducting research on the circular economy. The perspective in the United States is somewhat different; for many people there, the war in Ukraine feels far away and is not as acute as it is in Poland. After returning, I received a newsletter about a meeting for Ukrainian scientists in Krakow. There, I met Ukrainian scientists who had fled the war. This was my first encounter with the Ukrainian scientific diaspora. Yevheniia Polischuk invited me to the first event dedicated to exploring cooperation opportunities, where I was able to share my experience.

- ***How did you build relationships with foreign colleagues? Did you have a mentor? And did you share your experience with Ukrainians?***

My experience of international cooperation began in 2008 during my second year of postgraduate studies in Ukraine when I inadvertently enrolled on a Polish language course. Afterwards, I attended a summer school at the Krakow Academy of Mining and Metallurgy. My experience was very positive, and I wanted to replicate it in Ukraine. I started to explore the possibility of cooperation between my university and Polish universities. The director of the Institute of Economics, Oleksandr Ivanovych Sharov, coordinated this cooperation and I consider him to be my mentor. He recognised my potential, and that is how the cooperation began, involving student exchanges, summer schools and conferences. Initially, there was more educational and didactic work than scientific activities. Then, in

2012, a colleague from the Krakow Academy of Mining and Metallurgy and I submitted a project to the *Youth in Action programme*, receiving funding for a summer environmental school. This marked the start of a new area of focus for me, as I am an economist and had not previously dealt with environmental issues. A year later, I applied for a Kirkland scholarship and my colleague's research supervisor agreed to supervise me for this scholarship as well. The third person was the head of the department at Jagiellonian University, who supported me throughout the ten-year period.

I have always wanted to share this experience with my Ukrainian colleagues and students. While at the Kirkland programme, I advised those who came from the Mining University on applications and interviews. While at the Mining University, I headed the international projects department, where we provided advice on submitting various grant applications.

- ***Which projects involved cooperation with Ukrainian institutions?***

While I was working in Ukraine, all grants aimed to encourage the exchange of experience between Poland and Ukraine, either by comparing the two countries' approaches or by studying the potential for applying Polish methods in Ukraine. In addition to Poland and Ukraine, the Visegrad countries (the Czech Republic, Hungary and Slovakia) also participated in the summer schools. While working at Jagiellonian University, in 2018 I believe Dnipro Polytechnic partnered with us on a project. At that time, Polish students travelled to Dnipro Polytechnic. I am now more focused on individual projects.

- ***How would you describe the current level of communication with your Ukrainian colleagues? Has cooperation intensified since the invasion?***

At institutional and university level, there is nothing like that at the moment. Cooperation is more prevalent at an individual level. I am returning to work after a three-year break to work on my habilitation, which requires me to demonstrate

my ability to work independently. Although my habilitation topic is quite theoretical, I would very much like to see it applied, and I plan to submit projects involving Ukrainian colleagues. For example, I am forming a network with colleagues from Kharkiv, Ms Oksana from Valencia and a colleague from Taras Shevchenko National University of Kyiv. These are just plans for now, which I will turn to after completing my monograph.

- ***What role do you play in establishing the Ukrainian scientific diaspora, and what is needed for it to develop sustainably?***

Currently, I am not allowing myself to be distracted by topics unrelated to my habilitation research. However, I have noticed that the diaspora is active and collaborative, with thematic working groups being organised. The experience gathered from various countries in its best, 'green' form will be invaluable for Ukraine's reconstruction. Contributing to Ukraine's development and reconstruction is a unifying issue that applies not only to the post-war period, but to the entire process since the war began. Reconstruction is taking place on a large scale in various areas.

Scientists, especially those with international experience, have a key role to play in bringing in the latest knowledge and sharing their experience. This must be balanced with the local context to ensure that reconstruction isn't solely the domain of foreign experts. Unfortunately, there is insufficient cooperation and involvement of the scientific sector in reconstruction projects.

- ***Could you provide any examples of deeper cooperation in different areas, such as educational projects or support for women in science?***

International funds often provide grant opportunities for Ukrainians. For instance, Horizon Europe and the Marie Curie programme have special budgets for Ukraine with advantageous terms.

Andriy PORTNOV

Andriy Portnov is a versatile historian who specialises in the history of Central and Eastern Europe from the 19th to the 21st century. His research interests include intellectual history, urban history, and the history of memory. After moving to Germany in 2012, he became Professor of Ukrainian History at the European University Viadrina, a position he held from 2017 to 2025.

- **Has your work changed since Russia's full-scale invasion of Ukraine?**

Not as much as one might expect, since I had been teaching courses related to Ukraine since 2012 and continued to do so. However, I put all my current research projects on hold after the full-scale invasion began, focusing instead on helping people who came to Germany and appearing in the German media. For example, I only managed to finish the book I was supposed to complete in March 2022 this autumn.

- **How did you build your relationships with colleagues from other countries, and what was pivotal for your academic career in Germany?**

When I arrived in 2012, I planned to return home after a year. However, the Revolution of Dignity changed things, and my German colleagues and I started setting up the Prisma Ukraina network – a community of scientists working together on research and teaching projects. We organised summer and winter academies for researchers from all over the world, which took place in Ukraine (Dnipro), Bucharest,

Berlin and other locations. Initially, this was on a voluntary basis with limited funding.

Our aim was to raise awareness of Ukrainian topics in Berlin's intellectual sphere and contextualise them within the broader frameworks of European and Eastern European history. Later, when I got a job in Frankfurt an der Oder, we managed to involve the German university system in our activities.

- **Have you been collaborating with Ukrainian colleagues?**

In my own experience, I have always worked with Ukrainian colleagues based in Ukraine. As a rule, German projects should be as international as possible. However, there is a serious problem in that the Ukrainian and German education systems differ greatly and cannot easily be brought together. However, many people are working to increase the number of projects in which Ukrainian and German participants can cooperate on an equal footing.

The war has created a situation in which many German universities are reluctant to arrange official trips to Ukraine for

their staff and students due to safety concerns. Nevertheless, major German foundations have already established a presence in Ukraine through initiatives such as the Research Centre Ukraine in Lviv, which is funded by the Max Weber Foundation, and the Virtual Ukraine Institute for Advanced Study in Kyiv, which is funded by the Volkswagen Foundation.

At the institutional level, Viadrina has bilateral partnership agreements with the Kyiv-Mohyla Academy, the Ukrainian Catholic University and the National Universities of Kharkiv and Kyiv. We discussed ways to simplify the transition between the two education systems. There have been joint projects, such as the creation of a series of English-language courses in Ukrainian studies in collaboration with Taras Shevchenko National University of Kyiv. Some German universities have already set up joint master's programmes leading to dual degree awards.

- ***What positive developments have you experienced in your cooperation with Ukrainian colleagues?***

Although the war has played a role, certain trends were already evident beforehand. We are seeing a quantitative increase in the physical presence of Ukrainians at Western universities, particularly in Germany, at all levels. There has also been a significant increase in German-language publications and conferences on Ukraine, primarily in the context of the war. The war is the main driver of these changes. Despite some resistance, Ukrainian topics and issues will remain a key part of German discussions, although they may not be as prominent as they were in spring 2022.

- ***Will you be continuing to collaborate with your Ukrainian colleagues?***

I work with my Ukrainian colleagues on an ongoing basis. For example, literary scholar Nataliya Vusatyuk and I have published a German anthology of translations of Kyiv neoclassicists, and we are planning our next publication, which will be a collection of correspondence between Dmytro Chyzhevsky and Oswald-Eckhard Burgardt (Yurii Klen). I work with Ukrainian colleagues daily, collecting archival materials in Germany and Ukraine.

German institutions will prioritise cooperation, and exchange programmes will become more commonplace. There are also excellent exchange programmes for archives and archivists, such as those supported by the Polish Institute in Berlin, which aid Ukrainian archives during the war.

- ***How do you envisage your role in shaping the Ukrainian scientific diaspora in Germany?***

Although there are currently a lot of Ukrainians in Germany, it is too early to conclude whether a Ukrainian-German community or diaspora has formed. Experience from the 1940s shows that most Ukrainian scientists in West Germany left for other countries after 1949.

Most institutions and projects studying Ukraine are initiatives of German foundations or universities and cannot be considered diaspora projects. Rather, they reflect Germany's or the EU's desire to establish more research structures on Ukraine. It is too early to talk about diaspora self-organisation, although there are many such societies and organisations.

I hope that the coming years will see the institutional development of Ukrainian studies in Germany and that the current efforts will have a long-term impact of 15–30 years rather than just a few post-war years.

Oksana YAREMA

Oksana Yarema is an associate professor in the Department of English Philology at Ternopil National Pedagogical University, Faculty of Foreign Languages. She has been an educator for 14 years. Her main areas of expertise are linguistics, computational linguistics, corpus linguistics and English language teaching methods. She actively collaborates with British institutions. She participated in a mentoring initiative in cooperation with the University of Nottingham and King's College London.

- **Which tools, such as grants or scholarships, are used to establish or develop professional activities abroad? Do they facilitate professional development?**

Although the pace of development has slowed down since the UK left the EU and stopped funding Erasmus projects, it is still happening. Erasmus programmes are widespread in Europe and are still operating in Ukraine; our university participates in them. I am personally involved in the DJ Flat project, which focuses on the digitalisation of foreign language teaching.

Local researchers confirm that the UK is losing a lot by not being part of Erasmus, because there aren't enough students from the EU and this affects the recruitment of academic staff. Cooperation with Ukraine takes place through joint projects launched after the war began and individual research initiatives funded by universities, initiative groups, or business clusters.

The British Council is also worth mentioning, as it always supports educational initiatives and has launched several projects. The British Embassy in Ukraine also supports

certain initiatives, particularly the Enabling Fund. There are plenty of opportunities; you just have to seek them out. Ukrainian scientists have proven themselves well in the British education market, and this mutual recognition is positive.

- **What about your professional relationships with your Ukrainian colleagues? At what level does this cooperation take place?**

I maintain institutional cooperation with my university. For instance, I invite British scientists and public sector representatives to international conferences in Ukraine. One such conference was attended by scientists from the University of Portsmouth and a public sector representative from London.

There is also individual cooperation: I am a member of the editorial board of a journal at another Ukrainian university, and we have involved a UK-based researcher. When the Ukrainian diaspora launched a mentoring initiative, I participated in it and my mentor was from the University of Nottingham – the third British university I have

collaborated with. Later, I became a mentor for a post-graduate student from Chernivtsi as part of a mentoring programme for Ukrainian scientists abroad.

Thanks to the Erasmus programme, my own contacts and joint projects – including those with the Ministry of Digital Transformation – I keep in touch with colleagues from all over Ukraine. While at King’s College London, I wrote a report on the use of artificial intelligence methods. For this research project, I interviewed the product manager of the Mriya app and emphasised that Grammarly is a Ukrainian start-up which provides Ukraine with cloud services for storing diplomas – a powerful advantage which is often unknown abroad.

- ***Has the full-scale invasion affected the level of cooperation between scientists abroad and their Ukrainian counterparts?***

In my opinion, it has, providing an impetus for adaptation and the search for new connections. I do not see evidence of ‘brain drain’ occurring. In fact, Ukrainian scientists abroad are keen to help Ukraine and are looking for ways to achieve specific results for the country. I believe that these connections have even strengthened.

- ***How are interactions formed, and contacts established between foreign and Ukrainian colleagues?***

Cooperation takes place at individual and institutional levels, as well as through programmes. Almost all Ukrainian scientists working abroad are appointed as visiting scientists or lecturers. They then establish institutional cooperation between universities or launch projects with Ukraine-based partners. Ukrainians with entrepreneurial skills can start their own businesses in the UK or seek investors to implement their ideas in Ukraine.

Ukraine is gradually becoming an investment platform where projects tested in the UK can be implemented. Lviv, for example, is seen as a key transport hub for reconstruction, and British companies are keen to get involved in rebuilding the railway.

- ***How do you envisage your role in fostering the Ukrainian scientific diaspora?***

My goal is to foster greater collaboration with Ukrainian universities. I have set myself the goal of establishing links between countries and identifying areas of common interest that could lead to effective cooperation in the fields of science and education, for example through seminars, workshops, memoranda and grant projects.

I also try to share my experience. Scientists abroad actively communicate with each other via social networks and WhatsApp groups, and there is no sense of competitiveness because we have a common goal. We meet up and share our teaching experience and new approaches. Such scientific diaspora groups are active in all European countries and are a positive initiative launched by the Ukrainian Scientific Diaspora organisation.

- ***What are the three most important factors for establishing such a diaspora in the long term?***

1. The desire of the scientists themselves to cooperate and support reconstruction, and their inspiration to do so.
2. The end of the war. If many Ukrainians return home, the international connections they have made must persist and continue to function from a different perspective.
3. Creating a public platform so that we can launch operations from Ukrainian territory and maintain ties not only within the diaspora, but also as Ukrainian scientists with foreign institutions.

- ***In what ways is cooperation deepening in areas such as contributing to Ukraine’s development, promoting gender equality, providing scientific mentoring, running educational projects, exchanging experience and collaborating on diaspora projects?***

Contributing to Ukraine’s development. One way to achieve this is to create different ways to work together. Everyone is working for Ukraine, bringing new experiences and perspec-

tives to the table, as well as an understanding of cultural differences to facilitate better communication with foreign partners. New projects and partnerships, as well as a focus on Western science and examples from Western universities, are important for reforming Ukraine's education system. Direct communication between scientists and their foreign colleagues is very valuable, rather than communicating through intermediaries.

Gender equality. This is a topical issue. Gender equality, inclusion, and the digital environment are three key areas

of development for modern projects. In Europe and the US, most scientific projects must include elements of gender equality and inclusion, or an environmental component. Without this, the project will not be approved.

Experience is exchanged through writing joint articles, conducting workshops and seminars, preparing grant applications and book chapters, and delivering presentations.

Joint diaspora projects. The most well-known programmes to me are mentoring programmes. Any initiative, even a small one, is beneficial and can be highly successful.

Artem VOLOSNIIEV

Artem Volosniev is a theoretical physicist and researcher in the field of quantum technologies. He is a graduate of V. N. Karazin Kharkiv National University and is currently working at Aarhus University in Denmark. He holds many years of research experience in Denmark, Germany and Austria and has received grants from the Alexander von Humboldt Foundation, the Marie Skłodowska-Curie Actions and the Novo Nordisk Foundation.

- **How did you build relationships with foreign colleagues, and did you share this experience with Ukrainians?**

A research supervisor is a very important figure for a young scientist. Everyone also has to spend a lot of time deciding which research group to join. When people from Ukraine contact me, I try to explain how to build an academic career. Unfortunately, Ukrainian universities do not teach students how to build an academic career. We excel at teaching science, but we neglect to teach so-called soft skills. I communicate with young people via Zoom or Skype when they get in touch.

- **Which funding instruments (grants or scholarships) contributed to your career, and did they involve cooperation with Ukraine?**

I have never applied for multilateral projects involving Ukraine, the EU or the US. I was accepted onto the post-graduate programme at Aarhus University through the Graduate School after sending my CV when the recruitment campaign was announced. To go to Germany, I applied for

the Humboldt Fellowship, which is a grant for young scientists who already have a PhD. I went to Austria thanks to the Marie Curie Network. Currently in Denmark, I receive funding from the Novo Nordisk Foundation. These organisations are all European, both private and public, and they provide funding for researchers to conduct research in their fields.

- **Is there enough information about these opportunities on the internet? More importantly, what is the key to success in obtaining grants?**

Information about opportunities is widely available online, and young people looking to build a career can access it with ease – it's no secret. However, talking to someone with experience of writing and obtaining grants is much more useful. Experience needs to be passed on because it can be difficult to understand how to use the information. The most important things for success in grant applications are having a strong idea and experience in writing proper applications. Even if your idea is powerful, you need to explain convincingly why it is important and why this area should be developed. This is easier to learn when a template or exam-

ple is provided by a research supervisor. A grant application should include an explanation of its relevance, as well as a description of the methods, actions and next steps. However, it all starts with an idea, and ideas rarely come from one person only. Networking is therefore very important for generating the right ideas.

- ***Apart from consulting, do you have any current connections or collaborations with Ukrainian scientists?***

I don't have any formal connections. However, there are several people with whom I remain in touch. For example, an online seminar platform was created in Kharkiv during the war, which we use for discussions. These connections date back to my student days, as well as some more recent ones. As Kharkiv does not have a very large physical school, people tend to know each other well.

- ***Do you envisage playing a role in shaping the Ukrainian scientific diaspora, and how important do you think this is?***

Forming a diaspora is important for Ukrainian science, but not always so for individual scientists. When you come to a European institute, it can be more important to communicate with people from other countries to understand how science works in different places. Nevertheless, this is an important issue for Ukrainian science. The diaspora could facilitate the movement of Ukrainian scientists to and from Europe, enabling them to contribute to scientific development in Kharkiv, Kyiv and other Ukrainian cities. I think this process has already begun in Germany. However, in smaller countries such as Austria or Denmark, there are not enough Ukrainian scientists to form a diaspora. For this to happen in the long term, Ukrainian scientists need to hold permanent positions at good universities abroad, and they need to have the time and opportunity to engage in this.

- ***Are areas of cooperation such as mentoring, reconstruction projects and supporting women in science still relevant today?***

Yes, they are, and it seems to me that something is happening now, albeit in a somewhat chaotic manner. Various universities and politicians are taking action, but in a fragmented way and without a clear vision for the future. Perhaps Ukraine needs to decide what it wants from science and then establish a clear development plan. A proposal must be made, and partners must be sought. Currently, initiatives come from Europe or America, from individual partners, which benefits individual scientists who receive support. However, for Ukrainian science in general, this may not lead to significant changes.

- ***Please tell us about your latest publications and research developments.***

Almost all my publications have been created in collaboration with colleagues from other countries, which is standard practice in modern science. My work focuses on many-particle physics (also known as condensed matter physics) and evolution, both of which are described by quantum laws. My inventions relate to special systems that can be analysed using just paper and pen. I have devised solutions that can be understood and used by any scientist without the need for complex numerical methods or computers. For example, one of this year's publications that I particularly like concerns fundamental science. It is a mathematical model that we have calculated to investigate Light Halide Perovskite – a material that is currently crucial for developing new solar cells and light sensors. We are trying to figure out how and why this material works. It is difficult for me to talk about physical concepts in Ukrainian because I usually communicate in English and translating them is challenging. I have submitted these articles, the first of which is more fundamental and the second more applied.

Khrystyna SEMKIV

Khrystyna Semkiv is a biomedical engineering researcher who graduated from the National Technical University of Ukraine, also known as the “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”. She is currently employed at the University of Ulm in Germany. Her research interests include artificial intelligence, biomedical signal analysis, and the early diagnosis of neurodegenerative disorders, particularly Parkinson’s disease.

- **Why did you choose Germany, and who played a pivotal role in shaping your career abroad?**

At the beginning of 2022, I chose Germany not because I really wanted to, but for the sake of stability. Professors and lecturers from Kyiv Polytechnic Institute (KPI) helped me a great deal. One KPI student volunteered to collect the contact details of professors and researchers willing to work with Ukrainian students. I sent my CV to everyone on the list and a professor in Ulm, who is the director of the Institute of Biomedical Engineering, offered me a job and the opportunity to continue my studies at master’s level.

As my academic supervisor, this professor played a pivotal role in developing my education and career in Germany. I received a lot of support and many opportunities while working with him. I would also like to mention a KPI lecturer who taught me during my bachelor’s and master’s degrees, and who supported me at the very beginning. She gave me the opportunity to continue working with KPI while I was abroad so that I could participate in joint projects and maintain contact with Ukraine. In 2022, together with her, I went to the IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) conference, where we represented our university, KPI, and the Ukrainian section. I think she now splits her time between France and KPI.

- **Have you shared this experience with your Ukrainian colleagues?**

Yes, I have. I didn’t come to Germany straight away but spent the first five weeks in Romania. While I was there, I met people who I now advise on how to get to Ulm and how to apply for grants and scholarships in Germany, as it is not an easy task. We also created a group for Ukrainian students in Ulm. I helped other Ukrainian refugees enrolled in Ulm figure out where to apply for scholarships or financial aid and which office to contact.

- **Which funding instruments supported your activities, and did they involve cooperation with Ukrainian institutions?**

Although I know that they exist, I did not receive a scholarship specifically intended for Ukrainians. For the first year, I received a scholarship from the state of Baden-Württemberg government (Ulm is a city in this state). They provided me with a monthly scholarship for one year. I applied for this scholarship twice, and the fact that we had moved from a war zone was deemed a sufficient reason. However, they later cut the scholarship and many Ukrainians stopped receiving it. For a long time, I lived only on the salary I received from working with my academic supervisor. At one point, I received assis-

tance from a church; churches in Germany actively support students. I received a short-term scholarship from the Evangelical Church, and later a one-off scholarship from another institution. My main source of income was actually my salary.

- ***How frequently do you currently interact with your Ukrainian colleagues, and are you planning to collaborate with them?***

I am interested in maintaining ties, but I am not familiar with all the possible contacts or how to find them or relevant activities. I keep in touch with some lecturers and staff at KPI who work in the IEEE section, for example. I stopped collaborating with them in the summer of 2023 because I was no longer a KPI student, but I still keep in touch with them individually. Last month, I established new connections with Ukrainian researchers based both abroad and in Ukraine. This is a scientific project aimed at joint publication and data collection. The Ukrainian group, which specialises in neuroscience, human brain research and biomedical signal research with elements of artificial intelligence, was looking for an artificial intelligence expert. However, the offer to join this project did not come from Ukraine, but from a professor in Austria with whom I have a personal connection.

- ***Are there enough opportunities for cooperation and support?***

There were many such programmes at the beginning of 2022. They still exist, but now they tend to take the form of financial assistance specifically for Ukrainians. If foreign partners have existing relationships with Ukrainian universities, a Ukrainian is often already involved in the process. Some European countries, such as Austria, are now developing scientific relations with Ukraine.

As I live in a small town, I can't attend any meetings in person, so I participate online instead. In large cities such as Munich, there is a Ukrainian university and a Ukrainian student community. They visited my university once to establish contacts and discuss how Ukrainian activities abroad could be better supported.

- ***How do you envisage your role in forming a scientific diaspora, and what is needed to ensure its sustainability?***

I am committed both to forming a diaspora and to sharing the experience I have gained here in Ukraine. If possible, I would also like to help Ukrainian students gain the same experience. I believe that we can learn a lot here in terms of scientific activity. In the future, when I have the opportunity to develop projects (currently, this will only be at postgraduate level, i.e. in an executive position), I would be happy to create specific programmes for Ukrainian students to come and work here for a semester or a year.

As for those who are already abroad, local communities could be created to maintain contact with other local communities and establish a system that facilitates communication with different countries and cities. In these communities, scientists could discuss their research, receive feedback from other Ukrainian scientists and consider how to implement their ideas in Ukraine, developing specific projects. We need to focus on interested students because they are young, active people with good ideas.

- ***Which areas of cooperation are important for Ukraine's reconstruction?***

While contributing to the country's development and reconstruction is important, this process will take several decades.

Therefore, we must prepare future generations, starting with education. We have a lot to offer in terms of IT, military science and space science, but people need to know how to apply their skills and build networks. Programmes that allow people to study abroad for six months, for example, will enable them to establish connections with professors and colleagues around the world. In many European countries, it is easier to obtain funding for certain projects than it is in Ukraine.

I believe that women in science need strong support, and this should be promoted in schools to encourage future generations to pursue careers in science. People like me could talk about our experiences in schools and interact with children interested in science.

Olena KYZYMCHUK

Olena Kyzymchuk is a professor, specialising in textile technologies, knitwear production, and medical textiles. Until 2022, she worked at Kyiv National University of Technologies and Design, heading the Office of International Cooperation. Following the start of the full-scale invasion, she received a Philipp Schwartz Scholarship from the Humboldt Foundation and is currently conducting research at the Dresden University of Technology in Germany.

- ***In what ways has the full-scale invasion affected your career?***

When I compare the professional opportunities I had at my previous university with those at the Dresden University of Technology, I can see that I am advancing and developing as a scientist. This is because the technical and technological infrastructure here is much more advanced, and there are real research opportunities. In Ukraine, I spent most of my time as a professor teaching students. Now, in Germany, I work specifically as a researcher, conducting my own research, and I am not involved in teaching. Therefore, in terms of scientific career development, I have made significant progress.

- ***How do you collaborate with colleagues from other countries? Have any of them played a significant role in developing your scientific career abroad?***

When I arrived in Germany, I was already an experienced researcher, not a young specialist just starting to build my network of contacts. I already had a fairly wide range of

contacts because our knitwear production department at Kyiv National University of Technologies and Design (KNUVD) was an active member of the International Federation of Knitwear Technologists. This federation brings together specialists from different countries, and we regularly met at conferences to exchange experiences and establish connections, particularly through small joint projects, sometimes without financial support. Therefore, when I arrived, I already had a foundation on which to build, even though Germany had not been my first choice before the war.

- ***Which tools, scholarships or grants have enabled you to carry out your work abroad?***

The main tool that gives me the opportunity to work alongside my local colleagues is a scholarship. In addition to this, the university in Dresden had a small fund that covered my participation in various conferences in France, Romania and Greece, as well as the publication of my research. This contributes to developing and maintaining internal connec-

tions and communication with scientists. The university also organised a visit for me to the largest international textile machinery exhibition in Milan in 2023. This gave me the opportunity to see all the latest innovations and technological developments in the industry that were inaccessible in Ukraine.

- ***Do large grants, such as Horizon, facilitate cooperation with Ukrainian colleagues or institutions, and does this influence collaboration?***

To participate in large-scale projects such as Horizon, which usually involve five or six countries, Ukrainian universities or scientists need to be well known. It is advisable to start with smaller projects that introduce foreign colleagues to your work and demonstrate your capabilities. Attempting to start with Horizon right away is impractical. When scientists showcase their work, opportunities for further development arise.

- ***How are you currently interacting with your Ukrainian colleagues, and is it possible to maintain these connections?***

My interactions with Ukrainian colleagues are individual; they are based on cooperation between us as individuals, rather than between our institutions. Due to the absolute difference in the volume of activities and numbers, cooperation at the rectorate level between the two universities cannot be implemented. Paradoxically, the full-scale invasion has increased the intensity of cooperation; even at the University in Kyiv, more opportunities have opened than before. Working in the Office of International Cooperation, I noticed that, by 2022, only around ten students had participated in mobility programmes, but this figure has now increased significantly. The European Union paid great at-

tention to supporting the mobility of Ukrainian scientists, especially in 2022–2023.

- ***What areas are seeing the strongest growth in cooperation, such as contributing to Ukraine's development and reconstruction, scientific mentoring, educational projects, and experience sharing?***

Many Erasmus projects aimed at further development of Ukraine were launched during 2023 and 2024. For instance, the Dresden University of Technology is participating in a project focusing on the development of higher education in Ukraine. As part of this project, which focuses on 3D technologies for textile development, colleagues from three Ukrainian universities came to Dresden for a week-long training course. This direct assistance involves European universities sharing their expertise to help their Ukrainian counterparts update their syllabuses and curricula to include the latest developments, which is crucial for future progress.

- ***Which publications or developments related to your area of expertise have you worked on with foreign or Ukrainian colleagues in recent years?***

2022 was a very productive year for me in terms of publications. During the first months of the invasion, when there were no classes, I wrote several articles as a distraction and to help me maintain mental equilibrium while processing the available data. I am currently continuing to collaborate with colleagues from Kyiv and have many co-authorships with German colleagues. Many journals, including those in the first and second quartile, offer Ukrainian scientists publishing their work free of charge. This provides support and incentive to publish our scientific research despite our difficult situation.

photo by Yuliia Drahan

Olha MARTYNIUK

Olha Martyniuk is a historian who also studied Political Science and European Studies at the Kyiv-Mohyla Academy. Prior to moving to Germany in 2018, she worked for non-governmental organisations, particularly CrimeaSOS. After working at the Buchenwald Memorial Complex, she started researching the culture of remembrance of Soviet soldiers in Ukraine. Since mid-March 2025, she has been the coordinator of the Denkraum Ukraine project at the University of Regensburg, primarily focusing on research management.

- **Have you ever collaborated with Ukrainian colleagues, either currently or in the past?**

Yes, of course. Following 2022, our collaboration became much more frequent. Until recently, I was often the only Ukrainian researcher present. This increase in activity is linked to the launch of short-term programmes for Ukrainian researchers in Germany, which has brought some of my Ukrainian colleagues to Regensburg. Unfortunately, funding for these programmes is often not extended, and colleagues often return to Ukraine.

I now have many contacts with Ukrainian scientists because I've organised numerous conferences and events as part of my daily work.

- **At what level does this cooperation take place? Is it at an organisational level, or are there any joint scientific research projects?**

The level of partnership varies. It takes place at institutional level, as well as through personal relationships.

Where I work, professors are actively involved in various grants. For example, I previously worked on a European Union project focusing on Ukrainian cultural heritage. Other professors collaborate with Ukrainian researchers, particularly those from Chernivtsi, on a publication about forced migration.

Currently, I am establishing cooperation with Ukrainian colleagues by inviting them to Regensburg for events, short- and long-term scholarships, and conferences. I play an important role because I speak German and can therefore work in this field.

- **In what ways do your activities and collaboration with the diaspora contribute to representing Ukraine and its intellectual revival?**

I am fostering collaboration amongst Ukrainian academics by inviting them to scholarships and conferences in Regensburg. This is crucial given the challenging circumstances faced by Ukrainian scientists, who require assis-

tance to continue their research. Our task is to ensure that their scientific findings are recognised by the international community and are not confined to Ukraine.

I believe it is important for the Ukrainian scientific community to raise awareness of Ukraine and shift the focus of German scientific discourse, which has previously concentrated more on Russia. German scientists can gain valuable knowledge from the Ukrainian scientific community, which is highly skilled in its specific fields, and this should be recognised.

As part of the Denkraum Ukraine project, we organise public and cultural events to showcase Ukraine. For instance, we are planning a photo exhibition by Till Meyer focusing on civilian and military life, as well as events featuring Ukrainian writers.

- ***What knowledge and experience could Ukrainian researchers offer their Western counterparts***

that would be crucial for future reconstruction efforts?

In many areas, Ukrainian researchers already have more experience than their Western counterparts. This is particularly evident in their work with trauma and individuals who have experienced various traumatic events. This experience is strategically important for future social reconstruction, as Ukrainian sociologists and anthropologists can demonstrate effective methods of working with people affected by trauma. By contrast, German researchers do not have such practical experience.

My own experience of working to address social challenges in the CrimeaSOS public organisation, funded by the UN Refugee Agency and working with internally displaced persons, exemplifies the kind of practical background that will be crucial for understanding the challenges of social reconstruction in Ukraine.

photo by Sofia Martysiuk

Lesya SKINTEY

Lesya Skintey is a Doctor of Philosophy and a Germanist. In 2019, she defended her dissertation, 'The Study of German as a Second Language by Preschool Children'. After obtaining her first Master's degree in German Philology from Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, she went on to complete a Master's programme at Friedrich Schiller University Jena in Germany in 2006. She currently works as an assistant professor at the University of Innsbruck in Austria. Her research interests include the study of German as a second language among children from migrant families (multilingual children), the improvement of teachers' qualifications in language education, the teaching of German as a second language, and multilingualism.

- **Do scholarships and grants (e.g. Horizon Europe, Erasmus+ and DWG) influence cooperation with Ukrainian colleagues and institutions?**

Yes, definitely. The Horizon Europe and Erasmus+ programmes explicitly state that one of their goals is to support Ukrainian higher education institutions and develop cooperation with them. This is stated as an objective of the programmes, and there are opportunities to apply for various grants.

Such cooperation involves mutual exchange of experience rather than one-sided support. European universities (particularly in Germany and Austria) are seeking direct access to knowledge produced in Ukraine or to conduct research and create knowledge jointly. The experience that Ukrainian society and science are currently gaining

provides a solid foundation for rethinking issues such as sustainability and resilience.

- **What is your current level of cooperation with Ukrainian colleagues, and at what level does it usually take place?**

Cooperation is currently primarily on an individual level but is growing into institutional prospects. Initially, it involved online networking, particularly with Ukrainian colleagues who had relocated following the full-scale invasion.

I am the initiator, co-founder and coordinator of the interdisciplinary research network *Vision Ukraine: Bildung, Sprache, Migration (Vision Ukraine: Education, Language, Migration)*, which holds regular meetings and presentations. Participants include colleagues from Ukraine who

have lived abroad for a long time, as well as those interested in Ukrainian topics or engaged in research on Ukrainian realities. Within the network, we share results, engage in discussion and seek like-minded individuals to collaborate on publications, projects, conferences and workshops. We have been operating for three years now.

Our cooperation with Ukrainian scientists and researchers is not only about helping them access the German-speaking world; it is also about combining expertise. For instance, as a Germanist, I collaborate with Ukrainianists and sociologists, combining our different experiences and perspectives to work towards a common goal. One result of this collaboration is one of the first studies on the status and prospects of teaching Ukrainian as a heritage language in the German-speaking world, which highlights the value of such interaction.

- ***Has Russia's full-scale invasion of Ukraine affected how Ukrainian and foreign colleagues work together?***

In my opinion, yes. I now hear much more about Ukrainian-German and Ukrainian-Austrian cooperation, for example. Western colleagues are currently working to establish networks with their Ukrainian counterparts.

Universities that already have joint programmes, such as the University Jena and the Kyiv-Mohyla Academy, are well placed to expand their cooperation. Support from German politicians is also crucial for creating an explicit focus on Ukrainian studies at existing centres. Such initiatives must be supported at a state level and the necessary infrastructure, job opportunities and conditions to foster long-term research interest and cooperation must be created.

- ***How can cooperation with Ukrainian scientists and researchers be facilitated?***

There are plenty of ideas. At the beginning of the full-scale invasion, I researched existing programmes, scholarships and grants. However, changes in university policies and staff mobility make it difficult to establish long-term coop-

eration, as the requirements for applicants may change. Networking is key. It's important to know which experts are available and what their areas of expertise are. When a vacancy or project arises, you immediately know who to approach, which is essential for successful cooperation.

- ***What are your professional plans for the next two to three years?***

My goal is to achieve stability. The next step is to complete my habilitation, which involves defending my doctoral thesis. I also plan to initiate and expand large-scale projects. Currently, I am conducting relatively small-scale qualitative research, working with smaller groups but studying them in greater depth. However, I intend to expand this research by comparing the language learning and preservation experiences of Ukrainian, Syrian and Afghan migrants. The experiences of those forcibly displaced from Ukraine could contribute greatly to the development of the education system in terms of teaching German as a second language, promoting multilingualism, and developing transnational educational programmes at school level.

- ***How do you envisage your role in shaping the Ukrainian scientific diaspora? What are the three key factors necessary for its formation?***

My role is twofold: it is both national and transnational. Firstly, I aim to highlight topics in scientific discourse in which I am an expert, drawing on different perspectives. It is important to me to actively participate in combining discourses. In German-language discourse, I aim to demonstrate the importance of considering Ukrainian perspectives and research. Conversely, in Ukrainian discourse, it is important to share experience and verify research results.

I have set myself the goal of promoting our expertise as a scientific diaspora and facilitating dialogue between communities. For instance, our network is in contact with scientists specialising in migration processes, and we are invited to contribute our expertise in developing research methods for working with migrants and internally displaced persons.

In my opinion, the three key factors in the formation of a diaspora are:

1. Active participation in the creation of scientific discourse and its critical analysis.
 2. Knowledge transfer and support for dialogue between different scientific communities.
 3. Institutional development and the establishment of long-term structures.
- ***In what ways is cooperation deepening in areas such as gender equality, scientific mentoring, educational projects, the exchange of experience and joint diaspora projects?***

Within my network, cooperation is deepening on topics such as education, language, migration and gender

equality. We explore these issues both linguistically and in terms of social practices, thereby enriching our research methods.

For instance, my colleagues and I are planning a conference at the University of Innsbruck for next year on the development of critical thinking and multilingualism. These topics play an important role in the context of the Russian-Ukrainian war, as they address questions such as how to read the news, how to verify sources critically, and what this means for learning foreign languages. We plan to invite colleagues from Ukraine and cover the costs of their stay. This is an example of how we can learn from experience and receive support. This has enormous potential for rethinking foreign language teaching methods and improving teacher qualifications.

photo from open sources

Tamara MARTSENYUK

Tamara Martsenyuk has PhD in Sociology of Sociology and an Associate Professor in the Department of Sociology at the National University of Kyiv-Mohyla Academy. She has over 20 years' experience in teaching and specialises in the sociology of gender, inequality, social problems and public sociology. Her research topics include 'Women and War', the integration of women into the Armed Forces of Ukraine, and gender equality in politics and the labour market. She has gained international experience through the Fulbright programme in the USA and the DAAD programme in Germany, as well as by participating in research projects in Sweden, Canada and the USA.

- **What are the main challenges in establishing co-operation between Ukrainian and foreign scientists, including those in the diaspora?**

The main challenge is the scarcity of time and the need to set priorities, as scientists must choose between numerous Ukrainian and international events, many of which are now held online due to the digitisation of science. Another serious obstacle is the high level of bureaucracy involved in joint projects, which requires the completion of numerous online forms. The university workload is also a problem, as it is almost entirely focused on teaching, leaving minimal time for scientific or administrative work. I also consider the separation between the Academy of Sciences and universities to be a challenge. I support an integrated model, such as that in the United States, where teaching and research are combined. Significant challenges are posed by security and spatial mobility. Due to the lack of air connections with Kyiv, it is difficult to attend events that require physical

presence. Additionally, men face discrimination based on their inability to travel, which negatively impacts their work as scientists. Physical danger is increasing: Kyiv suffers massive attacks every five days and universities, especially those in frontline cities such as Sumy and Kharkiv, are being physically destroyed. It is important to talk more about this destruction, as the war is now in its fourth year and is beginning to be overlooked. It is also challenging for the academic community to maintain its visibility. Additionally, there is a complex ethical challenge associated with cooperating with Russian colleagues. International donors often seek an 'umbrella' approach, bringing Ukraine, Russia and Belarus together. Although it was possible to raise the profile of Ukrainian studies in the early years of the invasion, it is becoming increasingly difficult to maintain this level of attention against the backdrop of the normalisation of the war and the ongoing dominance of Russian studies within the field of area studies.

- ***Is a new academic diaspora forming in Europe, and what challenges does it face?***

Yes, a new scientific diaspora is emerging, particularly in Europe, which hosts more Ukrainian scientists than America. However, it will take decades for this diaspora to become fully institutionalised. Many newly arrived researchers have uncertain status (e.g. war refugees) and are unsure about their future. There is also a category of nomadic scholars working on short-term projects (three to five years), who migrate between countries. This status instability and constant job hunting hinders institutionalisation and resolution of problems for people from Ukraine.

- ***In which specific areas is cooperation with the diaspora strengthening: gender equality, academic mentoring, educational and economic projects?***

Gender equality is primarily promoted through grassroots activism by Ukrainian women's organisations such as the World Federation of Ukrainian Women's Organisations (WFUWO), who draw attention to the issue.

Although scientific mentoring exists, institutionalised programmes (such as the Carnegie or Fulbright programmes) often involve working with American or European scientists. Mentoring by Ukrainian diaspora representatives mainly occurs at an individual level through previous contacts. Diaspora members help with proofreading English-language texts, which is critical for publications in professional journals as a very high level of English is required. They also provide support, including assistance with housing (e.g. Martha Kevalo). Such mentoring programmes from the diaspora are not yet widespread at the institutional level.

Experience is exchanged through various academic events and conferences, especially those that raise the profile of

Ukrainian studies within broader umbrella studies. These events can also be cultural or artistic, or training courses on topics such as women's leadership or diplomacy.

The diaspora is playing a significant role in educational projects, particularly by establishing memorial scholarships (endowments) in honour of relatives, which enables Ukrainian researchers to be invited. This phenomenon is more institutionalised in North America (Canada and the USA). In European countries, where the long-standing diaspora is smaller, such funded educational projects are only just beginning to emerge and require time and capital to develop.

Economic cooperation and joint projects with the diaspora are only just gaining momentum. The highest levels of entrenchment and institutionalisation, including endowments and centres, are observed in the USA and Canada. In Europe, such initiatives are in their infancy (e.g. Vision Ukraine) and require time to develop large-scale projects. Economic projects are often funded by foreign governments or the European Union rather than by the diaspora directly.

- ***What is your view on the most important role of cooperation between the scientific diaspora and Ukrainian scientists in developing and reconstructing Ukraine?***

I believe that the most important role of those in foreign institutions is lobbying. They have the opportunity to ensure that foreign governments and foundations (e.g. the Swedish Institute and DAAD) continue and increase their economic support for Ukrainian science at various events and in various settings. This is crucial, given that the Ukrainian state currently lacks the capacity to support scientific research.

photo from open sources

Yuliya BIDENKO

Yuliya Bidenko is a political scientist and an associate professor in the Department of Political Science at V. N. Karazin Kharkiv National University. She is also a senior researcher at the Centre for East European and International Studies (ZOiS, Berlin) and is affiliated with Carnegie Europe in Brussels. She holds a PhD in Political Science and a Master's degree in Sociology. Her research interests include civil society, local self-government and democratic processes in Eastern Europe, particularly the role of civil society organisations in Ukraine's reconstruction. Since 2022, she has been conducting field research in the following cities: Kharkiv, Mykolaiv, Zaporizhzhia, Odesa and Kyiv.

- **Please tell us about your experience of international cooperation and academic affiliations, both before and after 2022.**

I have been cooperating with international institutions as a scientist and researcher-practitioner for a long time. Prior to 2022, I participated in long-term programmes at the European Humanities University in Vilnius (2012–2013) and collaborated with Charles University in the Czech Republic (2018), as well as the Prague Civil Society Centre. I also graduated from the Ukrainian School of Political Studies of the Council of Europe and participated in the 2014 World Forum for Democracy. Immediately prior to the invasion, I collaborated with Freedom House as the author of the annual report on Ukraine. Since 2016, I have been an expert for the Team Europe Initiative of the EU Delegation to Ukraine and, since 2020, a trainer-lecturer for the EU Study Days in Ukraine programme. I was also an expert at the

International Renaissance Foundation (2017–2022) and collaborated with the Konrad Adenauer Foundation. I also gave guest lectures at the University of Göttingen in 2016 and contributed to educating German journalists and MPs about events in eastern Ukraine.

After the full-scale invasion, I moved around constantly. First to the Khmelnytskyi region, where I volunteered. During this time, I conducted numerous online sessions and lectures for various foreign institutions, including the Association for the Study of Nationalities (ASN) at Columbia University, the Association for the Advancement of Baltic Studies and the University of Toronto. In the summer of 2022, I spent two months at the IWM (Institut für die Wissenschaften vom Menschen) in Vienna, which is renowned for supporting Ukrainian scientists. My longest period of work abroad was in 2023, when I worked as a senior research fellow at ZOiS (Centre for Eastern

European and International Studies) in Berlin, contributing to their Ukrainian programme. During that academic year, I was affiliated with the Carnegie Europe research centre in Brussels. I was also a non-residential fellow on the Petrarch Program at George Washington University, and I taught a Master's course in English at Humboldt University.

- ***How do you find new collaboration opportunities, and how important are existing connections?***

In my experience, it is best to cooperate with people who already know you. These are institutions where you have successfully presented at a conference or given a lecture before or collaborated on research or written an article. Former colleagues often approach me directly with offers of positions or opportunities, which is more reliable than applying to unfamiliar institutions from scratch. For example, my connections with the Aspen Institute Germany (I was the first graduate of the Aspen Institute in Kyiv) and the ZOIS (co-founded by the German Foreign Ministry) have enabled me to organise closed presentations on issues of interest to ministries.

- ***Why did you decide not to pursue an academic career in Germany, and what challenges does the Western scientific community pose?***

I didn't plan to migrate permanently; I saw this experience as an opportunity to be heard and influence think tanks and politicians abroad. The German academic community is quite close-knit. I realised that, at my age, it would be too late to start an academic career without a degree from there and sufficient fluency in German to write major scientific works. Although I taught at Humboldt University in English, this did not enable me to build a full-fledged career in Germany. Additionally, the German academy suffers from an oversupply of social science and humanities specialists, and is quite patriarchal, as my female German colleagues have observed. Given the success of my public and analytical work, I have decided to focus on influencing politics and civil society.

- ***Have you encountered prejudice against Ukrainian scholars within the framework of Russian narratives, and how has the attitude in the West evolved in this respect?***

I did encounter a strong pro-Russian bias in Germany, where Ukrainian studies did not exist until 2022. Eastern European studies mostly focused on history, linguistics and literature. Contemporary analysis of reforms or civil society in Ukraine was beyond their remit.

However, Germany is one of the few countries to have publicly acknowledged its past mistakes in social, academic, and political spheres. People have publicly admitted that they were wrong about issues such as energy dependence due to Nord Stream. In academic circles, individuals who held a more balanced view of Ukraine prior to 2022 have taken on leadership roles in new dedicated research centres, including Professor Gwendolyn Sasse and Dr Susann Worschech. Additionally, Germans have begun allocating funds for Ukrainian studies. While the directors are not necessarily Ukrainian, this enables Ukrainian scholars to be invited to participate in short-term programmes.

There is also an ethical challenge related to the perception of Ukrainian and Russian refugee scholars. Western academia often prioritises equality and lacks sufficient nuance. A narrative is emerging that portrays Russians as 'poor scientific refugees' with nowhere to return to. Meanwhile, Ukrainians, particularly those from Kharkiv, are encountering attitudes such as, 'Just go back to Kharkiv – what's the big deal?' This can put Ukrainian scientists at a disadvantage when they are fighting for their right to be heard and recognised as equal partners rather than merely objects of study.

- ***What are your professional plans for the coming years, particularly in terms of collaborating with Karazin University and helping to restore Kharkiv?***

The full-scale invasion makes it difficult for me to plan my future, as the risks in Kharkiv are too great. However, as someone with experience in project management, I see an opportunity to prove myself, particularly in electoral law and

election organisation. I want to play a part in rebuilding my city and hope that Kharkiv will return to normal life. However, Karazin University has already suffered catastrophic damage: the Karazin Business School building, where I studied and taught, has been destroyed and cannot be rebuilt. I use these photos in my presentations abroad to illustrate the realities of war. I am considering moving to Kyiv, but I remain primarily affiliated with Ukrainian academia.

- ***What is your view on the role of Ukrainian scientists in the diaspora and those working abroad in the reconstruction of Ukraine, and what opportunities are there for cooperation?***

Thanks to their expertise and established connections, the diaspora could make a significant contribution – something often lacking when working with German bureaucratic institutions. Germany, where there are a realignment of policy and a connection between academia, activism and policy influence, is well placed to provide such support. When it comes to reconstruction, it's important to remember that the post-war reconstruction experience of other

countries (e.g. those in the Balkans or the Global South), which is often studied by Western scholars, is not directly applicable to Ukraine. This is because Ukraine is suffering from external aggression rather than civil war, and our level of infrastructure and civil society development differs. Ukrainian scholars and the diaspora can provide advice and expert assessments reflecting Ukrainian realities.

I see opportunities for cooperation within the framework of 'scientific task forces'. For instance, there is often a shortage of experts to contribute to the reconstruction of secondary cities, such as the Rohanska community in the Kharkiv region, and small towns like Makariv and Hostomel. Scientists such as urbanists, sociologists and political scientists could collaborate with local authorities, activists and potential donors to organise forums and discussions. This would help communities develop strategies and attract donor attention. The scientific diaspora could facilitate networking and representation by establishing links between Ukrainian communities and foreign municipalities ('sister cities'), as was done in the collaboration between Kharkiv and Berlin's Zehlendorf district.

photo from open source

Nadiya KISS

Nadiya Kiss is a sociolinguist who graduated from the Kyiv-Mohyla Academy. She wrote her dissertation on the history of Ukrainian legal terminology. She has worked in Germany since 2017 and is currently a Gerda Henkel Foundation scholarship holder at the University of Erfurt. She has no Ukrainian affiliation. Her research interests include the mutual influence of society and language. Since 2022, she has focused particularly on migration processes, the narratives of forced migrants and their reflections on their experiences.

- **Please tell us which tools, scholarships and grants have helped you develop your professional career abroad?**

My research was supported by various foundations. The first was the LOEWE Foundation, which funded a significant four-year collaborative project between the University of Giessen and the Herder Institute for Eastern European Studies. As part of this project, I mentored graduate students and postdoctoral fellows while researching language policy narratives in Ukraine, Georgia and Moldova. Another of my research projects was supported by the Volkswagen Foundation. Until 2022, the foundation developed trilateral projects involving German, Ukrainian and Russian institutions. Following Russia's full-scale invasion, however, cooperation with Russian institutions was suspended, leaving only my Ukrainian colleague on the project. The DFG foundation that supported my project on the future of national minorities in Russia suspended it in 2022.

I am currently a Gerda Henkel Foundation scholarship holder, enabling me to collaborate with renowned historians. My research involves comparing contemporary forced migration with historical precedents, such as the migration of Jews of German origin following discriminatory legislation. This ultimately led to significant scientific advancements in Britain and the United States (Hannah Arendt, Einstein, etc.).

When I observe contemporary intellectual migration from Ukraine, I see how people are coming together. In 2022, I became a co-founder of the Vision Ukraine scientific network. While forced migration is often associated with trauma and loss, it can also present opportunities and ultimately have a positive impact.

- **Have you also cooperated with Ukrainian colleagues?**

I worked with both Ukrainian and German colleagues. We worked particularly closely with Ukrainian colleagues on

the Volkswagen Foundation project, which involved three Ukrainian teams: the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine in Kyiv (led by Svitlana Sokolova); Uzhhorod National University (led by Halyna Shumytska); and the Izmail State University of Humanities (led by Andriy Kolesnikov).

We are currently working with Ms Shumytska on a project for the Ukrainian Institute, researching the state of Ukrainian language teaching in Germany, Poland and France, for example. These connections are ongoing and developing and have become very friendly. I also collaborate productively with Alex Krouglov, a linguist based in London. Together, we organised a conference and are editing a book on language conflicts in Ukraine, Georgia, and the Baltic States, which continues my research into regional language policies.

- ***Is this usually individual or institutional cooperation?***

At the institutional level, for example, the University of Gießen is strengthening its partnership with Kyiv-Mohyla Academy. For instance, they have developed a joint master's programme enabling students to study in Germany and obtain a double degree. This is becoming a trend among Ukrainian and German universities. There was also the Ukraine Digital programme, which enables joint teaching by lecturers from both countries.

Ukrainian studies are not particularly well developed in Erfurt, but through my affiliation with the Department of the History of Science, I am able to highlight the Ukrainian case of intellectual migration and share it with my German colleagues. It is important not to limit Ukrainian studies to regional studies, but rather to position ourselves as experts in migration processes in general by going out into the wider arena.

- ***What are your professional plans for the next two to three years?***

I plan to continue my linguistic research, particularly focusing on scholars during wartime. I want to focus not only on

those who migrated, but also on those who remained in Ukraine. Our project is called 'Scholars at Risk', but I want to expand this concept to include people who are currently serving or veterans.

I have already conducted pilot interviews which demonstrate how war is changing science. For instance, one professor spends five to six hours a day weaving camouflage nets yet still manages to continue with her scientific work and teaching. Another interviewee, a surveyor who now works in the logistics department, sent me voice recordings of his answers to my questions. I am also researching historical examples of scientists' roles during world wars, as well as initiatives such as 'Send a Book to the Front'. These are not new ideas.

My immediate plan is to publish a book of interviews with these individuals, whom I refer to as 'professors in the trenches'. This may also include migrants involved in developing drones or security systems, for example. I have decided to write in English with a Western audience in mind.

I will also continue to share information about opportunities for Ukrainian scientists who wish to remain in Ukraine but lack the financial means to continue their work, including non-resident scholarships.

- ***How would you describe your role in shaping the Ukrainian scientific diaspora?***

It took me a few years to start feeling part of the diaspora. Many who left in 2022 feel detached from the broader diaspora yet find belonging within the Ukrainian scientific diaspora.

I think of previous waves of migration, such as Yurii Shevelov, who criticised 'sharovarshchyna' and excessive patriotism abroad. I think the same awaits us: different groups within the diaspora and healthy competition between them. The concept of diaspora is changing due to the digital age and easier communication with Ukraine. I believe that the term 'transnationalism' best describes our situation, given that we have a presence in two countries.

I see my role as uniting people, particularly through the Vision Ukraine network, and helping them to forge connections with each other. The war has forced us to listen to each other, and we need this support and unification of like-minded people more than ever now. It is also important to increase our visibility. Ukrainian scientists, for example, are increasingly organising entire panels at conferences, which increases our visibility.

- ***Which three factors do you think are the most important in the formation of the Ukrainian scientific diaspora?***
 1. Despite our dispersion, institutions are what unite us. These include networks and academic institutions where Ukrainian studies are becoming institutionalised, for example in Regensburg and Frankfurt an der Oder.
 2. It is important that Ukrainian studies are visible not only within their own institutions, but also in other areas. This demonstrates that research on Ukraine can relate to subjects such as Ukrainian sport (e.g. football), as well as language, culture and history.
 3. Solidarity is important among members of the diaspora, as well as between them and academics who are more firmly established in this country and have more opportunities to support and create jobs.

- ***In what ways is cooperation being deepened in areas such as academic mentoring, educational projects and contributions to Ukraine's development?***

Scientific mentoring. There are examples of organisations such as the Invisible University for Ukraine and the Flying University for Ukrainian Students. While the success of such initiatives varies, I am open to providing personal mentoring and consultations to Ukrainian students. I believe that institutionalised mentoring programmes are crucial for students.

Educational projects. The Ukrainian Institute provides microgrants for projects in which Ukrainian and German partners can deliver open lectures, courses or blogs. We are currently discussing ways to promote science and genre shifts, such as creating podcasts (we produce a podcast as part of our project), as these may be more interesting to students than reading scientific articles.

Contributing to the development of Ukraine. The issue of migrant return needs to be explored. What will they bring back with them? The money transferred home by migrants is a valuable addition to the Ukrainian economy. As a humanities scholar, I believe that the exchange of books and ideas is extremely valuable. Some German publishers, for example, send Ukrainian books to Ukrainian organisations or individuals free of charge to show their support.

Valeria KORABLYOVA

Valeria Korablyova, PhD, is a philosopher who graduated from V. N. Karazin Kharkiv National University and Taras Shevchenko National University of Kyiv. She is the head of the 'Ukraine in a Changing Europe' research centre at Charles University in Prague.

- **Who played a significant role in shaping your academic career abroad?**

It's not easy to give a concrete answer, but if we're talking about trends, it was mainly female scientists — gender solidarity was at play. We are dealing with cultural hierarchies and a condescending attitude towards Ukrainian scientists in the Western world. Until recently, and in many ways still today, Ukraine was seen as a place for conducting fieldwork rather than producing academic knowledge. Perhaps because of intersectionality, it is women who are more flexible and open to solidarity. It was non-Ukrainian female scholars who played a significant role in my career advancement. When it comes to scientific influence, it is, of course, the more well-known names that come to mind.

- **Which scholarships and grants have contributed most to your work?**

I focused on pursuing an active academic career, aligning myself with the 'usual suspects'. In 2014, I received a Carnegie Scholarship to study at Stanford University. There were also centres producing knowledge about Eastern Europe,

such as the Institut für die Wissenschaften vom Menschen (IWM) in Vienna. I was their first fellow when they launched a programme on Ukraine in Europe. Next came the Ukrainian Research in Switzerland (URIS) programme in Basel, followed by a special teaching position at the Ukraine-Gastdozentur in Giessen, where I taught two courses on Ukraine. I also received Artis Liberales scholarships in Warsaw. My path to Prague was unusual as, at that time, it was not a popular destination for Ukrainian studies and did not usually offer scholarships for researchers. I ended up here through a project for civil society activists from the Prague Civil Society Centre. I submitted a project on academic activism and academia as an underestimated arena in hybrid warfare. As I was an atypical scholarship candidate (an academic), they found a place where I could be most useful and where I met my current colleagues. It was effective matchmaking. I initially came for two months, stayed for three, and then received funding from the European Union and a fellowship under the development programme at Charles University for another year. So, my path to my current permanent position was not linear.

- ***Have you participated in any collaborative projects involving Ukrainian and foreign researchers during your career?***

The first part of my international career consisted of individual scholarships. I began working on collaborative projects when I settled in Prague and formed a research team. These projects were funded by local sources, such as the Czech government and PRIMUS, or European sources. One such project examined gender relations in Muslim countries during the post-war Soviet era. We currently have joint funding with the French National Centre for Scientific Research (CNRS) for a project on musical diplomacy in Ukraine during the war.

- ***Do you have any Ukrainian partners, and how has your cooperation with them changed since 2022?***

I am currently acting as the host, using Charles University's institutional tools to invite Ukrainians to Prague. Since 2022, opportunities like this have become more widespread.

In 2022, the rector's office at Charles University created a separate line of funding to strengthen cooperation with Ukrainian institutions. We ran a series of research projects and meetings, including workshops and conferences, with colleagues from the Kyiv-Mohyla Academy, the Ukrainian Catholic University (UCU), and the Ivan Franko National University of Lviv. We also involved Ukrainian researchers working in various European institutions.

Additionally, the French Ministry of Foreign Affairs launched a fellowship programme for Ukrainians. Our centre joined this programme, and as its head, I was involved in determining how best to allocate the funds. We created the Non-Residential Fellowships programme. These scholarships are for researchers who remain in Ukraine for various reasons. We provided the scholars with monthly funding and brought them and their families to Prague for a conference once a year. We also met at online seminars to form a hybrid community. The programme ran for three years. Initially, we offered four scholarships, but we received over 200 applications, and the French Ministry of Foreign Affairs provided

additional funding. In the first round, we created eighteen scholarships, and the programme has since grown to encompass over fifty scholarship holders, including those on short-term scholarships for stays in Prague and Paris. It is a year-long programme.

- ***Have any Ukrainian scientists successfully integrated into the Czech scientific community?***

I am not able to provide exact statistics. However, there are some very successful cases, particularly among those who received a Marie Curie scholarship designated for Ukrainians. This is a separate funding stream in which scholarship holders enjoy a higher status and salary than Czech professors, a fact which has caused some jealousy. Nevertheless, European funding standards exceed local salaries by two to four times. Integration has been easier in the natural and exact sciences, where laboratory research and teamwork are commonplace. Local scientists recognise the pragmatic benefits of integrating Ukrainians through separate funding lines, resulting in mutually beneficial cooperation.

Integration is generally considered slightly easier in the natural sciences, as language skills are less important. Humanities scholars set up their own NGO, the Czech-Ukrainian Scientific Society, secured positions at the Czech Academy of Sciences, obtained funding, and published a joint monograph. Those with a clear goal of integration mostly found ways to achieve it.

- ***How do you envisage your role in shaping the Ukrainian scientific diaspora?***

I see myself as a Ukrainian scientist and expert on Ukraine, as well as a Ukrainian citizen. I understand that the concept of 'diaspora' is currently being redefined as the traditional definition implied distance and isolation. However, when it comes to scientists outside Ukraine who network and maintain ties with the country, I am part of this community because my origins, political identity and field of expertise are all Ukrainian. The task of our centre in Prague is not so much to work within the Czech academic community, but

rather to act as a bridge and establish further contacts and cooperation projects involving Austria, France, Germany, Ukraine and the Czech Republic.

- ***Which three factors are most important for forming a stable diaspora?***

For me, the main issue is finding a balance between structure and grassroots initiative. The Ukrainian government must coordinate the academic diaspora from above, but horizontal networking must also come from within.

So:

1. Appropriate structure. Vertical coordination must be combined with horizontal networks. This is a matter of institutional design and configuration. All local initiatives must be visible to avoid wasting resources on 'reinventing the wheel'.
2. Funding. Motivated people need financial incentives for their work, and this should be prioritised.
3. Visibility. In the age of social media, what does not resonate seems not to exist. People need to know what is happening and see themselves reflected in it.

- ***In what ways is cooperation deepening in the areas of mentoring, education and experience sharing?***

I see a positive upward trend in mentoring, as there is a growing awareness that future-oriented projects are about nurturing a new generation of researchers. Quality mentoring is key to development. Examples: The IWM in Vienna

has a dedicated programme for writing ERC grant applications (the highest level of external funding).

Many funding programmes target educational projects within academia and for the wider public. There is a growing demand from students for Ukraine-related courses, particularly those set in a European context. At Charles University, for example, we have created a specialisation called 'Certificate in Contemporary Ukraine' as part of the master's programme. We have also introduced Ukrainian language courses for students at our Institute of International Studies. Most of my master's students writing theses on Ukraine are not Ukrainian and are learning the language for field research and working with sources. Our courses are applied, not linguistic – the language is studied for socio-political research. We hire refugees with temporary protection status, thus providing them with employment. Compared to five or ten years ago, there have been huge positive changes.

Contributing to Ukraine's development and reconstruction is a sensitive issue, as it is unclear who will return and how many of those who do not will be involved in the process. The entire system of host countries is geared towards active integration into local structures. An optimistic scenario would see a global Ukrainian community contributing its network of social contacts and diverse experiences for Ukraine's benefit. A pessimistic scenario is that there will be less human capital available for reconstruction, and that this will have to be replaced by people motivated by pragmatic and financial factors. Exploring this process will help us to navigate it.

photo from open sources

Olena STRELNYK

Olena Strelnyk is a Doctor of Sociology. Her research interests include gender studies, research on care and caregiving work, and the impact of war on gender roles in Ukraine. From 24 February 2022, she led the research component of a project within a women's public organisation, primarily collaborating with UN Women. From 2022 to 2024, she was at the Technical University of Munich, first as a Scholar at Risk and then as a researcher. She is currently a senior research fellow at the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

- **Could you tell us about your international experience with your Ukrainian colleagues, particularly regarding scientific management and cooperation?**

I was fortunate enough to work on a collaborative project with partners from Germany, the Netherlands and South Africa, which provided me with valuable experience of working in a cross-cultural team. The main things I took away from this were effective management of scientific projects and an understanding of collaborative article writing. In the Ukrainian academic tradition, collaborative work on articles is rare, whereas in the West it is common practice for articles to have multiple authors. I learned to feel comfortable asking colleagues for help, discussing scientific ideas and reading draft articles before publication. This is not customary in Ukrainian academic culture, where scientists are often very busy and there is a general lack of scientific communication. I have now become more confident in approaching Ukrainian colleagues during the project design

and article preparation stages. Thanks to my work on a research project at a German university, I have also mastered specialised professional software for data coding instead of using Excel spreadsheets.

- **Did you collaborate with Ukrainian colleagues while you were in Germany?**

Although my current position as a senior research fellow at the Institute of Sociology of the Academy of Sciences of Ukraine was not my affiliation at the time of the full-scale invasion, cooperation with Ukrainian colleagues has been and continues to be intensive. During the war, Olena Symonchuk, head of the social structures department, invited me to fill this position. She was forming a new team and saw potential in developing the gender direction, which no one at the Institute had been involved in for many years. Developing new specialisations is an important element in modernising Ukrainian science. This affiliation is mutually beneficial: it gives me an important sense of belonging to an institutional

structure, and the Academy of Sciences benefits from my expertise in gender issues and my active international publication activity. I consider myself lucky that this collaboration is in line with the interests of the Institute and my own.

- ***Could you outline your professional goals for the next two to three years, particularly concerning research funding and publishing activities?***

I have a lot of projects on the go, balancing academic and non-academic work, particularly as a feminist researcher, where there is high demand for my expertise in consulting, mentoring and research. Currently, I am combining work at the Academy of Sciences with a project at the University of St. Gallen. I have also just completed a project on family care for older people as part of a research fellowship from ZOIS (the Centre for East European and International Studies, based in Berlin). I am currently working on three English-language articles, a chapter for a collective monograph by the Department of Social Structures at the Institute of Sociology, as well as several popular texts, blogs and a new popular science book, which is due to be published next year. I considered applying for the Fulbright programme, but I have put these plans on hold for now due to the uncertain situation surrounding migration issues for Ukrainians in the US. I am also using an emergency grant from the Shevchenko Scientific Society in the US to finance a few small projects. These grants are valuable due to their low bureaucratic burden: the application process is straightforward, and the funding is provided promptly. With the help of such a grant, I am currently carrying out research into caring masculinity in collaboration with Mykhailo Sossa, a young Ukrainian researcher.

- ***How would you characterise the Ukrainian scientific diaspora and its interactions with the rest of the world? What are the most important factors in this process?***

In my opinion, the Ukrainian scientific diaspora is very active. I know many Ukrainian scientists (mostly women) who are affiliated with Western universities, which is a great

source of support. I plan to look for short-term opportunities abroad myself, as there are now many programmes and working abroad has become much more accessible. One of the key positive factors is that all work is remote, effectively removing borders and enabling people to collaborate from anywhere in the world. This is critically important for the development of Ukrainian science during the war. Unfortunately, however, we are beginning to lose these connections due to the bureaucratic requirements of some Ukrainian universities, which have demanded that lecturers either return or resign instead of allowing them to maintain contact on a part-time basis. The diaspora's role is to share their knowledge of academic culture and how to obtain funding from foreign foundations, while Ukrainian researchers can collect data on the ground. However, it is crucial to ensure that such cooperation does not lead to asymmetric partnerships. It is essential to avoid the practice—sometimes referred to as the 'data digger' phenomenon—where local researchers are engaged only for data collection and excluded from conceptual contributions or authorship.

- ***What opportunities do you see for cooperation between Ukrainian and Western scientists in the fields of gender equality and scientific mentoring?***

Regarding gender equality, it is currently difficult to talk about complete equality, given that the state of war and travel restrictions have significantly narrowed the range of opportunities for male scientists compared to women. However, cooperation does not always require physical presence. Regarding scientific mentoring, I see many potential opportunities, both within and outside the institutional framework. I am ready to pass on my experience, and I am currently mentoring young researchers. For example, my mentoring is officially embedded in my ongoing collaboration with ZOIS with a member of the new cohort of scholarship holders, Oleksandra Kokhan, who is researching care during war. This demonstrates that collaboration with young researchers can constitute mentoring, even without official professor status or supervision of postgraduate work.

photo by Heide Fest

Olesia LAZARENKO

Olesia Lazarenko is a philologist and scholar of Ukrainian and Polish studies. She is a graduate of Taras Shevchenko National University of Kyiv and a researcher of language contacts. She is also a teacher of Ukrainian as a foreign language. Since 2017, she has led the Ukrainian Language Department at Europa-Universität Viadrina Frankfurt (Oder). She is actively involved in promoting the Ukrainian language in Germany, organising courses and cultural events, and supporting Ukrainian refugees.

- **Who influenced your academic career? Were they mainly foreign or Ukrainian colleagues? How did you meet them? Who played a significant role in your professional development in Germany?**
- **What has changed since the start of the war in Ukraine? Has it affected your personal life, your teaching or your academic work?**

After arriving in Germany in 2012, I kept in touch with colleagues from my alma mater's linguistics institute for five years, as well as with the University of Warsaw, where I had previously studied as an exchange student. While in Germany, I proactively built a network of contacts, beginning with the people I met at a conference held at the Institute of Slavic Studies at Humboldt University. I considered this institute to be a potential centre for the development of Ukrainian studies. By presenting my academic work at conferences, I was able to demonstrate my qualifications as a Ukrainian language teacher to my German colleagues. I was then offered the opportunity to teach a trial Ukrainian course to students of Slavic Studies. My first students included Ukrainian children who wanted to regain lost knowledge, German Slavists who wanted to find out more about Ukraine and the Ukrainian language after 2013–14, and foreigners who wanted to learn Ukrainian.

The events of 2022 had a profound impact on everyone, particularly at Viadrina, where there is a sizable Ukrainian student community. While I did not notice a sharp increase in the popularity of the Ukrainian language before 2022, afterwards there was a powerful new impetus for students who came to study the language: support for Ukraine. Learning Ukrainian has become a way of supporting the country. Frankfurt an der Oder was the first German city to receive Ukrainian refugees fleeing the war, and the need for humanitarian aid and language support was enormous. My students were among the first to stand at the train station, greet trains arriving from Warsaw, and assist those who had decided to stay. The city administration of Frankfurt (Oder) also organised a coordination centre to support the integration of around a thousand Ukrainian refugees, including children. Our Ukrainian language lecturers checked and certified translations of documents, including birth certificates, free of charge. These documents were required for chil-

dren to attend kindergartens and schools. Thanks to this initiative, we processed around 200 documents, helping to integrate children into German society. As a lecturer, I also initiated active cooperation with newly arrived Ukrainians by holding public events, such as film screenings and masterclasses in pysanka (Easter egg) and Petrykivka painting, as well as art events. These events were aimed not only at students, but also at current residents of Frankfurt (Oder) who have fled Ukraine. Additionally, on behalf of Viadrina, I ran intensive introductory Ukrainian language courses for all interested residents of the state of Brandenburg.

- ***Were there any financial instruments, scholarships or grants that helped you in your work, either individually or collectively, or perhaps through joint projects?***

In 2016, Ukrainians living in Germany came together to found the German-Ukrainian Academic Society. I head its Berlin-Brandenburg regional group and have been co-organiser of the lecture series 'Science from the Source', held in cooperation with the Ukrainian Embassy in Germany, since 2016. My own research in Germany focuses on the history of the Ukrainian diaspora and its heritage. I have researched the activities of the Ukrainian Scientific Institute in Berlin (1920s–1940s), information about which was kept classified in Ukraine for a long time. I have also studied the archive of the writer and publisher Ihor Kostetskyi, who was deported to Germany during the war. His extensive archive, which was believed to have been lost, was discovered and transferred to the Research Institute for Eastern Europe in Bremen. To work with this archive, I applied for a DAAD scholarship, which I received for a period of four months. I applied to the Kyiv office as a Ukrainian citizen and proved that I was continuing my Ukrainian studies, even while in Germany. This financial support from the DAAD was the only scholarship of its kind at the beginning of my career. Since then, while working at Viadrina, I have focused on language teaching tasks, but I have continued to work with the archival materials collected thanks to that scholarship.

- ***Are you currently interacting with your Ukrainian colleagues? Do you collaborate professionally at Viadrina? Are joint projects being discussed?***

Our cooperation with Ukrainian colleagues remains very active and includes further collaboration with the Academy of Sciences in the field of linguistic research, as well as participation in the activities of the German-Ukrainian Academic Society. As head of the language department at Viadrina, I actively cooperate with Taras Shevchenko National University of Kyiv, particularly the Department of Ukrainian as a Foreign Language (UMI). We exchange experiences in teaching Ukrainian to international audiences, which is challenging given the need to account for students' diverse cultural backgrounds across Asia, Europe, and the Americas. I also collaborate with various Ukrainian studies departments in Ukraine, Poland and America, and have my own platforms for regular exchange of experience. Viadrina also cooperates actively with V. Karazin Kharkiv National University, the Kyiv-Mohyla Academy and the Ukrainian Catholic University in Lviv. Regarding new projects, I am organising a student exchange with Adam Mickiewicz University in Poznań, which is renowned for its Ukrainian studies programme. I am also planning several projects for Ukrainian language teachers to participate in under the Erasmus programme. Currently, cooperation often takes place through individual initiatives, although exchanges also occur based on collaboration between higher education institutions.

- ***How would you describe your contribution to the development of the Ukrainian scientific diaspora?***

I believe my role lies in preserving the memory of the activities of the Ukrainian diaspora in Germany. I have researched the work of the Ukrainian Scientific Institute in Berlin, which employed prominent historians, linguists, and sociologists. I believe it is important to document their contributions. Together with my colleague Oleksandra Bienert, who is involved in the diaspora movement, I completed the 'Ukrainian Places in Berlin' project, which resulted in a published map – there have already been two editions.

The map contains a list of places, as well as descriptions of notable figures of Ukrainian origin who worked in Berlin with Ukraine in mind. Through this project, I hope to honour those who have done so much to spread knowledge of Ukrainian culture, language and history, and to ensure that future generations know about their efforts. I will echo the words of Oleksa Voropay: 'If you must leave Ukraine, keep Ukraine in your heart.' By remaining Ukrainian and encouraging others to become admirers of Ukraine, we contribute to its prestige and development.

- ***What are, in your opinion, the three main factors in the development of the Ukrainian scientific diaspora?***

Like-minded individuals and colleagues coming together to actively collaborate in Ukrainian-German and other scientific projects, as exemplified by the German-Ukrainian Academic Society, founded in 2016. Access to archival sources showing that the Ukrainian diaspora functioned despite its dispersion. Funding is also important, such as the DAAD

scholarship, which supports research and the development of materials.

- ***In what ways is cooperation deepening in areas such as scientific mentoring, gender equality, educational projects, exchange of experience, joint diaspora projects and contributions to Ukraine's development?***

All these aspects are evident in my work. In the field of scientific mentoring, for example, I keep the memory of outstanding Ukrainian scientists, such as the linguist Hanna Nakonechna, alive for people abroad. All our efforts, including educational projects such as Ukrainian language courses for foreigners and sharing experience through cooperation with UMI departments, are aimed at enhancing Ukraine's prestige. My students' ability to help Ukrainian refugees thanks to their knowledge of Ukrainian is a direct contribution to building ties. Everyone who contributes to any field (history, language, literature) is helping to build a huge 'temple' to Ukraine.

Julia HORKOVCHUK

Julia Horkovchuk is an associate professor and Candidate of Technical Sciences who specialises in Land Cadastre and Monitoring. Prior to the full-scale invasion, she was Deputy Dean of the Faculty of Information Systems and Technologies at Kyiv National University of Construction and Architecture. She is currently affiliated with Kyiv National University of Construction and Architecture and now resides in Spain. She previously worked at the School of Geodesy and Cartography at the Polytechnic University of Valencia (Spain) for two and a half years. Her research interests include GIS technologies, data processing, spatial analysis, cartography and photogrammetry and geodesy.

- **How has the full-scale invasion affected your professional life, and how did you end up in Spain?**

The invasion significantly changed my life and disrupted my career. Before the invasion, I was the deputy dean of the Faculty of Information Systems and Technologies, planning to continue in university administration, write my doctoral thesis and become department head. I had been involved in international activities for a long time and had published articles internationally, as well as having a wide circle of foreign colleagues. In the first two months after the invasion, I received many job offers and offers of support. Although my university has strong ties with Germany, I chose Spain because we have long-standing partnership with the Valencia Polytechnic University (we collaborated on a project over 10 years ago). In April 2022, I contacted the department at the Valencia Polytechnic University, and they invited me to work there because the Valencian government was funding positions for Ukrainian scientists. The contract was for one year.

- **Have you continued to collaborate with your Ukrainian colleagues?**

I am still an associate professor in my department, where I oversee international projects involving universities. This year, we submitted two project applications, one of which received funding. We cooperate quite a lot with the DAAD academic exchange programme (the Ukrainian-German programme). We had a successful three-year project that was extended for another two years. The new project starts in October, but I will no longer be the Ukrainian coordinator – someone else living in Ukraine will take over. I will continue to support the project by participating in conferences and writing articles. It is not yet known whether the second project with Germany, 'Development and Reconstruction of Ukraine', has been approved. We also submitted a KA2 Horizon project as part of a large consortium involving Ukraine, Spain, Germany and Lithuania. Unfortunately, despite scoring 76 points, we did not receive funding.

In addition to my university in Kyiv, I collaborate with other Ukrainian universities. For example, five Ukrainian universities were involved in the KA2 application: Kyiv National University of Construction and Architecture; Lviv Polytechnic; Dnipro University of Technology; National University of Urban Economy in Kharkiv; Sumy State University; and Kremenchuk National University. We collaborate constantly in our field.

- ***In your opinion, are there enough opportunities to secure funding for research and applied projects?***

Of course not. Our specialisation is in the narrow field of engineering (photogrammetry, geodesy and cartography), and it is much more difficult to demonstrate the direct impact of project results on every person in Ukraine than it is for social or economic projects. It would be easier if there were a separate competition for engineering projects, where we would not have to compete with economics and sociology projects. In the KA2 competition, for example, impact is one of the most important evaluated indicators, but it is very difficult for our specialisation to extend this impact to the whole country and the European Union.

- ***Do you have institutional support for cooperation in Ukraine?***

Yes, I also have the backing of the Ministry of Education of Ukraine. The Council of Young Scientists backs the Ukrainian scientific diaspora and our work. Overall, I would say that support is adequate. I believe this support stems from the fact that, prior to the large-scale war, I was the deputy dean and maintained active connections with all institutional departments.

- ***Could you please tell us about the formation of the Ukrainian scientific diaspora in Spain, and what you see as its prospects?***

We are part of the Ukrainian scientific diaspora in general. When we started working at the Valencia Polytechnic University, sixteen Ukrainians were receiving funding from the regional government. Although we came from different fields, we had

similar issues, so we decided to establish a community. We joined the Ukrainian diaspora and set up a centre in Spain. Currently, my colleague Kateryna, who won the Marie Curie award, and I are based here. You could say that we are the core of this community. We held our first event to introduce ourselves and received support from the local consulate, public organisations and the Polytechnic University. We have now formed partnerships with the Spanish Foundation for Technological Innovation and the Union of Scientists in Spain, who are assisting us in legalising our activities and organising events. We are planning an event called 'Intro to Science Diplomacy' to teach Ukrainian scientists how to build relationships and become the science diplomats Ukraine needs.

Our plans include obtaining funding, creating an information portal and organising a dedicated space. I see great potential here because Spain is at the heart of the Spanish-speaking world, including Latin America and parts of the United States. Unfortunately, the Ukrainian community is not very well represented here. For example, the University of Alicante has a Russian department, but no Ukrainian department. Nevertheless, Spain could become a starting point for promoting Ukrainian culture in the Spanish-speaking world.

- ***Should the diaspora be a unified space, or should its entities form autonomous communities?***

Of course, they are autonomous communities. Each country has its own specific features and circumstances. The larger the organisation, the more difficult it is to be flexible, and flexibility is necessary to adapt to the local context. Our Ukrainian background unites us all.

- ***Are there any examples of deepening cooperation related to Ukraine's development, such as reconstruction, economic cooperation and gender equality?***

Currently, all reconstruction-related cooperation is deepening. I monitor reconstruction funds that collaborate with Ukrainian universities. There are good examples of cooperation with city administrations and communities.

Kateryna KOBCHENKO

Kateryna Kobchenko holds a PhD in History from Taras Shevchenko National University of Kyiv and is currently a Konrad Adenauer Stiftung scholarship recipient. Her research interests include the history of Ukrainian emigration (the subject of her current project), women's history, and oral history. She works at the University of Münster in Germany and has many years of experience in Ukrainian-German scientific and educational cooperation. She has also held scholarships from the DAAD and the Alexander von Humboldt Foundation.

- **Who played a significant part in developing your career abroad, and what was your relationship with your colleagues like?**

My collaboration with German partners at the university and department level began thanks to a colleague from the History Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv: Associate Professor Oleksandr Fedorovych Ivanov, who was responsible for these partnerships. Thanks to him, I was able to get in touch with German universities and find research scholarships and support. In Germany, several senior colleagues played a significant role, two of whom I would particularly like to highlight. While working on a research scholarship from the Alexander von Humboldt Foundation at the University of Konstanz, Professor Bianka Pietrow-Ennker, now emeritus, supported my scholarship application and discussed my research with me. At the University of Münster, Professor of Eastern European History Ricarda Vulpius first offered me a temporary position and then supported my scholarship application. She is also my

academic advisor. While these two individuals were or are my academic supervisors, I have always received collegial support from German academics in general. I feel this support and empathy even now, during the war. Not only me, but other Ukrainians too.

- **What tools, such as scholarships and grants, shape the professional careers of Ukrainian scientists abroad, and do they facilitate cooperation with Ukraine?**

The career paths of Ukrainian scientists working abroad are not so different from those working in Ukraine: a set process must be followed. It is advisable to start at the lower levels, such as defending a doctoral dissertation, which is a necessary step in a scientific career, before moving on to postdoctoral projects. In Germany, especially in the humanities, the pyramid of opportunities narrows as you progress. All academic positions, including professorship, are temporary. To become a full professor, you need to complete the

habilitation process. Ukrainians have to ‘play’ by the local rules, and most of those currently in Germany are visiting scholars funded by various foundations and universities. Competition is extremely high and there are not enough positions for everyone. Therefore, it is better to focus on gaining experience and thinking about how to apply your knowledge back home in Ukraine.

Special grants are available for Ukrainian researchers during the war, particularly from the German Academic Exchange Service (DAAD) and the Alexander von Humboldt Foundation. Programmes such as Scholars at Risk and the German Research Foundation (DFG) also provide opportunities for cooperation with Ukrainian researchers. For example, DAAD funded a recent short-term student exchange between the universities of Münster and Chernivtsi, enabling Ukrainians to come to Germany for a summer school. Unfortunately, this is currently a one-way street, as almost no one dares to travel to Ukraine. The challenge lies in identifying partners in Ukraine and Germany. In the future, I believe that the driving force behind this process should be Ukrainians who are currently working abroad and improving their language skills.

- ***At what level does cooperation with Ukrainian colleagues take place?***

First and foremost, cooperation takes place around employment in Ukraine. If people have kept their jobs, they continue to perform their duties, which include reporting, publishing, speaking at events, attending online meetings and teaching. There are also various other forms of cooperation, such as guest speaking at training courses and scientific events. Many Ukrainians currently living abroad come to Ukraine to participate in conferences, events and joint publications. I regularly participate in these events and give online lectures to students.

- ***How has the full-scale invasion affected the intensity of international cooperation?***

Cooperation has deepened, albeit largely unilaterally, with Germany providing many scholarships. This has enabled

significantly more Ukrainians to come to Germany, present their research, work in libraries, and share experiences. Support for Ukrainian issues by German colleagues has also increased significantly. For instance, the German-Ukrainian Commission of Historians organises conferences in support of Ukraine; the last one took place in Chernivtsi this year. Ukraine has already established itself in Eastern European studies in Germany, which were predominantly Russia-centric prior to the invasion. This cooperation is made possible by financial and organisational support from the German side.

- ***What is required to establish institutional cooperation?***

Ultimately, it comes down to personal contacts and having a team on both sides. In Germany, the focus of science is on the professor, who creates the team. In Ukraine, this often happens on a purely voluntary basis. A project manager (or promoter) and people with experience who can facilitate these contacts are needed. I have high hopes for the academic ‘shuttle diplomats’, colleagues who already facilitate communication between Ukrainian and German scientists. They know local practices and languages and have organisational skills. Once again, support from the Ukrainian side and the elimination of unnecessary bureaucracy are required.

- ***How do you envisage your role in fostering the Ukrainian scientific diaspora, and what should its efforts focus on?***

I consider myself more of an expatriate because my stay is limited by a scientific visa. Those who become part of the scientific diaspora must establish channels of cooperation with Ukraine. The Ukrainian-German Scientific Society is a good example of this, as it supports talented Ukrainians. The focus should be on the intellectual revival of Ukraine after the war. As residency scholarships are limited and people will return home, efforts should focus on reintegrating scientists into Ukraine. Tensions may arise in society

and in science between those who worked in comfortable conditions in the West and those who lived under shelling and were unable to leave, particularly male scientists. Diaspora organisations should facilitate the reintegration of returnees and provide travel opportunities for those who were forced to stay in Ukraine. They should also offer scholarships to scientists and artists currently on the front line, enabling them to go abroad after completing their service and facilitating their return to their profession. It is essential to address the existing inequalities.

- ***What are the three most important factors for the long-term development of a sustainable Ukrainian diaspora?***

Based on my research into the Ukrainian diaspora, I believe the following three factors are important for its sustainable future. First, there need to be academic institutions that preserve the identity of the diaspora. For example, the Ukrainian Free University in Munich played an important role during the Cold War. Secondly, cooperation with the Ukrainian state, including the Ukrainian Institute, cultural centres and libraries, is necessary, as the efforts of the

diaspora alone will not suffice. Thirdly, communication in the public sector is important, such as organising lectures in foreign languages for foreigners and vice versa, with Ukrainian scientists abroad telling Ukrainians about the latest achievements.

- ***In what ways is cooperation deepening in various areas, such as gender equality, mentoring and economic cooperation?***

Cooperation is deepening through direct, horizontal contact. For example, the Ukrainian Women's Association of America provides financial and organisational support in the field of gender or women's studies. Mentoring and the exchange of experience take place between civil society organisations and scientific institutions of the diaspora. Institutions such as Canadian Institute of Ukrainian Studies (CIUS) in Canada and the Harvard Ukrainian Research Institute offer scholarships and publish works, but they are based within Western universities. Here, the role of the diaspora is more that of a mediator. Without the involvement of host countries, it is difficult for the diaspora to achieve anything in Ukraine through its own efforts.

Lidia KUZEMSKA

Lidia Kuzemska is a sociologist and a postdoctoral fellow at the Forum Transregionale Studien in Berlin. She is also the coordinator of the War, Migration and Memory research group within the Prisma Ukraina programme. She completed her doctoral studies in sociology at Lancaster University in the United Kingdom, having undertaken her undergraduate studies in sociology and European studies at Ivan Franko National University of Lviv and the College of Europe. Her research interests include forced migration from Ukraine, with a particular focus on Ukrainians remaining in occupied territories or leaving for Russia and other countries.

- **What role did scholarships and grants play in shaping your academic career abroad?**

Receiving support in the form of scholarships and grants was a key factor that enabled me to study abroad. First, I received a grant from the European Parliament to complete a master's programme at the College of Europe immediately after graduating from Lviv University. I then received a scholarship to study at the Polish Academy of Sciences, which allowed me to subsequently undertake PhD studies in England as part of a double doctorate programme. Following the defence of my dissertation in 2022, I was awarded a scholarship funded by the Berlin Senate and private foundations in Germany, particularly the Gerda Henkel Foundation, to undertake postdoctoral studies.

- **Have you collaborated with Ukrainian colleagues and institutions? If so, did you encounter any challenges?**

The conditions set by the grantor generally have a significant influence on cooperation. Most of my colleagues in our research group are affiliated with institutions in Ukrainian cities such as Kharkiv, Zaporizhzhia, Lviv and Kyiv. For them, the scholarship forms part of their wider scientific activity. However, the financial requirements of our organisation in Germany mean that we cannot send funds directly to Ukraine to finance projects, which creates additional problems. For example, we were unable to organise a Spring School in Ivano-Frankivsk in collaboration with Kherson State University due to logistical and financial issues, as the German organisation cannot transfer funds to the Ukrainian university. The inability to transfer money, coupled with financial regulations in Germany, significantly complicates institutional cooperation between Ukrainian and German organisations. Additionally, security is a significant concern: foreign institutions are reluctant to take responsibility for participants, whether researchers or students, in Ukraine.

Consequently, it remains undesirable to organise events for foreign researchers in Ukraine. Therefore, cooperation with Ukrainian scientists after 2022 is likely to be on an individual rather than institutional basis.

- ***What challenges do Ukrainian scientists face when trying to find employment in Germany, particularly regarding their competitive edge?***

While there is no institutional problem as such, there are financial obstacles. Employing Ukrainian scientists in German institutions costs twice as much as providing scholarships because the institution must pay social security contributions and taxes. This is why private foundations tend to fund scholarships, where the individual covers their own expenses, including medical insurance. In a highly competitive environment, Ukrainian scientists may not be as strong candidates if they do not have a sufficient level of English or German, or sufficient experience in grant writing or navigating the realities of German academia. Consequently, they may not be the obvious candidates for permanent positions in projects not directly related to Ukraine.

Can you provide examples of your current collaboration with Ukrainian colleagues?

Our academic activities include preparing a collection of articles for publication, bringing together scholars from Ukraine, Ukrainian scholars abroad and foreign researchers writing on related topics. We have also organised several conferences and presentations in collaboration with other research centres, in particular IU at the University of Viadrina and ZOiS in Berlin, inviting scholars from Ukraine to attend.

- ***How can cooperation between Ukrainian and Western institutions be optimised, and what structural changes are required?***

Improving cooperation must begin with defining its purpose. Long-term scientific partnerships require institutional-level work, including signing memoranda of cooperation, securing joint funding and submitting joint applications

for substantial European grants, such as those offered by Horizon 2020 or the European Research Council (ERC). One positive development is the success of Ukrainian scientists in obtaining Marie Curie grants, providing them with valuable experience in cooperation, application writing and scientific management. It is crucial that cooperation does not simply entail empirical work (data collection) for Ukrainian universities that is then processed by Western institutions for their publications, thereby excluding Ukrainian scientists from theoretical and conceptual work. Ukrainian universities and scientists must become equal partners. To this end, Ukrainian universities must work on language skills and develop departments to teach scientists how to write grant applications. This is the only way for Ukraine to become a competitive part of the European scientific landscape, allowing it to attract resources and the best scientists, and raise standards.

- ***What are your immediate professional plans, and what prospects do you see for cooperation in your future?***

It is difficult to make long-term plans in today's world, and I may not necessarily work in Germany in the future, but rather in whichever country needs my skills and has a relevant project. My immediate plan is to finish writing a book based on my dissertation, which I had to postpone in 2022. I also intend to apply for substantial European grants, a process that will require several months of preparation and identifying potential partners. We are discussing joint applications with Ukrainian colleagues, but specific donors have not yet been identified. Interest in Ukrainian topics is currently declining, so we need to be more creative and identify topics that are relevant and interesting in a German or European context, such as migration research. Cooperating with colleagues in Ukraine is crucial, as university regulations often prevent foreign researchers from travelling there to conduct empirical research. The planning process is complicated by the unpredictable changes in security conditions in Ukrainian cities.

- ***What contribution can Ukrainian scientific diaspora members make to the development and reconstruction of Ukraine?***

I have no doubt about the contribution of Ukrainian scientists working abroad — they remain closely connected to Ukraine. They are eager to help in many ways, such as mentoring, providing support on a voluntary basis, finding opportunities for scholarships and even offering shelter. The scientific diaspora can offer its foreign colleagues in-

novative projects using the Ukrainian context to research subjects of international relevance, for example propaganda, disinformation and demining research. Unfortunately, Ukrainian scientists will have more experience than their foreign counterparts in many areas after 2022; for instance, Ukrainian military medics are now teaching, rather than the other way around. It is crucial that Ukraine remains on the international scientific map.

Ksenia GATSKOVA

Ksenia Gatskova is a Doctor of Sociology and a Senior Researcher at the Institute for Labour Market Research at the Federal Employment Agency (Bundesagentur für Arbeit) in Nuremberg, Germany. Born and educated in Kyiv, she later moved to Germany. Her main research interests are migration and integration, gender issues and the labour market. She researches the integration of refugees in Germany and conducts comparative studies.

- ***Please tell us about your connections with, and interactions between, Ukrainian colleagues and institutions, and whether the war has affected the intensity of this cooperation.***

Before moving to Germany, I mainly collaborated with Ukrainian colleagues whom I had known previously, particularly from the Institute of Sociology of the Academy of Sciences of Ukraine. Before the war, I visited Kyiv several times a year for conferences and meetings. However, since the war began and due to my new responsibilities as a mother, this is no longer possible. However, I am sometimes invited to online meetings, such as those with colleagues from the Kyiv Polytechnic Institute, where we discuss current issues and students can ask questions.

I also keep in touch with Ukrainian sociologists who have come to Germany and are having difficulty finding employment or understanding the academic job market. As I work at an institute affiliated with the Federal Employment Agency, I sometimes receive interesting job advertisements for positions at universities in the fields of migra-

tion and sociology, and I share this information with my colleagues so they can apply for these roles.

Over time, I believe that ethnic identity disappears, leaving only a professional identity, regardless of gender or country of origin. Collaboration takes place around a common theme, and articles are better when different areas of expertise are involved. Currently, I collaborate extensively with colleagues from my institute who have access to the same data and work on similar topics. I also collaborate with colleagues from the Netherlands, the United States and Germany – it depends on the research topic. At a certain point, the difference in which country someone comes from becomes irrelevant, and only expertise remains.

- ***So, your ties with colleagues working on migration in different European countries will be closer than with colleagues in Ukraine who don't work on this topic?***

Yes, exactly.

- ***Do you have any joint projects or publications with Ukrainian researchers?***

I previously wrote articles in Ukrainian and published them in Ukrainian journals. However, when I started working in Germany, I adapted to the international system, in which publications in international journals are expected. Initially, I published in less prestigious journals, but later I began to publish in the best sociology journals. I aim to publish in the most highly cited and recognised journals in the world with the highest impact factor.

- ***What recommendations would you give to strengthen cooperation with those currently in Ukraine, perhaps at an institutional level?***

The first issue is very practical: funding. Funding is needed to work on a project, and usually, if the project concerns Ukraine, the funding comes from abroad. Ukraine does not yet have an organisation or foundation large enough to finance science at a high level, which is understandable given the state of the economy.

However, there are opportunities to collaborate on European programmes (e.g. Horizon). Having partners from Eastern Europe increases the value of the project and thus the chances of the application being successful. Projects involving data collection in Ukraine are often funded by national foundations, such as the German DFG. Many Ukrainian institutions excel at organising field research and data collection.

Nevertheless, Ukrainian scientists remain underrepresented in the top international journals. To be published in these journals, they need to learn how to meet international criteria and requirements, such as working seriously with literature, having a good grasp of up-to-date knowledge, and learning to write in a more concrete and less abstract way.

As a reviewer analysing articles related to Ukraine, I often encounter the outdated structure of our journal publications, which lack a clear outline. There is no clear motivation, specific research questions or clear contribution of the

article. The literature review is often associative rather than logically connected. Sometimes the methodology is not sufficiently disclosed, the data does not allow the questions to be answered, or the analysis does not reach the required level (for example, there is no causal analysis or the methods are incorrect). Conclusions are sometimes abstract and unrelated to specific research results.

I recommend that Ukrainian sociologists learn from the best international practices and break down articles published in reputable journals into their constituent elements. Rather than trying to cover a broad topic, they should focus on something very specific, and everything stated in the article must be confirmed by evidence.

- ***Would you be interested in working with Ukrainian data if fieldwork were to be conducted here? Would you be willing to share your experience in a co-authored publication with Ukrainian colleagues?***

I would be very interested in working with Ukrainian data. Ukrainian society is of interest to researchers because it is undergoing transformation and taking a different path to that of most other post-Soviet countries. Exploring how values and political culture are changing, leading to the recognition of democracy as the best option and a willingness to take responsibility for the country, would be very interesting.

Ukraine is also interesting from a migration perspective. Currently, people are migrating out of the country, but after the war, there will be a return and reintegration. It would be interesting to study how people reintegrate and whether they can apply the intellectual capital they have acquired abroad, such as new knowledge, languages and practices, to start their own business, for example.

There are good scientists in Ukraine, particularly at the Kyiv School of Economics, with whom collaborative projects would be possible. Many of these scientists have international experience and understand the expectations and requirements for scientists in the modern world, which greatly simplifies cooperation.

- ***What are your professional plans for the next two to three years?***

I have only heard that there is an idea of launching the Diaspora Expert Support Programme (GISEC) , but I have not seen any specific information about it.

Over the next two to three years, I intend to continue researching refugee integration using the available data. In particular, I would like to study the influence of family on integration into the labour market and Ukrainian refu-

gees' decisions to stay in the country or return to Ukraine. Exploring international differences would also be very interesting. Different countries have different laws and frameworks for refugee integration, such as an emphasis on language learning or access to work. I want to see how these differences affect the lives of refugees, the quality of their work, their income and the degree of inequality in the host country. The international aspect remains one of the most important to me.

photo from open sources

Iuliia LASHCHUK

Iuliia Lashchuk has a PhD in Ethics. She is currently a research fellow at the Migration Policy Centre at the European University Institute in Florence, Italy. She defended her dissertation at the University of Warsaw in autumn 2021. Her research interests include gender and migration studies, particularly the impact of gender perspectives on migration processes.

- **How has the full-scale invasion affected your career?**

When the invasion began, I was in Ukraine. My doctoral studies had finished, so I had no legal right to remain in Poland. I was considering setting up a think tank in Ukraine and exploring opportunities for collaboration with Ukrainian research centres and universities. Initially, I didn't want to leave; when I left for my doctoral studies in 2014, it was an extremely emotional time, as I felt I was abandoning my country. In 2022, I faced the same dilemma again: whether to flee or not. However, I had no income, affiliations or necessities (not even a torch for the shelter), so my parents urged me to leave. My ethnographic research at the border was important to me because I study migration, and I wanted to see how people acted and helped each other.

- **How did you collaborate with your Ukrainian colleagues?**

I made more connections with Ukrainian scientists abroad, including those I knew and those who had worked on the topic of migration before the war or took it up after the in-

vasion. The first opportunity to do so arose through a think tank in Warsaw. We contacted Ukrainian colleagues to provide targeted support to researchers working on related topics and to involve them in collaborative projects. We also offered financial support to those who could not or did not want to leave. We also offered accommodation to those who left.

- **While working at the European Institute, we attempted to develop a network for researching Ukrainian migration. This project was somewhat successful, but interest waned, particularly following the outbreak of the Israeli-Palestinian conflict. Russian disinformation also played a role, and the topic of Ukrainian migration abroad has come to be perceived as 'Enough already! We've talked about it, and that's enough.'**

Before the first year of the full-scale invasion had even ended, on 24 February 2023, I organised a conference in Florence, securing funding from our management. I invited Ukrainian migration researchers from Kharkiv and Mariupol Universities, including those displaced within Ukraine and

abroad. We discussed migration abroad, the issue of internally displaced persons (IDPs) and displaced universities. All of this requires funding but securing it is very difficult as interest wanes. This year, two colleagues and I organised another conference at the Centre for Transnational Studies in Berlin.

- ***Which tools are available to support Ukrainian researchers, and is collaborating with Ukrainian institutions a prerequisite?***

In the beginning, there were many offers. Rational, sensible people began supporting their colleagues on a case-by-case basis according to the principle of ‘academics for academia’. Scholarship opportunities were offered by universities and large foundations, such as the Humboldt programme or Marie Curie for Ukraine. Some offered support for postdoctoral studies, while others secured spots for Ukrainian students and doctoral candidates at their institutions.

However, after 2023, it became clear that the war would not end quickly, and that those remaining in Ukraine needed support as they were unable to work normally due to blackouts, lack of funding, and constant stress. This led to the creation of many targeted opportunities specifically for Ukrainian scientists remaining in Ukraine. This was also due to criticism of brain drain, with foundations trying to ensure their funding is used ethically.

However, the problem is that affiliation with Ukrainian universities is often required. In Ukraine’s academic labour market, there is often ‘one place and 10 excellent graduates’, and the choice is not always based on competence.

I am familiar with the Humboldt and Marie Curie programmes (they may announce an additional call). Our institute has an excellent Widening Europe Programme, of which Ukraine is a beneficiary country. Thanks to this programme, Ukrainians, particularly doctoral students, can enrol on the Max Weber programme (for those with a PhD of less than 5 years) or the Jean Monnet programme (for

those with a PhD of more than 5 years). There is also a master’s programme at the School of Transnational Governance. The problem with these programmes is that they are only temporary, lasting several months or a year. In addition, they involve relocation, but many women have left Ukraine with their children, which greatly limits their mobility. Non-resident programmes are mainly aimed at those who have remained in Ukraine. Resources for those who have left are very limited.

- ***If the requirement for mandatory affiliation were to be waived, what else would strengthen international cooperation?***

In my opinion, it should become optional. While I understand the reasoning behind it, I believe it is very unfair. Some female scientists said that they were asked to resign if they did not return to work, which made them lose affiliations with Ukrainian institutions. Some are shouldering a double burden by working at both a Ukrainian university and here, even though the jobs are not related.

There is a lack of strategic approach. Simply talking about brain drain is not enough to motivate people to return. Substantial reform of education in Ukraine is needed, as well as the creation of opportunities. I see a significant difference in the language and tools used by scientists from Ukrainian and Western institutions. There is an epistemological divide, and you have to speak ‘their language’ to communicate on an equal footing.

Mentoring programmes have proven to be very effective. However, I would prefer these programmes to be based on equal cooperation rather than missionary work (‘Let’s teach Ukrainians how to do science’). Ukrainians are familiar with the subject, even if they lack the right vocabulary.

It might be worth bringing the global Marie Curie grant to Ukraine to partner with these programmes.

The problem is that we always cooperate with the same Ukrainian institutions and individuals who are already active and have proven themselves. They have good English skills,

a strong administrative department and knowledge of grant applications. Some universities are completely outside this scope. I tried to activate Volyn National University before 2022, but I constantly met with resistance due to them being overloaded.

- ***How do you envisage your role in shaping the scientific diaspora, and what do you think is needed to ensure its sustainability?***

Firstly, it is important that we get to know each other. When organising conferences, I have encountered issues when trying to invite Ukrainian experts – either they are highly professional but have poor English, or they are not very knowledgeable. What I lack is a database of experts who are competent, have a recognisable ‘brand’ and are well received by Western audiences. They should also be good speakers with good English – in other words, Ukrainian Timothy Snyders. I would very much like to identify such individuals.

We also need to bring together people who have lived abroad for a long time, for example in the United States or Canada. As members of the diaspora, we understand that we cannot be fully immersed in the context due to geographical distance. We therefore do not impose ourselves. However, there is a risk of not being heard. When Ukraine gained independence, people asked, *‘What do these Canadians know? Why would they come and rebuild Ukraine?’* To prevent this from happening again, Ukraine and Ukrainian science must belong to everyone. I am interested in seeing

my country develop and move beyond Soviet influences in education and science.

- ***Can you give me some positive examples of cooperation, and in areas where there is a lack of initiatives?***

I can only speak about my own field of study: migration. Despite decreasing funding, networks such as the FORUM network, coordinated by the Berlin-based DeZIM centre, are still researching migration in Ukraine. It is crucial that these networks do not disappear due to a lack of funding. They represent human and intellectual capital.

Areas for development could include faculty exchanges and internships, such as our Widening Europe Programme. This involves networking and securing additional funding for participation in conferences and summer schools. It is important to understand that nothing happens when you sit alone in your office; you have to talk to people. Mentoring programmes for Ukrainian scientists at the University of Warsaw have also been very successful.

In terms of reconstruction, it is important to share European experience with Ukraine. Not all Ukrainians will return, so human capital will be needed for reconstruction. However, society in Ukraine has developed a negative attitude towards the idea of attracting labour from abroad. It is crucial to prepare society for the fact that attracting labour is beneficial, not threatening. The negative experience of countries such as Poland, which has not worked hard enough on integration, may be very important here.

photo from private archive

Olga MAKSAKOVA

Olga Maksakova has a PhD in Physical and Mathematical Sciences and specialises in solid state physics. She has two affiliations: her primary affiliation is with V. N. Karazin Kharkiv National University, where she works as a senior researcher and lecturer remotely, and her secondary affiliation is with the Slovak University of Technology, where she also works as a senior researcher. Her research interests include studying protective coatings on heat- and corrosion-resistant alloys, as well as biocompatible coatings, with a focus on the experimental aspect of materials science.

- **Please tell us about your decision to migrate, and whether the full-scale invasion impacted it.**

I enrolled on a postgraduate course at Sumy State University in 2013. In our second year, we decided to lay the groundwork for our dissertations. I applied for the Erasmus+ programme and was accepted for a one-year research placement at the University of Porto in Portugal. There, I conducted many experiments using modern equipment, the results of which were included in my doctoral dissertation (defended in 2021). After defending my thesis, I was invited to Kharkiv, where a large, powerful team works on coatings. I was happy to transfer there. I was hired by Karazin University on 1 February 2022, but unfortunately, I only had time to familiarise myself with the team and design some experiments. Then a full-scale invasion began, which was particularly brutal in the east. I was forced to move because I lived in the Piatykhatyk

neighbourhood, which lies very close to the Russian border. In the first days of the war, the building of our research institute was partially destroyed.

- **What made you decide to go to Slovakia?**

As mentioned earlier, after working at the university for less than a month, I was forced to move. Although we were transferred to online modes of working, my scientific research involves conducting experiments using various types of equipment and microscopes. I started looking for a place where a young Ukrainian scientist could carry out long-term experimental work. The Slovak government announced a competition for scientists affected by the full-scale invasion, offering placements of one to three years. Initially, I hesitated because I was reluctant to leave home, but my colleagues advised me to apply for the three-year position, as results in exper-

imental work may not be immediate and experiments often must be restarted. My project application was approved, and I started working at the Slovak University of Technology on 1 February 2023. My contract runs until January 2026.

- ***What are the terms of the Slovakian grant you received?***

The support is very generous. Not only is the researcher's salary funded, but travel expenses, materials for experiments and the cost of experiments are covered too. Even publications are funded. The grant provides maximum support to the researcher in terms of disseminating their work, which is useful as researchers must present their experiments to the scientific community. This grant from the Slovak government falls under the Slovak Republic's sustainability plan.

- ***Have you received any other support?***

Yes, I received support twice from the Austrian Academy of Sciences in the form of a JESH scholarship. As part of my project proposal, I collaborated with the Erich Schmid Institute in Leoben, Austria. There, I worked with electron microscopy scientists, who study materials at micro and nano levels. They helped me attend many practical masterclasses and were willing to give me their time, explain things to me and help me practise, enabling me to become independent and produce results.

- ***Did these grants involve cooperation with Ukrainian institutions?***

Yes, the Slovak Technical University became our European partner for a grant application. Thanks to their help and support, our scientific ideas received funding through a sub-programme of Horizon Europe. My colleagues from Kharkiv and I worked on the programme for a year. Whenever we were unable to purchase materials or conduct experiments in time, we turned to our Slovak partners for assistance. The project lasted one year.

- ***What is your current working relationship with your Ukrainian colleagues, and how do you balance your two affiliations?***

I have close ties to Kharkiv. Learning in Kharkiv is organised online, and I teach physical metallurgy to fourth-year students. I am a part-time lecturer and a senior research fellow in the same department. In Ukraine, I am also the executor of a three-year state budget project funded by the Ministry of Education and Science. When experiments cannot be carried out in Kharkiv due to blackouts, a lack of equipment or breakdowns, I conduct them at the Slovak University and share the results with my colleagues in Kharkiv. I don't consider myself a fully-fledged emigrated scientist, since I have ties to both Kharkiv Technical University and Slovak Technical University.

- ***What role does Slovakia play in supporting Ukrainian science?***

Many Ukrainian scientists conduct research at various universities and research institutions in Slovakia that fall under the jurisdiction of the Slovak Academy of Sciences. At a conference on nanomaterials, the President of the Slovak Academy of Sciences said that Slovakia strongly supports Ukrainian scientists and emphasised that he is proud the Academy accepted the challenge of organising the conference, which was originally initiated by Sumy State University in Ukraine but had to be moved abroad due to the war. I have not heard of a united diaspora of Ukrainian scientists in Slovakia.

- ***Which mechanisms of cooperation between the diaspora and Ukraine are effective?***

I believe there are many excellent opportunities for Ukrainians in the diaspora and Ukraine to get started, such as bilateral projects (Ukrainian-Slovak and Ukrainian-Austrian). These projects involve sending scientists on business trips to conduct experiments and discuss the results. Even before I arrived, a Ukrainian-Slovak project aimed at joint research on coatings was already underway be-

tween Sumy State University and Slovak Technical University. Consortia can also be built within the framework of Horizon Europe programmes. Another notable example is when Kharkiv University secured substantial funding for plasma research. Furthermore, after the full-scale invasion, NATO projects revised their regulations and be-

gan financing salaries for the Ukrainian side to support Ukrainian science. Bilateral projects, in which funding is shared equally (with the Slovak government funding the Slovak side and the Ukrainian government funding the Ukrainian side), are highly prestigious and require a formal application process.

Maryna SHEVTSOVA

Maryna Shevtsova is a political scientist with a PhD from Humboldt University of Berlin. She is an expert on gender and LGBTIQ+ rights. She has worked in Slovenia and Belgium, participated in the Fulbright Programme, the GIZ Programme and the Marie Skłodowska-Curie Programme. Her research interests include the movement for the rights of LGBTIQ+ people in Ukraine and Central/Eastern Europe, civil society and international organisations, and countering the promotion of gender equality principles by conservative actors.

- ***In what ways has the full-scale invasion affected your career and research interests?***

It has undoubtedly had a significant impact on my research, as I focus on vulnerable groups, particularly LGBTIQ+ people, who have become even more vulnerable during the war. Although I was physically safe as I already had a four-year contract in Belgium, my professional activities have changed significantly. My family remained in Dnipro and, through constant communication with my mother, who is a university professor, I have gained a clear understanding of the challenges of teaching during the war. European institutions, such as the University of Leuven, have experienced high demand for talks and publications about Ukraine. This has raised awareness of the need to engage Ukrainians in discussions about their country. Western academia has primarily invited those who were already integrated into their environment – those who speak English and use familiar terminology and concepts. The increased demand for Ukrainian studies has benefited my career, improving my chances of being invited to contribute to publications and

speeding up the publication process. For example, I was the editor-in-chief of the collection *Feminist Perspective on Russia's War in Ukraine*. Subsequently, thanks to Ukrainian scholars adapting, the situation levelled out somewhat and more of my Ukrainian colleagues began to be involved in international cooperation.

- ***What challenges did you face when you first started your career with regard to interacting with Western colleagues, particularly in view of the hierarchical nature of the academic environment?***

The German academic community is highly hierarchical and tends to treat Eastern Europeans, such as Ukrainians, Romanians and Macedonians, with condescension despite their high qualifications. Many were told that they were 'lucky to be accepted here', and this structural inequality constantly made them feel second- or third-rate. This was evident in communication, in the evaluation of their writing, and in the general attitude towards them. Such a system, based on structural inequality and a racialised approach,

has led some qualified individuals to leave academia or become depressed. In the academic hierarchy, Americans, British people and Germans are considered the ‘first academic race’, while Eastern Europe and Turkey are seen as significantly lower down the hierarchy.

- ***In your opinion, what factors contributed to the spread of the Western narrative advocating negotiations and cooperation with the Russians, even in a scientific context?***

There are several reasons for this phenomenon, the first of which is Russian funding. Russia has not only invested in propaganda, but also in cooperation with universities and in supporting favourable narratives. This has enabled many so-called Slavists to build careers in Russian studies. These scholars have resisted the need to transition to more diverse regional studies, such as Ukrainian, Romanian or Moldovan studies. The second factor is European aversion to war and nationalism, which were taboo topics for a long time after the Second World War and still make many Europeans uncomfortable. Another factor is the unwillingness to lose privileges: the idea of conflict is uncomfortable because it means a deterioration in living standards and the need to rethink one’s worldview and lose certain privileges. In addition, Russian narratives and disinformation continue to have an impact in the scientific world. This is evident in the ongoing debate about admitting Russian scientists to conferences, particularly those affiliated with Russian universities. While not all Russians should be excluded – for example, those who criticise the regime and learn Ukrainian – certain Russians have worked in the West for a long time without rethinking their colonial experience.

- ***What challenges do Ukrainian scientists encounter when presenting their views abroad?***

Ukrainian scholars are forced to perform enormous amounts of unpaid emotional labour. They must combat the image of the ‘hysterical, evil Ukrainian woman’ (as many of them are women), who is perpetually boycotting Rus-

sians and reminding them of war and violence. Many scientists face criticism on two fronts: abroad, they are considered hysterical for promoting the ‘Ukrainian cause’, while at home, they are accused of not doing or saying enough. This burden often falls on women who are also mothers. In my field of gender equality, these issues are more widely recognised, and those affected are more likely to be listened to. However, the struggle to defend one’s stance remains difficult in general.

- ***Which scholarships and grants played a significant role in your professional development? Did they involve collaboration with Ukrainian institutions?***

My professional development has been shaped by several powerful international initiatives. Thanks to GIZ (the German Society for International Cooperation), I was able to return to Ukraine for two years to work for the non-governmental organisation TERGO. TERGO supports parents of LGBTIQ+ children and promotes human rights and gender equality to create safe environments in schools. Although this was a public activity, it was an important step. The Fulbright programme was also crucial because, in the West, it signifies that you are a highly qualified scientist. I also received a postdoctoral fellowship from the Swedish Institute specifically designated for Ukrainians, Belarusians, Georgians and Moldovans. I also received a two-year Marie Curie fellowship, and I am currently supported by the Research Foundation Flanders to continue my work in Belgium.

- ***How are you finding cooperation with Ukrainian colleagues and institutions, and what challenges do you face in your field?***

My narrow specialisation in gender and LGBTIQ rights means that almost no one in Ukraine deals with these topics, except for a few colleagues at the Kyiv-Mohyla Academy. This makes it difficult to find partners for projects. However, at an institutional level, cooperation does exist: KU Leuven, for example, collaborates with a network

of Western universities and partners from Kharkiv on cultural heritage preservation issues (Poland plays a significant role in this area). Many German universities (e.g. in Regensburg and the ZOiS in Berlin) have opened Ukrainian centres and offer scholarships for Ukrainian researchers. Voices of Ukraine, an organisation founded by Ukrainian refugee women, has launched the Get Ready for Europe project in cooperation with the European Parliament. This project aims to prepare the Ukrainian education system for harmonisation with European education, particularly by recording lectures for institutions in Western Ukraine. While Ukrainian students are attending some of the world's top universities, such as Princeton, Yale and Oxford, it is important to create similar opportunities in Ukraine, for example at the Kyiv School of Economics or the American University in Kyiv.

- ***What are your professional plans for the coming years, and what role do you see yourself playing in shaping the scientific diaspora and rebuilding Ukraine?***

It is very difficult to plan two or three years ahead. I will continue my scientific career in Belgium next year and then in Switzerland (Basel). Another possibility is working in an

institution that supports the functioning of the European Union, such as the European Parliament, the European Commission, or the Council of Europe. My research interests focus on human rights, gender equality and sexual identity. It has always been important to me to apply scientific research to social issues. I can see myself playing a part in the reconstruction of Ukraine, which will involve travelling there and collaborating with Ukrainian organisations and young people. The Ukrainian scientific diaspora has great potential that is currently underutilised. A recent GIZ study confirmed that the Ukrainian authorities must take the initiative to fully exploit this potential.

- ***What challenges related to declining funding and the world's fading attention to Ukraine affect the intensity of cooperation?***

Interest in Ukraine has declined somewhat as universities cut budgets, particularly in the social sciences, and the funding that is allocated is often minimal. The situation is better in the exact sciences due to cooperation with industry actors, but this is lacking in the social sciences. Additionally, the Israel–Palestine conflict has attracted considerable attention, meaning that the Ukrainian cause is somewhat overshadowed.

Svitlana BILOUS

Svitlana Bilous has a PhD in Biology and is an associate professor of Biology at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (NUBiP) and a researcher in the field of plant biotechnology. She lectures on topics such as plant adaptation to climate change, the role of endophytic bacteria and sustainable horticulture at Hochschule Weihenstephan-Triesdorf in Germany. Her scientific interests mainly focus on **plant biotechnology**, specifically plant adaptation to stress, the development of sustainable plant systems involving **endophytic microorganisms** (specific bacteria), and the implementation of modern methods such as microclonal propagation.

- **How has the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation affected your career? Why did you choose Germany as the country to leave for, and how did you become a lecturer at a German university?**

When the war started, everyone was naturally in shock and panic, and nobody was planning to leave the country. We spent the first week in western Ukraine, but despite having many scientific contacts in Germany, Austria, Lithuania, Latvia and the United States, we ended up here. We were welcomed by the Faculty of Forestry at the University of Weihenstephan-Triesdorf. This was thanks to a professor we had collaborated with as part of inter-university relations, who was a personal contact of ours. After I arrived, I remained fully affiliated with the Ukrainian university, which had already resumed online teaching. I came to the German university as a visiting professor, as our universities are partners – although this was the first time we had col-

laborated in the field of forestry. I was provided with an office and a computer, and I continued to teach my Ukrainian classes there for about six months. There were no plans for a long-term stay, and all attention was focused on work in Ukraine and adaptation. It was this department that provided enormous help from the very first days of our stay.

- **How have your collaborations with foreign colleagues evolved over the past three years, and how have you utilised tools, scholarships, and grants to advance your career?**

In 2022, I continued lecturing in Ukraine while starting to learn German from scratch. I went through the process of having my qualifications recognised in Germany, which is necessary for finding employment, and I also began participating in educational and scientific projects. For instance, I designed and delivered a course entitled 'Adaptation of Local Trees to Climate Change' for master's students at

the University of Warsaw, albeit unrelated to the German department. My German colleagues facilitated access to information about grants and programmes. I participated in and moderated the DAAD grant project 'Digital Zukunft', which aimed to shape the future of digitalisation within the framework of German-Ukrainian university partnerships. While my working knowledge of English was helpful, my lack of German slowed down my professional development considerably, as learning a language takes time and has its own unique challenges. I now have a B2 level of German. I also communicated actively with the organisations Science at Risk and Bayhoff. It was the DAAD scholarship that prompted me to return to the idea of doctoral studies and enrol in them in Ukraine. By that time, however, I had already been dismissed from NUBiP due to the expiry of my contract, as I was abroad. After finishing my employment, I started working on a DAAD grant focusing on a new research topic. However, the constant search for a new position continued as all job offers were short-term. As part of a volunteer initiative, with the help of German colleagues, we secured Erasmus funding to support the mobility of Ukrainian colleagues from the Educational and Scientific Institute of Forestry and Horticulture at NUBiP. After an active search, I found my current part-time position on the two-year master's programme 'Sustainable Horticulture' in another department at Weihenstephan-Triesdorf University of Applied Sciences, just as my scholarship was coming to an end.

- ***Do you still collaborate with your Ukrainian colleagues? How has the invasion affected the intensity of this collaboration, and what are your plans for funding and developing it?***

I collaborate with Ukrainian colleagues with whom I worked before the war because science is always a team effort. This collaboration takes place through the Erasmus programme (academic exchanges) and by jointly submitting new grant applications. In practice, however, research progress is very slow, even with good contacts and com-

mon interests, particularly in Germany and Europe. We try to combine our capabilities and backgrounds, particularly by submitting applications for small projects. Our next task is to apply for DFG project funding, and we have discussed a joint project with the Baltic countries and Sweden. Our global plans include submitting grant applications to European Union programmes and expanding multidisciplinary research to address global and local issues that support Ukraine's recovery.

- ***How do you envisage your role in shaping the Ukrainian scientific diaspora and which factors do you consider to be key to its sustainable development?***

Drawing on my experience in the international sphere in Germany, I can support Ukrainian colleagues with academic mobility, joint projects, and cooperation. I am also ready to facilitate networking and the exchange of experience and expertise for scientists who wish to join the European scientific community. This could involve participation in educational and scientific programmes. In terms of publications, my most recent work was conducted in collaboration with Ukrainian colleagues in leading Q1 journals and focused on forest damage. As we work for our university, there were no scientific developments (patents) abroad. I have played an active role in organising international events dedicated to developing Ukrainian forest science and education, as well as issues relating to forest restoration and the country's future development programme. The frequency of my publications has decreased due to a change in scientific approach — articles must now be more comprehensive and thorough. Of course, the difference between Ukrainian and German science lies in funding and the availability of the necessary infrastructure. The quality of scientific articles worldwide has increased, and Ukrainian scientists striving to be published in international peer-reviewed journals have started working in groups to produce competitive, comprehensive work. I believe that the quality of Ukrainian scientific research is perfectly respectable.

Oleksandr GONCHAROV

Oleksandr Goncharov is a biologist and ecologist with a PhD in aquatic ecology and biogeochemistry. He has over 20 years' experience in the field, ranging from work at the National Academy of Sciences of Ukraine to international projects in Kuwait, Antarctica, Hong Kong and the Czech Republic. He is currently employed by the Czech Academy of Sciences.

- **Who has influenced your career abroad, and what was the nature of this influence?**

Collaboration with colleagues depends on chance and your soft skills. In other words, it depends on how communicative, open to cooperation, active and willing to participate in conferences and visit colleagues you are. There is no general algorithm here. There are many opportunities in the Czech Republic, but I turned down an offer to move to Prague to stay with my family. The people who influenced me the most were my teachers before the age of 30. They shaped me as a scientist in terms of my scientific training, and as a person in terms of my moral principles. Now, at my age, the influence of other people is not as strong as it is for postgraduates or young people.

- **Which grants and funding instruments promote scientific development in the Czech Republic?**

At the beginning of the war, many Ukrainian scientists ended up in the Czech Republic after being offered financial support in an emergency. There are specific grants for Ukrainians, and many have won them despite the high level

of competition. Young people and women are particularly welcome in Europe. There are also general grants that all scientists, including foreign nationals, can apply for. There are quite a few opportunities; our corporate email address receives up to five grant applications every week. Scientists must decide for themselves whether they have the time, enthusiasm and motivation to do that. However, Ukrainian scientists may find it challenging initially due to limited integration into the international system. To write a successful grant application and increase your chances of winning, it is advisable to undergo training and be aware of certain trends and 'fashions' (for example, mentioning climate change). Being a scientist is hard work because you are always thinking about your research, you are always looking for funding, and you get a small salary. But, on the other hand, it gives you freedom.

- **Do international grants (Horizon, DFG) allow cooperation with Ukrainian institutions?**

While there are multidisciplinary grants for EU countries only, there are also special grants that allow for collabo-

ration with Ukrainian institutions. Last week, we received a letter about one such opportunity. I am very grateful to my colleagues here at the institute who sort through these grants and highlight keywords to send to us. In other words, they care about us and try to support us.

- ***At what level (individual, institutional or national) is cooperation with Ukraine most effective?***

While cooperation at the level of the Ministry of Education and Science and the Academy of Sciences exists, cooperation at the organisational or personal level is more effective. We are not dependent on decisions made by the Ministry of Education and Science, which offers bilateral grants where the foreign partner receives funding, but Ukraine counterparts gain very little. The success of Ukrainian organisations in terms of the number of grants won depends on the competence of their management and leadership. The younger and more competent the leaders, the better their foreign grants and funding.

- ***Has full-scale war intensified international cooperation?***

The war has only brought a few new grants for assessing the impact of military action on the natural environment. Opportunities for collaboration have always existed through the European Union's Horizon platform. Ultimately, I believe it depends on Ukrainian institutions' own activity. Not every organisation can cope with the combined level of European and Ukrainian bureaucracy. It is such a challenge that not every organisation will agree to participate, even as a partner.

- ***Do you plan to collaborate with Ukrainian colleagues in the coming years?***

I plan to continue doing so. We collect data and write joint articles. I am interested in current events and am always in

touch with my colleagues. I have never lost touch with the context because, in addition to my other work, I worked in Ukraine for two years from the start of the full-scale war. After that, I worked with UNDP. Furthermore, my project responsibilities require me to familiarise myself with Ukrainian and European laws and establish a 'bridge' between them for European integration, so I have immersed myself even more in this context.

- ***What is your role in shaping the scientific diaspora?***

I went through a phase of actively bringing young scientists together. I was the head of the student union and then the city youth union. However, I no longer have the ambition or time to bring the diaspora together. Scientists in Europe are much busier than those in Ukraine. None of my colleagues have mentioned that we have a special mission to create something separate or influence anything. Everyone does what they can individually.

- ***In your view, why are there no large diaspora associations?***

Twenty or so years ago, when the first scientists left the country, they came together because there were no compatriots, no common language and no familiar faces around — there was a vacuum. Now, our attention is scattered as we communicate with many compatriots. There is no longer anything pulling us together across the void. Perhaps this is why large associations do not form. People form their own networks on social media. I have not heard of any large associations. Personally, I am unlikely to create one, but I would not mind joining one. I participated in a similar initiative created by colleagues in Regensburg, Odesa's sister city in Germany, where we communicated with colleagues from Europe, gave lectures and established channels for cooperation with German colleagues.

photo from open sources

Nataliia SINKEVYCH

Nataliia Sinkevych is a historian with two academic degrees: one in History and one in Theology. She graduated from the Taras Shevchenko National University of Kyiv. She is currently an academic assistant at Leipzig University in Germany, where she teaches courses on the history of Ukraine and Central and Eastern Europe. She first travelled to Germany for an internship in 2014. Her research interests include the history of Central and Eastern Europe, particularly Ukraine in the 17th and 18th centuries. She focuses on the history of ideas, intellectual history, and interfaith relations. Following the events of 2022, she expanded her research interests to include memory politics and the influence of history on contemporary political discourse.

- **Has the full-scale invasion affected your academic career?**

Yes. While I am no expert on contemporary affairs, historical events such as the annexation of the Kyiv Metropolis to the Moscow Patriarchate in the early modern period directly influence today's political discourse. I started receiving invitations to academic events very frequently. I have broadened my academic interests, and my next research project will focus on the politics of memory and the influence of historical knowledge on political discourse. In 2023, we organised a fairly large workshop in Bielefeld dedicated to changes in interest in Ukraine following the invasion. We are currently preparing a publication that will demonstrate a shift in German society, showing that interest in Ukraine emerged particularly in 2022, not only in Germany, but also across Europe and in America.

- **How did you build your career in Germany, and did you encounter any obstacles along the way?**

It's a story of setbacks and disappointments. Building a scientific career in Germany is a unique experience, and for an outsider who is unaware of the challenges involved, it can be a very difficult journey. Until 2022, all Ukrainian scientists, especially historians, were suspected of nationalism. I remember being invited to a workshop where the organisers had a very long discussion to ensure that the topic of language was not politicised – the workshop was conducted in English and Russian – and that young Ukrainian scientists were not manifesting nationalism. I was surprised by this, but over time I realised that such suspicions of nationalism in Ukrainian historical science were widespread until 2022.

- **How did attitudes change after 2022?**

2022 saw a boom and explosion of sorts. I started receiving frequent invitations, particularly from political education academies that promote history studies. I even gave speeches in German beer gardens, where socially significant topics are traditionally discussed. The audience, mostly older people, was very engaged and eager to understand the situation. At an academic level, professors began to take a keen interest in Ukrainian history. Those who had studied Russian history became interested in Ukrainian history, wanting to read up on Ukraine and learn the Ukrainian language. This interest surge lasted throughout 2022–2023, but unfortunately, by 2024–2025, it had begun to fade.

- **Which grants and scholarships helped you advance your career in Germany?**

German academic culture is quite open and offers many scholarships, such as: DAAD, the Catholic KAAD programme and Brot für die Welt, for example. However, these scholarships are mainly intended for short-term internships, with a strong emphasis on returning home. It is difficult for a person to stay and continue their academic career in German institutions. The easiest way to gain entry to a German academy is through third-party funding (Drittmittel). These are DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft)-funded projects designed to support early-career scientists in Germany. I received an Eigene Stelle scholarship: the fund pays my salary, and I am affiliated with the university. After that, I started networking and giving presentations, and I was invited to fill a regular university position funded by the state of Saxony.

- **Could you please give some examples of your cooperation with Ukraine?**

I coordinated a programme initiated by Olga Garashchuk, a professor at the University of Tübingen. In 2017, we organised a trip for German academics to Ukraine to facilitate collaboration. Humanities scholars travelled to Lviv

and visited the Ukrainian Catholic University. For many scholars from Western Europe, it was a real eye-opener. In April 2025, we organised a workshop in Lviv with the Ukrainian Catholic University and the Ukrainian Global Initiative, an American project founded by Timothy Snyder.

- **How do you envisage your role in shaping the scientific diaspora, and what factors are crucial for its sustainability?**

Everyone who works here represents Ukraine in some way and contributes to the development of the Ukrainian scientific diaspora. I believe that we should not be afraid to engage with the grassroots initiatives and establish a diaspora within schools, raising awareness of Ukraine in secondary education. It is important to demonstrate the competitiveness of Ukrainian academia at all levels. There are already scientific communities, such as the Ukrainian-German society 'For Our Freedom and Yours' and the academic society headed by Olga Garashchuk and Oksana Seumenicht. We held a workshop in Bielefeld to raise awareness of our work and publicise our activities. In the German academic community, there is a strong emphasis on publicity. It is important to reach out to people of all ages, including pensioners, who are very active in Germany and influence public opinion, to ensure support for Ukraine. The only problem is that the window of opportunity for Ukrainian science is closing quickly, and we needed to act fast when interest surged.

- **Is there any cooperation in areas such as reconstruction, mentoring, and gender equality?**

Ukrainian science is quite conservative in terms of gender balance and the average age of academics. However, progress is being made: the DAAD and Erasmus+ programmes are addressing this issue, and numerous initiatives on these topics have already been launched.

Andrii DOMANSKYI

Andrii Domanskyi is a biologist and molecular geneticist who graduated from the University of Helsinki. He has been working in Finland for over 20 years. His areas of expertise include hormonal mechanisms, animal models and neurodegenerative diseases. Having worked in academic institutions for many years, he moved to Orion Pharma, where he is involved in developing drugs for chronic pain.

- **Who played a significant role in your scientific career in Finland, and what was it like interacting with foreign colleagues?**

My scientific supervisor, Professor Olli Jänne from the University of Helsinki, played a very important role. He was the head of the laboratory I joined. He provided me with great support, including financial support. I started working on a project funded by his grant in 2000. Of course, working abroad is harder than working at home, and it is more psychologically challenging because of the language barrier. Although English is the main language of communication at the university and in the workplace, you feel detached from society during informal conversations. Networking with colleagues has helped me the most. This is beneficial both in terms of your career and job search. For example, securing a position at the pharmaceutical company Orion Pharma would have been more challenging if I had not been acquainted with colleagues who work there and know me.

- **Have you lent your support to Ukrainian graduate students and colleagues?**

I had a postgraduate student from Ukraine. This was possible because, at the time, there was a Finnish programme that provided grants specifically for postgraduate students from Eastern Europe. I am also currently co-supervising a Ukrainian colleague who is working towards a degree in pharmacology. Within our scientific community, we try to support each other. Since we all come from different fields, we mainly provide psychological or moral support. Since 2022, we have been helping our pharmacologist colleagues find jobs and universities in Finland and establish contacts with laboratories. We act as a link between Finnish laboratories, grant providers, and Ukrainian students.

- **What tools are essential for professional development abroad?**

Grants, of course, as these provide essential funding for career development. However, building relationships and connections is the most important thing. This requires active participation in conferences and regular communication. Many people are reluctant to contact great professors, but you must overcome this and take every networking oppor-

tunity. These connections will help you grow professionally because, even if there is no funding available now, people will remember you and you may find funding later.

- ***Are international grants, such as those from the Academy of Finland, an effective tool for professional development, and why are they so difficult to obtain?***

Yes, grants such as the one I received from the Academy of Finland (the equivalent of the DFG in Germany) can certainly help with career development. However, they are very difficult to obtain. They are difficult for everyone to obtain in principle. Although we believe that grants are distributed fairly and transparently, there is less and less funding for science and more and more scientists. It's like in sports: everyone wants to win an Olympic medal, but not everyone succeeds. Luck plays a significant role – being in the right place at the right time. Unfortunately, many people look at the impact factor of your publications rather than your ideas, and that is a problem.

- ***Given the current situation, what form of cooperation with Ukrainian colleagues is most effective?***

In my opinion, cooperation tends to be individual, i.e. scientist to scientist. I cannot speak about regional programmes, although such initiatives already existed before the war began on a large scale. For example, as far as I know, Lappeenranta University collaborated with Kharkiv Polytechnic Institute. Collaboration at the organisational or personal level is more effective than at the level of the Ministry of Education and Science or the Academy of Sciences because this way we are not dependent on de-

isions that may be affected by corruption, subjectivity or incompetence.

- ***What are the three most important factors for the long-term sustainable development of a scientific diaspora?***

The first is the motivation of those involved, as well as the interest of Ukrainian scientists. Our aim is to strengthen ties with Ukraine, but if Ukraine is not interested, it will be very difficult for us to continue this process. The second factor is funding. The opportunity to finance projects is a real motivator. In our field, conducting research without funding is very difficult. The third factor is institutional support at a state level. If we had a good relationship with Ukrainian officials, the Ministry of Education and Science would know about us and could inform us of grant opportunities. This is much more institutionalised in Germany, and we see them as an example to follow.

- ***Can you provide any examples of in-depth cooperation in Ukraine's development or of gender equality?***

Unfortunately, I cannot name any specific cases of contributions to Ukraine's development in my field of science as I do not have any information on this. I think this would be of great interest to the Finnish state. As for gender equality, women are driving Ukrainian science forward: there are more of them in our field and in our company. Funding remains the most important factor. If there is funding, people are motivated, but if everything depends on volunteers, it is the least effective option. The Finnish state also supports cultural and educational projects for Ukrainian refugees who arrived after 2022.

Valentyn MOHYLYUK

Valentyn Mohylyuk is a pharmacist, a Doctor of Science and an expert in pharmaceutical technologies. He is a graduate of the National University of Pharmacy. With over 20 years of professional experience, he has worked for several leading Ukrainian companies, including Farmak, Borshchahivskyi Chemical and Pharmaceutical Plant, and Arterium. Following an internship at Freie Universität Berlin, he pursued a scientific career in the UK at the University of Hertfordshire and Queen's University Belfast, and he is currently heading a research group at Rīgas Stradiņa University in Latvia.

- ***In what ways has Russia's full-scale invasion of Ukraine influenced your career? Have you participated in academic events or engagements since that time?***

I was in Belfast working in an online pharmaceutical engineering group when the full-scale invasion began in February 2022. Within hours of hearing the news, we were at a spontaneous rally outside Belfast City Council. Northern Ireland is a small country with a population of several million, and the university where I worked (Queen's University Belfast) plays an important role in social relations. At the rally, I spoke to the media, including BBC Northern Ireland, urging them to focus on Ukraine and close the skies. Although Ukrainians who had lived there for a long time had not managed to establish an official diaspora, we succeeded in registering the Ukrainian diaspora in Northern Ireland as an NGO in a record time of two months. I was offered the position of head, but I refused as it would require so much time that I would not be able to fulfil my

work duties. During the war, I had to support not only my family, but also my extended family in Ukraine. I agreed to sit on the diaspora council, but I later regretted turning down the chairmanship because, in my opinion, the diaspora did not undertake any further activity and people pursued 'small-town' goals. I left the organisation after six months. After that, my wife and I were affiliated with the local FoodBank organisation for a long time. She still works remotely for a pharmaceutical company in Ukraine. I communicated with almost every family that came to Northern Ireland, explaining how things worked. I also collaborated with a colleague from St Mary's College affiliated with the University of Belfast. Together with colleagues from the Ukrainian Catholic University of Lviv, we set up a working group to discuss the restoration of education in Ukraine. During the first months of the war, this colleague drove me around various communities in Northern Ireland, enabling me to talk to people about the war. As people here tend to trust other people more than

they trust the news, we visited both Protestant and Catholic churches to maintain parity.

In an attempt to support Ukrainian science, I applied for a Researchers at Risk grant from the British Academy. I contacted my former teacher, Professor Olena Ruban, who recommended I get in touch with Tetyana. Originally from Kharkiv, Tetyana had just completed her PhD and was in Luxembourg with no professional prospects. Despite not being the Principal Investigator (PI) at Queen's University Belfast, I convinced a local professor and the British Academy that our research topics overlapped. Tetyana successfully completed her three-year grant at Queen's University Belfast, during which time we published several articles and research reports. She has now secured a permanent position in Dortmund with Professor Gabriele Sadowski's world-renowned research group – I was also the one who introduced them.

- ***Have your ties with Ukrainian colleagues become closer since the start of the full-scale invasion, and what level is this cooperation taking place at?***

During my time at Riga Stradins University, my group has attracted over a million euros in funding for various projects and grants. My collaboration with the Ukrainian industry, where I worked for ten years, continues unabated. I am currently developing several generic drugs for the Darnytisia pharmaceutical company (the contract began in early 2024), as well as providing consultancy services to Arterium and other companies. In other words, people come to me to solve specific technological problems. However, I now receive more consultation requests from Poland than from Ukraine.

In terms of academic cooperation, Professor Ruban and I applied for a Latvian-Ukrainian collaborative scientific project, but unfortunately, we did not receive funding. I was surprised that the Latvian institution would receive €20,000 per year for the project, while the Ukrainian institution would receive only €5,000.

- ***What or who influenced your decision to pursue a scientific career abroad? Did these opportunities involve ongoing collaboration with Ukrainian colleagues?***

I was certainly motivated and interested from the start, but it was the people around me who contributed the most. After working at Farmak, where I liaised with European companies, I ended up at the Borshchahivskiy Chemical and Pharmaceutical Plant. There, I worked under the guidance of Anatoly Shalamay, who I regard as an exceptionally talented individual. I was involved in scientific research for almost five years without realising that it was pharmaceutical science. During a training session in 2004, I met Andriy Dashkevskiy from the Free University of Berlin, who encouraged me persistently to obtain a PhD. He helped me find a supervisor at Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Vitalii Gladyshev, who embodied the best moral and ethical qualities of Soviet professors. Unfortunately, he passed away. Later, when I began my PhD at the National Healthcare University of Ukraine, Andriy Dashkevskiy arranged for me to have full use of a laboratory at the Free University of Berlin for one month. They paid for my accommodation and provided reagents, as well as assisted me with dormitory accommodation. After that, I was offered the opportunity to come and work on much better terms. I accepted, despite my wife's reservations about leaving my family behind for almost two years. This is how I began my scientific career at academic institutions in Germany.

- ***How did your career develop after you returned to Ukraine from Germany?***

When I returned from Berlin in 2013, I couldn't find a job in my field of study and didn't want to work in the commercial sector. Realising that it would be difficult to find a job in Germany without speaking German, I made a list of countries where I could work using my English skills, such as Ireland, the UK and Malta. I was invited to join a research group at the University of Hertfordshire, which is 20 minutes by

train from London. I worked there for two and a half years on three contracts. I no longer compare universities based on their rankings but rather look at specific groups of researchers and professors. Unfortunately, I was taken off the project at the University of Hertfordshire, even though I had found a way to achieve the research's objective. Without me, there would be no patent on which a spin-off company is now being developed and funded by major foundations. I have now accepted a position as Principal Investigator at Stradins University in Riga. I went through six interviews, including one with the rector, to convince them of my abilities and the value of the scientific directions I propose.

- ***Do you see yourself playing a role in shaping the Ukrainian scientific diaspora to contribute to educational and economic reconstruction projects in Ukraine?***

I haven't ruled that out. I always help Ukraine, even on a voluntary basis, and I keep that door open. For instance, I connect Ukrainians with professors who are willing to collaborate, such as Professor Lidia Tajber at Trinity College. The state must decide on some kind of priority, because although Ukraine generated 5% of the world's science at the beginning of the 20th century, it is now merely 'imitating scientific research'. The pharmaceutical sector, in which I work, is not competitive, and it is impossible to grow economically without a scientific and high-tech element in today's world. I would be happy to be useful to my country and help it recover.

For scientists to influence the recovery process in Ukraine, an ecosystem must be in place to facilitate this, as well as a roadmap to follow. Without this, the willingness of people abroad to get involved will not bear fruit.

photo from open sources

Tetiana LAPIKOVA- BRYHINSKA

Tetiana Lapikova-Bryhinska, holds a PhD in Biology and is a research associate at the Bogomoletz Institute of Physiology (National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv). She worked as a postdoctoral research assistant at the Centre for Molecular Cardiology at the University of Zurich in Switzerland for two years. Her research interests include cardiovascular research, molecular biology, genetics, metabolism, post-traumatic stress disorder (PTSD) and anti-ageing medicine or rejuvenation therapy.

- **How did the full-scale invasion impact your career and your decision to leave Ukraine?**

My situation is not typical. Thanks to a grant for young scientists from the European Society of Cardiology (First Contact Initiative Grant), I was already at the University of Zurich for a month and a half in 2021. During that time, I established certain working relationships and contacts. I was actually supposed to fly here in 2022 for a three- to six-month postdoc to continue our joint research on the impact of the pandemic on cardiovascular health, and I had planned to apply for a work visa on 24 February. However, after the first explosions in Kyiv, my colleagues from the University of Zurich called me and said, 'Take your son and come as soon as possible; we will help you settle in.' I came immediately and started working. Thanks to the Science at Risk grant programme, I had a two-year contract. Initially,

the project was not intended for me, but ultimately, I had my own project and even published an article as the first author. For the most part, however, I was involved in projects that were already in progress in the laboratory. The contract ended after two years. Here, scientists must constantly look for grant support themselves, as this is an important condition of employment.

- **What are the features of the grant system in Switzerland?**

Here's an important nuance: Switzerland is not part of the European Union, so many grants available in Europe (for example, for Ukrainians) cannot be applied for in Switzerland. However, there are local funds, such as the Swiss National Science Foundation, which offers programmes in various fields, including biology, culture, physics, history

and law. However, it is not possible to obtain EU grants and bring the funding here.

- ***Do you see yourself as part of the Ukrainian scientific diaspora? What do you think is key to its long-term development?***

Yes, I can safely say that I am part of this community. I maintain ties with my Swiss and Ukrainian colleagues. We have published joint articles, and I am sure that we will submit joint grant applications when the opportunity arises. This support is important given that the funding situation in Ukraine has worsened due to the war. Young scientists, especially those in experimental fields, need the opportunity to conduct research, which means purchasing expensive reagents for PCR testing and Western blotting. Considerable funds are needed for experimental work in our field. I have not forgotten my roots, of course, and I will make every effort to maintain contact and collaborate on research projects. I still work in the department of Victor Dosenko, a renowned pathophysiologicalist who emphasises the importance of scientific research.

- ***Can you provide any examples of in-depth cooperation in Ukraine's development or of gender equality?***

I am currently taking part in an online study conducted by Ukrainian researchers at this university (either ETH Zurich or the University of Zurich). The study focuses on the social and professional integration of Ukrainians abroad, and participants are asked to complete a questionnaire about

stress levels and job hunting. They have already published papers following the first and second waves of research. This case can be considered successful, as it covers a fairly large target sample.

When I arrived, there were female Ukrainian researchers living in our house who were legal experts with grants, just like me. One of them returned to Kyiv and is now working on reproductive rights, an area which currently lacks a legal framework in Ukraine.

- ***Can you think of any areas where there is potential for reform and cooperation between the two countries you currently work at?***

For example, the process of obtaining animal facility licences differs significantly between us and Europe. Here, scientists face excessive restrictions, and gaining permission to conduct research on mice can take up to six months. The focus here is on moving away from working with animals. Ukraine also has bioethics committees, and I would like to get involved in reforming this area, as I have identified several key improvements that could be made in our country. Ukraine could become a platform for conducting outsourced research for Europeans because our scientific infrastructure allows for this and needs to be preserved. However, for this to happen, standards similar to those here must be implemented. This is a very important aspect for biological and medical specialties, and I see Ukraine as a very promising player in this market.

Tetiana DUBOVYK

Tetiana Dubovyk is a Doctor of Science and a professor in the Department of Journalism and Advertising at the State University of Trade and Economics in Kyiv. She has over 20 years of scientific and teaching experience. She is the author of textbooks on PR, advertising, marketing and business negotiations. She teaches on the MBA programme and delivers bespoke courses on marketing and communications. She is also an expert on business negotiation strategies and a guest lecturer on public speaking at the Verkhovna Rada of Ukraine. Her research interests include online marketing communications, business communications, PR, advertising, negotiation strategies and international business communications.

- **Do you think grants from Horizon Europe, the ERC, or the DFG help foster collaboration with Ukrainian researchers?**

These are certainly wonderful opportunities, and funding continues to be allocated. For example, Denmark recently pledged further support to the Ukrainian community. I am constantly looking for such opportunities and set aside time to submit applications, recognising that participation requires effort. Grant programmes provide a valuable opportunity to collaborate with various colleagues, enabling you to gain experience and support, broaden your horizons, change your perspective, and discover new areas. At our university, many people participate in grant programmes, travel, observe and exchange experiences.

- **Has the full-scale invasion affected your cooperation with scientists abroad and in Ukraine?**

I have not lost touch with my colleagues, and our connection remains strong, even though the nature of our interactions is changing. I collaborate with some colleagues on scientific research, resulting in monographs and articles, and I supervise the research of others. The department has already published many books under my supervision. I am also actively working as a scientific supervisor for post-graduate students, which requires me to constantly seek out opponents and relevant counterparts in the scientific community. I believe that communication and cooperation take place at all levels: nationally, with scientific foundations and ministries; internationally, with other universities; and individually, between colleagues. Before the war, interaction mainly took place through academic councils and conferences, but now you can get involved at any level, and sometimes colleagues will approach you directly and invite you to participate. The European community also supports

these interactions. In the early days of the war, I played an active role in international communication, organising conferences with universities specialising in social and economic sciences, involving Ukrainian colleagues and ministry representatives. Many colleagues who were not previously involved in international cooperation have expanded their interactions with the European Union and the United States, and the number of collaborative projects has increased. This communication is constantly intensifying and becoming more strategic – scientists are writing joint articles and collaborating for periods of six months or a year.

- ***How would you go about forming a strong community of Ukrainian scientists, both abroad and in Ukraine?***

A strong community of Ukrainian scientists already exists in Poland, for example. It is very strong, and its members support each other because the community has been established over time. To establish a stable diaspora, it is crucial that Ukrainians themselves take the initiative – without this, it is impossible. Strategic goals and strategies for developing the diaspora in each European country are needed, as well as cooperation with Ukrainian institutions. Support from the European community and the mutual exchange of information are necessary to make people feel that they are not alone and that they can rely on others for help or advice.

- ***What, if anything, is lacking within the Ukrainian scientific diaspora, and what successful initiatives exist?***

I would like to see more practical cooperation between institutions and practitioners. Often, institutions and practitioners work in isolation from each other. Collaboration between these groups requires a strategic approach, funding and time. I would like to see more incubators and other applied initiatives that already exist abroad, as well as a greater focus on development. It may be better to simply adopt existing models rather than invent something new.

- ***How is cooperation deepening in areas such as the development and reconstruction of Ukraine, scientific mentoring and gender equality?***

I am involved in mentoring, particularly in the Science to Business, Business to Science project, as I am always trying to bridge the gap between science and business. Although this may seem like a ‘crazy hobby’ in Ukraine, I act as an ambassador for Ukraine in Europe and for Europe in Ukraine. People in Ukraine focus on their own issues, as people abroad do, but they have a lot in common, and this is an important area for developing cooperation and support. Regarding gender equality, the reality in Ukraine today is that male scientists are subject to military service, which is a painful issue. I saw more opportunities for gender equality opening up for me in Europe after Russia’s full-scale invasion of Ukraine than before.

Mykyta DEMENTYEV

Mykyta Dementyev is a researcher and PhD student at Pennsylvania State University in the United States. He is currently studying for his PhD and plans to submit his thesis in December. His primary scientific interests lie in the engineering and research of polymer composite materials, particularly with regard to their optical properties. He is also interested in organic/inorganic crystals, as well as experimental chemistry and physics.

- **Has the full-scale invasion affected the level of cooperation between you and your Ukrainian colleagues?**

I can't say, as I don't communicate with Ukrainian scientists very often. Judging by the Telegram channels, there are international connections in different regions, with separate channels for the United States and European countries, for example. I see a lot of activity in Poland in particular — there are always posts, online meetings and courses. In general, it's just as frequent across Europe. But not so much in the United States. I tried to arrange a meeting, but it didn't work out. The United States is a big country — flying from one coast to the other takes six hours or more, and you cross several time zones.

- **How is cooperation with Ukrainian academia currently taking place?**

I have mainly heard about individual scientists from here working with scientists in Ukraine. The only example of institutional cooperation I have seen is through the American Physical Society (APS). This involved Ukrainian scientists

coming together to deliver lectures on quantum information, for which a special Zoom room was set up in Ukraine. This collaboration was between the APS and the Ukrainian branch of the society.

- **What are the key challenges to establishing cooperation and what is missing?**

The biggest problem right now is invisibility. If people cannot declare their skills, no one knows about them. In my field of experimental chemistry and physics, there is a great need for theorists with a deep understanding of the subject. I know Ukrainian scientists excel in this area because we have a strong scientific tradition. In other words, people with the special skills and tools to help investigate certain scientific problems need to be more visible.

- **Why has the problem of invisibility arisen, and how can it be solved?**

This is perhaps an issue on both sides, in both the US and Ukraine. I think the problem lies more with administrative matters between universities. Without administrative col-

laboration, such as scientists exchanging trips to present their research, there will be no visibility. On an individual level, a person can start communicating independently, but this may or may not yield results. It would be great if more administrative agreements were in place between American and Ukrainian universities.

I would start with Ukrainian universities. We need to launch communication campaigns and assemble teams to identify those with the necessary expertise and resources. Ukrainian scientists could provide these tools to researchers in other countries. Using these tools, we could conduct research for scientists abroad and launch a communication campaign with university administrations or individual scientists. It is a difficult task, but I believe that something positive could come of it if such a campaign were to be carried out.

- ***What are the three most important factors in establishing a sustainable scientific diaspora?***

Firstly, constant communication between individuals. This could involve arranging regular Zoom meetings, for example once a month or every two weeks, to enable people to talk to each other and resolve research, administrative or financial issues. Secondly, it would be beneficial if more people joined this community. The more people from different countries who join, the more prospects and opportuni-

ties for collaboration there will be. For example, if someone needs something in one country that is available in another, they could be offered a collaboration programme. Thirdly, visibility is key. This involves contacting people from different backgrounds who may have Ukrainian roots and informing them about the community so they can learn about it and join.

- ***Can you think of any examples of increased collaboration in areas such as gender equality, mentoring, and economic cooperation?***

By 2025, this had been integrated into grant descriptions. As most scientific work is grant-based, instructions stated that collaboration was necessary to achieve equality between different genders, racial groups, sexual orientations, religions, etc. Everyone strove for equality because scientific research showed that the more diverse the group working on a project, the better the outcome. However, from 2025 onwards, when a new president came to power in the United States, all this began to change. Grant guidelines on diversity started to be reduced or even eliminated. Now, they are practically non-existent. Previously, grant applications had to include a statement about the achievements of research conducted by people from different sections of society, but this requirement has now been removed.

34 ІСТОРИЇ: НАУКОВА ДІАСПОРА ДЛЯ УКРАЇНИ

За ред. Т. Костюченко, Т. Масленко, М. Шило

ISBN 978-617-554-676-5

Підписано до друку __.11.2025 р. Формат _____.

Папір офсетний. Гарнітура Roboto.

Цифровий друк. Ум. друк. арк. _____.

Зам. № 1125-248

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Друкарня ТакиБук:

Телефон: +38 (050) 555 00 69

E-mail: mailbox@takibook.od.ua

Видавництво – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.